

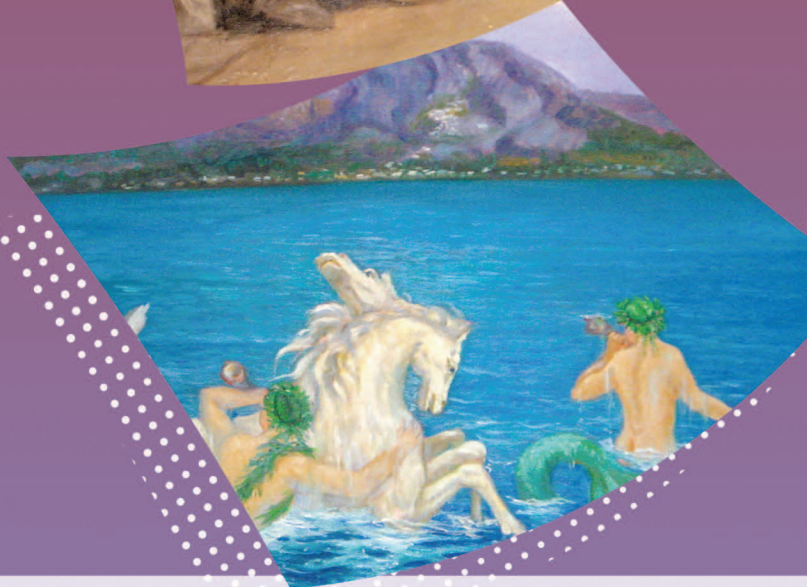
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΓΑΜΒΡΟΥ • ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ
ΝΙΚΗ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗ • ΜΑΡΙΑ ΞΕΣΤΕΡΝΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΧΑΤΖΗΜΑΥΡΟΥΔΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΨΥΧΟΓΥΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - Βιβλίο μαθητή / μαθήτριας

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια

Νικολοπούλου Αικατερίνη

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Τσαγκάρη Αικατερίνη

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Αξιολογήτρια

Μιχαήλ Μαρίνα

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Καπούρη Θεοδώρα

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Θεοδωρίσκου Αλεξία

Διπλωματούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών

Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Βασιλική Βαρτζιώτη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ,
μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΓΑΜΒΡΟΥ • ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ
ΝΙΚΗ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗ • ΜΑΡΙΑ ΞΕΣΤΕΡΝΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΧΑΤΖΗΜΑΥΡΟΥΔΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΨΥΧΟΓΥΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **24** γράμματα

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Σ υ ν τ ε λ ε σ τ έ ς

Επιστημονική υπεύθυνη	Μαρία Ξέστερνου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Ειδήμων γνωστικού αντικειμένου	Ειρήνη Γαμβρού , Φιλόλογος στη δημόσια Β/βάθμια Εκπαίδευση (Δρ Επιστημών Αγωγής)
Συγγραφική Ομάδα	Ειρήνη Γαμβρού , Φιλόλογος στη δημόσια Β/βάθμια Εκπαίδευση (Δρ Επιστημών Αγωγής) Βασίλειος Μανουσάκης , μέλος ΕΕΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών (Δρ Αγγλικής Φιλολογίας) Νίκη Μισσηλίδη , Φιλόλογος στη δημόσια Β/βάθμια Εκπαίδευση (ΜΔΕ στη Δημιουργική Γραφή) Μαρία Ξέστερνου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Ελένη Χατζημουρουδής , Φιλόλογος στην ιδιωτική Β/βάθμια Εκπαίδευση (Δρ Κλασικής Φιλολογίας) Παναγιώτα Ψυχογιουπούλου , Φιλόλογος στη δημόσια Β/βάθμια Εκπαίδευση (ΜΔΕ στη Δημιουργική Γραφή, ΜΔΕ στην Εκπαίδευση)
Παιδαγωγική επικύρωση αντικειμένου	Μαρία Ξέστερνου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τεχνική επικύρωση αντικειμένου	Ιωάννης Κολλητήρης , Επιστήμονας Πληροφορικής
Γλωσσική-φιλολογική επιμέλεια	Δήμητρα Ιωαννίδη , Φιλόλογος Συμεών Νικολιδάκης , Φιλόλογος Φιλιώ Καραστάθη , Φιλόλογος
Σύμβουλοι παρακολούθησης σε παιδαγωγικά θέματα	Βασίλειος Μανουσάκης , διδάσκων στην Τ/βάθμια Εκπαίδευση (Δημιουργική γραφή), μέλος ΕΕΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών (Δρ Αγγλικής Φιλολογίας) Συμεών Νικολιδάκης , διδάσκων στην Τ/βάθμια Εκπαίδευση (Δρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης & Ειδικής Αγωγής)
Συντονισμός συγγραφικής ομάδας σχεδιασμού και ανάπτυξης	Παναγιώτα Ψυχογιουπούλου
Συντονισμός και επιμέλεια έκδοσης	Γεώργιος Μπίκος Μαρία Ξέστερνου
Επιστημονική υπεύθυνη ψηφιακού εμπλουτισμού, παιδαγωγική τεκμηρίωση	Μαρία Ξέστερνου , Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εφαρμογών Λογισμικού στα Φιλολογικά μαθήματα, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Ψηφιακός εμπλουτισμός-τεχνική ανάπτυξη	Δημήτριος Ζαγοραίος , Επιστήμονας Πληροφορικής
Επικύρωση ψηφιακού αντικειμένου	Ειρήνη Γαμβρού , Φιλόλογος στη δημόσια Β/βάθμια Εκπαίδευση (Δρ Επιστημών Αγωγής)
Εικονογράφηση	Αικατερίνη Βλαντώνη , Εικαστικός, εικονογράφος, εκπαιδευτρια
Σελιδοποίηση-γραφιστική επιμέλεια, σχεδιασμός εξωφύλλου	24 γράμματα Κώστας Βγενής

Περιεχόμενα

Ταυτότητα του βιβλίου	6
Καλωσόρισμα	8

▶ Άξονας προβληματισμού

ΕΓΩ Ο ΑΛΛΟΣ

Θέμα: **Φιλία, αγάπη, αλτρουισμός, ξενοφοβία**

 1. Φιλία, μια γλυκιά ευθύνη.....	13
2. Έρωτας τάχα να 'ν' αυτό	31
3. Α όπως Άλλος... Ξ όπως Ξενοφοβία	47
4. Άνθρωποι και ζώα· πλάσματα του ίδιου θεού	61

▶ Άξονας προβληματισμού

ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ

Θέμα: **Φαντασία, Περιπέτεια, Παιχνίδι**

1. Παίζω άρα ζω	77
2. Η λογοτεχνία μάς ταξιδεύει δημιουργικά	97
3. Ένας κόσμος μαγικός	111
 4. Αθλητισμός και ηλεκτρονικά παιχνίδια	131

▶ Άξονας προβληματισμού

ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ

Θέμα: **Εφηβεία, Ήρωες και Ηρωίδες**

 1. Έφηβοι ήρωες· μικροί ήρωες... μεγάλοι άνθρωποι	151
2. Αντιήρωες και αντιηρωίδες· παιδιά του δρόμου	169
3. Εφηβικοί δρόμοι στην τέχνη.....	185
4. Εφηβεία... μοδάτη.....	199

Πρότυπο σενάριο διδασκαλίας αυτοτελών κειμένων (ΨΜΑ).....	214
---	-----

Αυτοτελές
Λογοτεχνικό
Κείμενο-
Μυθιστόρημα

Άλκη Ζέη,
Κοντά στις ράγιες

Ενδεικτικό σχέδιο διδασκαλίας αυτοτελούς λογοτεχνικού κειμένου ..

215

Βιβλιογραφία.....	236
-------------------	-----

Παράρτημα	239
-----------------	-----

Ταυτότητα του Βιβλίου

Το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο επιδιώκει να φέρει τη λογοτεχνία στη σχολική πράξη ως ένα διδακτικό αντικείμενο, το οποίο εξασφαλίζει την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/-τριών στο μάθημα. Στο πλαίσιο αυτό προκρίνεται η διαμόρφωση ενός δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της συνεργατικής και βιωματικής-διερευνητικής μάθησης, με τεχνικές συν-ανάγνωσης και με τη σταδιακή μετατροπή της σχολικής τάξης σε «κοινότητα αναγνώστων».

Ο σχεδιασμός του παρόντος διδακτικού βιβλίου υπακούει στον παραπάνω προσανατολισμό, κάνοντας πράξη το ειδικότερο περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών, που προβλέπει: α) την οργάνωση του γνωστικού αντικείμενου με βάση τις «συστάδες κειμένων», β) τη συγκρότηση των συστάδων με θεματικά κριτήρια, τα οποία απορρέουν από τρεις άξονες προβληματισμού – Κοινωνική Ζωή, Εξερεύνηση και Αυτογνωσία. Για την Α' Γυμνασίου οι άξονες προβληματισμού επιμερίζονται περαιτέρω σε τρεις θεματικές περιοχές: 1) Εγώ, ο Άλλος (Φιλία, Αγάπη, Αλτρουισμός, Ξενοφοβία), 2) Φαντασία, Περιπέτεια και Παιχνίδι, 3) Εφηβεία, Ήρωες και Ηρωίδες, ενώ συμπληρώνονται από τη διδασκαλία αυτοτελούς εκτενούς έργου, το οποίο στην Α' Γυμνασίου είναι μυθιστόρημα.

Στο πλαίσιο αυτού του σχεδιασμού, προσφέρονται για διδασκαλία δώδεκα συστάδες κειμένων, ένα ενδεικτικό αναλυτικό σενάριο διδασκαλίας, διάρκειας 15-16 διδακτικών ωρών, για το μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη *Κοντά στις ράγιες*, καθώς και ένα γενικό πρότυπο σχέδιο διδασκαλίας αυτοτελών κειμένων ως συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί σε οποιαδήποτε άλλη επιλογή αυτοτελούς εκτενούς έργου γίνει από τον/την εκπαιδευτικό.

Ειδικότερα, οι συστάδες κειμένων αποτελούνται από τέσσερα κείμενα που παρατίθενται με βάση τη θεματική τους σχέση με τις παραπάνω περιοχές. Συνολικά, έχουν επιλεγεί σαράντα οκτώ κείμενα, οργανωμένα σε δώδεκα συστάδες, που καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό άνωμα. Πρόκειται για ποιήματα, αποσπάσματα από μυθιστορήματα, διηγήματα, παραμύθια και δημοτικά τραγούδια που προσφέρονται για την «απόκτηση γνώσεων για τον κόσμο» και «γνώσεων για τη λογοτεχνία». Η επιλογή των συγκεκριμένων κειμένων υπακούει στα προβλεπόμενα από το Πρόγραμμα Σπουδών κριτήρια, αλλά είναι ενδεικτική. Κάθε συστάδα ολοκληρώνεται με προτάσεις κειμένων που μπορούν είτε να αντικαταστήσουν κείμενα στη συστάδα είτε να συμπληρώσουν με μία νέα συστάδα, προσαρμοσμένη στις ανάγκες, δυνατότητες και επιθυμίες των μαθητών/-τριών.

Η διδακτική προσέγγιση εξελίσσεται σε τρεις φάσεις –«πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση»– καθεμία από τις οποίες περιλαμβάνει δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/-τριών και υποστηρίζουν την ανάπτυξη των μαθησιακών δεξιοτήτων και της κριτικής σκέψης. Ανάμεσα στα λογοτεχνικά κείμενα κάθε συστάδας υπάρχουν σύντομα εργοβιογραφικά σημειώματα για τους συγγραφείς με υπερδεσμούς για πρόσθετο πληροφοριακό υλικό. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά στη χρήση της μεταγλώσσας, έχει καταβληθεί προσπάθεια να χρησιμοποιείται με τη μέγιστη δυνατή φειδώ. Τέλος, στην αρχή κάθε συστάδας, εκτός από τα συγκεκριμένα κάθε φορά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, υπάρχει ένα σύντομο εισαγωγικό σχόλιο για τον θεματικό προσανατολισμό της συστάδας και σχετικές με τον τελευταίο λέξεις-κλειδιά.

Τρεις από τις δώδεκα συστάδες κειμένων παρέχουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο μαθησιακών δραστηριοτήτων σε ομαδοσυνεργατικές μορφές οργάνωσης της τάξης. Σε αυτές προβλέπεται η διαίρεση της τάξης σε τέσσερις ομάδες και προσφέρονται διαφορετικά φύλλα εργασίας για κάθε ομάδα, κοινό φύλλο εργασίας και ενδεικτικές ερωτήσεις για την οργάνωση του διαλόγου και την παρουσίαση των συμπερασμάτων στην ολομέλεια.

Η ενότητα που αφορά στη διδασκαλία του μυθιστορήματος της Άλκης Ζέη *Κοντά στις ράγιες*, αναπτύσσεται, επίσης, σε τρεις φάσεις –«πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση»– και υποστηρίζεται από ένα «αναγνωστικό ημερολόγιο» με οδηγίες οργάνωσης της ανάγνωσης, πίνακες με θέματα που πρέπει να προσεχθούν κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, ερωτήσεις που οργανώνουν τη συζήτηση στην ολομέλεια, φύλλα εργασίας ομάδων και ένα πλήθος δραστηριοτήτων δημιουργικού λόγου, θεατρικών τεχνικών και διακαλλιτεχνικής προσέγγισης.

Τέλος, το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας έχει εμπλουτιστεί με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα), που ενισχύει τις διδακτικές επιλογές, και έργα τέχνης που δεν περιορίζονται στον ελλαδικό χώρο, αναδεικνύοντας την πανανθρώπινη διάσταση της λογοτεχνίας. Αυτό το ψηφιακό υλικό περιλαμβάνει εκτενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, οπτικοακουστικό υλικό, ψηφιακά εργαλεία για ασκήσεις δημιουργικής γραφής και διακαλλιτεχνικής προσέγγισης, καθώς και παιγνιώδεις δραστηριότητες αναστοχασμού. Σε ψηφιακή μορφή προσφέρεται, ακόμα, γλωσσάρι των όρων λογοτεχνικής θεωρίας που αναφέρονται στο βιβλίο. Στο τέλος του βιβλίου μπορεί κανείς να βρει τη βασική δικτυογραφία και τη βιβλιογραφία που αξιοποιήθηκε κατά την εκπόνηση του χειριδίου.

Συνολικά, το περιεχόμενο και η δομή του βιβλίου έχουν σχεδιαστεί με φιλικό και ευχάριστο τρόπο για τον/τη μαθητή/-τρια. Οι ατομικές μάλιστα δραστηριότητες είναι διατυπωμένες σε β' ενικό πρόσωπο, ενώ οι ομαδικές σε β' πληθυντικό, στοχεύοντας στην εφαρμογή των αρχών της συνεργατικής μάθησης και ενθαρρύνοντας τη συνεργασία, τον διάλογο και τη δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών.

Συνομογραφίες και συμβολισμοί

Αναζήτησε [...]	Οι αγκύλες περιλαμβάνουν λέξεις-κλειδιά για διευκόλυνση της διαδικτυακής αναζήτησης με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού στη σχολική τάξη
[1940] (1986)	[έτος πρώτης έκδοσης του λογοτεχνικού έργου στη μητρική του γλώσσα] (έτος έκδοσης που χρησιμοποιήθηκε)
βλ.	βλέπε
Μτφρ.	μετάφραση
ΨΜΑ	Ψηφιακό Μαθησιακό Αντικείμενο
	Αναστοχαστική δραστηριότητα
	Συστάδα με αποκλειστικά ομαδοσυνεργατική μέθοδο

Αναλυτικότερα για το βιβλίο, βλ. και ΨΜΑ.

Καλωσόρισμα

Αγαπητά μας παιδιά,

Το βιβλίο που έχετε μπροστά σας έχει γραφτεί από ανθρώπους που αγαπούν πολύ τη λογοτεχνία και τη σχολική τάξη. Επιθυμία μας είναι να σας προσφέρουμε ένα διδακτικό εγχειρίδιο που θα αποτελεί ένα ελκυστικό «κέντρο» συνάντησής σας με την ανάγνωση, με τους κόσμους της λογοτεχνίας και, φυσικά, με τα υπόλοιπα μέλη της τάξης σας στο πλαίσιο μιας κοινότητας συν-αναγνωστών, συν-ερευνητών, συν-ομιλητών. Κι επειδή πιστεύουμε βαθιά στην απελευθερωτική δύναμη της λογοτεχνικής γραφής και στη μεταμορφωτική εμπειρία του διαλόγου με αφορμή τα λογοτεχνικά κείμενα, σχεδιάσαμε το βιβλίο με τρόπο που, κατά τη γνώμη μας, συμβάλλει προς αυτές τις κατευθύνσεις.

Στο βιβλίο αυτό, λοιπόν, θα μελετήσετε κείμενα όχι μεμονωμένα, αλλά σε σχέση με άλλα κείμενα. Για κάθε συστάδα, έχουν επιλεγεί τέσσερα λογοτεχνικά κείμενα που έχουν κοινό θεματικό κέντρο. Πρόκειται για κείμενα διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών (ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, παραμύθια, δημοτικά τραγούδια) από τη νεοελληνική και ξένη μεταφρασμένη λογοτεχνία, παλαιότερων και σύγχρονων δημιουργών. Σκοπός της διάταξης αυτής είναι να αναδειχθούν οι διαφορετικές πτυχές των θεμάτων μέσω διαφορετικών κειμενικών ειδών από διαφορετικές χρονικές περιόδους και με τη συνδρομή των μορφικών χαρακτηριστικών κάθε είδους.

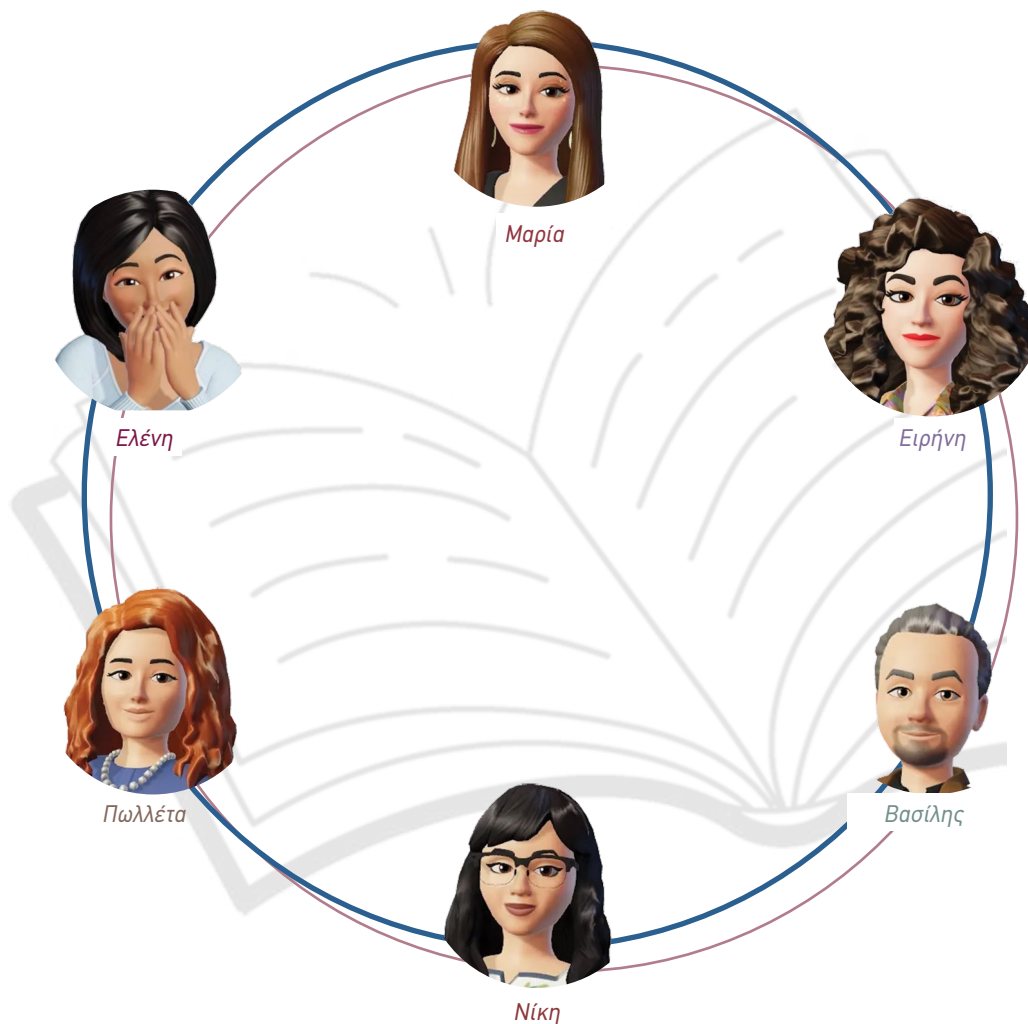
Εκτός, όμως, από τις δώδεκα συστάδες λογοτεχνικών κειμένων, παρουσιάζουμε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάγνωσης αυτοτελούς έργου στην τάξη και προτείνουμε, σε ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο, ένα πρότυπο σχέδιο διαχείρισης οποιουδήποτε άλλου αυτοτελούς λογοτεχνικού κειμένου επιλέξετε μαζί με τον/την εκπαιδευτικό. Ειδικότερα, για το μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη *Κοντά στις ράγιες* έχουμε σχεδιάσει εργαλεία που θα σας επιτρέψουν να εργαστείτε μεθοδικά, ατομικά και ομαδικά, ώστε να απολαύσετε ένα σπουδαίο κείμενο (ή άλλο) και να διεισδύσετε στον κόσμο του μυθιστορήματος. Έχετε, δηλαδή, στη διάθεσή σας, ένα «αναγνωστικό ημερολόγιο» με οδηγίες οργάνωσης της ανάγνωσής σας, πίνακες με θέματα που πρέπει να προσέχετε κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, ερωτήσεις που οργανώνουν τη συζήτηση μεταξύ σας στην τάξη, φύλλα εργασίας ομάδων και ένα πλήθος δραστηριοτήτων δημιουργικού λόγου και θεατρικών τεχνικών.

Είναι, επίσης, σημαντικό να γνωρίζετε ότι η οργάνωση όλων των ενοτήτων αναπτύσσεται σε τρεις φάσεις: «πριν από την ανάγνωση», «κατά την ανάγνωση» και «μετά την ανάγνωση». Αυτό σημαίνει ότι για κάθε φάση έχετε στη διάθεσή σας μια ποικιλία δραστηριοτήτων (διαφοροποιημένων, ατομικών και ομαδοσυνεργατικών) από τις οποίες επιλέγετε κάθε φορά, σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό σας, αυτές που ικανοποιούν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά σας. Επιπλέον, στο τέλος κάθε συστάδας κειμένων σας προτείνουμε μια σειρά λογοτεχνικών κειμένων, στην περίπτωση που επιθυμείτε να δημιουργήσετε με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού μια άλλη συστάδα για το ίδιο θέμα ή να αντικαταστήσετε κάποιο από τα κείμενα της προτεινόμενης συστάδας.

Θα θέλαμε, τέλος, να σας παροτρύνουμε να αξιοποιήσετε το πρόσθετο ψηφιακό υλικό που συνοδεύει το βιβλίο. Πρόκειται για παιγνιώδεις δραστηριότητες και πληροφοριακό υλικό που θα ενισχύσουν τον προβληματισμό γύρω από τα κείμενα και τα θέματα που προσεγγίζονται σε αυτά. Έτσι, η λογοτεχνία θα συνδεθεί με τους σύγχρονους προβληματισμούς και την καθημερινή σας πραγματικότητα. Γι' αυτό επιμένουμε πολύ στον διάλογο και στη συνεργασία

μεταξύ σας με αφορμή τα κείμενα που θα μελετάτε κάθε φορά. Έχουμε φροντίσει, μάλιστα, σε καθέναν από τους τρεις άξονες προβληματισμού να υπάρχει μία ενότητα σχεδιασμένη, με τέτοιο τρόπο, ώστε να την προσεγγίσετε αποκλειστικά με ομαδοσυνεργατικές μορφές οργάνωσης της τάξης.

Εξάλλου, οι άξονες προβληματισμού, στους οποίους υπάγονται όλες οι ενότητες του βιβλίου, αποβλέπουν ακριβώς σε αυτό: να γίνουν τα λογοτεχνικά κείμενα ο «τόπος» όπου θα συναντηθείτε με τον/τους άλλον/-ους, για να προβληματιστείτε από κοινού για θέματα σημαντικά –τις σχέσεις με τον άλλον, το παιχνίδι και την περιπέτεια και, τέλος, την πορεία για την αναζήτηση της ταυτότητας στην εφηβική ηλικία– και για να απολαύσετε ως μέλη μιας αναγνωστικής κοινότητας τις λογοτεχνικές φανερώσεις των θεμάτων αυτών. Ελπίζουμε, λοιπόν, να χαρείτε τα λογοτεχνικά κείμενα του βιβλίου αυτού, να απολαύσετε τον διάλογο που θα γεννηθεί στην τάξη σας με αφορμή τα κείμενα και ευχόμαστε μέσα από αυτά να οδηγηθείτε και σε άλλες, όλο και περισσότερες, αναγνώσεις.

Ευχαριστίες στους ακόλουθους φορείς και πρόσωπα των οποίων τα έργα/δημοσιεύματα/ εκθέματα ή/και το υλικό αξιοποιήσαμε στο βιβλίο μας:

Αρχείο Καβάφη, Αρχείο εφημερίδας Ελευθεροτυπία, Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, Εθνική Βιβλιοθήκη, Εθνική Πινακοθήκη, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Εκδόσεις Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού-Βιβλιονέτ, Εκδόσεις Ιανός, Εκδόσεις Κάκτος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Εκδόσεις Κέδρος, Εκδόσεις Μανδραγόρας, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Εκδόσεις Μίνωας, Εκδόσεις Μοντέρνοι Καιροί, Εκδόσεις Πατάκη, Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες, Εκδόσεις Ψυχογιός, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης (ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ), ΕΡΤ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή / Υπηρεσία Εκδόσεων, Εφημερίδα Καθημερινή, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας / Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», Οι Εκδόσεις των φίλων, Οργανισμός Περιβαλλοντικής Προστασίας, Περιοδικό Ο Αναγνώστης, Περιοδικό Ελληνική Επιθεώρηση, Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας, Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο / Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, στον κύριο Λευτέρη Παρτσάλη, Art Institute of Chicago, Kelvingrove Art Gallery and Museum / Glasgow, National Gallery of Art / Washington, Puffin Books, Madeira Arts Library, Metropolitan Museum of Art, Library of Congress, wikimedia commons.

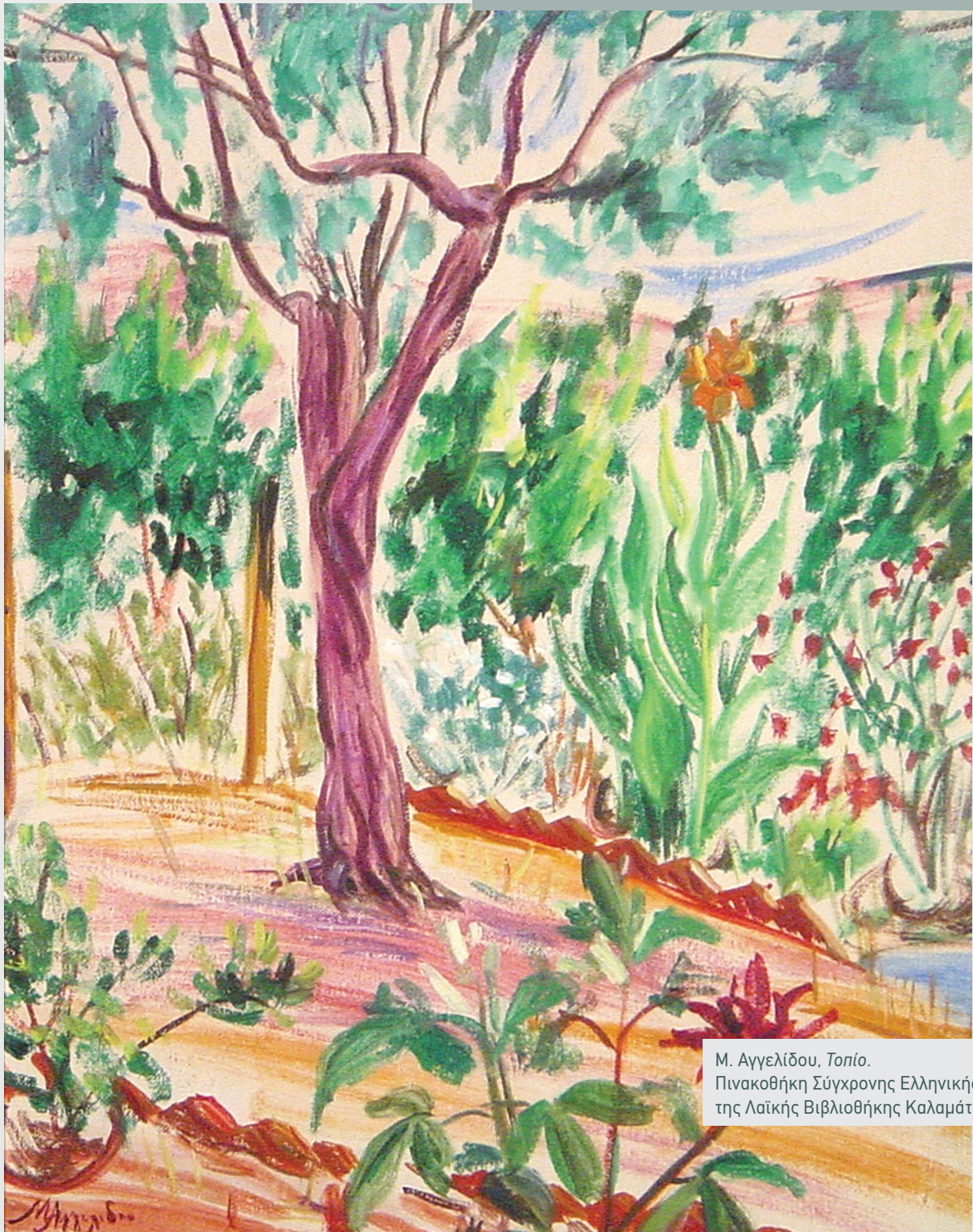
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Εγώ, ο άλλος

Γλωσσάρι
Όρων Βιβλίου

ΘΕΜΑ
Φιλία, Αγάπη,
Αλτρουισμός, Ξενοφοβία

Μ. Αγγελίδου, *Τοπίο*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Edward Henry Potthast,
Οι διακοπές (A Holiday) (1915).
Πηγή: The Art Institute of Chicago

«Μην περπατάς μπροστά μου, μπορεί να μην σε ακολουδώ.
Μην περπατάς πίσω μου, δεν ξέρω πού να σε οδηγήσω.
Περπάτησε δίπλα μου και θα είμαστε πάντα φίλοι»

Αλμπέρ Καμύ

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή θέτει στο κέντρο του προβληματισμού σου τη φιλία και τα συναισθήματα που αυτή γεννά. Βαθιά ανάγκη του ανθρώπου και αναπόσπαστο στοιχείο της κοινωνικής του ζωής, ο φίλος ή η φίλη, τον συντροφεύει από την αρχή μέχρι το τέλος της ύπαρξής του. Θα μελετήσεις, λοιπόν, κείμενα για τη φιλία, θα σκεφτείς και εσύ τι είναι για σένα ο φίλος και η φίλη και θα γράψεις τα δικά σου κείμενα σχετικά με το θέμα.

Γλωσσάρι
Φιλίας

Λίστα κειμένων συστάδας

- Σαρή, Ζ. [1995] (1996). *Ε.Π.* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Τουέν, Μ. [1876] (2014). *Τομ Σόγερ* (Λ. Κάσδαγλη, Μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Κρόουθερ, Κ. [1996] (2013). *Ο μαύρος κότσουφας και ο άσπρος γλάρος* (Ε. Μαρμαρίδου, Μτφρ.). Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.
- Σεφέρης, Γ. [1940] (1989). «Ο Γυρισμός του Ξενιτεμένου». Στο *Ποιήματα*. Αθήνα: Ίκαρος.

Η λέξη Φιλία

Κείμενα συστάδας
«Φιλία, μια γλυκιά ευθύνη!»

Λέξεις – κλειδιά

αγάπη, αλτρουισμός, αμοιβαιότητα, ανιδιοτέλεια, διάλογος, ελεύθερος στίχος, ευθύς λόγος, πυραμίδα του Freytag, ρυθμός, στοργή, φιλία, χαϊκού, χαρακτήρας

Χαϊκού

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- διαβάζεις εκφραστικά στη σχολική τάξη διαφορετικά λογοτεχνικά έργα
- προβληματίζεσαι σχετικά με τον τρόπο έκφρασης του ίδιου θέματος από τα διαφορετικά κείμενα της συστάδας
- διατυπώσεις τις απόψεις σου για την εξέλιξη της υπόθεσης των κειμένων, αξιοποιώντας τις εμπειρίες σου σχετικά με τη φιλία
- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- αποτυπώσεις με δημιουργικό λόγο τις δικές σου ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα και βιώματα
- προβληματίζεσαι γύρω από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του είδους των κειμένων της συστάδας
- διακρίνεις σταδιακά τους εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιούν οι λογοτέχνες

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Πριν διαβάσεις τα κείμενα της συστάδας, προσπάθησε να καταγράψεις στο τετράδιό σου τι σημαίνει για εσένα φιλία. Στη συνέχεια αναζήτησε τον όρο Φιλία στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Προσπάθησε να εντοπίσεις τα σημεία της έννοιας στα οποία έδωσες εσύ έμφαση και τα αντίστοιχα σημεία που παρουσιάζονται από το λεξικό. Στη συνέχεια -πάλι με τη βοήθεια του Λεξικού- δες τις λέξεις Αγάπη και Αλτρουισμός και επιχειρήσε να προσδιορίσεις τις διαφορετικές σημασιολογικές αποχρώσεις των όρων αυτών σε σχέση με τη φιλία.

Συστατικά της φιλίας

2. Να εργαστείτε σε δυάδες και να καταγράψετε στον παρακάτω πίνακα τέσσερα χαρακτηριστικά που πρέπει, από την εμπειρία σας, να έχει ένας καλός φίλος, αλλά και τέσσερις ιδιότητες που θα σας έκαναν να προβληματιστείτε για κάποιον φίλο. **Βλ. και ΨΜΑ.**

<i>χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει</i>	<i>ιδιότητες που θα προβληματίζουν</i>

Φιλία

3. Παρατηρήστε σε δυάδες τον πίνακα με τίτλο *A Holiday (Οι διακοπές)* του Edward Henry Potthast, ο οποίος βρίσκεται στην αρχή της συστάδας, και εκφραστείτε σε σχέση με το περιεχόμενό του με άξονα τις ερωτήσεις που ακολουθούν. Το ίδιο μπορείτε να κάνετε και για το έργο τέχνης που εικονίζεται στο **ΨΜΑ Φιλία**.

- ▶ Τι διακρίνετε στον πίνακα;
- ▶ Πώς έχουν ντυθεί όσοι εικονίζονται;
- ▶ Πόσων χρονών νομίζετε ότι είναι;
- ▶ Πού βρίσκονται; Τι κάνουν εκεί;
- ▶ Τι πιστεύετε ότι θα έλεγαν; Τι ακούνε;
- ▶ Τι έγινε πριν; Τι θα γίνει μετά;
- ▶ Τι σχέση έχουν μεταξύ τους;
- ▶ Πώς νιώθετε όταν βλέπετε αυτόν τον πίνακα;

4. Να μιλήσεις στην ολομέλεια της τάξης σε απροσχεδίαστο προφορικό λόγο για τον φίλο ή τη φίλη σου. Πώς γνωριστήκατε; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του εκείνα που οδήγησαν στη στενότερη μεταξύ σας σχέση; Έχετε αντιμετωπίσει δυσκολίες στη σχέση σας και με ποιες αφορμές;

5. Σχεδιάζοντας το περίγραμμα μιας ανθρώπινης φιγούρας, γράψε στο εσωτερικό της ένα κείμενο σε πρώτο πρόσωπο για τον/την ιδανικό/-ή φίλο/-η. Πώς θα τον/την περιέγραφες εξωτερικά και ποια ψυχικά χαρακτηριστικά θα του/της απέδιδες; Μπορείς να αναρτήσεις το σχέδιο στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης.

Δημιουργική Γραφή: Φιλία

6. Αντλώντας έμπνευση από τη σημασία και τη δύναμη της φιλίας να γράψεις ένα σύντομο ποίημα το οποίο θα ανήκει στο ποιητικό είδος χαϊκού. Πρόκειται για ένα «ακαριαίο ποίημα» που αποτελείται από δεκαεφτά (17) συλλαβές σε τρεις (3) στίχους. **Βλ. και ΨΜΑ.**

- πέντε (5) συλλαβών ο πρώτος:
- εφτά (7) ο δεύτερος:
- πέντε (5) ο τρίτος:

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Ζωρζ Σαρή, Ε.Π.

Ο τσακωμός

Η Ζωρζ δεν έδωσε σημασία στο γράμμα της Άλκης με τα πειράγματά της. Τα είχε καταφέρει! Πετούσε στα ουράνια. Δεν την ένοιαζαν οι παρατηρήσεις του Λιάσκου για τον τόνο που δεν άρπαξε. Τι πείραζε, λίγο πάνω λίγο κάτω το τραγούδι; Εκείνο που κυριαρχούσε μέσα της ήταν η αίσθηση που ένωσε πάνω στη σκηνή. Κουνούσε τα χέρια της, βηματίζε αντρίκεια, στεκόταν και στηριζόταν στο ένα πόδι, το άλλο το κρατούσε λυγισμένο, κοιτούσε μπροστά της, πάνω από τα κεφάλια των θεατών, σαν να έβλεπε όραμα. Είχε μεθύσει. Τόση ευτυχία δεν είχε ξαναιώσει στη ζωή της. Ούτε τότε στη Βαγία που σκάρωνε δέατρο μπροστά στους Βαγιώτες¹ κι έλεγε πως φεύγει για την Αμερική καβάλα στη γαϊδούρα... Αυτό ήταν παιδιάστικο παιχνίδι. Προχτές έπαιξε σοβαρά. Η φωνή της έτρεμε από συγκίνηση, κάποια στιγμή βούρκωσαν τα μάτια της. «Αν χάσω πατρίδα, τι θέλω να ζήσω; Ελευθερία ή θάνατος ένδοξος!» Ακούμπησε το χέρι πάνω στην καρδιά της, έτοιμη να ξεψυχήσει αν χρειαζόταν. Μέσα σε λίγα λεπτά ο φόβος εξαφανίστηκε κι έγινε σκηνή το σπίτι της. Της φαινόταν πως έβλεπε τον εαυτό της να παίζει και τον δαύμαζε. Ήταν ηθοποιός, ήταν πρωταγωνίστρια! Αχ, πόσα χρόνια θα πρέπει να περιμένει για ν' ανέβει στη σκηνή ενός αληθινού θεάτρου; Γιατί η Ποζέλλι από τόση μικρή τραγουδάει στη μάντρα του Αττίκ;² Μήπως εκείνη έπρεπε να τρέξει, να ψάξει, να πάει στην Ανδρεάδη,³ στην Κοτοπούλη,⁴ να πέσει στα πόδια τους, να παρακαλέσει; Να παίζει το βράδυ και να έρχεται το πρωί καθυστερημένη στο σχολείο και η κυρία Ερασμία να μην την μαλώνει... Αυτό θα πει ΖΩΗ. Όλα τ' άλλα ήταν κουρέλια, σκουπίδια! Δε χρειαζόταν να της πούνε οι άλλοι αν έχει ταλέντο, αν είναι όμορφη. Ήταν γεννημένη θεατρίνα. Δική μου η τούρτα, δικό μου το κερασάκι...

— Σύνελθε, της είπε η Άλκη. Σε λίγο δεν θα ξέρεις τι λες, θα παραληρείς. Εντάξει, είχες μια επιτυχία, όμως δεν πάει να πει πως έγινες κιόλας ηθοποιός. Το 'χες κρυφό και τώρα το μυστικό σου το 'μαθε όλη η σχολή.

George Caleb Bingham, *Οι εύθυμοι βαρκάρηδες (The Jolly Flatboatmen)* (1846).
Πηγή: The Art Institute of Chicago

Λουίζα Ποζέλλι

Λουίζα Ποζέλλι
εξώφυλλα
δισκων

¹ Βαγιώτες: οι κάτοικοι του οικισμού της Βαγίας στην Αίγινα στον οποίο η Ζωρζ Σαρή περνούσε τα καλοκαίρια της παιδικής της ηλικίας.

² Αττίκ (πραγματικό όνομα: Κλέων Τριανταφύλλου) (1885-1944): Έλληνας συνθέτης, στιχουργός και ερμηνευτής των τραγουδιών του.

³ Ανδρεάδη: Η Κατερίνα Ανδρεάδη (1903-1993), πιο γνωστή ως Κυρία Κατερίνα, ήταν Ελληνίδα ηθοποιός που διακρίθηκε στο θέατρο.

⁴ Κοτοπούλη: Η Μαρίκα Κοτοπούλη (1887-1954) ήταν σημαντική Ελληνίδα ηθοποιός. Διακρίθηκε περισσότερο ως τραγουδίστρια στα έργα ξένων κι Ελλήνων κλασικών συγγραφέων.

Η Άλκη ζήλευε τη Ζωρζ! Αυτό πια ήταν ολοφάνερο! Δεν άντεξε τη δόξα της φίλης της. Εκεινής ούτε ποίημα δεν της έδωσαν να απαγγείλει. Φως! Άπλετο φως! Η απάντηση της Άλκης –όχι δεν ήταν σκέτο πείραγμα– φανέρωνε την χαιρέκακη ζήλια της. Αμφισβητούσε τη δύναμη της ομορφιάς, την αποκάλεσε κερασάκι πάνω σε τούρτα και είπε πως εκείνη έχει λαιμό κύκνου. Η Ζωρζ είχε κοιταχτεί προσεκτικά στο τραπέζι ο λαιμός της δεν ήταν καθόλου ανύπαρκτος. Αχ, πόσο ακριβά πληρώνει ο άνθρωπος το τίμημα της δόξας! Πρέπει λοιπόν να χάσει μια φίλη για ν' ανέβει στο στερέωμα της θεατρικής δόξας; Ο θρίαμβός της ξεσκέπασε μίαν αλήθεια: Η Άλκη πάντα ζήλευε, ποτέ της δεν ήταν φίλη αληθινή.

Ακόμη δεν είχε αρχίσει το μάθημα, είχαν την δεύτερη ώρα τη δεσποινίδα Κλάρα. Η Ποζέλι δεν είχε έρθει, η θέση της ήταν άδεια, ίσως να μην ερχόταν καθόλου. Η Ζωρζ μάζεψε τα πράγματά της, τα 'χωσε στην τσάντα της και σηκώθηκε:

– Λυπάμαι, Άλκη μου, είμαι αναγκασμένη να σου κόψω. Το Ε.Π. σωριάστηκε. Δεν φταίω εγώ, η ζήλια σου φταίει, χειρότερη κι από της Λενιώς! Ξέγραψε με από φίλη!

Και πήγε και κάθισε στην άδεια θέση, πλάι στην Αθηνούλα.

Η συμφιλίωση

Αναποδογυρίστηκε η ισορροπία της Α΄ Γυμνασίου. Η Ζωρζ απόφευγε ως και την Αθηνά και την Αννούλα. Λες κι έφταιγαν...

Έκανε επιδεικτικά παρέα με τις «άλλες» που την χόρταιναν μπράβο και κομπλιμέντα. Η Λιλή τής είπε να πάει μια μέρα σπίτι της να τραγουδήσει τραγούδια του Τίνο Ρότσι.⁵ Είχε πιάνο με ουρά, στημένο στο σαλόνι, πάνω σε μια μικρή εξέδρα. Η Μαρία, η καμαριέρα τους, θα τους σέρβιρε το τσάι. Η Ίντα τής είπε πως σπάνια βλέπει κανείς μια τέτοια «σκηνική παρουσία». Εκείνη ήξερε από θέατρο, είχε πάει με τον πατέρα της στο Παρίσι. Η Πόπη, πιο συμμαζεμένη, της έκανε όλα τα χατίρια, έτρεχε από πίσω της, σαν υπασπιστής. Εκεί που τα 'χαν βρει οι μαθήτριες της Α΄ Γυμνασίου με το «Σενεγαλέζο» της Νινέτ,⁶ εκεί τα 'χασαν, λες κι έπρεπε πάλι, το ταχύτερο, να πάρουν θέση. Με το μέρος της Άλκης ή με το μέρος της Ζωρζ; Μια βδομάδα κράτησε ο τσακωμός, κι ας ξαναγύρισε η Ζωρζ στη θέση της, μια κι ήρθε το Ποζελάκι. Οι δύο πρώην φίλες δεν μιλιόταν, αγνοούσε η μια την ύπαρξη της άλλης. Η δεσποινίς Κλάρα, που πολλά υποπετυόταν, έκανε πως δεν καταλάβαινε. Πόσο θα κρατούσε η διαμάχη; Με όλα τούτα οι μαθήτριες της Α΄ Γυμνασίου είχαν φρονιμέψει δεν είχαν όρεξη για αταξίες και ζαβολιές.

Το Σάββατο η δεσποινίς Κλάρα τούς είχε βάλει Παπαδιαμάντη. Τους μιλούσε για τη «Φόνισσα», κι ενώ το θέμα ήταν δύσκολο, έτσι πως το εξηγούσε, γινόταν συναρπαστικό. Σπουδαίος ο δάσκαλος που ξέρει να ερμηνεύει τα μυστικά της γραφής! Η ατμόσφαιρα ύστερα από τόσες μέρες ήταν πιο χαλαρή. Λες και όλες οι μαθήτριες περίμεναν να βγει το ουράνιο τόξο.

⁵ Τίνο Ρότσι: Γεννημένος στην Κορσική και προικισμένος με φωνή κατάλληλη για όπερα, έγινε αρχικά τενόρος και στη συνέχεια εμφανίστηκε σε διάφορες ταινίες. Κατά τη διάρκεια της καριέρας του ηχογράφησε πάνω από 2.000 τραγούδια και εμφανίστηκε σε περισσότερες από 25 ταινίες.

⁶ Η Νινέτ είναι φίλη των δύο κοριτσιών. Είναι επίσης η κεντρική ηρωίδα στο μυθιστόρημα *Νινέτ* της Ζωρζ Σαρή.

Σκηνική
παρουσία

Λίγα λόγια
για τη νουβέλα
Η Φόνισσα

Η Άλκη πήρε μολύβι κι έγραψε:

Βρε Γιωργάκη,⁷ πόσο θα κρατήσει ο αποκλεισμός; Πάνω από τη φουστανέλα, πάνω από την 25η Μαρτίου, υπάρχει η φιλία, κι εγώ σε αγαπώ και υποφέρω. Ξαναγύρισε κοντά μας! Σε περιμένουμε με ανοιχτές αγκαλιές.

Ε.Π.

Ε.Π.

Η Ζωρζ διάβασε το σημείωμα κι έβαλε τα κλάματα. Η Άλκη την αγκάλιασε και έκλαψαν μαζί. Η δεσποινίς Κλάρα ρώτησε γιατί κλαίει και η Ζωρζ της απάντησε πως ο Παπαδιαμάντης με τη Φόνισσά του είναι πολύ λυπητερός. Έτσι έληξε η ιστορία της 25ης Μαρτίου. Η Ζωρζ ζήτησε συγγνώμη από την Άλκη, η Άλκη είπε όχι, εγώ πρέπει να σου ζητήσω συγγνώμη, κι από δίπλα η Αθηνά και η Αννούλα πανηγύριζαν: Ε.Π.!, Ε.Π.!, Ε.Π.!, Ε.Π.! Οι τέσσερις σωματοφύλακες ξανάσμιξαν, κι όλα μπήκαν πάλι στη θέση τους.

«Το δέντρο της φιλίας δεν φυτρώνει από μόνο του. Με τα δάκρυα πετάει κλαδιά, φύλλα, κι ανθίζει. Με τα δάκρυα της αγάπης σας ποτίζονται βαθιά οι ρίζες του. Ο μόνος εχθρός της φιλίας σας είναι τα στεγνά μάτια, η αδιάφορη καρδιά, η ψυχρή λογική που μ' ένα κουτσουρεμένο μολύβι γράφει στο μπακαλοτέφτερό της: πόσα δίνω, τόσα παίρνω. Λες και η φιλία είναι φέτα να τη ζυγιάσεις και να την πουλάς...»

Αυτά και άλλα πολλά τους είπε τότε η δεσποινίς Αλεξάνδρα Κλάρα.

Ζωρζ Σαρή (Αθήνα 1923-Αθήνα 2012) ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο της συγγραφέα Γεωργίας-Μαρίας Σαρηβαξεβάνη-Καρακώστα. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, πήρε μέρος στην Αντίσταση, ενώ παράλληλα σπούδαζε στη Δραματική Σχολή του Δημήτρη Ροντήρη. Από το 1947 μέχρι το 1962 έμεινε στο Παρίσι, όπου συνέχισε τις σπουδές της στη σχολή Charles Dullin. Εργάστηκε ως ηθοποιός θεάτρου, κινηματογράφου, τηλεόρασης. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του 1967, τήρησε σιωπή διαμαρτυρίας. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1969, με το μυθιστόρημα *Ο θησαυρός της Βαγίας*. Έχει γράψει κυρίως μυθιστορήματα, νουβέλες, ιστορίες, θεατρικά έργα για μικρά και μεγάλα παιδιά. Τα θέματα των έργων της είναι η Κατοχή, η Αντίσταση, τα εμφυλιακά και μετεμφυλιακά χρόνια, ο λαϊκός πολιτισμός, το παιδί. [...] Από τις κορυφαίες μορφές της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας, η Σαρή αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση στον τρόπο γραφής, καθώς τα περισσότερα βιβλία της έχουν πολιτιστικές αναφορές βασισμένες σε προσωπικές εμπειρίες -προσβλέποντας στην καλλιέργεια κοινωνικής συνείδησης στα παιδιά- δοσμένες με ρεαλισμό, θεατρικό ύφος, ποιητικότητα.

Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. και Ντεμίρη, Χ. (2007). «Ζωρζ Σαρή». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1975-1976.

► Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε το [εκπαιδευτικό υλικό](#) στον ιστότοπο της Ζωρζ Σαρή.

Έργα της Ζωρζ Σαρή

⁷ Χαϊδευτική αποστροφή της Άλκης στη Ζωρζ.

Χαρακτηριστικά
λογοτεχνικού
ήρωα/ηρωίδας

1. Διάβασε το κείμενο και μπες στη θέση της συγγραφέα αναζητώντας τα στοιχεία που φτιάχνουν τους χαρακτήρες των δύο ηρωίδων και τον κόσμο στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα. **Βλ. και ΨΜΑ.**
 - ▶ Παράθεσε επίθετα τα οποία θεωρείς ότι χαρακτηρίζουν τις ηρωίδες:
.....
.....
.....
 - ▶ Ποια φράση του αποσπάσματος θεωρείς ότι είναι αντιπροσωπευτική του χαρακτήρα καθεμιάς από τις δύο ηρωίδες;
.....
.....
.....
 - ▶ Κατάγραψε τις εικόνες με τη βοήθεια των οποίων δομεί η συγγραφέας τη συναισθηματική κατάσταση που προκύπτει στο σχολείο από τη σύγκρουση των δύο συμμαθητριών:
.....
.....
.....
 - ▶ Διάβασε άλλη μια φορά το απόσπασμα και κατάγραψε μεταφορές που χρησιμεύουν για να τονισθούν τα συναισθήματα των δύο ηρωίδων.
.....
.....
.....
2. Φαντάσου ότι είσαι η Ζωρζ. Σε μια σελίδα του ημερολογίου σου να αφηγηθείς το περιστατικό του τσακωμού με την καλύτερή σου φίλη και την τελική του έκβαση. Το κείμενό σου πρόσεξε να έχει τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ημερολογίου.
3. Να καταγράψεις τα συναισθήματά σου για καθεμιά από τις ηρωίδες του διηγήματος ξεχωριστά αξιοποιώντας μια ψηφιακή εφαρμογή (π.χ. Wordart, Voyant tools κ.ά.) για να φτιάξεις ένα συννεφόλεξο για τη Ζωρζ και ένα για την Άλκη. Προσπάθησε να αποτυπώσεις με τη βοήθεια επιθέτων την αντίθεση των δύο χαρακτήρων και να αναρτήσεις το συννεφόλεξό σου στην ηλεκτρονική τάξη.
4. Σε αρκετά σημεία των παραπάνω αποσπασμάτων ακούμε τους ίδιους τους ήρωες να μιλούν σε ευθύ λόγο. Αφού μελετήσεις το λήμμα [Χαρακτήρας](#) του Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων, να εξηγήσεις σε μια ολιγόλεπτη παρουσίαση τη σημασία του ευθέος λόγου για τη δόμηση του χαρακτήρα.

Κεφάλαιο 25ο

Έρχεται μια στιγμή, σε κάθε φυσιολογική ζωή αγοριού, που το πιάνει μια τρελή επιθυμία να πάει κάπου και να σκάψει να βρει έναν κρυμμένο θησαυρό. Αυτή η επιθυμία ήρθε ξαφνικά μια μέρα και στον Τομ. Έτρεξε να βρει τον Τζο Χάρπερ, αλλά δεν το κατόρθωσε. Έπειτα έψαξε για τον Μπεν Ρότξερς⁸ είχε πάει για ψάρεμα. Εκείνη την ώρα έπεσε απάνω στον Χακ τον Κοκκινοχέρη. Ο Χακ θα ανταποκρινόταν. Ο Τομ τον πήρε ιδιαίτερος κι έδιξε το θέμα εμπιστευτικά. Ο Χακ ήταν πρόθυμος. Ο Χακ ήταν πάντοτε πρόθυμος να πάρει μέρος σε οποιαδήποτε επιχείρηση του πρόσφερε ψυχαγωγία και δεν απαιτούσε κεφάλαιο, γιατί είχε μια ενοχλητική υπεραφθονία από το είδος εκείνο του χρόνου που δεν είναι χρήμα.

Winslow Homer,
*Η Προοπτική, Ακτή
Μέιν (The Outlook,
Maine Coast)* (1894).
Πηγή: The Art
Institute of Chicago

- Πού θα σκάψουμε; ρώτησε ο Χακ.
- Ου, όπου να 'ναι.
- Τι... είναι κρυμμένος παντού;
- Όχι βέβαια. Είναι κρυμμένος σε ολότελα ιδιαίτερα μέρη, Χακ, καμιά φορά πάνω σε νησιά, καμιά φορά σε σαπισμένες κασέλες κάτω από το μέρος που τελειώνει το μεγάλο κλαδί ενός ξερού γέρικου δέντρου, ακριβώς εκεί που πέφτει η σκιά του τα μεσάνυχτα. Αλλά τις πιο πολλές φορές, κάτω από το πάτωμα των στοιχειωμένων σπιτιών.
- Ποιος τον κρύβει;
- Μα ληστές φυσικά, ποιος άλλος θαρρείς; Οι δάσκαλοι του κατηχητικού;⁸
- Δεν ξέρω. Αν ήταν δικός μου, δεν θα τον έκρυβα. Θα τον ξόδευα και θα πέρναγα καλά.
- Κι εγώ το ίδιο. Αλλά οι ληστές δεν κάνουν έτσι. Τον κρύβουν πάντοτε και τον αφήνουν εκεί.
- Και δεν έρχονται πια να τον πάρουν;
- Όχι, νομίζουν ότι θα 'ρθουν, αλλά συνήθως ξεχνάνε τα σημάδια και πεθαίνουν. Όπως και να 'ναι, κάθεται εκεί πολλά πολλά χρόνια και σκουριάζει. Και με τον καιρό βρίσκει κάποιος ένα παλιό κιτρινωμένο χαρτί που λέει πώς να βρεις τα σημάδια –ένα χαρτί που πρέπει να κάδεις μια βδομάδα να το ξεδιαλύνεις, γιατί είναι όλο σημεία και αερογλυφικά.

⁸ κατηχητικό: εβδομαδιαίες συγκεντρώσεις παιδιών και νέων σχολικής ηλικίας, που οργανώνονται, κατά ενορίες, από την Εκκλησία και που έχουν ως σκοπό τη θρησκευτική και ηθική διαπαιδαγώγηση της νεότητας. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Μάρκ Τουέιν [Mark Twain] (1835-1910) ήταν το ψευδώνυμο του Αμερικανού συγγραφέα Σάμιουελ Λόνγκκωρν Κλέμενς. Γεννήθηκε στο Μιζούρι των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε ηλικία τεσσάρων ετών, η οικογένειά του μετακόμισε στην παραποτάμια πόλη Χάνιμπαλ, αναζητώντας καλύτερες οικονομικές συνθήκες. Ο ποταμός Μισισσιππή, δίπλα στον οποίο μεγάλωσε, η πόλη στην οποία μεγάλωσε και οι κάτοικοί της, αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για ένα από τα δημοφιλέστερα έργα του Τουέιν, τις *Περιπέτειες του Τομ Σόγερ* (1876). Το 1850 ο μεγαλύτερος αδελφός του Οράιον ξεκίνησε να εκδίδει την εφημερίδα *Hannibal Journal*, στην οποία ο Τουέιν δημοσίευε κατά διαστήματα κείμενά του. Εργαζόμενος ως τυπογράφος ο Τουέιν πραγματοποίησε αρκετά ταξίδια στις ανατολικές και στις δυτικές πολιτείες των Η.Π.Α. Έπειτα από δέκα χρόνια, ενώ ταξίδευε για δουλειές στη Νέα Ορλεάνη, αποφάσισε ξαφνικά να γίνει οδηγός ποταμόπλοιου, ένα επάγγελμα που του πρόσφερε σημαντικές εμπειρίες διότι, λόγω αυτού, ήρθε σε επαφή με πολλούς διαφορετικούς χαρακτήρες. Μάλιστα η επαφή του με τη ζωή στο πλοίο όπως και η ζωή του δίπλα στο ποτάμι ενέπνευσαν το ψευδώνυμο Μάρκ Τουέιν. Το 1864, ο Τουέιν μετακόμισε στο Σαν Φρανσίσκο, όπου εργάστηκε για αρκετές τοπικές εφημερίδες. Τον επόμενο χρόνο σημείωσε την πρώτη του λογοτεχνική επιτυχία, ολοκληρώνοντας ένα σατιρικό σύντομο διήγημα στο πλαίσιο μιας συλλογής κειμένων του Artemus Ward. Γύρω στο 1871 εγκαταστάθηκε με τη σύζυγό του στο Χάρτφορντ του Κονέκτικατ. Έζησε μέχρι το 1891 στο Χάρτφορντ. Εκεί ολοκλήρωσε μερικά από τα σημαντικότερα έργα του μεταξύ των οποίων *Οι περιπέτειες του Τομ Σόγερ* (1876), *Ο Πρίγκιπας και ο Φτωχός* (1881) και *Ένας Γιάνκης του Κονέκτικατ στην αυλή του βασιλιά Αρθούρου* (1889). *Οι περιπέτειες του Χάκλμπερι Φιν* - κατά πολλούς το πιο γνωστό βιβλίο του - δημοσιεύτηκε το 1885 και αποτέλεσε ένα από τα πρώτα βιβλία που εκδόθηκαν από τον εκδοτικό οίκο του ίδιου του Τουέιν. Αν και είχε περιορισμένη μόρφωση, κατάφερε να ενσωματώσει το υλικό που άντλησε από τη ζωή της παιδικής του ηλικίας σε πολλά έργα του τα οποία για τον παραπάνω λόγο περιέχουν γνήσιο χιούμορ, νεανική οξύδερκεια και ενδιαφέρον για τη ζωή.

Πηγές: βιβλιονέτ, Britannica

- Τι αερο;
- Αερογλυφικά. Ζωγραφιές και τέτοια, ξέρεις, που φαίνονται σαν να μην έχουν νόημα.
- Έχεις εσύ κανένα τέτοιο χαρτί, Τομ;
- Όχι.
- Ε, τότε, πώς θα βρούμε τα σημάδια;
- Εγώ δε χρειάζομαι σημάδια. Τον δάβουν πάντα κάτω από ένα στοιχειωμένο σπίτι ή πάνω σ' ένα νησί ή κάτω από ένα ξερό δέντρο μ' ένα κλαδί που εξέχει. Ε, δοκιμάσαμε λίγο στο νησί Τζάκσον και μπορούμε να ξαναδοκιμάσουμε κάποτε. Κι είναι και το παλιό στοιχειωμένο σπίτι, πάνω κει στο σταυροδρόμι του ερημόσπιτου, κι έχει κι ένα σωρό δέντρα με ξερά κλαδιά εκεί πέρα –ένα σωρό.
- Είναι κάτω απ' όλα αυτά;
- Μα τι λες! Όχι!
- Τότε πώς θα ξέρεις σε ποιο να ψάξουμε;
- Θα ψάξουμε σε όλα
- Μα, Τομ, θα μας φάει όλο το καλοκαίρι.
- Ε και; Σκέψου να βρεις ένα χαλκωματένιο τσουκάλι με καμιά εκατοστή δολάρια μέσα, κατασκουριασμένο και σταχτερό, ή μια σαπισμένη κασέλα γεμάτη διαμάντια. Πώς σου φαίνεται;

Τα μάτια του Χακ άστραψαν.

- Μούρλια! Μου φτάνει και μου περισσεύει. Δώσ' μου εσύ τα εκατό δολάρια. Εγώ δεν θέλω διαμάντια.
- Εντάξει, αλλά εγώ σου το λέω, όπως με βλέπεις και σε βλέπω, εγώ δεν πρόκειται να τα πετάξω τα διαμάντια. Μερικά πάνε είκοσι δολάρια το κομμάτι και δεν είναι κανένα που να μην κάνει τρία τάλαρα ή κανα δολάριο.
- Έλα! Αλήθεια;
- Αμέ! Ο καθένας θα σ' το πει. Δεν έχεις δει ποτέ σου κανένα, Χακ;
- Δεν θυμάμαι τέτοιο πράμα.
- Ου, οι βασιλιάδες έχουν ένα σωρό από δαύτα.
- Μα εγώ δεν ξέρω κανέναν βασιλιά, Τομ.

[...]

Έτσι, πήραν μια κουτσή αξίνα κι ένα φτυάρι και ξεκίνησαν για την πορεία τους, τρία μίλια μακριά. Έφτασαν ζεσταμένοι και λαχανιασμένοι και ξάπλωσαν στον ίσκιο μιας γειτονικής φτελιάς, για να ξεκουραστούν.

- Μ' αρέσει εδώ, είπε ο Τομ.
- Κι εμένα.
- Για πες μου, Χακ, αν βρούμε κανέναν θησαυρό, τι θα το κάνεις το μερτικό σου;
- Ε, να, θα τρώω πίτα και θα πίνω γκαζόζα και θα πηγαίνω σε όλα τα τσίρκα που έρχονται. Θα δεις τι ωραία που θα περνάω.
- Ε, και δεν θα φυλάξεις τίποτα;
- Να φυλάξω; Τι να το κάνω;
- Να για να έχεις αργότερα κάτι να ζεις.
- Α, δεν φελάει. Θα κουβαληθεί καμιά μέρα ο κύρης μου στο χωριό και θα τα βάλει στο χέρι αν δεν τα χω φάει, και σου το λέω, θα τα παστρέψει στο άψε σθήσε. Εσύ τι θα τα κάνεις τα δικά σου, Τομ;
- Θ' αγοράσω ένα καινούργιο ταμπούρλο και και βέβαια ένα σπαδί και μια κόκκινη γραβάτα κι ένα κουτάβι μπουλντόγκ και θα παντρευτώ.
- Θα παντρευτείς;
- Αμέ!
- Τομ, θα... μα τι λες, δεν είσαι στα συγκαλά σου.
- Περίμενε, θα δεις.
- Ε, αυτή είναι η πιο μεγάλη τρέλα που μπορείς να κάνεις. Δες τον κύρη μου και τη μάνα μου. Καβγάδες! Όλο τον καιρό καβγαδίζανε. Το θυμάμαι πολύ καλά.
- Δεν έχει σημασία. Το κορίτσι που θα παντρευτώ δε θα καβγαδίζει.

True Williams, *Ο Τομ Σόγερ ψαρεύει* (*Tom Sawyer fishing*) (1876), Library of Congress Prints and Photographs Division. Πηγή: wikimedia commons

1. Μαζί με συμμαθητές ή συμμαθήτριές σου προετοιμαστείτε για τη δραματοποιημένη ανάγνωση του αποσπάσματος του Τομ Σόγιερ στην ολομέλεια της τάξης. Ένας μαθητής ή μια μαθήτρια διαβάζει τα αποσπάσματα της αφηγηματικής φωνής, ένας δεύτερος μαθητής ή μαθήτρια τα λόγια του Τομ και ο τρίτος μαθητής ή μαθήτρια τα λόγια του Χακ. Η υπόλοιπη τάξη παρακολουθεί το κείμενο και καταγράφει στον παρακάτω πίνακα:

- ▶ τους ήρωες του αποσπάσματος και
- ▶ τα χαρακτηριστικά που αποκαλύπτονται γι' αυτούς καθώς γίνεται η ανάγνωση.

ΗΡΩΕΣ	Τι τους αρέσει να κάνουν;	Πώς συμπεριφέρονται ο ένας στον άλλον;	Ποιες φαίνεται να είναι οι απόψεις τους για τη φίλια;

2. *Ρόλος στον Τοίχο*: Επίλεξε έναν από τους δύο ήρωες και σχεδίασε το περίγραμμά του σε χαρτόνι του μέτρου. Στο εσωτερικό του περιγράμματος γράψε σκέψεις ή συναισθήματα του ήρωα για τον εαυτό του. Έξω από το περίγραμμα σημείωσε τις σκέψεις και τα συναισθήματα των άλλων για τον ήρωα.
3. Ο διάλογος των δύο φίλων κυριαρχεί στο κείμενο. Ποια εξωκειμενικά χαρακτηριστικά αποδεικνύουν ότι υπάρχει διάλογος; Με τη βοήθεια του [Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων](#) (όρος: Χαρακτήρας), συζητήστε σε δυάδες για τον τρόπο με τον οποίο επιδρά η επιλογή αυτή στην ανάπτυξη του λογοτεχνικού χαρακτήρα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Κίτι Κρούθερ, Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος

Μια μέρα ο κότσυφας ο Ιάκωβος αποφάσισε να ταξιδέψει για να γνωρίσει τον κόσμο, μα πιο πολύ απ' όλα ήθελε να δει τη θάλασσα που, όπως είχε ακούσει, ήταν γαλανή και απέραντη. Πέρασε από το μεγάλο δάσος, πέρασε τους λόφους και τα βουνά και έφτασε στη θάλασσα.

Ο Ιάκωβος με την πρώτη ματιά αγάπησε τη θάλασσα και εκεί που ετοιμαζόταν να πετάξει για να κάνει μια βόλτα από πάνω της και να τη θαυμάσει, σταματά απότομα.

«Τι είναι αυτό το πορτοκαλί πράγμα;» αναρωτήθηκε και πλησίασε.

Τι να δει; Δύο πόδια στα βράχια.

«Άλλο πάλι και τούτο», λέει μόνος του.

«Χαίρω πολύ κύριε. Τα πόδια που μόλις είδατε είναι δικά μου. Τζίμης ο γλάρος.» [...]

Το πρωί που ξύπνησαν πεινούσαν. Ευτυχώς ο Τζίμης είχε κρύψει λίγα ψάρια σε ένα βραχάκι.

Έτσι ετοίμασαν ένα καλό πρωινό, για να πάρουν δυνάμεις. Είχαν ακόμη πολύ δρόμο να κάνουν.

Κι ύστερα, γραμμή για το χωριό του Τζίμη.

Τι παράξενο χωριό, σκέφτηκε ο Ιάκωβος ο κότσυφας. Όλα τα πουλιά είναι ίδια σαν τον Τζίμη!

«Γιατί όλοι με κοιτάζουν περίεργα;» ρώτησε ο Ιάκωβος.

«Μα πρώτη φορά βλέπουν ένα τόσο μαύρο πουλί, σαν εσένα», του απάντησε ο γλάρος.

«Πάμε καλύτερα σπίτι μου.»

«Αυτό είναι το σπίτι μου, φίλε Ιάκωβε». Το 'φτιαξα ολομόναχος με το ράμφος μου.

«Τη νύχτα ακούω τα κύματα, τη φωνή της θάλασσας, σαν να' μαι πάνω σε καράβι. Να 'ξερες πόσο μ' αρέσει!»

Οι δυο φίλοι κάθονται στην τραπεζαρία και πίνουν το τσάι τους. Ο Τζίμης σα γνήσιος θαλασσινός πίνει το τσάι του με αλάτι.

Κι ύστερα πηγαίνουν για ύπνο. Ο Τζίμης κοιμήθηκε αμέσως...

Ο Ιάκωβος όμως δεν έχει ύπνο. Σκέφτεται πόσο ωραία περνάει και λέει από μέσα του: Την αγαπώ τη θάλασσα και αυτό το σπιτάκι μου αρέσει πολύ.

Και ο Τζίμης είναι πραγματικός φίλος, τον αγαπώ σαν αδελφό μου! Έτσι ο Ιάκωβος αποκοιμιέται ευτυχισμένος με ένα χαμόγελο στα χείλη.

Georges Seurat,
Θαλασσινό τοπίο
στο Port-en-Bessin
(Seascape at Port-
en-Bessin) (1888).
Πηγή: The Art
Institute of Chicago

Την άλλη μέρα βγήκαν μια βόλτα στο λιμάνι.

«Ποιο είναι τούτο το παράξενο πουλί;» ρώτησε ο καπετάν Γλάρος.

«Είναι ο Ιάκωβος ο κότσυφας· μένει πέρα εκεί στο δάσος», είπε ο Τζίμης.

«Ο Ιάκωβος είναι ο αγαπημένος μου φίλος.»

Όμως, οι γλάροι δεν έδειξαν να τον συμπαθούν και του γύρισαν την πλάτη.

«Καλύτερα να γυρίσω στη φωλιά μου στο δάσος», είπε λυπημένα ο Ιάκωβος.

«Ούτε να το σκέφτεσαι αυτό», του απάντησε ο Τζίμης.

Οι δύο φίλοι φεύγουν από το λιμάνι με σκυμμένα τα κεφάλια. «Αφού δεν μας θέλουν, δεν θα ξανάρθουμε στο χωριό», λέει ο Τζίμης.

Οι δύο φίλοι πήραν τα καλάμια τους και πήγαν για ψάρεμα. Όμως ο Ιάκωβος είναι πολύ λυπημένος.

«Μη στενοχωριέσαι» με παρηγόρησε ο Τζίμης, «να δεις που στο τέλος θα σε αγαπήσουν οι γλάροι... αλλιώς θα 'ρθω εγώ στο δάσος μαζί σου.»

Ο Ιάκωβος χαμογέλασε ο Τζίμης ήταν πραγματικός φίλος.

Μια μέρα ο Ιάκωβος ο κότσυφας πέφτει πάνω σε ένα σεντούκι γεμάτο βιβλία. «Α, το βρήκα στην παραλία», του εξηγεί ο Τζίμης, «δεν το 'θελε κανένας και το έφερα στο σπίτι».

«Τα βιβλία είναι ότι πρέπει για να ανάβω τη σόμπα...»

«Και δεν τα διαβάξεις;» ρωτάει μ' έκπληξη ο Ιάκωβος.

«Να τα διαβάσω; Μα τι λες! Εδώ κανείς δεν διαβάζει». Ο κότσυφας έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Του φάνηκε τόσο παράξενο. «Στο δικό μου χωριό όλος ο κόσμος αγαπάει τα βιβλία όλοι διαβάζουν από μικρά παιδιά, φίλε Τζίμη».

[...] Έτσι, από τότε ο Ιάκωβος κάθε απόγευμα διαβάσει στο φίλο του από μια ιστορία. Κάποιο απόγευμα, ο Αλβέρτος το ψαροπούλι, άδελά του, καθώς έπαιζε, κρυφάκουσε τους δύο φίλους. [...]

Με τα καλύτερα λόγια μιλούσε στις φίλες της στην αγορά τι σπουδαίος τι μορφωμένος τι όμορφα που διαβάσει. Η Μάρθα και η Μελίσα ετοίμασαν στα γρήγορα ένα γλυκό και πήγαν στο σπίτι του Τζίμη, για να τον γνωρίσουν. Το βράδυ μια γλαροπαρέα πλησιάζει σιγά σιγά το ξύλινο σπιτάκι του Τζίμη. Έμειναν πολλή ώρα έξω από το σπίτι και άκουγαν τις ιστορίες που διάβαζε ο Ιάκωβος στον φίλο του. Τελικά, οι γλάροι αγαπούν τις ιστορίες. Κάθε μέρα το σπίτι του Τζίμη γέμιζε κόσμο. Άλλοι με λουλούδια, άλλοι με λαχταριστές μαρμελάδες... Όλοι τους θέλουν να γνωρίσουν τον Ιάκωβο, τον κότσυφα. Τώρα πια οι γλάροι δεν τον αποφεύγουν. Ίσα ίσα που τον αγαπούν και θέλουν την παρέα του. Τον καλημερίζουν μ' ένα χαμόγελο ως τ' αυτιά και χαίρονται που ζει στο χωριό τους. [...]

Η **Κίτι Κρόουθερ [Kitty Crowther]** γεννήθηκε στις 4 Απριλίου 1970 στις Βρυξέλλες. Συγγραφέας και εικονογράφος βιβλίων για παιδιά, τιμήθηκε το 2010 με το Βραβείο Άστριντ Λίντγκρεν (ALMA), το σημαντικότερο βραβείο παιδικής λογοτεχνίας παγκοσμίως.

Πηγή: βιβλιονέτ

1. Συνεργατικά στην τάξη εντοπίστε τις σκηνές του παραμυθιού και δημιουργήστε τον ιστοριοπίνακά⁹ του. Στην περίπτωση που θέλετε να χρησιμοποιήσετε ψηφιακά εργαλεία έχετε στη διάθεσή σας τα εργαλεία e-me, pixton, canva, fotor, Storyboard That κ.ά.
 - Ποια πρόσωπα θα τοποθετήσετε σε κάθε σκηνή;
 - Τι είδους χρώματα θα επιλέξετε;
 - Ποια λόγια θα κρατήσετε από τους διαλόγους και πώς θα παρουσιάσετε την αφήγηση;
2. Μελέτησε την Πυραμίδα του Freytag και αναζήτησε τα μέρη της αφήγησης. Κατάγραψε τα σημεία αυτά στον παρακάτω πίνακα. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Λήμμα Πυραμίδα του Freytag

μέρη αφήγησης	σημεία στο κείμενο
ξεκίνημα της δράσης	
ανοδική πορεία της δράσης	
κορύφωση	
καθοδική πορεία της δράσης	
τελική στιγμή της δράσης	

3. Με βάση τα χαρακτηριστικά της δομής της ιστορίας που παρουσιάστηκαν παραπάνω, να γράψεις μια κριτική, στην οποία (α) θα αναφέρεσαι στην υπόθεση του παραμυθιού, (β) θα εστιάζεις στο κατά πόσο η εικονογράφηση συνέβαλε στην πρόσληψη του νοήματός του, (γ) θα παρουσιάζεις το στοιχείο που κατά τη γνώμη σου καθιστά το κείμενο αυτό ενδιαφέρον για ανάγνωση.
4. Σκέψου τις φορές που χρειάστηκε να κάνεις θυσίες για τον φίλο ή τη φίλη σου. Αφηγήσου σε πρώτο πρόσωπο μια τέτοια περίπτωση. Θα μπορούσε η αφήγηση να είναι μια από τις σελίδες του ημερολογίου σου.

⁹ Ιστοριοπίνακας: Πρόκειται για μια πρακτική από τον χώρο του κινηματογράφου η οποία εξυπηρετεί τον προκαταρκτικό σχεδιασμό της ψηφιακής ιστορίας στον άξονα του χρόνου αλλά και στο επίπεδο της διάδρασης μεταξύ των διαφόρων τρόπων που αξιοποιούνται για τη δημιουργία της (ήχος, εικόνα, μουσική, μεταβάσεις, τίτλοι κειμένου). Πηγή: Γκουτσιουκώστα, Ζ. (2020). *Η ψηφιακή αφήγηση (digital storytelling) ως διδακτικό εργαλείο στο μάθημα της λογοτεχνίας*. Διδακτορική Διατριβή/ΠΤΔΕ ΑΠΘ.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Γιώργος Σεφέρης, Ο γυρισμός του ξενιτεμένου

– Παλιέ μου φίλε τι γυρεύεις;
χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
με εικόνες που έχεις αναδρέψει
κάτω από ξένους ουρανούς
μακριά απ' τον τόπο τον δικό σου.

– Γυρεύω τον παλιό μου κήπο·
τα δέντρα μου έρχονται ως τη μέση
κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια
κι όμως σαν ήμουνα παιδί
έπαιζα μέσα στο χορτάρι
κάτω από τους μεγάλους ίσκιους
κι' έτρεχα πάνω σε πλαγιές
ώρα πολλή λαχανιασμένος.

– Παλιέ μου φίλε ξεκουράσου
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις·
δ' ανηφορίσουμε μαζί
στα γνώριμά σου μονοπάτια
θα ξαποστάσουμε μαζί
κάτω απ' το θόλο των πλατάνων
σιγά-σιγά θα 'ρθουν κοντά σου
το περιβόλι κι οι πλαγιές σου.

Vasily Kandinsky.
Αυτοσχεδιασμός αρ. 30
(*Improvisation No. 30.*
Cannons), (1913).
Πηγή: The Art Institute
of Chicago

– Γυρεύω το παλιό μου σπίτι
με τ' αφηλά τα παραθύρια
σκοτεινιασμένα απ' τον κισσό
γυρεύω την αρχαία κολόνα
που κοίταζε ο θαλασσινός.
πώς δες να μπω σ' αυτή τη στάνη;
οι στέγες μού έρχονται ως τους ώμους
κι όσο μακριά και να κοιτάξω
βλέπω γονατιστούς ανθρώπους
λες κάνουνε την προσευχή τους.

– Παλιέ μου φίλε δε μ' ακούς;
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις
το σπίτι σου είναι αυτό που βλέπεις
κι αυτή την πόρτα θα χτυπήσουν
σε λίγο οι φίλοι κι οι δικοί σου
γλυκά να σε καλωσορίσουν.

– Γιατί είναι απόμακρη η φωνή σου;
σήκωσε λίγο το κεφάλι
να καταλάβω τι μου λες
όσο μιλάς τ' ανάστημά σου
ολοένα πάει και λιγοστεύει
λες και βυθίζεται στο χώμα.

– Παλιέ μου φίλε συλλογίσου
σιγά-σιγά θα συνηθίσεις
η νοσταλγία σου έχει πλάσει
μια χώρα ανύπαρκτη με νόμους
έξω απ' τη γης κι απ' τους ανθρώπους.

– Πια δεν ακούω τσιμουδιά
βούλιαξε κι στερνός μου φίλος
παράξενο πώς χαμηλώνουν
όλα τριγύρω κάθε τόσο
εδώ διαβαίνουν και δερίζουν
χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα.

Αθήνα, άνοιξη '38

Γιώργος Σεφέρης (Σμύρνη, 1900 - Αθήνα 1971) ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του ποιητή, μεταφραστή και δοκιμιογράφου Γιώργου Σεφεριάδη, από τους κορυφαίους της νεοελληνικής λογοτεχνίας του 20ού αιώνα. [...] Η επίσημη εμφάνισή του στον χώρο της λογοτεχνίας ως Γιώργος Σεφέρης έγινε το 1931 όταν εξέδωσε την ποιητική συλλογή *Στροφή*. Εμφανίζεται δηλαδή ως ποιητής σε ηλικία 31 ετών, ύστερα από μακρύ διάστημα προετοιμασίας και εκφραστικών αναζητήσεων. [...] Με το εκτενές ποίημα «Η στέρνα» (1932) ολοκληρώνει τη θητεία του στις εκφραστικές δυνατότητες του παραδοσιακού στίχου, για να εμφανιστεί λίγο αργότερα με εντελώς διαφορετική ποιητική φωνή, με τη συλλογή *Μυθιστόρημα* (1935). [...] Ο αυστηρός και λιτός ρυθμός του *Μυθιστορήματος*, απαλλαγμένος από πολλά επίθετα και σχήματα λόγου, η αίσθηση ελληνικότητας που υπάρχει στη συλλογή, καθώς και η όλη αρχιτεκτονική οικονομία στη σύνθεσή της, άνοιξαν πράγματι νέους δρόμους στην ποίηση της δεκαετίας του 1930, δρόμους που έμελλε να ακολουθήσει ολόκληρη η μεταγενέστερη νεοελληνική ποίηση. Αυτά τα γνωρίσματα επιβεβαίωσε ο Σεφέρης με τις επόμενες συλλογές του (*Γυμνοπαϊδιά*, 1936· *Τετράδιο Γυμνασμάτων*, 1940· *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α΄*, 1940) οι οποίες αναδεικνύουν έναν ποιητή σαφώς λόγιο, με άμεση όμως επαφή με τα νεωτερικά ρεύματα της εποχής του και με ισορροπημένο συγκερασμό ελληνικής και ευρωπαϊκής παράδοσης. Ακολουθούν οι ποιητικές συλλογές *Ημερολόγιο Καταστρώματος Β΄* (1944, 1945) και η «Κίχλη» (1947), ποίημα σε τρία μέρη. Το 1955, ενώ είχε ήδη αρχίσει ο απελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου, ο Σεφέρης τύπωσε την ποιητική συλλογή *...Κύπρον ου μ' εθέσπισεν...* Η τελευταία ποιητική εργασία που τύπωσε ο ίδιος όσο ζούσε είναι τα *Τρία κρυφά ποιήματα* (1966), ένα είδος απολογισμού ζωής και εμπειριών. Η βαθιά γνώση της γηγενούς αλλά και της ευρωπαϊκής παράδοσης είναι εμφανής και στο μεταφραστικό έργο του Σεφέρη. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για το κριτικό και δοκιμιακό έργο του Σεφέρη, συγκεντρωμένο στους τρεις τόμους των *Δοκιμών*, που αποτελεί υπόδειγμα γλωσσικού ύφους και πνευματικής διαύγειας (Α΄-Β΄, 1974 και Γ΄, 1992). Μετά τον θάνατό του άρχισε να εκδίδεται, υπό τον τίτλο *Μέρες* (1975-1990) το πολύτιμο, για τις πάσης φύσεως πληροφοροφρίες που παρέχει, προσωπικό ημερολόγιό του. Τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963).

Δασκαλόπουλος, Δ. (2007). «Γιώργος Σεφέρης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1990-1992.

1. Ετοιμάσου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου για τη δραματοποιημένη ανάγνωση του ποιήματος. Χρειάζονται δύο αναγνώστες: το ποιητικό υποκείμενο και ο ξενιτεμένος φίλος που επιστρέφει. Παρόλο που το ποίημα έχει ελεύθερο στίχο, υπάρχουν στοιχεία που δίνουν τον ρυθμό του. Συντελεστές του ρυθμού ενός ποιήματος θεωρούνται οι ήχοι που παράγονται από τη συμπλοκή των λέξεών του, οι παύσεις των συντακτικών ενοτήτων του, οι σχέσεις των συντακτικών ενοτήτων με τις μετρικές ενότητες. (Γαραντούδης Ε. (2007). «Ρυθμός». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1952.)
2. Το ποίημα είναι δομημένο σε διάλογο. Αξιοποιώντας στοιχεία από την επανασύνδεση των δύο φίλων γράψε μια σύντομη αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο, της οποίας το θέμα είναι επηρεασμένο από το ποίημα. Ποιο είναι το παρελθόν των δύο φίλων; Ποιες κοινές αναμνήσεις έχουν; Τι συμβαίνει τη στιγμή της επανασύνδεσής τους; (Πρόσεξε και τη χρονολογική ένδειξη στο τέλος του ποιήματος.)
3. Ποιες εικόνες φτιάχνουν τον κόσμο που ξαναβρίσκει ο ξενιτεμένος φίλος; Επισήμανε δύο εικόνες και σκέψου πώς αυτές χρωματίζουν την ατμόσφαιρα του ποιήματος. Δημιουργούνται συναισθήματα χαράς ή λύπης και προβληματισμού;
4. Οι φίλοι σε πολλές περιπτώσεις σημαίνουν την περίοδο της ξενιοσιάς και της αθώτητας ειδικά για τα παιδιά. Φαντάσου τον εαυτό σου μετά από πολλά χρόνια να αφηγείται στα εγγόνια του ένα περιστατικό επανασύνδεσης με έναν παλιό φίλο ή με μια παλιά φίλη. Σκέψου ποιο περιστατικό από το παρελθόν θα έβαζες στο κέντρο της αφήγησης και αποφάσισε αν τελικά η επανασύνδεση με τον φίλο ή τη φίλη θα οδηγούσε σε θετικά ή αρνητικά συναισθήματα.

Α. Λεούση-Καρατζά. *Η τράτα*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Συγκεντρώστε πληροφοριακό υλικό για τη ζωή και το έργο της Ζωρζ Σαρή και τη σχέση της με την Άλκη Ζέη. Δημιουργήστε το σενάριο ενός βιογραφικού ντοκιμαντέρ με βάση τα στοιχεία που αντλήσατε. Κάποιες χρήσιμες διευθύνσεις, που θα μπορούσατε να επισκεφθείτε, είναι οι παρακάτω:
 - ▶ elculture.gr, Αφιέρωμα στη ζωή και στο έργο της μέσα από τα σπουδαία βιβλία της, 26-4-2023.
 - ▶ ANΤ' ΑΥΤΟΥ (βίντεο Αρχείο της ΕΡΤ, Επεισόδιο: 035 ΑΛΚΗ ΖΕΗ 0000061473). Στο συγκεκριμένο επεισόδιο η συγγραφέας ΑΛΚΗ ΖΕΗ μιλά για την επίσης συγγραφέα και ηθοποιό ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ.
 - ▶ Άλκη Ζέη, Ζωρζ Σαρή: 100 χρόνια από τη γέννησή τους, *Καθημερινή*, 12.04.2023.

Αναρτήστε τα κείμενα τα οποία θα φτιάξετε, μόνοι/-ες ή εργαζόμενοι/-ες σε ομάδες, στα οποία θα ενημερώνετε τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σας για τη σχέση των δύο συγγραφέων.

2. Μετά τη μελέτη των κειμένων της συστάδας να δημιουργήσεις το δικό σου ημερολόγιο στο οποίο θα ξεδιπλώνεις συναισθήματα, προβληματισμούς και σκέψεις σου για τις σχέσεις με τους/τις φίλους/-ες σου. Μπορείς, αν θέλεις, να αξιοποιήσεις ψηφιακές εφαρμογές, όπως η privatejournalpro.com για να φτιάξεις εκεί ένα ηλεκτρονικό ημερολόγιο και, αν επιθυμείς, να επιτρέψεις να είναι προσβάσιμο στους/στις φίλους/-ες σου.
3. Αναζήτησε παραδείγματα φίλων από τη μυθολογία (π.χ. *Δάμων και Φιντίας*), από τα ομηρικά έπη (π.χ. *Αχιλλέας και Πάτροκλος*), από κόμικς ή λογοτεχνικά κείμενα που έχεις διαβάσει. Με τη βοήθεια των διδακτικών εγχειριδίων προηγούμενων τάξεων, βρες κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα κειμένων ή εικόνες που δείχνουν τις σχέσεις τους. Αξιοποιώντας το εργαλείο *course presentation* της e-me ή άλλο, παρουσίασε το ζευγάρι φίλων που έχει για σένα το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.
4. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες ή ατομικά καταγράψτε πραγματικές ή φανταστικές περιπέτειες που ζήσατε με την παρέα σας και τοποθετήστε τες σε ηλεκτρονικό περιβάλλον της τάξης. Σε κάθε περιπέτεια προσθέστε και τις φωτογραφίες που τραβήξατε κατά τη διάρκειά της.
5. Γράψε στο ημερολόγιό σου σχετικά με τον καλύτερό σου φίλο ή την καλύτερή σου φίλη. Ποιες κοινές αναμνήσεις έχετε μαζί του/της; Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του/της εκτιμάς; Ποιες συμβουλές θα του/της έδινες για το μέλλον;
6. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού το τραγούδι του BEN E. KING STAND BY ME ή απλώς διάβασε τους στίχους μεταφρασμένους στα ελληνικά στο ΨΜΑ Στίχοι *Stand by me*. Στη συνέχεια, να γράψεις μία δική σου στροφή με θέμα τη φιλία. Η στροφή σου να έχει πέντε στίχους, να περιέχει μία μεταφορά σε κάποιον από αυτούς και να έχει πεζολογικό ύφος (δεν χρειάζεται ομοιοκαταληξία).

Στίχοι
«Stand by me»

Επέκταση συστάδας
«Φιλία, μια γλυκιά ευθύνη!»

Δελτίο Εξόδου
«Φιλία, μια γλυκιά ευθύνη!»

Angelica Kauffmann, *Ο πειρασμός του Έρωτα*
(*The Temptation of Eros*) (1870-75).
Πηγή: The MET Museum

«οἱ μὲν ἰππῶν στρότον οἱ δὲ πέσδων,
οἱ δὲ νάων φαῖς' ἐπὶ γᾶν μέλαιναν
ἔμμεναι κάλλιστον, ἔγω δὲ κῆν' ὄτ-
τω τις ἔραται!»*

Σαπφώ

«Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη,
θέλει λαγού περπατησιά, πουλιού γρηγοροσύνη»

Δημοτικό τραγούδι

* Μερικοί λένε ότι το λαμπρότερο πράγμα πάνω στη μαύρη γη είναι ένας στρατός ιππέων, κι άλλοι, ένας στρατός πεζών – εγώ όμως λέω ότι το λαμπρότερο είναι ό,τι τυχαίνει ν' αγαπά ο καθένας. [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#).

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Τα κείμενα που θα διαβάσεις εδώ αναφέρονται στον έρωτα, ορόσημο στη ζωή του ανθρώπου. Ειδικά ο έρωτας την περίοδο της εφηβείας μένει ανεξίτηλος στη μνήμη και επιδρά στην προσωπικότητα και την κατοπινή εξέλιξη. Αν δούμε το θέμα αυτό στην ευρύτερη ομάδα θεμάτων για τον άλλον, θα πρέπει να διεγείρει σκέψεις για την κατανόηση και την αποδοχή, καθώς έρωτας και, ακολούθως, αγάπη χωρίς αποδοχή δεν υπάρχει.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Οζ, Α. [1980] (2001). *Σούμι. Μια ιστορία για την αγάπη και την περιπέτεια* (Χ.Κ. Παπαδοπούλου, Μτφρ. από τα Εβραϊκά. Φ. Νέγκριν, Εικονογράφηση). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ουάιλντ, Ο. [1888] (2013). «Η Αηδόνα και το ρόδο». Στο *Ο ευτυχισμένος πρίγκηπας και άλλες ιστορίες* (Σ. Σκουλικάρη, Μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Δεληβοριά, Μ. [2012]. *Η Αλφαβήτα της εφηβείας, Μυθιστόρημα για εφήβους και όχι μόνο*. Αθήνα: Κέδρος.
- Δημουλά, Κ. [1971] (?2007). «Φωτογραφία 1948». Στο *Ποιήματα*. Αθήνα: Ίκαρος.

Κείμενα συστάδας
«Έρωτας τάχα να 'ν' αυτό...»

Λέξεις – κλειδιά

αγάπη,
αναδρομική αφήγηση,
αφηγητής,
έρωτας,
εστίαση,
headline poetry

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- προσεγγίζεις συστάδα κειμένων με θέμα τον έρωτα και, μέσω ατομικών ή ομαδικών δραστηριοτήτων, να αναπτύξεις τον διάλογο στην αναγνωστική κοινότητα της τάξης
- εντοπίζεις σταδιακά στοιχεία αφήγησης, ύφους και εκφραστικών τρόπων για την κατανόηση του περιεχομένου των κειμένων
- κατανοείς τη λειτουργία των ποικίλων εκφραστικών τρόπων και τεχνικών μέσα από την επιλεκτική αξιοποίησή τους σε δικά σου κείμενα
- εντοπίζεις λέξεις ή φράσεις που αποτυπώνουν την ψυχική και συναισθηματική κατάσταση των ηρώων/ηρωίδων
- διερευνάς ομοιότητες και διαφορές στο θέμα ή στον τρόπο έκφρασης ανάμεσα στα κείμενα της συστάδας
- εκφράζεις με παιγνιώδεις δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης και γραφής που ενισχύουν την αγάπη για τη λογοτεχνία

Πράξεις
της αγάπης

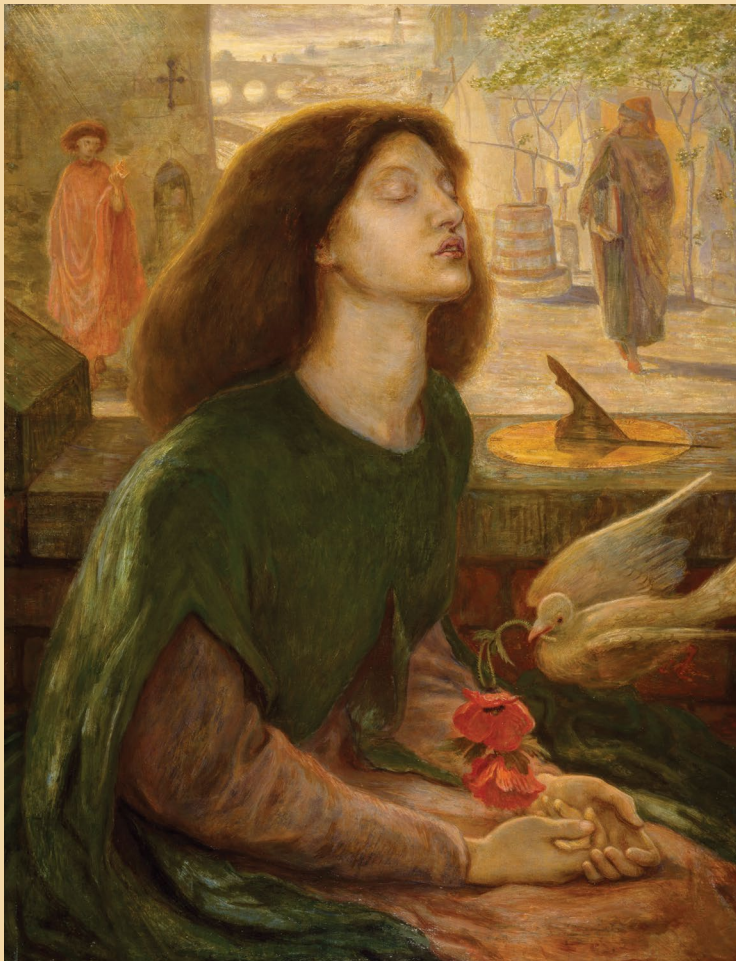

Απόψεις
για την αγάπη

Γλωσσάρι
της αγάπης

1. Σε συζήτηση στην τάξη με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου, εξήγησε τη διαφορά που υπάρχει, κατά τη γνώμη σου, ανάμεσα στον έρωτα και την αγάπη (βλ. και ΨΜΑ). Ποια θέση έχει ο έρωτας στη ζωή ενός εφήβου/μιας έφηβης και με ποια επίθετα θα μπορούσες να χαρακτηρίσεις έναν/μία ερωτευμένο/-η έφηβο/-η;
2. Ψάξε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου στη Μυθολογία σχετικά με τον Έρωτα και εντόπισε την προέλευση της λατρείας του, καθώς και απεικονίσεις που σου άρεσαν. Βλ. και ΨΜΑ.
3. Αναζήτησε το σχετικό με τον έρωτα τραγούδι που σε εκφράζει περισσότερο. Ποιοι στίχοι του έχουν μείνει στη μνήμη σου και γιατί; Η τάξη μπορεί να ψηφίσει την πιο επιτυχημένη επιλογή.

Dante Gabriel Rossetti, *Ευλογημένη Βεατρίκη (Beata Beatrix)*.
Πηγή: Birmingham Museums

Α΄ ΦΑΣΗ

Κοινοποίηση των κειμένων της συστάδας, πρώτη ανάγνωση και εργασία στην ολομέλεια

1. Κοίταξε τους τίτλους των κειμένων της συστάδας. Έχοντας διαβάσει τους τίτλους, τι περιμένεις να διαβάσεις; Γνωρίζεις κάποιο από τα κείμενα της συστάδας;
2. Μετά την πρώτη ανάγνωση συζητήστε τα συναισθήματα που σας δημιούργησαν όσα διαβάσατε. Σας άρεσαν; Για ποιους λόγους;

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Άμος Οζ, Σούμι. Μια ιστορία για την αγάπη και την περιπέτεια

*Όπου πρόκειται να αποκαλυφθούν όλα όσα
είχαν κρατηθεί μυστικά μέχρι αυτή τη στιγμή.
Ανάμεσα σε αυτά, η αγάπη και άλλα συναισθήματα.*

Στη γειτονιά μας, στην οδό Ζαχαρία, ζούσε ένα κορίτσι που το έλεγαν Έστι. Ήμουν ερωτευμένος μαζί της. Τα πρωινά, καθώς καθόμουν στο τραπέζι κι έτρωγα μια φέτα ψωμί, μονολογούσα ψιθυρίζοντας το όνομά της. Τότε ο πατέρας μου απαντούσε: «Δεν κάνει να τρώμε με ανοιχτό το στόμα». Και τα βράδια με σχολίαζαν λέγοντας: «Αυτό το τρελόπαιδο πάλι κλείστηκε στο μπάνιο και παίζει με τα νερά». Μόνο που εγώ δεν έπαιζα με τα νερά. Γέμιζα καλά καλά το νιπτήρα και σχεδίαζα με το δάχτυλό μου το όνομά της πάνω στους κυματισμούς της επιφάνειας του νερού. [...]

Της έγραφα δύο ερωτικά ποιήματα σ' εκείνο το μαύρο σημειωματάριο που έχασα στο δάσος του Τελ Άζρα. Ίσως τελικά να ήταν καλύτερα έτσι.

Αλλά τι ήξερε η Έστι;

Η Έστι δεν ήξερε τίποτε. Ή ίσως ήξερε κι αναρωτιόταν.

Για παράδειγμα, κάποτε, σ' ένα μάθημα γεωγραφίας, είχα σηκώσει το χέρι μου δηλώνοντας με στόμφο: «Η λίμνη Χούλα είναι επίσης γνωστή και ως λίμνη Σούμι». Οπότε, βέβαια, όλη η τάξη ξέσπασε αμέσως σε δυνατά και ασυγκράτητα γέλια. Εγώ είχα πει την αλήθεια, την ακριβή αλήθεια – το είχα διαβάσει στην εγκυκλοπαίδεια. Παρ' όλα αυτά, ο καθηγητής μας, ο κύριος Σιτρίτ, έδειξε να μπερδεύεται προς στιγμήν και με ρώτησε αυστηρά: «Και για πες μας, πού βασίζεται αυτό σου το συμπέρασμα;» Αλλά όλη η τάξη είχε ήδη ξεσηκωθεί και απ' όλες τις μεριές ακουγόταν ένα ουρλιαχτό, μια κραυγή: «Σούμι, πες μας, Σούμι, πες μας, Σούμι!», ενώ ο κύριος Σιτρίτ είχε φουσκώσει και το πρόσωπό του είχε κοκκινίσει. Τελικά βρυχήθηκε, όπως συνήθως: «Σιωπή!» Και επιπλέον πρόσθεσε: «Δε θέλω ν' ακούσω κιχ!» και μετά από πέντε λεπτά η τάξη

Daniel Nikolaus
Chodowiecki,
*Ερωτευμένοι μέσα
στην καταιγίδα*
(*Lovers in a
Thunderstorm*).
Πηγή: National
Gallery of Art

είχε ηρεμήσει και πάλι. Εγώ όμως, μέχρι το τέλος περίπου της Β΄ Γυμνασίου, παρέμεινα ο «Σούμχι».

Δεν έχω κανένα απώτερο σκοπό που σας τα λέω όλα αυτά. Απλώς θέλω να τονίσω μια σημαντική λεπτομέρεια: ένα σημείωμα που μου έστειλε η Έστι στο τέλος εκείνου του μαθήματος. Μου έγραφε: Είσαι τρελός. Γιατί πάντοτε πρέπει να λες κάτι που σε οδηγεί σε μελαδές; Σταμάτα επιτέλους!

Και στην κάτω γωνία του σημειώματος, αφού πρώτα την τσάκισε, έγραψε με πολύ μικρά γραμματάκια: Αλλά δεν έχει σημασία. Ε.

Τι ήξερε λοιπόν η Έστι;

Η Έστι δεν ήξερε τίποτε, ή ίσως ήξερε κι αναρωτιόταν. Κι όσο για μένα, σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσα να διανοηθώ να βάλω στα κρυφά ένα ερωτικό γράμμα στη σάκα της – όπως είχε κάνει ο Έλι Βάινγκαρτεν στη Νουρίτ – ούτε να της στείλω ένα μήνυμα με τη Ραανάνα, την προξενήτρα της τάξης, όπως είχε κάνει ο Τάρζαν Μπαμπέργκερ – πάλι στη Νουρίτ. Εγώ έκανα ακριβώς το αντίθετο: σε κάθε ευκαιρία της τραβούσα τις κοτσίδες. Και κάθε τρεις και λίγο κολλούσα τσίχλες στην καρέκλα της και κατά συνέπεια και στο υπέροχο άσπρο μπλουζάκι που φορούσε την άνοιξη.

Για ποιο λόγο τα έκανα όλα αυτά; Έτσι. Και γιατί όχι; Να μάθει αυτή. [...] Εγώ ήμουν αυτός που της πρωτόβγαλε το παρατσούκλι Κλημεντίνη (από το τραγούδι που οι Βρετανοί στρατιώτες του στρατοπέδου Σνέλερ είχαν διαδώσει σε όλη την Ιερουσαλήμ εκείνο τον καιρό: Oh my darling, oh my darling, oh my darling Clementine!) Και, παραδόξως, τα κορίτσια της τάξης το υιοθέτησαν αμέσως με μεγάλη χαρά· μάλιστα, στη γιορτή του Χανουκά¹ έξι μήνες αργότερα, όταν όλα πια είχαν τελειώσει, ακόμη και τότε, τη φώναζαν Έστι Τίνα, που έβγαινε από το Κλημεντίνια, το οποίο έβγαινε από το Κλημεντίνη.

Και η Έστι; Αυτή είχε βρει μία και μόνη λέξη για μένα, την οποία και μου πετούσε στα μούτρα κάθε πρωί, πριν από οτιδήποτε, πριν καλά-καλά αρχίσω να την πειράζω: «Αχρείε!»² Ή και: «Βρομιάρη!» Δυο τρεις φορές, στο διάλειμμα των δέκα, έκανα την Έστι να κλαίει. Γι' αυτό και ο καθηγητής μας μου είχε επιβάλλει διάφορες τιμωρίες, τις οποίες δέχτηκα σαν άντρας αδιαμαρτύρητα.

Έτσι λοιπόν άνδρισε ο έρωτας, χωρίς να συμβεί τίποτε ιδιαίτερο, μέχρι την επομένη της γιορτής του Σαβουότ.³ Εγώ έκανα την Έστι να κλαίει στο διάλειμμα των δέκα κι αυτή εμένα τη νύχτα.

Ο Άμος Οζ [Amos Oz] (1939-2018), το αληθινό όνομα του οποίου είναι Άμος Κλάουσερ, ήταν Ισραηλινός συγγραφέας, που γεννήθηκε στην Ιερουσαλήμ, στη συνοικία Κέρεμ Αβραάμ. Οι γονείς του, ο Άρια Κλάουσερ και η Φάνια Μούσμαν, ήταν μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη. Η αυτοκτονία της μητέρας του όταν ήταν 12 χρονών, σημάδεψε τη ζωή του. Τρία χρόνια αργότερα έφυγε από το σπίτι του και πήγε να ζήσει στο Κιμπούτς Χούλντα οπότε και άλλαξε το επίθετό του σε Οζ, που στα εβραϊκά σημαίνει δύναμη. Εκεί έζησε μέχρι το 1986, οπότε μετακόμισε στην πόλη Αράντ, επειδή ο γιος του έπασχε από άσθμα. Πήρε μέρος στον Πόλεμο των έξι ημερών το 1967 και στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ. Σπούδασε φιλοσοφία και εβραϊκή λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Ιερουσαλήμ. Η πρώτη του συλλογή από ιστορίες (*Where the Jackals Howl*) δημοσιεύθηκε το 1965, ενώ τον επόμενο χρόνο δημοσιεύθηκε το πρώτο του διήγημα (*Elsewhere, Perhaps*). Είχε γράψει 18 βιβλία στα εβραϊκά και γύρω στα 450 άρθρα και δοκίμια. Έργα του έχουν μεταφραστεί σε τουλάχιστον 30 γλώσσες. Το 1998, του απονεμήθηκε το βραβείο του Ισραήλ για την λογοτεχνία, το 2005 το βραβείο Goethe, το οποίο στο παρελθόν έχει απονεμηθεί σε προσωπικότητες όπως ο Σίγκμουντ Φρόιντ και ο Τόμας Μαν, το 2007 το βραβείο Prince of Asturias Award of Letters και το 2008 το βραβείο Χάινριχ Χάινε. Επανελημμένα ήταν υποψήφιος για το Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Πηγή: βιβλιονέτ

¹ Χανουκά: Είναι εβραϊκή γιορτή γνωστή ως η Γιορτή των Φώτων και η Εορτή της Αφροσίωσης. Ο εορτασμός πραγματοποιείται με το άναμμα των κεριών ενός συγκεκριμένου κηροπήγιου, με εννέα διακλαδώσεις, το οποίο ονομάζεται μενορά. Άλλες εορταστικές εκδηλώσεις της Χανουκά περιλαμβάνουν παιχνίδια σβούρας και βρώση τηγανιτών τροφών, όπως λουκουμάδες, τηγανίτες και πατάτες.

² αχρείος: εξαιρετικά βαρύς χαρακτηρισμός για άνθρωπο του οποίου η συμπεριφορά είναι αισχρή, ανήθικη, ανέντιμη. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

³ Σαβουότ: είναι εβραϊκή γιορτή η οποία λαμβάνει χώρα την έκτη ημέρα του εβραϊκού μήνα Σιβάν (μπορεί να λάβει χώρα μεταξύ 15 Μαΐου και 14 Ιουνίου στο γρηγοριανό ημερολόγιο). Στη Βίβλο, το Σαβουότ σηματοδοτεί τη συγκομιδή των σιτηρών στη Γη του Ισραήλ και την αποκάλυψη της Τορά στον Μωϋσή και τους Ισραηλίτες στο όρος Σινά.

Όσκαρ Ουάιλντ, Η Αηδόνα και το ρόδο

«Είπε πως θα χορέψει μαζί μου, αν της χάριζα κόκκινα τριαντάφυλλα» φώναξε ο νεαρός φοιτητής. «Μα τόσος κήπος και δεν έχει ούτε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο». Τον άκουσε η Αηδόνα απ' τη φωλιά της στη βαλανιδιά και, κρυφοκοιτάζοντάς τον, αναρωτήθηκε τι συμβαίνει.

«Ούτε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, τόσος κήπος!» φώναξε εκείνος και τα όμορφα μάτια του πλημμύρισαν με δάκρυα. «Αχ, πόσα μικροπράγματα ζητάει η αγάπη! Έχω διαβάσει τα γραφτά των σοφών όλου του κόσμου και κατακτήσει απ' τη φιλοσοφία κάθε μυστικό, και να που ένα κόκκινο τριαντάφυλλο μου κάνει συντρίμια τη ζωή».

«Επιτέλους ένας αληθινός εραστής» συλλογίστηκε η Αηδόνα. «Νύχτα δεν πέρασε που να μην του τραγουδήσα, μ' όλο που δεν τον ήξερα. Νύχτα δεν πέρασε που να μην πω την ιστορία του στ' αστέρια...». [...]

«Αύριο το βράδυ είναι ο χορός του Πρίγκηπα» μουρμούρισε ο νεαρός φοιτητής «κι η αγάπη μου θα είναι στην παρέα. Αν της πάω ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, θα χορεύει μαζί μου μέχρι την αυγή. Αν της πάω ένα κόκκινο τριαντάφυλλο, θα την κρατήσω αγκαλιά, και εκείνη θα γείρει το κεφάλι της στον ώμο μου και με το χέρι της θα σφίξει το δικό μου. Μα δεν έχω ούτε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο στον κήπο μου, κι έτσι θα μείνω μόνος κι εκείνη θα με προσπεράσει δίχως να μου ρίξει ούτε μια ματιά. Καθόλου δε θα με προσέξει και θα μου ραγίσει την καρδιά».

«Αυτός είναι πράγματι αληθινός εραστής» είπε η Αηδόνα. «Αυτό που τραγουδώ τον κάνει να υποφέρει, ό,τι σ' εμένα είναι χαρά, για 'κείνον είναι πόνος. Ναι, όμορφος είναι ο έρωτας. Είναι πολυτιμότερος από σμαράγδι, πιο ακριβός κι απ' το καλύτερο σπάλι.⁴ Με ρόδια και μαργαριτάρια δεν τον αγοράζεις μήτε πουλιέται πουθενά στην αγορά. Μήτ' έμπορος ποτέ τον παζαρεύει μήτε σαν χρυσάφι τον μετράς στη ζυγαριά».

«Οι μουσικοί θα σταθούν στον εξώστη τους». [...] Όμως μ' εμένα δεν θα χορέψει, γιατί δεν έχω να της δώσω ούτε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο»· κι ο φοιτητής έπεσε στο χορτάρι κι έκρυψε το πρόσωπο στα χέρια του κι άρχισε να θρηνεί.

«Γιατί θρηνεί;» ρώτησε μια μικρούλα πράσινη Σαύρα, που πέρασε από δίπλα του με ορθωμένη ουρά.

«Ναι, γιατί;» αναρωτήθηκε και μια Πεταλούδα που φτεροκοπούσε έχοντας πάρει στο κατόπι μια ηλιαχτίδα.

«Ναι, γιατί;» ψιθύρισε μια Τουλίπα στη γειτόνισσά της με απαλή απαλή φωνή.

«Θρηνεί για ένα κόκκινο τριαντάφυλλο» είπε η Αηδόνα.

Pierre Joseph Redoute. Ροζ τριαντάφυλλα σε βάζο (*Pink Roses in a Vase*) (1838). Πηγή: National Gallery of Art

⁴ σπάλι: σπάλιο. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

«Για ένα κόκκινο τριαντάφυλλο!» φώναξαν. «Μα τι κατάντια είναι αυτή!» Και η μικρούλα Σαύρα, που ήταν κάπως κυνική, του γέλασε κατάμουτρα.

Μα η Αηδόνα κατάλαβε το μυστικό της θλίψης του φοιτητή κι έκατσε σιωπηλή μες στη φωλιά της και συλλογίστηκε τον μυστηριώδη έρωτα.

Ξάφνου άνοιξε τα καστανά φτερά της να πετάξει κι όρμησε στον άνεμο. Πέρασε σαν σκιά από το δασάκι και σαν σκιά ταξίδεψε σ' όλο τον κήπο.

Κι έτσι, η Αηδόνα πέταξε και πήγε στο Ροδόδεντρο που ζούσε γύρω από το ηλιακό ρολόι.

«Δώσ' μου ένα κόκκινο ρόδο» φώναξε «και θα σου πω το πιο γλυκό τραγούδι μου».

Μα το Δέντρο κούνησε το κεφάλι του. [...]

«Κίτρινα είναι τα ρόδα μου» απάντησε. [...] Άμε να δεις τον αδελφό μου που ζει κάτω απ' του φοιτητή το παραθύρι κι ίσως σου δώσει αυτό που ζητάς».

Κι έτσι, η Αηδόνα πέταξε και πήγε στο Ροδόδεντρο που φύτευε κάτω απ' του φοιτητή το παραθύρι.

«Δώσ' μου ένα κόκκινο ρόδο» φώναξε «και θα σου πω το πιο γλυκό τραγούδι μου».

Μα το Δέντρο κούνησε το κεφάλι του. [...]

«Κόκκινα είναι τα ρόδα μου» απάντησε. [...] Μόνο, να, τις φλέβες μου τις πάγωσε ο χειμώνας και τ' άνθη μου τα 'χει δαγκώσει η παγωνιά, και τα κλαδιά μου τα 'σπασε η καταιγίδα, γι' αυτό κι εγώ ολόκληρη χρονιά δεν έβγαλα ούτε ρόδο».

«Ένα κόκκινο ρόδο ζητώ και τίποτ' άλλο», φώναξε η Αηδόνα «μονάχα ένα κόκκινο ρόδο! Πώς θα μπορέσω να το βρω;»

«Υπάρχει τρόπος» απάντησε το Δέντρο· «μα είναι τόσο τρομερός, που ούτε τολμώ να τον προφέρω».

«Πες τον σε μένα» είπε η Αηδόνα «δε φοβάμαι».

«Το κόκκινο ρόδο που μου ζητάς», είπε το Δέντρο «θα πρέπει να το πλάσεις με μουσική στο φεγγαρόφωτο και να το βάψεις με το αίμα της καρδιάς σου. Θα πρέπει να μου τραγουδάς έχοντας μπηγμένο το στήθος σου ένα αγκάδι. Όλη τη νύχτα πρέπει να μου τραγουδάς και με τ' αγκάδι πρέπει να τρυπήσεις την καρδιά σου, και της καρδιάς σου το αίμα να κυλήσει στις φλέβες μου και να γίνει δικό μου».

«Ο θάνατος είναι τίμημα βαρύ για ένα ρόδο» φώναξε η Αηδόνα «κι η ζωή πολύτιμη για όλους. Όμορφα είναι να κάθεται στο πράσινο δάσος και να βλέπεις τον Ήλιο στο χρυσοκαλισμένο άρμα του και τη Σελήνη στ' αμάξι της το μαργαριταρένιο. Γλυκό το άρωμα της μουμουτζελιάς, γλυκιές κι οι καμπανούλες που κρύβονται στην κοιλάδα, αλλά και τα ρείκια που ανθίζουν στο λοφάκι. Κι όμως, απ' τη ζωή καλύτερος ο έρωτας, και τι 'ναι η καρδιά ενός πουλιού αν τη συγκρίνεις με τ' ανθρώπου;»

Κι έτσι, άνοιξε τα καστανά φτερά της να πετάξει κι όρμησε στον άνεμο. Πέρασε από τον κήπο σαν σκιά και ταξίδεψε μέχρι το δασάκι.

Ο νεαρός φοιτητής ήταν ακόμα ξαπλωμένος στο χορτάρι, και που τον άφησε, και στα όμορφα μάγουλά του τα δάκρυα δεν είχαν ακόμα στεγνώσει.

«Να χαιρέσαι» του φώναξε η Αηδόνα «να χαιρέσαι. Το κόκκινο τριαντάφυλλό σου θα το πάρεις. Θα σου το πλάσω με μουσική μου στο φεγγαρόφωτο και θα το

Κόκκινο τριαντάφυλλο

βάψω με το αίμα της καρδιάς μου. Γι' αντάλλαγμα μονάχα ένα πράγμα σου ζητώ, αγάπα αληθινά, γιατί ο Έρωτας είναι σοφότερος απ' τη φιλοσοφία, μ' όλο που κείνη είναι σοφή, και δυνατότερος από την εξουσία, μ' όλο που δύναμη κι εκείνης δεν της λείπει. [...]

Ο φοιτητής σήκωσε τα μάτια από το χορτάρι κι άκουσε, μα δεν καταλάβαινε τι του έλεγε η Αηδόνα, γιατί ήξερε μονάχα εκείνα τα πράγματα που ήταν γραμμένα στα βιβλία του.

Αλλά, κατάλαβε η Βαλανιδιά κι ένωσε λύπη, γιατί υπεραγαπούσε τη μικρούλα την Αηδόνα που στα της κλαδιά της χτίζει φωλιά.

«Πες μου ένα τελευταίο τραγούδι» ψιθύρισε. «Θα 'μαι πολύ μοναχή σαν θα φύγεις». Έτσι η Αηδόνα τραγούδησε στη Βαλανιδιά, κι ήταν η φωνή της ήταν σαν το νερό που ξεχειλίζει από την ασημιά καράφα.

Όταν τελείωσε το τραγούδι, σηκώθηκε ο φοιτητής κι έβγαλε από την τσέπη του ένα σημειωματάριο κι ένα μολύβι. [...]

Κι όταν σηκώθηκε το Φεγγάρι στα ουράνια, η Αηδόνα πέταξε στο Ροδόδεντρο και πίεσε το στήθος της πάνω στ' αγκάδι, και το ψυχρό κρυστάλλινο Φεγγάρι έγειρε μπροστά ν' ακούσει. Όλη τη νύχτα τραγουδούσε, και τ' αγκάδι όλο και βαθύτερα χωνόταν στο στήθος της, και της ζωής της το αίμα ξεχυνόταν από μέσα της.

Πρώτα τραγούδησε για τον έρωτα όπως γεννιέται μες στην αγορίστικη και κοριτσίστικη καρδιά. Και στου Ροδόδεντρου το πιο ψηλό κλαδί φύτρωσε ένα δεσπέσιο ρόδο, μια το 'να πέταλο κι ύστερα το άλλο, όπως το 'να τραγούδι έφερνε τ' άλλο. [...]

Όμως το Δέντρο φώναξε στην Αηδόνα να σπρώξει κι άλλο τ' αγκάδι. «Σπρώξε κι άλλο, μικρούλα Αηδόνα» φώναξε το Δέντρο «γιατί το ρόδο δεν θα 'ναι έτοιμο σαν έρθει η μέρα».

Κι έτσι, η Αηδόνα έσπρωξε κι άλλο τ' αγκάδι, κι όλο και δυνατότερο γινόταν το τραγούδι της, γιατί τραγουδάγε τη γέννηση του πάθους στην ψυχή ενός άντρα και μιας κόρης.

Κι ένα αχνορόδινο κύμα πλημμύρισε τα ροδόφυλλα, όμοια με του γαμπρού το πρόσωπο, όπως κοκκινίζει σαν φιλάει τα χείλη της νύφης. Μα τ' αγκάδι ακόμα δεν είχε αγγίξει την καρδιά της, κι έτσι η καρδιά του ρόδου έμεινε λευκή, γιατί μόνο απ' το αίμα της καρδιάς της Αηδόνας βάφεται η καρδιά του ρόδου.

Και το Δέντρο φώναξε στην Αηδόνα να σπρώξει κι άλλο τ' αγκάδι. «Σπρώξε κι άλλο, μικρούλα Αηδόνα» φώναξε το Δέντρο «γιατί το ρόδο δε θα 'ναι έτοιμο σαν έρθει η μέρα».

Κι έτσι, η Αηδόνα έσπρωξε κι άλλο τ' αγκάδι, και τ' αγκάδι άγγιξε επιτέλους την καρδιά της κι ύστερα τη χτύπησε ένας αγριεμένος πόνος. Πικρός, πικρός ήταν ο πόνος, κι όλο κι αγριότερο γινόταν το τραγούδι της, γιατί τραγουδάγε τον έρωτα που τέλειο μονάχα ο θάνατος τον κάνει, τον έρωτα που θάνατο δε βρίσκει ούτε στον τάφο.

Και το δεσπέσιο ρόδο έγινε κατακόκκινο, σαν το ρόδο τ' ανατολίτικου ουρανού. Κόκκινα σαν αίμα έγιναν τριγύρω του τα πέταλα και κατακόκκινη σαν το ρουμπίνι η καρδιά του.

Ο Όσκαρ Ουάιλντ [Oscar Wilde] (Δουβλίνο, 16 Οκτωβρίου 1854 - Παρίσι, 30 Νοεμβρίου 1900) ήταν Ιρλανδός ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας, δοκιμιογράφος και κριτικός. Το πλήρες όνομά του ήταν Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde. Υπήρξε ένας από τους κύριους εκπροσώπους του αισθητισμού στη λογοτεχνία. Προερχόταν από εύπορη προτεσταντική οικογένεια διανοουμένων. Έλαβε εξαιρετική μόρφωση και από πολύ νωρίς έδειξε ιδιαίτερη κλίση στα κλασικά γράμματα. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Οξφόρδη, επηρεάστηκε από τις απόψεις θεωρητικών σχετικά με τον κυρίαρχο ρόλο της τέχνης στη ζωή. Έγραψε ποιήματα, παραμύθια και θεατρικά έργα ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1890 τελειοποίησε τις ιδέες του σχετικά με την ανωτερότητα της τέχνης σε μια σειρά από διαλόγους και δοκίμια. Τις σκέψεις του για την παρακμή, την δολιότητα και την ομορφιά ανέπτυξε στο μοναδικό του μυθιστόρημα, *Το πορτραίτο του Ντόριαν Γκρέυ* (*The picture of Dorian Grey*, 1890). Η λαμπρή λογοτεχνική του πορεία διακόπηκε όμως άδοξα το 1895 με την εμπλοκή του σε σκάνδαλο για διαφθορά. Ο ίδιος κατέληξε καταδικασμένος σε δύο χρόνια καταναγκαστικά έργα. Επηρεασμένος από τους προραφαηλίτες, αλλά και από τους Γάλλους εστέτ, όπως ο Gautier και ο Baudelaire, ο Ουάιλντ ανέπτυξε στο έπακρο τις απόψεις του αισθητισμού, τόσο στα θεωρητικά όσο και στα λογοτεχνικά του κείμενα. Τα ποιήματα και τα πεζά του διαπνέονται από περιήλοους, συχνά σκοτεινούς, συμβολισμούς και από έμφαση στην καλλιέργεια, στην υποβολή και στην ομορφιά, ενώ στις πνευματώδεις κωμωδίες του σαρκάζει τις συμβάσεις και την υποκρισία της «υψηλής κοινωνίας». Υπήρξε κήρυκας του δόγματος «η Τέχνη για την Τέχνη».

Θεοδόσης Κοντάκης (2007). «Όσκαρ Ουάιλντ». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 2237-2238.

Μα της Αηδόνας η φωνή αδυνάτισε, άρχισαν τα φτερά της να χτυπάνε τριγύρω αδύναμα και δάμπωναν τα μάτια της. Όλο και πιο αδύναμο γινόταν το τραγούδι της κι ένιωσε στο λαρύγγι κάτι να την πνίγει. [...]

«Κοίτα! Κοίτα!» φώναξε το Δέντρο. «Ετοιμια το ρόδο». Μα η Αηδόνα δεν απάντησε, γιατί κείτονταν νεκρή πάνω στο ψηλό χορτάρι με τ' αγκάδι στην καρδιά.

Και το μεσημέρι ο φοιτητής άνοιξε το παραθύρι του και κοίταξε έξω.

«Θεούλη μου, τι τύχη είναι αυτή!» φώναξε. «Βλέπω ένα κόκκινο τριαντάφυλλο! Σ' όλη μου τη ζωή δεν έχω δει ποτέ μου τέτοιο πράγμα. Είναι τόσο όμορφο, που σίγουρα θα έχει ένα μακρύ λατινικό όνομα» κι έσκυψε κάτω και το μάζεψε.

Ύστερα φόρεσε το καπέλο του κι έτρεξε στο σπίτι του καθηγητή με το τριαντάφυλλο στο χέρι.

Η κόρη του καθηγητή καθόταν στην εξώπορτα και τύλιγε ολογάλαζο μετάξι στην ανέμη, με το σκυλάκι της ξαπλωμένο στα πόδια της.

«Είπες πως θα χόρευες μαζί μου, αν σου χάριζα ένα κόκκινο τριαντάφυλλο» φώναξε ο φοιτητής.

«Χάρισμά σου λοιπόν το πιο κόκκινο τριαντάφυλλο σε ολόκληρο τον κόσμο. Θα το φοράς απόψε πάνω στην καρδιά σου, κι όταν χορέψουμε μαζί, θα σου πω πόσο σ' αγαπώ».

Όμως η κοπέλα δε σάλεψε.

«Φοβάμαι ότι δεν πηγαίνει με το φόρεμά μου» απάντησε. [...]

«Μα το Θεό, είσαι πολύ αχάριστη» είπε θυμωμένος ο φοιτητής· και πέταξε στο δρόμο το τριαντάφυλλο, κι εκείνο έπεσε στο ρείθρο και το πάτησε μια περαστική άμαξα.

«“Αχάριστη”!» είπε η κοπέλα. «Άκουσε να σου πω, είσαι πολύ αυθάδης. Κι ύστερα ποιος είσαι εσύ; Ένας φοιτητάκος!» [...]

«Τι ανόητο πράγμα είναι ο έρωτας!» είπε ο σπουδαστής καθώς έφευγε. «Δεν είναι ούτε στο μισό χρήσιμος απ' ό, τι είναι η λογική, γιατί δεν δίνει αποδείξεις, και πάντα σου υπόσχεται και τίποτα δεν κάνει, και σου βάζει στο νου πράγματα που δεν είναι αληθινά. Στην πραγματικότητα, δεν είναι καθόλου πρακτικός, κι αφού σήμερα το παν είναι να είσαι πρακτικός, γι' αυτό κι εγώ γυρίζω στη φιλοσοφία και πάω να μελετήσω μεταφυσική».

Κι έτσι, επέστρεψε στο δωμάτιό του κι έπιασε ένα μεγάλο σκονισμένο βιβλίο κι άρχισε να διαβάξει.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Μάγια Δεληβοριά, Η Αλφαβήτα της εφηβείας

Η αγνή και αληθινή εποχή του έρωτα είναι η στιγμή που νιώθουμε πως μονάχα εμείς μπορούμε να αγαπήσουμε, πως κανένας άλλος πριν από εμάς δεν μπορεί να αγάπησε και πως κανένας ποτέ δεν θ' αγαπήσει έτσι ύστερα από μας.

Ο Γιώργος και η Μαρία στην Α΄ Γυμνασίου

«Μέχρι πρόσφατα το μόνο που με ένοιαζε ήταν να παίζω μπάλα στα διαλείμματα, το ψρ μου και οι κολλητοί μου. Τα κορίτσια δεν τα άντεχα. Όλο τσιρίδες, κουτσομπολιά και ροζ κουκλάκια».

«Τα αγόρια... Σιγά... Μόνο μας χτυπούσαν, μας χαλούσαν τα μαλλιά, έκαναν διαγωνισμό ρεψίματος και παίζανε ηλεκτρονικά. Αφήστε που μύριζαν άσχημα...»

«Ξαφνικά άρχισα να προσέχω τι φορούσαν, να με νοιάζει πώς φαινόταν τα μαλλιά μου, αν φορούσα καθαρά ρούχα, ήθελα να με βλέπουν όταν έπαιξα μπάλα και να είμαι κοντά τους».

« Τώρα μ' αρέσει όταν με πειράζουν, όταν κοιτάζουν τα ρούχα μου και τα μαλλιά μου και το βράδυ σκέφτομαι πώς θα είναι άραγε το φιλί».

«Όλο κάθονται δυο δυο και ποτέ μόνες. Δεν μπορείς να τους μιλήσεις. Αν πάω να της μιλήσω, θα με περάσει για βλάκα».

«Κοίτα να δεις. Δε μου μιλάει. Τι βλάκας...»

«Θα τη ρωτήσω για τα μαθήματα».

«Να δεις που θα έρθει να με ρωτήσει για τα μαθήματα».

«Γεια... Ξέρεις αν θα γράψουμε τεστ γεωγραφία;»

«Γεια. Δεν έχουμε σήμερα γεωγραφία».

«Τι είπα πάλι; Ωραία, έτσι που τα 'κανα, καλύτερα να πάω να παίξω μπάλα. Ύστερα απ' αυτό ούτε να με δει δεν θα θέλει».

«Πού πάει; Αυτό ήταν; Κι εμένα ποιος θα με φιλήσει; Τι χαζά που είναι...»

Έρωτας και ποίηση στο διαδίκτυο

«Είσαι ό,τι ζητήσα κι ακόμη παραπάνω. Εσύ μου έδωσες φτερά. Μ' ένα σου φιλί ένιωσα να γεννιέμαι...»

«Δεν ήμουν πριν, δεν υπήρχα. Πρώτη φορά μαζί σου ένιωσα να πετώ».

«Θα σ' αγαπώ μέσα στο χρόνο. Για σένα θα υπάρχω».

«Πονάω τόσο που δεν είσαι εδώ. Μου λείπεις».

«Δεν κοιμήθηκα χδες βράδυ. Σε σκεφτόμουν. Πού να 'σαι;»

«Γιατί να πονάει ο έρωτας; Χδες ακόμη γελούσα».

«Τα χείλη μου σ' αναζητούν. Τους έλειψες. Γύρνα».

«Σε χάραξα μια νύχτα ψηλά στον ώμο μου, εκεί ακουμπάω τα όνειρά μου, για να θυμάμαι».

«Θυμάσαι; Ήμασταν αγκαλιά και μου 'λεγες να μη φοβάμαι. Τώρα φοβάμαι και δεν είσαι εδώ».

«Μέσα από τα μάτια σου είδα τον κόσμο. Ήταν όμορφος γιατί μου τον έδειχναν τα δικά σου μάτια».

«Είσαι ένα όνειρο. Φοβάμαι να ξυπνήσω».

«Μίλα μου. Μ' αρέσει η φωνή σου. Φίλα με. Λατρεύω το φιλί σου. Αγκάλιασέ με. Είναι παράδεισος η αγκαλιά σου».

«Δεν ξέρω πόσο σ' αγαπώ. Κι ο ουρανός δεν φτάνει».

«Δεν είμαι τίποτα αν δεν είμαστε μαζί. Κοντά σου έχω τα πάντα».

Μπορεί να άλλαξαν οι καιροί, αλλά ο έρωτας είναι πάντα ο ίδιος. Σε πονάει και σε ανεβάζει όταν τον πρωτονιώθεις, σε όποια δεκαετία κι αν έχεις γεννηθεί. Μπορεί τα παιδιά να βγάζουν καντήλες όταν κάνουν ποίηση στο σχολείο μα, όταν μπου στον δικό τους κόσμο, του διαδικτύου, μένεις έκπληκτος από την ποίηση που διαβάζουν, από τα βαθιά γεμάτα τρυφερότητα μηνύματα που ανταλλάσσουν.

Η Γιώτα και η Μάτα απαγγέλλουν με μηνύματα το Μονόγραμμα του Ελύτη, η Ελένη ανεβάζει στο προφίλ της Μπόμπ Θόρντον Ουάιλντερ, η Ελεάννα ανταλλάσσει ποιήματα με ένα παιδί από την Αφρική και ο Αντώνης, άκουσον άκουσον, βάζει στο status του στίχους του Παλαμά!

Όταν τους ζήτησα να μου γράψουν τι πιστεύουν για τον έρωτα, μου έγραψαν όλα πως ο έρωτας δεν υπάρχει πια. Κρατάω τα λόγια του Σπύρου:

«Η αγάπη και ο έρωτας θέλουν χρόνο για ν' ανδίσουν. Κι εμείς πια τρέχουμε και δεν αφήνουμε χρόνο στις σχέσεις μας».

Πόσο δίκιο έχει...

Όταν όμως μπήκα και κρυφοκοίταξα στον κόσμο τους στο διαδίκτυο, είδα τον έρωτα κυρίαρχο, να ζει και να βασιλεύει και να τους έχει όλους του χεριού του. Πετάνε όταν ερωτεύονται, όπως ακριβώς πετάξαμε όλοι κάποτε, πονάνε με τον ίδιο τρόπο, το ίδιο σπαρακτικά, και όλοι μα όλοι τον αναζητούν, έτοιμοι να πληρώσουν το τίμημά του.

Αλήθεια μήπως να σας μαθαίνουμε την ποίηση διαδικτυακά;

Η **Μάγια Δεληβοριά** γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε δημοσιογραφία στο Εργαστήρι Επαγγελματικής Δημοσιογραφίας, θεατρολογία στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Αθήνας και κλασικό τραγούδι και πιάνο στο Αττικό Ωδείο. Εργάζεται στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δημόσια και ιδιωτική, από το 1995, διδάσκοντας θεατρική αγωγή σε παιδιά και εφήβους. Έχει τιμηθεί με τρία Κρατικά Βραβεία θεατρικών έργων για παιδιά. Το πρώτο θεατρικό έργο της με τίτλο *Ο υπηρέτης της αγάπης* έλαβε μέρος στο Διεθνές Φεστιβάλ Νέων Συγγραφέων στο Βερολίνο (Interplay Europe) τον Μάιο του 1998 και στην Αυστραλία το 1999, ενώ το 2002 απέσπασε το Α΄ Κρατικό Βραβείο. Το 2008, *Η αλφαβήτα της εφηβείας* κέρδισε το Β΄ Κρατικό Βραβείο και εύφημη μνεία από τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά. Το 2009, το έργο της *Αδέρφια ενωμένα, ποτέ νικημένα* απέσπασε το Γ΄ Κρατικό Βραβείο. Επίσης, *Η αλφαβήτα της εφηβείας* έχει αποσπάσει το Βραβείο καλύτερου βιβλίου για μεγάλα παιδιά από το ελληνικό τμήμα της IBBY-Κύκλος Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (2012) και εντάχθηκε στη λίστα των White Ravens της Διεθνούς Βιβλιοθήκης Νεότητας του Μονάχου (2012).

Πηγή: βιβλιονέτ

Ελύτης, Ο.
Το Μονόγραμμα

Μπόμπ Θόρντον
Ουάιλντερ

Κρατώ λουλούδι μάλλον.
Παράξενο.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε κήπος κάποτε.

Στο άλλο χέρι
κρατώ πέτρα.
Με χάρη και έπαρση.
Υπόνοια καμιά
ότι προειδοποιούμαι γι' αλλοιώσεις,
προγεύομαι άμυνες.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε άγνοια κάποτε.

Χαμογελώ.
Η καμπύλη του χαμόγελου,
το κοίλο⁵ αυτής της διαδέσεως,
μοιάζει με τόξο καλά τεντωμένο,
έτοιμο.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε στόχος κάποτε.
Και προδιάθεση νίκης.

Το βλέμμα βυθισμένο
στο προπατορικό αμάρτημα:⁶
τον απαγορευμένο καρπό
της προσδοκίας γεύεται.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασε πίστη κάποτε.

Η σκιά μου, παιχνίδι του ήλιου μόνο.
Φοράει στολή δισταγμού.
Δεν έχει ακόμα προφθάσει να είναι
σύντροφός μου ή καταδότης.⁷

Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
πέρασ' επάρκεια κάποτε.

Συ δεν φαίνεσαι.
Όμως για να υπάρχει γκρεμός στο τοπίο,
για να 'χω σταθεί στην άκρη του
κρατώντας λουλούδι
και χαμογελώντας,
θα πει πως όπου να 'ναι έρχεσαι.
Φαίνεται' απ' τη ζωή μου
ζωή πέρασε κάποτε.

Η **Κική Δημουλά** (Αθήνα, 1931-2020) ήταν ποιήτρια, ακαδημαϊκός. Εργάστηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος (1949-1974). Ανήκε στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού *Ο Κύκλος*, οργάνου του συλλόγου Υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδας. [...] Στα γράμματα εμφανίστηκε με το πατρώνυμό της, Κική Χρ. Ράδου, δημοσιεύοντας το 1950 ποίημά της στο περιοδικό *Νέα Εστία*. Με το ίδιο επώνυμο εκδόθηκε και η πρώτη ποιητική συλλογή της (*Ποιήματα* 1952). [...] Η έννοια της μεταφοράς στο έργο της Δημουλά δεν περιορίζεται στην απλή και συμβατική δημιουργική λειτουργία του ποιητικού λόγου. Τα θέματα που την ενδιαφέρουν αλλά και ο τρόπος που τα χειρίζεται δεν έχουν μεγάλες αποκλίσεις, γιατί αυτό που κυρίως την απασχόλησε είναι το πώς θα δώσει ένα σχήμα στο εσωτερικό νόημα των πραγμάτων και με ποιον τρόπο θα κάνει τον ποιητικό λόγο ηχώ της απόκρυφης φωνής τους. Μινιμαλιστικό υπήρξε το έργο της από την αρχή καθώς η προσοχή της ήταν πάντοτε επικεντρωμένη στα φαινομενικώς μικρά και επουσιώδη, σε αυτά που έμοιαζαν εντελώς «ελαφρά» και αντιποιητικά, σε μια εποχή η οποία είχε ως ποιητικό κανόνα της το ιστορικό δράμα στην παγκόσμια ή την τοπική του εκδοχή.

Ζήρας, Α. (2007). «Κική Δημουλά». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 498.

⁵ κοίλο: για κάτι του οποίου η επιφάνεια παρουσιάζει εσοχή προς τα μέσα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶ προπατορικός: που ανήκει ή που αναφέρεται στους προπάτορες, στους προγόνους. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁷ καταδότης: αυτός που καταδίδει κάποιον ή κάτι, που κάνει μια μυστική καταγγελία, κινούμενος από ιδιοτελή και ταπεινά κίνητρα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Κείμενο 1: Άμος Οζ, Σούμχι. Μια ιστορία για την αγάπη και την περιπέτεια

ΟΜΑΔΑ 1

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

1. Γιατί η Έστι έγραψε στην κάτω γωνία του σημειώματος «Αλλά δεν έχει σημασία»; Πώς πιστεύετε ότι αφηγήθηκε στην καλύτερή της φίλη την ιστορία με το μάθημα της Γεωγραφίας; Γράψτε σε ευθύ λόγο την αφήγηση από την οπτική γωνία της Έστι.
2. Συνεχίστε την ιστορία από εκεί που σταματάει το απόσπασμα. Πώς νομίζετε ότι εξελίσσεται; Τι γίνεται με τον έρωτα των δύο παιδιών;
3. Σκεφτείτε και αποτυπώστε στο τετράδιό σας τα δύο ερωτικά ποιήματα του ήρωα προς την Έστι. Χρησιμοποιήστε, αν θέλετε, το [λεξικό ομοιοκαταληξιών](#).
4. Το παραπάνω κείμενο εντάσσεται στην κατηγορία του αυτοβιογραφικού λόγου. Ο ήρωας αφηγείται, δηλαδή, σε πρώτο πρόσωπο στιγμιότυπα της νεανικής του ηλικίας εστιάζοντας στη γνωριμία του με την Έστι. Διαβάστε ξανά το κείμενο και αλλάξτε το πρώτο πρόσωπο σε τρίτο, αλλάζοντας έτσι και τη φωνή η οποία αφηγείται τα γεγονότα. Τι παρατηρείτε σε σχέση με το ύφος του κειμένου και την παρουσίαση των συναισθημάτων των ηρώων/ηρωίδων;

Κείμενο 2: Όσκαρ Ουάιλντ, Η Αηδόνα και το τριαντάφυλλο

ΟΜΑΔΑ 2

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

1. Να φτιάξετε τα περιγράμματα χαρακτήρα του φοιτητή και της κόρης του καθηγητή. Χρησιμοποιήστε τον πίνακα της τάξης ή χαρτόνι του μέτρου και συγκεντρώστε φράσεις ή επίθετα που υπάρχουν στο κείμενο και σχετίζονται με τους παραπάνω χαρακτήρες.
2. Συμπαθείτε ή αντιπαθείτε κάποιον από τους χαρακτήρες; Θα κάνετε παρέα μαζί τους; Εξηγήστε την απόφασή σας σε ένα σύντομο κείμενο με το οποίο θα συστήνετε τον χαρακτήρα και τις ιδιότητές του, οι οποίες δημιουργούν τα συναισθήματα συμπάθειας ή αντιπάθειας.
3. Στο τέλος του παραμυθιού ο νεαρός στρέφεται στην ανάγνωση της επιστήμης. Σας ικανοποιεί αυτό το τέλος; Γράψτε το παραμύθι με διαφορετικό τέλος.
4. Εντοπίστε τις εκφραστικές επιλογές (εικόνες, μεταφορές, παρομοιώσεις, χρώματα που κυριαρχούν) οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση του σκηνικού του διηγήματος. Πώς θα χαρακτηρίζατε το σκηνικό; (χαρούμενο, καταθλιπτικό, ρομαντικό, ονειρικό, ρεαλιστικό, παραμυθένιο). Δικαιολογήστε την επιλογή σας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

ΟΜΑΔΑ 3

Απόψεις
για τον έρωτα

1. Στο απόσπασμα που διαβάσατε σημειώνονται σε ευθύ λόγο οι απόψεις των εφήβων για τον έρωτα. Αντίστοιχα κι εσείς μπορείτε να γράψετε στον τοίχο της συστάδας στην e-class τι είναι ο έρωτας. Εναλλακτικά μπορείτε να βρείτε ρήσεις σημαντικών ανθρώπων για τον έρωτα. *Βλ. και ΨΜΑ.*
2. Επιλέξτε όποιες από τις καταθέσεις των αγοριών και κοριτσιών του αποσπάσματος σας αρέσουν περισσότερο και αξιοποιήστε τις σε μια αφήγηση η οποία θα παρουσιάζει τα γεγονότα από τα μάτια του ήρωα που συμπαθήσατε περισσότερο, φτιάχοντας τη δική σας ιστορία για τον έρωτα με όποιο τέλος θέλετε.
3. Σε σχέση με το δεύτερο μότο⁸ της συστάδας, το οποίο βρίσκεται στην πρώτη σελίδα της, σκεφτείτε αν πράγματι ο έρωτας απαιτεί τις αρετές που αναφέρονται. Τις βρίσκετε στο απόσπασμα της Μάγιας Δεληβοριά;
4. Το κείμενό μας έχει ως θέμα τον έρωτα. Ας συγκεντρώσουμε συνθήματα, λέξεις που τραβούν την προσοχή μας, επιγραφές καταστημάτων, διαφημίσεις και ας φτιάξουμε ποιήματα με θέμα την αγάπη, τα οποία οι ήρωες του κειμένου της συστάδας μας μπορούν να δώσουν στο αγαπημένο τους πρόσωπο ως δώρα (τεχνική Found poetry).⁹

Κείμενο 4: Κική Δημουλά, Φωτογραφία 1948

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

ΟΜΑΔΑ 4

1. Πώς φαντάζεστε τη φωτογραφία που υπονοεί εδώ το ποιητικό υποκείμενο; (χρώματα, ντύσιμο εικονιζόμενης, στάση σώματος, έκφραση προσώπου). Με βάση τα παραπάνω περιγράψτε την εικόνα αναφερόμενοι/-ες και στον χώρο και χρόνο στον οποίο αυτή τραβήχτηκε.
2. Το ποίημα θυμίζει αναδρομική αφήγηση. Μπορείτε να βρείτε εκφράσεις στις οποίες στηρίζεται η άποψη αυτή; Ποια συναισθήματα μας δημιουργεί αυτή η αφήγηση;¹⁰
3. Μπορείτε να γράψετε ένα κείμενο στο οποίο να αφηγηθείτε τι έγινε αμέσως μετά τη λήψη της φωτογραφίας; Επιλέξτε εσείς ποιος από τους δύο εμπλεκόμενους στην ιστορία το αφηγείται. Τι έκαναν οι εμπλεκόμενοι; Πού πήγαν; Τι είπαν; Τι σκέφτηκαν;
4. Σκεφτείτε ποιος/-α είναι αυτός/-ή που τραβάει τη φωτογραφία. Περιγράψτε τον/την. Γράψτε ένα μήνυμα που έστειλε στην/στον αγαπημένη/-ο του/της την περίοδο που τραβήχτηκε η φωτογραφία.

⁸ μότο: σύντομη φράση που χαρακτηρίζει το περιεχόμενο του λόγου, ιδίως κειμένου ή εντύπου, και συνήθ. γράφεται σε περίοπτη θέση. *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.*

⁹ Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 100.

¹⁰ Η τάξη ή η σειρά αφορά στη σχέση ανάμεσα στη χρονική διαδοχή των γεγονότων στην ιστορία και στη σειρά με την οποία αναδιατάσσονται μέσα στο αφηγηματικό κείμενο. Ανάλυση ή αναδρομική αφήγηση είναι κάθε ανάκληση ενός γεγονότος που χρονικά είναι προγενέστερο από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Παρίσης, Ι., Παρίσης, Ν. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. ΥΠΑΙΘ/ΙΤΥΕ «Διόφαντος».

Β΄ ΦΑΣΗ

Εργασία σε ομάδες – συνανάγνωση

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

1. Αν πρέπει να αποτυπώσετε το μήνυμα των κειμένων της συστάδας για τον έρωτα σε λίγες γραμμές, ποιο θα ήταν αυτό; Γράψτε στα τετράδιά σας τις σκέψεις που σας έρχονται αυθόρμητα.
2. Βλέποντας εκ των υστέρων τα κείμενα της συστάδας πώς θα χαρακτηρίζατε τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνουν τον έρωτα (λυρικό, ρεαλιστικό, ρομαντικό, σύγχρονο, ξεπερασμένο, μοντέρνο); Ποια εκφραστικά μέσα και αφηγηματικές επιλογές των δημιουργών οδηγούν σε αυτήν την άποψη;

Γ΄ ΦΑΣΗ

Εργασία στην ολομέλεια – παρουσίαση των συμπερασμάτων των ομάδων και διάλογος

► ερωτήσεις για την οργάνωση του **διαλόγου** της ολομέλειας

1. Μετά τη μελέτη των κειμένων της συστάδας θυμηθείτε όσα συζητήθηκαν πριν από την ανάγνωσή τους. Ανταποκρίθηκαν τα κείμενα στις αρχικές σας προσδοκίες; Σας άρεσε κάποιο περισσότερο από τα άλλα; Ψηφίστε ποιο από αυτά απέδωσε καλύτερα, κατά την άποψή σας, τα ερωτικά συναισθήματα των πρωταγωνιστών.
2. Θεωρείτε ότι ταιριάζει περισσότερο ο ποιητικός ή ο πεζός λόγος στο θέμα της συστάδας; Εξηγήστε την επιλογή σας, χρησιμοποιώντας τα χαρακτηριστικά της ποίησης ή του πεζού λόγου τα οποία γνωρίζετε.

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

Η θάλασσα είναι σαν τον έρωτα

1. Ζωγράφισε εικόνες που έρχονται στο μυαλό σου με το άκουσμα της λέξης έρωτας. Βλ. και ΨΜΑ.
2. Γράψε ένα καλλίγραμμα ή καλλιγράφημα (σχηματικό ποίημα)¹¹ σε σχήμα καρδιάς. Μπορείς να σχεδιάσεις την καρδιά και να γράψεις το ποίημα στο περίγραμμά της.
3. Χρησιμοποιώντας κάποιο εργαλείο ψηφιακής αφήγησης (π.χ. Storyboard That, Photostory κ.ά.), φτιάξε μια ψηφιακή ιστορία με θέμα τον έρωτα η οποία θα έχει διάρκεια 3-5 λεπτά. Γράψε πρώτα το κείμενο της αφήγησης, απεικόνισε την σειρά των καρτέ με βάση την αφήγηση και βρες εικόνες ελεύθερες δικαιωμάτων και μουσική. Επένδυσε την ψηφιακή σου ιστορία με ήχο και μουσική και ανέβασέ την στο ψηφιακό περιβάλλον της ηλεκτρονικής τάξης.
4. Δημιούργησε το δικό σου παραμύθι με θέμα τον έρωτα. Σκέψου ποιοι θα είναι οι πρωταγωνιστές και σε ποιο περιβάλλον θα εκδηλώσουν τον έρωτά τους. Θα είναι μια ιστορία με χαρούμενο τέλος ή όχι; Θα μπορούσες να εικονογραφήσεις το παραμύθι σου, ζωγραφίζοντας εικόνες.
5. Εντόπισε ποιήματα στα οποία γίνεται αναφορά σε φωτογραφίες. Επίλεξε αυτό που σου άρεσε περισσότερο. Φτιάξε μια έγχαρτη ή ψηφιακή αφίσα (με τη βοήθεια εργαλείων όπως των e-me, edtech, PosterMyWall κ.ά.), στην οποία θα βάλεις το ποίημα μαζί με εικόνες που ταιριάζουν με αυτό.
6. Ποίηση των τίτλων εφημερίδας (Headline poetry): Συγκέντρωσε αποκόμματα εφημερίδων ή περιοδικών. Φτιάξε με τα αποκόμματα ποιήματα για τον έρωτα.¹²

Επέκταση συστάδας
«Έρωτας τάχα να 'ν' αυτό...»

δελτίο

εξόδου

Με την τεχνική ιδεοθύελλας, να σημειώσεις στο κοινό συνεργατικό πεδίο (πίνακα της τάξης ή συνεργατικό έγγραφο ή τοίχο ψηφιακής πλατφόρμας) μία λέξη ή ένα μικρό χωρίο που σε άγγιξε σε αυτή τη συστάδα

¹¹ Καλλίγραμμα ή καλλιγράφημα ή σχηματικό ποίημα: «ποιήματα γραμμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζουν μια γραφική παράσταση, μια συγκεκριμένη εικόνα». Παρίσης, Ι. & Παρίσης, Ν. Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων. ΥΠΑΙΘ-ΙΤΥΕ «Διόφαντος», σ. 183-184.

¹² Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 100.

Ανατολική Θράκη, Γανόχωρα.
Πρόσφυγες εγκαταλείπουν την πατρίδα τους.
Φωτογράφος: Γεώργιος Λυκίδης, Θράκη, 1922.
Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

«Αν δες να φτάσεις γρήγορα,
πήγαινε μόνος σου.
Αν δες να φτάσεις μακριά,
πήγαινε με παρέα»

Αφρικανική παροιμία

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή θέτει στο κέντρο του προβληματισμού την ξενοφοβία, ένα διαχρονικό φαινόμενο το οποίο λαμβάνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις στις μέρες μας. Θα προβληματιστείς, λοιπόν, για το φαινόμενο της ξενοφοβίας, θα μελετήσεις κείμενα σχετικά με αυτήν και θα γράψεις δικά σου κείμενα.

Λίστα κειμένων συστάδας

Σουρούνης, Αν. (2002). «Ξενοφοβία». Στο *Κυριακάτικες ιστορίες*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Λουντέμης, Μ. [1954] (2016). «Το αληθινό μας ρούχο». Στο *Απαντα τα Ποιητικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Δημοτικό τραγούδι [χ.χ.]. *Αρχοντογιός παντρεύεται (Προσφυγούλα)*. Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση - Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη», ΕΚΤ.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Χ - Πληροφοριών, Επικοινωνίας και Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία, Υπηρεσία Εκδόσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης [1998]. «Εγώ, ρατσιστής:».

Λέξεις - κλειδιά

ακροστιχίδα, διήγημα, εγώ, ο Άλλος, κόσμος της ιστορίας, μετανάστης, ντόπιος, ξένος, ξενοφοβία, ρυθμός

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

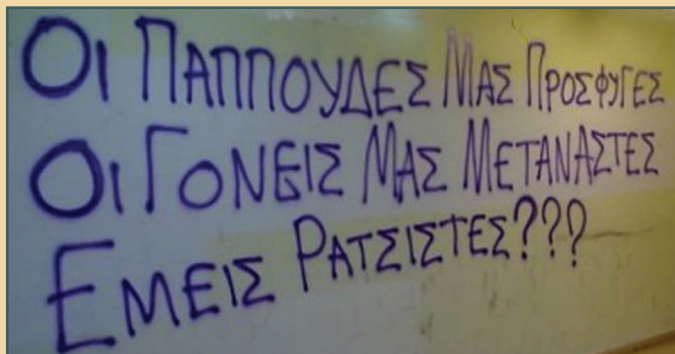
- προσεγγίζεις τα λογοτεχνικά κείμενα ως αναγνώστης/-στρια και να κατανοείς τη συνομιλία τους με την κοινωνική πραγματικότητα
- αξιοποιείς τις εμπειρίες σου σχετικά με την ξενοφοβία και να διατυπώνεις τις προσδοκίες σου για την εξέλιξη της υπόθεσης των κειμένων
- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- αξιοποιήσεις σταδιακά γλωσσικές και υφολογικές επιλογές προκειμένου να συγγράψεις τα δικά σου κείμενα
- εντοπίζεις τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των κειμένων της συστάδας
- αναγνωρίζεις τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς μιλούν για το ίδιο θέμα
- προβληματιστείς σε σχέση με τα στοιχεία που κάνουν τους ανθρώπους διαφορετικούς μεταξύ τους: την κοινωνική θέση, την καταγωγή, τη θρησκεία, τα έθιμα.
- προσδιορίσεις τη θέση σου μέσα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία
- προβληματιστείς και να πάρεις θέση σε θέματα μετανάστευσης

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Παρατήρησε το παρακάτω σύνθημα. Εντόπισε τα ζητήματα που θίγει σε σχέση με τη μετανάστευση και συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου και τον/την εκπαιδευτικό σου, για τα πρόσφατα γεγονότα της ελληνικής ιστορίας τα οποία διδάχθηκαν στη ΣΤ΄ Δημοτικού. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Το Γλωσσάρι της Ξενοφοβίας

2. Η παρακάτω φωτογραφία τραβήχτηκε στη Σκάλα Συκαμνιάς, στη Λέσβο, στις 16 Οκτωβρίου 2015. Ο φωτορεπόρτερ Λευτέρης Παρτσάλης εξήγησε ότι οι «τρεις γιαγιάδες ξαπόστειναν την ώρα που μια γυναίκα μπροστά τους προσπαθούσε να ταΐσει το μωρό της ενώ αυτό έκλαιγε ασταμάτητα. Οι γιαγιάδες, μιλώντας της με ελληνική μυτιληνιά διάλεκτο, ζήτησαν το μωρό. Η μάνα κατάλαβε από τις κινήσεις και τους το έδωσε».

Πηγή: Λευτέρης Παρτσάλης / Φωτορεπόρτερ

Σε παιχνίδι ρόλων, αποτυπώστε τις σκέψεις και τα συναισθήματα κάθε εικονιζόμενου προσώπου. Πώς συνδέεται η φωτογραφία με όσα αναφέρθηκαν στη δραστηριότητα 1;

3. Δώσε έναν τίτλο στη φωτογραφία της δραστηριότητας 2. Καθώς οι τίτλοι ανακοινώνονται στην ολομέλεια, σημειώνονται στον πίνακα ή αναρτώνται στον τοίχο της e-class και ψηφίζεται ο πιο εύστοχος.

4. Ακροστιχίδα: Η ακροστιχίδα είναι μια μορφή ποιήματος. Τα άκρα των στίχων του –το αρχικό ή το τελικό τους γράμμα– σχηματίζουν καθέτως μια ολοκληρωμένη λέξη ή φράση, η οποία συνδέεται νοηματικά με το ποίημα και συνήθως αποτελεί και τον τίτλο του.

Επίλεξε μία από τις παρακάτω λέξεις και φτιάξε μια ακροστιχίδα προσπαθώντας ταυτόχρονα να δείξεις τα συναισθήματά σου για τις καταστάσεις ή τα πρόσωπα που αναφέρονται:

ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

ΡΑΤΣΙΣΤΗΣ

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ

5. Γράψε 3 επίθετα που σου έρχονται στο μυαλό όταν ακούς τη λέξη «ξένος» ή «άλλος». Τα επίθετα μπορούν να αποτυπώνουν εξωτερικά χαρακτηριστικά ή γνωρίσματα του χαρακτήρα. Συγκρίνετε σε δυάδες αυτά που γράψατε και συζητήστε με αφορμή κοινούς ή διαφορετικούς χαρακτηρισμούς.
6. Σε συνεργασία με τον/τη διπλανό-ή σας ανακαλέστε και καταγράψτε στον παρακάτω πίνακα τέσσερα έως πέντε χαρακτηριστικά της ξενόφοβης συμπεριφοράς και τέσσερα έως πέντε χαρακτηριστικά της φιλόξενης συμπεριφοράς. Με τη βοήθεια εφαρμογών όπως οι edtech, rixton-edu και άλλες, φτιάξτε μαζί μια ψηφιακή αφήγηση χρησιμοποιώντας τα χαρακτηριστικά της ξενόφοβης ή τα χαρακτηριστικά της φιλόξενης συμπεριφοράς (ή δραματοποιήστε την αφήγησή σας στη σχολική τάξη).

Χαρακτηριστικά ξενόφοβης συμπεριφοράς	Χαρακτηριστικά φιλόξενης συμπεριφοράς

Αλεξάκης, Ο.
«Πρόσφυγες»
απαγγελία
ποιήματος

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Αντώνης Σουρούνης, Ξενοφοβία

Το σήμα κατατεθέν του πατέρα μου ήταν πάντα το χοντρό του μουστάκι. Στη δεκαετία του '50, όταν πήγε στη Γερμανία να δουλέψει, μετά από λίγο καιρό ο προϊστάμενος στο εργοστάσιο τού είπε:

«Η τη δουλειά ή το μουστάκι. Διάλεξε ποιο από τα δύο δεξ να χάσεις».

Την εποχή εκείνη υπήρχαν πολύ λίγοι ξένοι κι ακόμα λιγότεροι ξένοι με μουστάκι. Όταν δέλγησε να μάθει το λόγο, του είπαν ότι οι Γερμανοί συνάδελφοι τον βλέπουν και τρομάζουν. Ο πατέρας μου ήξερε καλά τι θα πει τρόμος. Είχε ζήσει τη σφαγή της Σμύρνης, είχε ζήσει το αλβανικό μέτωπο, τον Εμφύλιο, τη φτώχεια, την ανεργία, δεν ήθελε λοιπόν να τρομάζει τους ανθρώπους. Το ξύρισε. Τώρα όμως τρόμαξε ο ίδιος και σ' ένα μήνα το ξανάφησε.

«Ας με διώξουν», είπε. «Δε θα μου λεν οι Γερμανοί πώς να ξυρίζομαι».

Δεν τον έδωξαν, γιατί είχαν προλάβει να δούνε όλοι πως δίχως εκείνες τις τρίχες ήταν κι αυτός ένας συνηθισμένος άνθρωπος σαν τους ίδιους και δεν υπήρχε λόγος να τον φοβούνται. Είχαμε προλάβει όμως κι εμείς να διαπιστώσουμε γιατί οι γείτονές μας Γερμανοί δεν καλημέριζαν την καλημέρα μας. Μας φοβούνταν. Εμείς φοβόμασταν αυτούς κι αυτοί εμάς. Όταν μπαίναμε στο μπακάλικο να ψωνίσουμε, ο μπακάλης βιαζόταν να ξεμπερδεύει μαζί μας κι αν τύχαινε κανένας γείτονας να 'ρχεται από απέναντι, άλλαζε καλού κακού πεζοδρόμιο. Οι ποσότητες τροφίμων που αγοράζαμε τον είχαν τρομάξει και το είχε διαδώσει παντού. Άλλωστε μας έβλεπαν όλοι που γυρίζαμε στο σπίτι καταφορτωμένοι. Αφού πεινούσαμε τόσο, γιατί να μη φάμε και άνθρωπο; Πού ξέρανε με τι τρεφόμασταν εκεί απ' όπου ήρθαμε; Δυο βήματα παρακάτω ήταν η Αφρική, μπορεί κι ένα βήμα. Γιατί λοιπόν να μην καταβροχδίζουμε κι ανθρώπους; Εδώ που τα λέμε, ίσως και να το κάναμε αν δεν είχαμε τη δουλειά μας και δε χορταίναμε απ' αυτήν.

Ο δρόμος όπου έμεναν οι γονείς μου ήταν ένας εργατικός δρόμος, όπου σπάνια συναντούσες άνθρωπο. Ολημερίς βρίσκονταν κλεισμένοι στα εργοστάσια, ολοβραδίς μπρος στην τηλεόραση κι ολονυχτίς κοιμούνταν. Όποιος έκανε κάτι έξω απ' αυτά ήταν ύποπτος. Οι συμπατριώτες μας που έρχονταν από μακριά να γιορτάσουμε τις άγιες μέρες τους τρόμαζαν και τους πανικόβαλλαν. Παρακολουδούσαν πίσω από τις κουρτίνες τα αυτοκίνητα που κατέφθαναν γεμάτα οικογένειες, ταψιά και τεντζερέδες¹ και δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι συμβαίνει. Για κείνους ήταν άγιες μέρες και δεν ησύχαζαν ώσπου ν' ακούσουν τ' αυτοκίνητα να

Μετανάστες.
Εμπνευσμένη εικόνα
από τη φωτογραφία
εγκατάστασης τέχνης
του Β. Κανιάρη
«Gastarbeiter-
fremdarbeiter».
Πηγή: [Φωτόδεντρο](#)

¹ τεντζερης: κατσαρόλα, συνήθως χάλκινη. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

φεύγουν. Ρωτούσαν το σπιτονοικοκύρη μήπως υπήρχε καμιά κρυφή ταβέρνα μες στο σπίτι του και ποιος πληρώνει όλα τούτα τα φαγιά. Εκείνος φοβόταν πιο πολύ απ' όλους, γιατί είχε καταντήσει να 'ναι ξένος μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Μόνο η δική του οικογένεια ήταν γερμανική κι ούτε ήξερε μέχρι τότε να εξακολουθούσε να 'ναι. Μέσα στο αχούρι του ζούσαν άλλες δύο οικογένειες αλλοδαπών, μια ιταλική και μια ακόμα ελληνική. Οι μόνοι γκάσταρμπάιτερ² σ' ολόκληρη την περιοχή. Όλοι αυτοί ανεβοκατέβαιναν τις σάπιες σκάλες που χρησιμοποιούσαν η γυναίκα του και τα παιδιά του, μπαινόβγαιναν στο ίδιο αποχωρητήριο³ της αυλής με ξεκούμπωτα πουκάμισα και λυμένα ζωνάρια και ανοιγόκλειναν την ίδια πόρτα, που πίσω της ποτέ δεν ήξερες τι σε περιμένει. Τα 'λεγε όλα αυτά στους γείτονες όταν τον κατηγορούσαν πως έφερε μες στα πόδια τους αγριωπούς και πεινασμένους ανθρώπους για μια χούφτα μάρκα. Προσπαθούσε να τους πείσει ότι τα κεφαλάκια και τα έντερα που έβλεπαν να κουβαλάνε οι νοικάρηδες του προέρχονταν από αρνάκια που αγόραζαν κανονικά από τα σφαγεία και όχι από σφαγμένους Γερμανούς. Το σπίτι του θρωμοκοπούσε σκόρδο χωρίς να το βάζει στο στόμα του. Όπως κι εκείνοι, μισούσε το σκόρδο κι όμως ήταν αναγκασμένος ν' ανέχεται την μπόχα του, για να μπορεί ν' αγοράζει τα λουκάνικα που τόσο αγαπούσε.

Ο Αντώνης Σουρούνης (Θεσσαλονίκη 1942-Θεσσαλονίκη 2016) ήταν πεζογράφος. Το 1960 εγκαταστάθηκε στη Γερμανία, όπου ήδη είχαν μεταναστεύσει και εργάζονταν οι γονείς του. Σπούδασε κοινωνιολογία και πολιτικές επιστήμες στα πανεπιστήμια της Κολωνίας, του Ινσμπρουκ και του Σάαρμπρυκεν. Εργάστηκε σε διάφορα επαγγέλματα και ως ναυτικός, και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, οπότε επέστρεψε στη γενέτειρά του, έζησε στη Φρανκφούρτη. Το 1987 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. [...] Βασισμένες σε βιώματα προσωπικά και σε αυτοαναφορικά γεγονότα οι ιστορίες του Σουρούνη, άρχισαν από τους *Συμπαίχτες* (1977) και έπειτα, να αναπτύσσονται με τη μορφή μιας χαλαρής μυθοπλασίας όπου πρωταγωνιστής είναι πάντοτε ο συγγραφέας μέσα από τα ανά περίπτωση εναλλακτικά του πρόσωπα. Σ' αυτή την «αυθόρμητη πρόζα», την γραμμένη ενίοτε με μεγάλη παραστατική δύναμη με χιούμορ και ευστροφία, στοιχεία που δείχνουν ένα πρωτογενές αφηγηματικό νεύρο, ζωντανεύει ένας κόσμος οριακός. [...] Στα πρώτα βιβλία του Σουρούνη, τα πιο ηρωικά από την άποψη της περιπετειώδους ζωής του στη Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, περιβάλλον του είναι οι άνθρωποι της νύχτας. [...] Μετά το 1990 και το *Πάσχα στο χωριό* (1991) άρχισε να προσανατολίζεται ολοένα και περισσότερο σε συνθέσεις αυτοαναφορικών πάντοτε μυθιστορημάτων που έχουν ως χώρο τους την Ελλάδα και πηγής τους τα βιώματα ενός ταξιδιώτη ή μετανάστη που έχει επαναπατριστεί. [...] Τιμήθηκε το 1995 με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορηματος. Η συλλογή διηγημάτων *Κυριακάτικες Ιστορίες* κυκλοφόρησε το 2002.

Ζήρας, Α. (2007). «Αντώνης Σουρούνης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 2052-2053.

Η κόρη του αγάπησε το σκόρδο επειδή προηγουμένως αγάπησε τον Έλληνα που το 'τρωγε. Όταν περνάω από την Κολονία, πηγαίνω και τους βλέπω.

«Το καλοκαίρι θα 'ρθω στην Ελλάδα», μου λέει κάθε φορά ο παλιός μου σπιτονοικοκύρης. «Ο εγγονός μου μού μαθαίνει ελληνικά».

Ποτέ δεν ήρθε. Και γιατί να 'ρθει άλλωστε; Η Ελλάδα πήγε κοντά του.

² γκάσταρμπάιτερ: Οι ξένοι εργάτες στη Γερμανία, φιλοξενούμενοι εργάτες (Gastarbeiter).

³ αποχωρητήριο: ιδιαίτερος χώρος κατάλληλα εξοπλισμένος για την ικανοποίηση των σωματικών αναγκών. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Πώς δομεί ο συγγραφέας τον κόσμο στον οποίο τοποθετεί την ιστορία του; Αφού διαβάσεις το διήγημα, να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα με τις πληροφορίες που θα αντλήσεις από το κείμενο σχετικά με σκηνικό, τις διαθέσεις και τα εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά των ηρώων.

Σκηνικό (χώρος και χρόνος)	Διαθέσεις των ηρώων	Χαρακτηριστικά (εξωτερικά και εσωτερικά)

2. Να εντοπίσεις τις εικόνες οι οποίες αποδίδουν, κατά την άποψή σου, καλύτερα τις αντιλήψεις των ανθρώπων της εποχής για τον ξένο, τον μετανάστη. Ποιες αισθήσεις κινητοποιούν οι εικόνες αυτές; Τελικά τι συναισθήματα αφήνουν στον/στην αναγνώστη/-στρια;
3. Μελέτησε τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους του διηγήματος με τη βοήθεια του Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων και επιχειρήσε να τα εντοπίσεις στο κείμενο.
4. «Οι άνθρωποι της γειτονιάς κοιτούσαν με φόβο αλλά και καχυποψία το σπίτι των Ελλήνων, όταν εκείνοι δέχονταν επισκέψεις. Γι' αυτό έκαναν ερωτήσεις στον σπιτονοικοκύρη». Εργαστείτε σε δυάδες και γράψτε τον διάλογο ανάμεσα στους γείτονες και τον σπιτονοικοκύρη (100 λέξεις). Στη συνέχεια να διαβάσετε το κείμενό σας μεγαλόφωνα στην τάξη.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Μενέλαος Λουντέμης, Το αληθινό μας ρούχο

Το πιο πολύτιμο ρούχο μας.
Το πιο επίσημο ρούχο μας.
Το πιο εμφανίσιμο ρούχο μας.
Η χλαμύδα μας.
Το φράκο μας. 5
Το νυχτικό μας.
Το μόνο σωστό μας.
Το μόνο πιστό μας.
Το μόνο αιώνιο ρούχο μας
είναι το πετσί μας. 10
Και δεν ντρέπομαι αν είναι μαύρο,
άσπρο
ή μελαφό.
Ντρέπομαι για κείνους που το χωρίζουν
σε μαύρο, 15
άσπρο
και μελαφό

Το κρυπτόλεξο
της
Ξενοφοβίας

Η ζωή των προσφύγων
σε σκηνές, 1922.
Πηγή: Φωτογραφικό
Αρχειο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

Μενέλαος Λουντέμης (Αγία Κυριακή Ανατολικής Θράκης, 1912-Αθήνα, 1977) ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του πεζογράφου και ποιητή Δημήτρη Βαλασιάδη. Στην Ελλάδα ήρθε με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1924. Από μικρό παιδί γνώρισε τη βιοπάλη. Εργάστηκε, μεταξύ άλλων, ως λούστρος, βοσκός και λαντζέρης, ενώ για μεγάλα διαστήματα έμεινε άνεργος. Εντάχθηκε στην Αριστερά και έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1934, με τη δημοσίευση του διηγήματός του *Μια νύχτα με πολλά φώτα κάτω από μια πόλη με πολλά αστέρια* στο περιοδικό *Νέα Εστία*. Το 1938 εξέδωσε τη συλλογή διηγημάτων *Τα πλοία δεν άραξαν*, που τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό Βραβείο πεζογραφίας. Υπήρξε πολυγραφώτατος. Οι τόμοι που εξέδωσε υπερβαίνουν τους σαράντα. Ο Λουντέμης καλλιέργησε ένα είδος προλεταριακής ηθογραφίας, μολοντί στα κείμενά του δεν υπάρχει τίποτα το ακραία επαναστατικό. Με επιρροές από το ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, στρέφεται στη ρεαλιστική απεικόνιση προσώπων και τοπίων με έντονο συναισθηματισμό και συμβολικά στοιχεία.

Μερακλής, Μ.Γ. και Θεοφάνη, Γ. (2007). «Μενέλαος Λουντέμης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1288.

«Σύμβολο»,
ορισμός

1. Αναζήτησε το μελοποιημένο ποίημα του Μενέλαου Λουντέμη, «Το αληθινό μας ρούχο» από τον Θοδωρή Καρέλλα σε ερμηνεία του Θανάση Χουλιάρá [ΑΛΗΘΙΝΟ ΜΑΣ ΡΟΥΧΟ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ]. Μετά την ακρόαση συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου τις πρώτες σου εντυπώσεις από το τραγούδι. Σχολίασε τη μουσική αλλά και τους στίχους, καταγράφοντας στο τετράδιό σου αυτούς που σου άρεσαν περισσότερο.
2. Ποιες λέξεις επαναλαμβάνονται στο ποίημα; Ποιον σκοπό έχει η επανάληψή τους; Επιτυγχάνεται, κατά την άποψή σου, ο σκοπός αυτός;
3. Πώς σου φαίνεται η ιστορία του ποιήματος; Για ποιο θέμα μιλάει; Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε; Για ποιο πράγμα ντρέπεται η ποιητική φωνή; Παρουσίασε όλα τα παραπάνω σε ένα σύντομο σχόλιο και μοιράσου το αγαπημένο σου σημείο με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου.
4. Παίρνοντας τη θέση του ποιητικού υποκειμένου πρόσθεσε τουλάχιστον τέσσερις στίχους στο ποίημα, ακολουθώντας τον ρυθμό και το ύφος του.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Δημοτικό τραγούδι, Αρχοντογιός παντρεύεται (Προσφυγούλα)

Παραδοσιακό δημοτικό τραγούδι που απαντάται σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας με διάφορες παραλλαγές στους στίχους. Έχει μικρασιατική προέλευση, τα παράλια της Προποντίδας. Γνωρίζουμε ότι τα πρώτα χρόνια που έφτασαν οι Έλληνες πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή αντιμετωπίστηκαν με ξενοφοβία από τους ντόπιους Έλληνες, οι οποίοι μάλιστα τους χαρακτήριζαν «τουρκόσπορους». Είναι πιθανόν λοιπόν να περιγράφει κάποιο αληθινό γεγονός της εποχής εκείνης.

Παιχνίδι λέξεων
του «Άλλου»

Αρχοντογιός, αρχοντογιός παντρεύεται
και παίρνει προσφυγούλα, προσφυγούλα
μαυρομάτα μου,
και παίρνει προσφυγούλα, προσφυγούλα σε κλαίν'
τα μάτια μου. 5

Η μάνα του σαν τ' άκουσε τα δέντρα ξεριζώνει.
Πιάνει δυο φίδια ζωντανά, τα ξεροτηγανίζει.
– Έλα νύφη να φας φαί, ψάρια τηγανισμένα.
Την πρώτη βούκα⁴ πο' 'βαλε ψυχή της φαρμακώδη.
– Νερό μανούλα μ' κι έσκασα, νεράκι, θα πεθάνω. 10
– Εγώ νύφη μου γέρασα, τη βρύση δεν την ξέρω.
– Νεράκι ταίρι μ' κι έσκασα, έσκασα, θα πεθάνω.
Όσου να πάει και να 'ρθει τη βρήκε πεδαμένη.
– Μάνα μ' αν έχεις άλλο γιο δώσ' του αρχοντοπούλα.
Και το μαχαίρι έβγαλε και στην καρδιά το μπήγει. 15

Α. Ταρσούλη, *Τον καιρό της πείνας*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής
Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης
Καλαμάτας

⁴ βούκα: η μπουκιά.

1. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού το δημοτικό τραγούδι [ΑΡΧΟΝΤΟ-ΓΙΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΧΙΟΥ]. Πώς σου φάνηκε το τραγούδι; Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε; Να λάβεις υπόψη σου όχι μόνο τη μουσική, αλλά και τους στίχους σημειώνοντας στο τετράδιό σου αυτούς που εντυπώνονται περισσότερο στο μυαλό σου.
2. Αφηγήσου την ιστορία που ξεδιπλώνεται στους στίχους του τραγουδιού. Ποιο είναι το θέμα; Ποιο πρόσωπο εκφράζει την ξενοφοβία του και με ποιον τρόπο;
3. Αν ήσουν η Προσφυγούλα, πώς θα ένιωθες; Γράψε τη σελίδα του ημερολογίου της Προσφυγούλας πριν από την επίσκεψη στο σπίτι του μέλλοντα συζύγου της. Πώς νιώθει και τι ελπίζει να συμβεί;
4. Διάβασε το ποίημα ξανά και παρατήρησε πώς επηρεάζει τον ρυθμό η θέση του τόνου. Στη συνέχεια αντικατάστησε τις λέξεις που υπογραμμίζονται παρακάτω με άλλες, ώστε να πετύχεις το κατάλληλο νοηματικό αλλά και ηχητικό αποτέλεσμα.

Αρχοντογιός, αρχοντογιός παντρεύεται
 και παίρνει προσφυγούλα, προσφυγούλα μαυρομάτα μου,
 και παίρνει προσφυγούλα, προσφυγούλα σε κλαίν' τα μάτια μου.
 Η μάνα του σαν τ' άκουσε τα δέντρα
 Πιάνει δυο φίδια ζωντανά, τα ξεροτηγανίζει.
 - Έλα να φας φαΐ, ψάρια τηγανισμένα.
 Την πρώτη βούκα πο' βάλε της φαρμακώθη.
 - Νερό μανούλα μ' κι έσκασα, νεράκι, θα πεθάνω.
 - Εγώ νύφη μου....., τη βρύση δεν την ξέρω.
 - Νεράκι ταίρι μ' κι έσκασα, έσκασα, θα πεθάνω.
 Όσου να πάει και να 'ρθει τη βρήκε
 - Μάνα μ' αν έχεις άλλο γιο δώσ' του αρχοντοπούλα.
 Και το μαχαίρι έβγαλε και στην το μπήγει.

5. Σε συνεργασία με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου να παρουσιάσετε στην τάξη τη σκηνή που διαδραματίζεται ανάμεσα στην πεθερά και τη νύφη-προσφυγούλα. Ο διάλογος μπορεί να αρχίζει με μία από τις παρακάτω φράσεις:

Νύφη: Γιατί καλή μου μάνα, δεν με θες και άδικα με τυραννάς;

Νύφη: Τι φταίω 'γω η βαριόμοιρη που ζω σκληρή την προσφυγιά;

Πεθερά: Τον αρχοντογιό μου και αν τον θες, εγώ δεν σου τον δίνω.

Πεθερά: Χίλια καλά και ομορφιές ας έχεις, προσφυγούλα, δεν σε θέλω.

Ο ΑΡΑΒΩΝΙΑΣΤΙΚΟΣ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Χ - Πληροφοριών, Επικοινωνίας και Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία (1998). «Εγώ, ρατσιστής!». Publications Office

1. Το «Εγώ, ρατσιστής;» δημοσιεύτηκε το 1998 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ποια στερεότυπη αντίληψη προβάλλει το απόσπασμα; Σημείωσε στο τετράδιό σου τις λεκτικές διατυπώσεις που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη αντίληψη.
2. Το κόμικ είναι ένα πολυτροπικό κείμενο στο οποίο αξιοποιούνται η εικόνα και οι λέξεις. Συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου πώς αποδίδονται στα τετραγωνάκια οι συναισθηματικές μεταπτώσεις των δύο ηρωίδων. Γράψε ένα πρωτοπρόσωπο κείμενο, στο οποίο μιλάει η μητέρα της κοπέλας για την εμπειρία της συνάντησής της με τον σύντροφο της κόρης της.
3. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες συνεχίστε τον διάλογο ανάμεσα στην κόρη και τη μητέρα για την επιλογή του αρραβωνιαστικού σχεδιάζοντας τα δικά σας καρτέ (δύο στον αριθμό). Αξιοποιήστε εφαρμογές ψηφιακής αφήγησης όπως οι rixton, anaimaker, animoto κ.ά. Από τη συνεργασία των ομάδων θα προκύψουν διαφορετικές εκδοχές του διαλόγου. Συζητήστε τις εκδοχές αυτές.
4. Να μπεις στη θέση του υποψήφιου αρραβωνιαστικού και να γράψεις τον εσωτερικό μονόλογο μετά το τέλος της συζήτησης μητέρας και κόρης. Πώς ένιωσε; Ποιες σκέψεις έκανε; (100 λέξεις)

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Να μπεις στη θέση ενός μετανάστη ή μιας μετανάστριας, που ζει και εργάζεται στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα και να γράψεις ένα γράμμα στην οικογένειά σου, στο οποίο να περιγράφεις τις συνθήκες ζωής σου και τις δυσκολίες που έχεις να αντιμετωπίσεις (100 περίπου λέξεις). Θα μπορούσες να αναρτήσεις, στη συνέχεια, το γράμμα σου στην ιστοσελίδα του σχολείου σου στο αφιέρωμα για την Παγκόσμια Ημέρα Μεταναστών (22 Δεκεμβρίου).
2. Να συγκεντρώσεις υλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, μαρτυρίες, γράμματα) από ιστοσελίδες όπως [Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο](#), RSA, dreamstime και να φτιάξεις μια έντυπη ή διαδραστική αφίσα ή ένα κολάζ με ψηφιακά εργαλεία όπως PosterMyWall, canvas, genial.ly, e-me κ.ά. με θέμα «Τα τείχη της ξеноφοβίας κατά των μεταναστών».
3. Μετά τη μελέτη των κειμένων της συστάδας, χωρισμένοι/-ες σε ομάδες, σχηματίστε δύο παράλληλες σειρές, αντικριστά ή μία στην άλλη, αφήνοντας αρκετό χώρο μεταξύ σας, ώστε να μπορεί να διασχίσει τον διάδρομο ο «ξένος», ο «άλλος» των κειμένων. Καθώς ο «ξένος» προχωρά στον διάδρομο, πείτε του πράγματα που νομίζετε ότι έχει στο μυαλό του. Στη συνέχεια να εκφράσετε σκέψεις που έχετε εσείς για τον «ξένο» που περνά από μπροστά σας.
4. Συγκέντρωσε πληροφορίες από το οικείο οικογενειακό σου περιβάλλον για πρόσωπα που μετανάστευσαν. Ποιοι ήταν οι λόγοι που πήραν την παραπάνω απόφαση και πώς αντιμετώπισαν τη νέα ζωή τους; Κατάφεραν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους; Και αν ναι, πώς ήταν η εμπειρία της επιστροφής;
5. Επίλεξε έναν ήρωα των κειμένων της συστάδας ή τον συγγραφέα Αντώνη Σουρούνη, ο οποίος έζησε ως μετανάστης στη Γερμανία από το 1960 έως το 1970 και γνώρισε πολύ καλά το φαινόμενο της μετανάστευσης και της ξеноφοβίας. Στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης που διοργανώνει το σχολείο σου σκέψου ότι παίρνεις μια συνέντευξη από το πρόσωπο που επέλεξες ή από τον συγγραφέα. Τι θα ήθελες να τον ρωτήσεις και τι θα σου απαντούσε αυτός; Σχετικά με τον συγγραφέα μπορείς να αντλήσεις πληροφορίες από τη συνέντευξή του που θα βρεις στο Αρχείο της ΕΡΤ.
6. Βρες φωτογραφίες από τις προσφυγικές γειτονιές της πόλης σου ή κάποιας άλλης πόλης. Στη συνέχεια, «δώσε ζωή» στη γειτονιά σε ηχητικό αρχείο, περιγράφοντας τις δυσκολίες των ανθρώπων της (κατοικία, εργασία, κοινωνική αποδοχή, γλώσσα, ήθη και έθιμα). (100 λέξεις)
7. Αναζητήστε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού το τραγούδι «Τόσα χρόνια χωριστά στα μικρά μας τα κλουβιά...»⁵ ή το τραγούδι «Στην Αμερική».⁶ Κατά τη διάρκεια της ακρόασης γράψτε στο τετράδιό σας λέξεις-φράσεις ή και ολόκληρους στίχους τους οποίους θα αξιοποιήσετε για να γράψετε το δικό σας ποίημα σε ελεύθερο στίχο με τίτλο: «Η στροφή στη ζωή μου...» ή «Η ξενιτιά σε πάει...».

www.elia.org.gr

Ρακένδυτη πρόσφυγα με δύο παιδιά.
Φωτογράφος: Nelly's (Σεραϊδάρη Έλλη, Νέλλυ), 1922
Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-MIET

Επέκταση συστάδας
«Α όπως Άλλος...
Ξ όπως Ξενοφοβία»

Δελτίο Εξόδου
«Α όπως Άλλος...
Ξ όπως Ξενοφοβία»

⁵ Πορτοκάλογλου, Ν. (Στιχουργός- Συνθέτης) (2009). «Ο Τρελός Θεός». *Στροφή* [Δίσκος].

⁶ Παπακωνσταντίνου, Θ. (Στιχουργός- Συνθέτης). Μάλαμας, Σ. (Ερμηνευτής) (2006). «Στην Αμερική». *Διάφανος* [Δίσκος].

«Η προστασία των ζώων
από την κακοποίηση
είναι το μεγαλύτερο
καθήκον του ανθρώπου»
Εμίλ Ζολά

«Το μεγαλείο και η ηθική πρόοδος ενός έθνους
μπορούν να κριθούν από τον τρόπο που φέρεται
στα ζώα»

Μαχάτμα Γκάντι

Émile Munier (1893). *Παίζοντας με το γατάκι*
(*Playing with the kitten*). Πηγή: [wikimedia commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Emile_Munier_-_Playing_with_the_kitten.jpg)

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή θέτει στο κέντρο του προβληματισμού σου την αγάπη, τη φροντίδα, την προστασία, αλλά και την κακοποίηση των ζώων. Τα ζώα υπήρξαν από την αρχαιότητα σύντροφοι του ανθρώπου στους καθημερινούς αγώνες του για επιβίωση και απαραίτητο στοιχείο της ισορροπίας της φύσης. Θα μελετήσεις, λοιπόν, πεζά και έμμετρα κείμενα και θα γνωρίσεις τον κόσμο των ζώων. Στο πλαίσιο της μελέτης σου θα δημιουργήσεις δικά σου κείμενα για τα ζώα και θα συμμετάσχεις σε συζητήσεις σχετικά με συμπεριφορές που προάγουν τη ζωοφιλία και την προστασία των ζώων.

Λίστα κειμένων συστάδας

Λουντέμης, Μ. [1956] ⁽¹⁵2023). *Ένα παιδί μετράει τ' άστρα*.
Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Δέλτα, Π. [1935] ⁽²⁸1991). *Μάγκας*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».

Χριστιανόπουλος, Ντ. [1984] ⁽⁴2004). «Τα σκυλιά». Στο *Νεκρή Πιάτσα, Πεζά ποιήματα*. Θεσσαλονίκη: Ιανός.

Μόντης, Κ. [1968]. «Ένα σκοτωμένο γατάκι στην άσφαλτο». Στη συλλογή *Αγνώστω ανθρώπω, Ποιήματα*. Λευκωσία: Ιδιωτική έκδοση.

Κείμενα συστάδας
«Άνθρωποι και ζώα.
Πλάσματα του ίδιου θεού»

Λέξεις – κλειδιά

αδέσποτα, αφηγητής,
εστίαση,
ζώα, ζωοφιλία,
κακοποίηση, λίμερικ,
πεζόμορφο ποίημα,
υποκορισμός, φροντίδα

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- διαβάζεις εκφραστικά αξιοποιώντας τεχνικές δραματοποίησης
- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- εκφράζεις ελεύθερα, γραπτά ή προφορικά, τις δικές σου απόψεις
- διακρίνεις τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του είδους των κειμένων της συστάδας
- γνωρίζεις και κατανοείς τον τρόπο με τον οποίο τα λογοτεχνικά έργα προσεγγίζουν τη σχέση των ανθρώπων με τα ζώα
- εκφράζεις με δημιουργικό λόγο τις δικές σου ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα και βιώματα
- εντοπίζεις σταδιακά στοιχεία αφήγησης, ύφους και εκφραστικών τρόπων που αξιοποιούν οι λογοτέχνες
- επισημαίνεις τους συγκρουόμενους κώδικες συμπεριφοράς ανάμεσα σε ήρωες και ηρωίδες

Άνθρωποι
και ζώα

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού το τραγούδι [ΤΟ ΚΟΚΟΡΑΚΙ /»ΟΤΑΝ ΘΑ ΠΑΩ ΚΥΡΑ ΜΟΥ ΣΤΟ ΠΑΖΑΡΙ«] το οποίο τραγούδησε ο Νίκος Γούναρης.¹ Ποια ζώα συμμετέχουν στο τραγούδι; Σκέφτεσαι άλλα ζώα που «θα αγοράζεις εσύ από το παζάρι» και γιατί θα τα αναζητούσες εκεί;
2. Φαντάσου τον εαυτό σου να περπατάει στους δρόμους μιας πόλης και να συναντά αδέσποτα ζώα. Σε ποια κατάσταση τα βρίσκεις; Ποια είναι τα συναισθήματά σου γι' αυτά; Αφηγήσου προφορικά στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία.
3. Εκτός από τη συντροφιά ο άνθρωπος από την αρχαιότητα αξιοποιεί μέχρι σήμερα τη δυνατότητα των ζώων να προσφέρουν στις γεωργικές εργασίες ή να δίνουν τα παράγωγά τους για την κάλυψη των αναγκών σε τροφή. Αναζήτησε εικόνες ζώων και φτιάξε με ψηφιακά εργαλεία ένα τρισδιάστατο περιβάλλον παρουσίασης των ζώων ή ζωγράφησε εικόνες για να συνθέσεις ένα ανάλογο κολάζ.
4. Θυμήσου την τάση των ανθρώπων να αποδίδουν στους συνανθρώπους τους χαρακτηρισμούς ζώων σε στιγμές έκφρασης θυμού. Ποιοι πιστεύεις ότι είναι οι λόγοι της συνήθειας αυτής;
5. Αναζήτησε με τη μέριμνα του εκπαιδευτικού τη [Νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των ζώων](#) και κατάγραψε τα δικαιώματά τους σε χαρτί του μέτρου στην τάξη ή στον τοίχο του μαθήματος στην e-class.

Théophile-Alexandre Steinlen.
Errant dogs (Αδέσποτοι σκύλοι) 1915.
Πηγή: The Art Institute of Chicago

Άνθρωπος
και ζώα

Το γλωσσάρι
για τα ζώα

¹ Φατσέας, Ν. (Στιχουργός) & Κορίνθιος, Ζ. (Συνθέτης). Γούναρης, Ν. (Ερμηνευτής) (1941). «Το Κοκοράκι». 78 στροφές [Δίσκος].

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Μενέλαος Λουντέμης, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα

Ο Μέλιος πήρε ξανά τα γελάδια του και τράβηξε κατά τη βοσκή.

Εκεί, όμως, κατά το μεσημεράκι, άκουσε ένα κλάμα, μα τόσο βουβό, που έλεγες πως ερχότανε απ' τον κάτω² κόσμο. Τι να 'τρεχε μες στην καλαμιά; Μάζωξε³ τα βόδια κι άρχισε να ψάχνει... Το κλάμα ολοένα και δυνάμωνε, κι όλο και πιο απελπισμένο γινότανε. Έβαζε τ' αυτί στο χώμα, ανέβαινε στις αγριοαχλαδιές... δεν μπορούσε να ξεδιαλύνει τίποτα. Νεκροταφείο δεν ήταν εκεί γύρω, πουθενά. Το νεκροταφείο ήταν όξω απ' το χωριό, σε μια ραχούλα με κυπαρίσσια.

Τότε θυμήθηκε τον χτεσινό περίπατο του καντηλανάφτη. Σίγουρα ο Περδικόπουλος την έκανε τη δουλειά.

Ήταν τέτοιο γουρούνι, που δεν κράτησε τον λόγο του, και το έριξε το σκυλί.

Ο Μέλιος τράβηξε ολόισια κατά την πηγάδα. Το κλάμα ανέβαινε τώρα πιο δυνατό και γεμάτο λαχτάρα. Όπως το έλεγε ήταν. Ο Μέλιος έσκυψε. Κάτου, στο στρογγυλό πάτο του πηγαδιού, ένα βραχνιασμένο σκυλί έστελνε τ' απελπισμένα του ξεφωνητά κατά τον ουρανό.

– Μπάλιο, εσύ είσαι;

– Γάουου! έκλαψε το σκυλί.

Ο Μέλιος του πέταξε ένα κομμάτι ψωμί. Ούτε να το μυρίσει δεν έσκυψε.

– Γάουου..., συνέχισε το κλάμα του.

Σίγουρα το πηγάδι δεν ήταν βαθύ. Πέντε οργιές, ήταν και δεν ήταν, μα πώς να το γλυτώσει;

– Γάουου..., οδυρότανε συνέχεια το σκυλί.

Ο Μέλιος σκέπασε τ' αυτιά του.

– Σώπα, Μπάλιο... Άσε με να σκεφτώ. Με σαστίζεις.

Το κλάμα δεν τον άφηνε. Πήγε κατά το κοπάδι, μήπως μπορέσει και σκεφτεί πιο ήσυχα. Τίποτα. Τρόπος δε βρισκότανε. Τότε πήρε το μάτι του μια τριχιά τυλιγμένη στα κέρατα του Ζουμή, ενός πεισματάρικου μεγαλόσωμου βοδιού. Σκέφτηκε

Thomas Doughty,
Σκηνικό με σκύλο
(Landscape with Dog)
(1832). Πηγή: The Art
Institute of Chicago

Εφταλιώτης, Α.
«Ο μπαρμπα-
Γιάννης κι ο
γάδαρός του»

² κάτω = κάτω: σε στάση και σε κίνηση για τόπο, επίπεδο, σημείο που βρίσκεται χαμηλά ή χαμηλότερα σε σχέση με τον ομιλητή. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

³ μάζωξε = μάζεψε.

να του την πάρει και να τη ρίξει στο πηγάδι. Καλά..., μα πού του κόβει του Μπά-
λιου, να γαντζωθεί και να τον τραβήξει; Για στάσου! Αν κατέβαινε ο ίδιος κάτου
κι έπαιρνε στην αγκαλιά του το σκυλί; Σωστό. Μα, αν, αντί να βγουν όζω αυτοί,
έπεφτε μέσα και το βόδι; Τότε θυμήθηκε ότι ο Ζουμής ήταν φοβισιάρης και δε
ζύγωνε ποτέ σε λακούβα. Ο Μέλιος δε δίστασε. Τράβηξε τον Ζουμή κοντά στο
πηγάδι, δέθηκε απ' τη μέση, κι άφησε καλούμα.⁴ Το σκυλί ξαφνικά έπαψε να
κλαίει και περίμενε λαχανιάζοντας. Ο Μέλιος πάτησε και πήρε στην αγκαλιά του
το ζώο. Κείνο τον μύριζε τρέμοντας σαν να του 'λεγε «σώσε με!» Κατόπι το 'βαλε
στον ώμο του, κείνο τον αγκάλιασε υπάκουα απ' τον λαιμό κι άρχισε να σιγοκλαί-
ει παραπονιάρικα.

– Ι ι ι!... Ζουμή!... τσίριξε ο Μέλιος από κάτου άγρια.
Ιι!

Ο Ζουμής ανησύχησε λίγο, μα δεν το κούνησε. Κρύος ιδρώτας άρχισε να λούζει
τον Μέλιο. Μα, ξαφνικά, του 'ρθε μια καλύτερη σκέψη. Έσκυψε με το σκυλί στον
ώμο, πήρε ένα χαλίκι και το πέταξε με βρισιές κατά πάνω. Ο Ζουμής πήρε δρό-
μο. Σε δύο λεπτά ήταν απάνω.

Ο Μέλιος έλυσε το σκοινί απ' τη μέση του και ξάπλωσε ν' ανασάνει. Το σκυλί
έφαξε να θρει την αμασκάλη του, τη μύρισε, ξάπλωσε δίπλα του κι έκλεισε μ'
ευτυχία τα μάτια.

Απ' τη μέρα εκείνη έγινε σκλάβος του. Μόνο ο θάνατος πια θα τους χώριζε. Δεν
ήταν αγάριστος φίλος ο Μπάλιος. Σε λίγο έμαθε να κάνει χρέη παραγιού. Όσες
ώρες ο Μέλιος διάβαζε κάτω απ' την αχλαδιά, κείνος φύλαγε τα γελάδια... κι αλί-
μονο, αν έκαναν καμιά ζημιά... αν κάνανε πως ζυγώνανε στα στάχυα! Ριχνότανε
απάνου τους, σα δραγάτης,⁵ και τα γύριζε πίσω.

Μενέλαος Λουντέμης (Αγία Κυριακή Ανατολικής Θράκης, 1912-Αθήνα, 1977) ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του πεζογράφου και ποιητή Δημήτρη Βαλασιάδη. Στην Ελλάδα ήρθε με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1924. Από μικρό παιδί γνώρισε τη βιοπάλη. Εργάστηκε, μεταξύ άλλων, ως λούστρος, βοσκός και λαντζέρης, ενώ για μεγάλα διαστήματα έμεινε άνεργος. Εντάχθηκε στην Αριστερά και έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1934, με τη δημοσίευση του διηγήματός του *Μια νύχτα με πολλά φώτα κάτω από μια πόλη με πολλά αστέρια* στο περιοδικό *Νέα Εστία*. Το 1938 εξέδωσε τη συλλογή διηγημάτων *Τα πλοία δεν άραξαν*, που τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό Βραβείο πεζογραφίας. Υπήρξε πολυγραφότατος. Οι τόμοι που εξέδωσε υπερβαίνουν τους σαράντα. Ο Λουντέμης καλλιέργησε ένα είδος προλεταριακής ηθογραφίας, μολοντί στα κείμενά του δεν υπάρχει τίποτα το ακραία επαναστατικό. Με επιρροές από το ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, στρέφεται στη ρεαλιστική απεικόνιση προσώπων και τοπίων με έντονο συναισθηματισμό και συμβολικά στοιχεία.

Μερακλής, Μ.Γ. και Θεοφάνη, Γ. (2007). «Μενέλαος Λουντέμης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1288.

⁴ καλούμα: χαλαρό νήμα, σκοινί, και «καλουμάρω» στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*.

⁵ δραγάτης: αγροφύλακας. *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*.

1. Πώς δομεί ο συγγραφέας τον κόσμο στον οποίο τοποθετεί την ιστορία του; Αφού διαβάσεις το απόσπασμα του μυθιστορήματος, να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα με τις πληροφορίες που θα αντλήσεις από το κείμενο σχετικά με το σκηνικό, τις διαθέσεις και τα εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά των ηρώων.

Σκηνικό (χώρος και χρόνος)	Διαθέσεις των ηρώων	Χαρακτηριστικά (εξωτερικά και εσωτερικά)

2. Προσπάθησε να αποτυπώσεις σε ευθύ λόγο τις σκέψεις του Μπάλιου κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο πηγάδι. Ποια είναι τα συναισθήματά του; Πώς νιώθει για τους ανθρώπους; Ποιες είναι άραγε οι σκέψεις του τη στιγμή που αντιλαμβάνεται την παρουσία του Μέλιου;
3. Όπως φαίνεται στο κείμενο, ο Περδικόπουλος δεν διακρίνεται για την αγάπη του απέναντι στα ζώα. Εάν ήταν παρών στη σκηνή της «διάσωσης» του Μπάλιου, ποια θα ήταν η στάση του; Με αφορμή τη σωτηρία του σκυλιού, γράψε σε μορφή διαλόγου μια σύντομη σκηνή ανάμεσα στον Μέλιο και στον Περδικόπουλο για το συγκεκριμένο περιστατικό. Σκέψου το σκηνικό στο οποίο θα διεξαχθεί ο διάλογος, τις απόψεις που θα εκφραστούν από την πλευρά των δύο ηρώων και την κατάληξη του διαλόγου.
4. Ας υποθέσουμε ότι το συμβάν εξελισσόταν αλλιώς: Επίλεξε ένα διαφορετικό τέλος για το επεισόδιο και αποτύπωσέ το σε ένα κείμενο 150-200 λέξεων.

Η Πηνελόπη Δέλτα και το έργο της

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Πηνελόπη Δέλτα, Μάγκας

Α'. Οι πρώτες μου απορίες

[...] Όσο και αν αγαπούσα τον Λουκά και αν αντιπαδούσα τον Βρασίδα, αυτή τη φορά δεν μπορούσα να δώσω δίκαιο στον αγαπημένο μου. Ακούσετε την ιστορία του καβγά.

Η Πηνελόπη Δέλτα (Αλεξάνδρεια 1874-Αθήνα 1941) ήταν συγγραφέας, άνθρωπος του πνεύματος, γνωστή κυρίως για το έργο της γύρω από τα παιδιά. Κόρη του Εμμανουήλ Μπενάκη και της Βιργινίας Χωρέμη. Μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια όπου έκανε τις εγκύκλιες σπουδές της. Το 1895 παντρεύτηκε τον Φαναριώτη επιχειρηματία Στέφανο Δέλτα. Από τις αρχές του 20ού αιώνα, συνήψε γνωριμίες και αλληλογραφούσε με πολλές και σημαντικές προσωπικότητες της εποχής. Το 1916 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Από το 1925 αρχίζει, βαθμιαία, η παράλυσή της. Έθεσε η ίδια τέρμα στη ζωή της κατά την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα, στις 6 Απριλίου 1941. Αγάπησε τα παιδιά και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το παιδικό βιβλίο. Οι παιδαγωγικοί της προβληματισμοί αντανακλώνται στα διηγήματά της. Αντλεί τα θέματά της από την ιστορία, τη θρησκεία, τον κόσμο των παιδιών, την εκπαίδευση. Τα πρώτα της βιβλία, ιστορικά μυθιστορήματα, *Για την Πατρίδα* (1909) και *Στον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (1911), τυπώθηκαν στο Λονδίνο. Οι κύριοι θεματικοί κύκλοι του έργου της για τα παιδιά είναι πέντε: α) Ιστορικός κύκλος, ο οποίος περιλαμβάνει αφηγήματα αναφερόμενα στη βυζαντινή εποχή και στον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο. [...] β) Θρησκευτικός κύκλος [...] γ) Ο κόσμος των παιδιών [...] δ) Πολιτική και κοινωνική ζωή [...] ε) Εκπαίδευση [...]

Αντωνίου-Τίλιου, Μ. (2007). «Πηνελόπη Δέλτα». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 473-474.

Ο Βρασίδης ήθελε να κόψει ένα μεγάλο τσαμπί άγουρες μπανάνες που κρέμουνταν σε μια μπανανιά. Ο Βασίλης ο περιβολάρης τον εμπόδισε. Είπε πως ήταν πολύ πράσινες ακόμα, πως έπρεπε πρώτα να κιτρινίσουν οι μπανάνες της απάνω σειράς και τότε μόνο να κοπεί το τσαμπί και να μπει στην ψάδα, για να ωριμάσουν και οι άλλες. Τίποτα ο Βρασίδης. Επέμεινε και δύμωσε. Και μόλις γύρισε ο Βασίλης τη ράχη, τον είπε «ζώο». Τότε δύμωσε και ο Λουκάς και τα δυο εξαδέλφια μάλωσαν.

Με όλη την αντιπάθεια που είχα για τον Βρασίδα, αυτή τη φορά βρήκα πως ο Λουκάς είχε άδικο.

Ήταν πρώτη φορά που με πλήγωναν και με πρόσβαλλαν οι ανθρώπινες προλήψεις.

Έκτοτε άκουσα πολλές αδικίες στη ζωή μου. Μ' αυτή η πρώτη με πόνεσε, με πλήγωσε πολύ.

Συνηθίζουν οι άνθρωποι να λεν άλλους ανθρώπους «ζώα», «κτήνη», «τετράποδα», για να θρίσουν και να τους πουν περιφρονητικά πως δε σκέπτονται, δεν αισθάνονται, δεν κρίνουν, δε νιώθουν. Το άκουσα και το ακούω. Μα δεν το συνηθίσα ποτέ.

Γιατί άραγε είναι περιφρονητικό να σε πουν ζώο; Γιατί είναι προσβολή να είσαι τετράποδο; Ή μήπως ο αριθμός των ποδαριών κάνει την αξία των ζωντανών; Ή μήπως εμείς δεν αισθανόμαστε; Δεν κρίνομε; Δεν αγαπούμε; Δεν πονούμε το ίδιο, αν όχι και περισσότερο από τους ανθρώπους;

Αυτές ήταν οι σκέψεις που κείνη τη μέρα τόσο με τυράνησαν, ώστε από τότε αποφάσισα να σας πω μερικές ιστορίες της ζωής μου, για να δείτε, όχι μόνο πόσο άδικο είστε σεις οι άνθρωποι, αλλά και να πειστείτε πως εσείς είστε υποδεέστερα όντα από μας, αφού εσείς δεν έχετε την ικανότητα να μας καταλαβαίνετε, ενώ εμείς σας εννοούμε πάντα μ' ένα σας μονάχα βλέμμα, με μια σας κίνηση, ακόμα και από τον τόνο μόνο της φωνής σας, αδιάφορο τι γλώσσα μιλάτε.

Β'. Άσπρα κουρέλια και μαύρα ποδάρια

Πρώτη μου ζωντανή ενδύμηση είναι το πρώτο μου ταξίδι. Είχα περάσει το καλοκαίρι στην Κηφισιά, μια εξοχή κοντά στην πόλη που τη λεν Αθήνα, και πήγαινα πρώτη φορά στην Αλεξάνδρεια, όπου κατοικούσε ο αφέντης μου.

Την Αίγυπτο δεν τη γνώριζα καθόλου. Πριν από αυτό το ταξίδι θυμούμαι μονάχα το μεγάλο περιβόλι της Κηφισιάς, με δέντρα και πολλά λουλούδια, λουλούδια και πάλι λουλούδια. Ήμουν μικρός ακόμα, όταν, δεν ξέρω ποιος, με χάρισε στ' αφεντικά μου. Και καθώς ξέρετε, για μας όσο και για σας, οι εντυπώσεις αυτής της ηλικίας περνούν χωρίς ν' αφήσουν σημάδι.

Πρώτη φορά βρισκόμουν σε βαπόρι. Η θάλασσα μύριζε δυνατά, ο άνεμος φυσούσε, και στο αμπάρι ήταν ποντίκια μπόλικα. Τι χαρά για ένα σκυλάκι να χώνεται ανάμεσα σε σεντούκια και κάσες, και μ' ένα τίναγμα να πνίγει ποντικούς μεγάλους σαν κουνέλια.

[...]

Το βαπόρι ήταν πανηγύρι. Πολλοί επιβάτες, και με όλους ήμουν φίλος.

Μόνο με μια κοπέλα, νόστιμη γαλανομάτα Εγγλεζίτσα, τα χάλασα από την πρώτη μέρα.

Μα μήπως έφταιγα εγώ;

Κάθονταν σε μια πάνινη καρέγλα κοντά στον Μήτσο και κουβέντιαζε μαζί του. Στο χέρι της, που τ' άφηνε και κρέμουνταν απ' έξω από την καρέγλα, βαστούσε ένα άσπρο κουρελάκι, κι ενόσω μιλούσε του Μήτσου, το κουνούσε μια εμπρός και μια πίσω, αργά-αργά, με τρόπο που ερέθιζε τις κυνηγετικές μου διαθέσεις.

Ανασηκώθηκα και όρτσωσα⁶ τ' αυτιά μου. Το κουρελάκι εξακολουθούσε να πηγαινοέρχεται σα να μου λέγει:

— Και αμέ δε θα με πιάσεις ποτέ... και αμέ δε... και αμέ δε... και αμέ δε...

— Α, έτσι είναι; του φώναξα.

Μ' ένα πήδο όρμησα στο χέρι της Εγγλεζίτσας, άρπαξα το κουρέλι, το τίναξα δυο-τρεις φορές, έτσι που να βγάλω από μέσα του κάθε πνοή, και, πιάνοντάς το ανάμεσα στα πόδια μου, του τράβηξα δυο δαγκωματιές και το έκανα τρία κομμάτια.

Hablot Knight Browne.
Μικρό κορίτσι και σκύλος
(*Little Girl and Dog*) (x.x.).
Πηγή: The Art Institute
of Chicago

⁶ όρτσωσα = ορτσάρω· οδηγώ το πλοίο αντίθετα στον άνεμο. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Το κείμενο παρουσιάζει χαρακτηριστικά αυτοβιογραφικού λόγου. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα συνεχές αφηγηματικό κείμενο στο οποίο ο Μάγκας εξιστορεί κάποια από τα γεγονότα της ζωής του. Ο κεντρικός χαρακτήρας, ο Μάγκας, παρόλο που είναι σκύλος, παρουσιάζει στοιχεία ανθρώπινης συμπεριφοράς. Προσπάθησε να εντοπίσεις τα στοιχεία αυτά επισημαίνοντας τις εκφραστικές επιλογές μέσω των οποίων τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά του Μάγκα δίνονται στον/στην αναγνώστη/-στρια.
2. Στο κείμενο εκφράζονται κάποιοι προβληματισμοί από τον Μάγκα. Ποια συμπεριφορά των ανθρώπων προς τα ζώα θίγεται μέσω αυτών; Ποια συναισθήματα σου προκαλούν οι ερωτήσεις του Μάγκα; Συμφωνείς ή διαφωνείς; Γράψε ένα γράμμα (150 λέξεις περίπου) προς τον Μάγκα απαντώντας σε όσα τον προβληματίζουν.
3. Πολλές φορές οι άνθρωποι, όταν θέλουν να χαρακτηρίσουν είτε αρνητικά είτε θετικά κάποιο πρόσωπο, χρησιμοποιούν τα ονόματα εκπροσώπων του ζωικού βασιλείου. Σε συνεργασία με τον/τη διπλανό/-ή σου ανακαλέστε και γράψτε τα ονόματα των ζώων και τα αρνητικά και τα θετικά χαρακτηριστικά που τους αποδίδουν (π.χ. αλεπού – πονηρός/-ή) ή (π.χ. αηδόνι – καλλίφωνος/-η).
4. Δώσε φωνή στα ζώα: Φτιάξε μια ιστορία, χρησιμοποιώντας τα χαρακτηριστικά του ζώου της επιλογής σου. Στην ιστορία σου δώσε χαρακτηριστικά αυτοβιογραφικού λόγου και διάβασέ την παραστατικά μέσα στην τάξη, ενώπιον των συμμαθητών/-τριών σου.
5. Αφηγήσου το περιστατικό με τον Βρασίδα και τον Λουκά ή το περιστατικό με την Εγγλεζίτσα σε πρώτο πρόσωπο με εσωτερική εστίαση από την πλευρά των ανθρώπων, κάνοντας αναφορά και στην αντίδραση του σκύλου. Ποιες αλλαγές παρατηρείς όσον αφορά την αποτύπωση των σχέσεων ανθρώπων-ζώων;

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Ντίνος Χριστιανόπουλος, Τα σκυλιά

Αργά το βράδυ βλέπεις τα σκυλιά να περιφέρονται σαν άκακες συμμορίες. Εξουθενωμένα από ανθρώπους και αυτοκίνητα, άλλα μικρά, άλλα μεγάλα, και μερικά κουτσά, δεν έχουν πια κουράγιο ούτε να γαβγίσουν ούτε να δαγκάσουν. Καμιά φορά κανένα κάθεται να το χαϊδέψεις και σε κοιτάει μ' ευγνωμοσύνη μες στα μάτια· όμως τα πιο πολλά στέκουν από μακριά, γεμάτα υποψία: ξέμαθαν πια να ξεχωρίζουν τους ανθρώπους.

Μαζί με τ' άλλα είναι και μερικά σκυλιά από ράτσα, που κόστισαν κάποτε μια μικρή περιουσία· που δεν έτρωγαν παρά μόνο μπιφτέκι· που τα έλουζαν ωραίες κυρίες και ύστερα τα έβγαζαν για τον πρωινό τους περίπατο – και τώρα παρατημένα απ' τ' αφεντικά τους, Κύριος οίδε για ποιο λόγο, με το λουρί ακόμα στον λαιμό και με την απορία στα μάτια, τρέχουν κι αυτά μαζί με τα κοπρόσκυλα, έχοντας μάθει κίολας στην απόγνωση και στις κακές συνήθειες του δρόμου.

Ο **Ντίνος Χριστιανόπουλος** (Θεσσαλονίκη 1931-2020) (λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Κωνσταντίνου Δημητριάδη) σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ. Αρχικά εργάστηκε ως βιβλιοθηκάριος στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της γενέτειράς του και, στη συνέχεια, ως διορθωτής τυπογραφικών δοκιμίων και ως επιμελητής εκδόσεων. Ίδρυσε και διηύθυνε το λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό *Διαγώνιος*, τον εκδοτικό οίκο Διαγώνιος και τη Μικρή Πινακοθήκη «Διαγώνιος» για την προβολή Θεσσαλονικέων καλλιτεχνών. Η επίσημη εμφάνισή του στον λογοτεχνικό χώρο έγινε το 1950 με την ποιητική συλλογή *Η εποχή των ισχνών αγελάδων*. [...] Η ποίηση του Χριστιανόπουλου φαίνεται να έλκει την καταγωγή της από το κλίμα και τη θεματολογία της καβαφικής ποίησης, αλλά με εντελώς προσωπικό τόνο φωνής και με ιδιαίτερο δραματικό βάθος, χωρίς ουσιαστικές συγγένειες με την ποίηση του Καβάφη. Ο ερωτισμός, κυρίαρχο στοιχείο των ποιημάτων του Χριστιανόπουλου, αποκτά ρεαλιστικότερες διαστάσεις από ό,τι στον Καβάφη [...]. Πολλά από τα ποιήματά του εκτυλίσσονται σε χώρους της Θεσσαλονίκης, μιας πόλης η οποία έχει τροφοδοτήσει πολλαπλώς τη φιλέρευνη διάθεση του ποιητή.

Δασκαλόπουλος, Δ. (2007). «Ντίνος Χριστιανόπουλος».

Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 2381-2382.

Χριστιανόπουλος, Ν.
Τα σκυλιά

Sir Edwin Landseer. *Σκύλοι των Άλπεων αναζωογονούν έναν ταλαιπωρημένο ταξιδιώτη (Alpine Mastiffs Reanimating a Distressed Traveler)* (1820).
Πηγή: National Gallery of Art

Παιχνίδι
λέξεων για
τη ζωοφιλία

1. Το νόημα του ποιήματος στηρίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στα «σκυλιά του δρόμου» και στα «σκυλιά ράτσας». Εντόπισε και κατάγραψε τις εικόνες που συμβάλλουν στο να γίνει πιο παραστατική αυτή η αντίθεση. Διάβασε εκφραστικά το ποίημα προκειμένου να φανεί η αντίθεση.
2. Στο πεζόμορφο ποίημα ο νεωτερικός ποιητής ακολουθεί έναν διαφορετικό τρόπο διάταξης του ποιητικού κειμένου. Συγκεκριμένα δεν το κατανέμει σε στιχοποιημένες στροφικές ενότητες αλλά το αναπτύσσει σε συνεχή λόγο δίνοντάς του εξωτερικά τη μορφή και την εικόνα που έχει ο πεζός λόγος. Συνέχισε, λοιπόν, το πεζόμορφο ποίημα του Ντίνου Χριστιανόπουλου προσθέτοντας και άλλα ζώα που «συναντάς αργά το βράδυ να περιφέρονται σαν άκακες συμμορίες».
3. Με την τελευταία φράση ο συγγραφέας θέτει το ζήτημα της εγκατάλειψης των ζώων. Γράψε ένα λίμερικ για ένα εγκαταλελειμμένο ζώο.

Το λίμερικ είναι στιχούργημα με σταθερή δομή, που διεγείρει τη λογοπλαστική ικανότητα δίνοντας περισσότερη αξία στον παραγόμενο ήχο παρά στο νόημα. Κάποιο νόημα πρέπει να προκύπτει, αλλά οι οριζούσες είναι το χιούμορ και το nonsense. Η στιχουργική του φόρμα είναι πεντάστιχη (αα-ββ-α). Ο πρώτος στίχος παρουσιάζει τον ήρωα και πιθανόν κάποιο τοπωνύμιο, ο δεύτερος μια ιδιότητα του ήρωα, κάποιο χαρακτηριστικό, κάποιο ιδιαίτερο αντικείμενο που κατέχει, ο τρίτος εμφανίζει μια δραστηριότητα και μια αίσθηση πλοκής. Ο τέταρτος συχνά παρουσιάζει τις αντιδράσεις των άλλων ή κάποια ενέργεια του ήρωα, και κλείνει με κάποιο εκκεντρικό επίθετο για τον ήρωα ή με μια ελαφριά παραλλαγή του πρώτου στίχου, προσδίδοντας μια εντύπωση ανακύκλωσης.⁷

4. Ξαναγράψε το ποίημα έχοντας στο μυαλό σου τους ανθρώπους. Σβήσε, λοιπόν, τις λέξεις που αφορούν τα ζώα και αντικατάστησέ τες με άλλες που αναφέρονται στους ανθρώπους. Σε ποιους ανθρώπους αναφέρεται το ποίημα μετά τις αλλαγές;

⁷ Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 71.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Κώστας Μόντης, Ένα σκοτωμένο γατάκι στην άσφαλτο

Είναι πια, βέβαια, θέαμα κοινό στη λεωφόρο
τα μικρά γατάκια
που πάν να διασχίσουν και τα σκοτώνουν τ' αυτοκίνητα.
Όμως αυτό
έτσι που άπλωσε απαλά
το μπροστινό του ποδαράκι στην άσφαλτο
σα χεράκι κοιμισμένου παιδιού στο στήθος μας,
όμως αυτό
έτσι που αγκάλιασε την άσφαλτο,
έτσι που κάτι της ζήτησε...

Πολέμης, Ι.
Τα ζώα

Théophile-Alexandre Steinlen,
Καλοκαίρι, Γάτα στο μπαλκόνι
(*Summer: Cat on a Balustrade*) (1909).
Πηγή: The Art Institute of Chicago

Ο **Κώστας Μόντης** (Αμμόχωστος 1914-Λευκωσία, 2004) ήταν ποιητής, πεζογράφος επιθεωρησιογράφος, ανθολόγος από τους μείζονες της σύγχρονης κυπριακής λογοτεχνίας. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αλλά δεν δικηγόρησε λόγω σχετικής απαγόρευσης της αγγλικής διοίκησης του νησιού. [...] Οι πρώτοι του στίχοι δημοσιεύονται το 1932 στην εφημερίδα *Καθημερινά Φύλλα*. [...] Από τα προπολεμικά ακόμη χρόνια είναι εμφανής η προτίμηση του Μόντη για έναν ποιητικό λόγο λιτό, συνοπτικό, που κινείται με επάλληλες εικόνες και εκφράζει τον προβληματισμό του μέσου και ανώνυμου ανθρώπου. Με τις *Στιγμές*, που θεωρούνται κομβικής σημασίας συλλογή, τόσο για το μετέπειτα έργο του Μόντη όσο και για τη μεταπολεμική Κυπριακή ποίηση στο σύνολό της, εγκαινιάστηκε ένας μεγάλος κύκλος γνωμικών, αποφθεγματικών ή σατιρικών ποιημάτων, σύντομων σε έκταση και εξαιρετικά λιτών στο ύφος τους. [...] Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πεζά του Μόντη [...].

Ζήρας, Α. (2007). «Κώστας Μόντης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1464-1465.

Παζλ
Ανθρώπος
και ζώο

1. Για ποιο θέμα μιλάει το ποίημα; Επισήμανε τις εικόνες οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ατμόσφαιρας σε αυτό. Ποια συναισθήματα σου προκαλεί; Παρουσίασε όλα τα παραπάνω στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου προφορικά χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία και μοιράσου μαζί τους το αγαπημένο σου σημείο. **Βλ. και ΨΜΑ.**
2. Να εντοπίσεις τις υποκοριστικές λέξεις του ποιήματος. Ποιον σκοπό έχει η χρήση τους; Επιτυγχάνεται, κατά την άποψή σου, ο σκοπός αυτός; Στη συνέχεια να τις αντικαταστήσεις με άλλες μη υποκοριστικές. Ποιες αλλαγές παρατηρείς σχετικά με το κλίμα του ποιήματος; Ποια εκδοχή σου αρέσει περισσότερο και γιατί;
3. Όπως ξέρουμε η παρομοίωση στην ουσία είναι μια μορφή σύγκρισης. Όταν, δηλαδή, θέλουμε να τονίσουμε ιδιαίτερα και να προβάλουμε με ζωηρό τρόπο μια ιδιότητα ή ένα γνώρισμα ενός προσώπου το συγκρίνουμε με κάτι άλλο που έχει την ίδια αυτή ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό. Στο ποίημα εντοπίζεται μια παρομοίωση. Με τι συγκρίνεται εδώ το μπροστινό ποδαράκι του ζώου στην άσφαλτο; Πώς η παρομοίωση αυτή επιδρά στον ψυχικό κόσμο του/της αναγνώστη/-στριας;
4. Το ποίημα είναι ολόκληρο μια θλιβερή εικόνα στην άσφαλτο. Αντίστρεψέ το και γράψε ένα ποίημα ή ένα μικρό πεζό που να περιγράφει τη σωτηρία ενός μικρού γατιού στην κόλαση της ασφάλτου.
5. Παιχνίδι ρόλων: Δίνοντας ανθρώπινη φωνή στο ζώο, αναπαράστησε τον διάλογό του με τους περαστικούς.

Edgar Degas.
Νέα γυναίκα περιστοιχισμένη
από ερωδιούς
(Young Woman with Ibis).
Πηγή: The Met Museum

1. Ποιο ή ποια από τα ζώα που γνώρισες μέσω των κειμένων της συστάδας συμπάθησες περισσότερο και γιατί; Να γράψεις τις σκέψεις σου σε ένα κείμενο 150 λέξεων. **Βλ. και ΨΜΑ.**
2. Αφού παρατηρήσεις τους πίνακες ζωγραφικής που πλαισιώνουν τη συστάδα, να επιλέξεις έναν που σου αρέσει περισσότερο και να γράψεις το δικό σου σύντομο διήγημα με αφορμή τον πίνακα αυτόν. Ποιοι εικονίζονται; Ποιον ρόλο έχουν τα ζώα; Σε ποιο περιβάλλον βρίσκονται τα ζώα και πώς θεωρείς ότι εξελίσσεται η ιστορία πίσω από τον πίνακα; (150 λέξεις)
3. Εμπνεύσου από κάποια από τις ιστορίες των λογοτεχνικών κειμένων της συστάδας και δοκίμασε να φτιάξεις ένα κόμικ (π.χ. με ρίχτον, canva κ.ά.) στο οποίο να πρωταγωνιστούν ζώα και άνθρωποι, ενσωματώνοντας σε αυτό όποια στοιχεία των κειμένων σε εμπνέουν.
4. Εργαστείτε σε ομάδες και φτιάξτε την αφίσα μιας ενημερωτικής καμπάνιας για την προστασία των αδέσποτων ζώων (με εργαλεία όπως PosterMyWall, canva, e-me κ.ά.). Να δανειστείτε εικόνες, λέξεις και στίχους από τα κείμενα που μελετήσατε στη συστάδα αυτή και να τα συσχετίσετε με τα δικαιώματα των ζώων που καταγράφηκαν στην αντίστοιχη δραστηριότητα της προαναγνωστικής φάσης.
5. Επισκεφθείτε με την μέριμνα του/της εκπαιδευτικού την ιστοσελίδα του [Αρκτούρου](#) ή της [Ορνιθολογικής Εταιρείας](#) και ενημερωθείτε για τη δράση της κάθε οργάνωσης (ή άλλων παραπλήσιων). Στη συνέχεια, φτιάξτε μια ψηφιακή αφήγηση με το power point, η οποία θα αναρτηθεί στο blog του σχολείου σας. Να επικεντρωθείτε στη σχέση ανθρώπου και ζώου, όπως την προσλάβετε μέσα από τα παραπάνω λογοτεχνικά κείμενα.
6. Είσαι αναγνώστης/-στρια και φίλος/-η μιας στήλης για τα ζώα σε ένα περιοδικό μεγάλης κυκλοφορίας. Αποφασίζεις να γράψεις μια επιστολή προς δημοσίευση, όπου θα καταγγείλεις το φαινόμενο εγκατάλειψης των οικόσιτων ζώων από τους ιδιοκτήτες τους, μέσα από την αφήγηση ενός περιστατικού εγκατάλειψης ενός ζώου, το οποίο έπεσε στην αντίληψή σου. Προσπάθησε το κείμενό σου να έχει τα εξωτερικά χαρακτηριστικά μιας επιστολής και το ανάλογο ύφος.
7. Βρες παραμύθια, λαϊκές παραδόσεις ή μύθους του Αισώπου που να αναφέρονται σε ζώα.
 - α) Παρουσίασε κάποια από αυτά δραματοποιημένα στην τάξη.
 - β) Ανάτρεψε την ιστορία/υπόθεση ενός απ' αυτούς τους μύθους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι, εκτός από διδακτικός, και αστείος.
8. Γράψε ένα χαϊκού ή ένα ποίημα έμμετρο ή ελευθερόστιχο για τη σχέση ενός παιδιού/ανθρώπου με ένα ζώο. Εναλλακτικά, φτιάξε ένα καλλίγραμμα ή καλλιγράφημα (σχηματικό ποίημα) στη μορφή του ζώου που αγαπάς περισσότερο ή που θα ήθελες για κατοικίδιο.
9. Είσαι εθελοντής/-ντρια σε έναν φιλοζωικό οργανισμό της περιοχής σου. Γράψε ένα άρθρο για τη δράση σου και τη δράση του φιλοζωικού οργανισμού το οποίο θα το αναρτήσεις στο blog του σχολείου σου την Παγκόσμια Ημέρα Αδέσποτων Ζώων, 4 Απριλίου, προτρέποντας τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου να βοηθήσουν τα αδέσποτα.

► προτάσεις για επέκταση της συστάδας

- Έλλης, Ν. (2004). *Πόλη από λάσπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Εφταλιώτης, Α. [1894] (1989). *Νησιώτικες ιστορίες*. Αθήνα: Νεφέλη, σ. 158-162.
- Μαλό, Ε. [1878] (⁹1994). *Χωρίς οικογένεια*, μτφρ. Ζ. Σαρή. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (2018). *Το φιλί της λύκαινας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Χριστιανόπουλος, Ν. [1968] (³1998). «Το παρατημένο γατάκι», *Ποιήματα*. Θεσσαλονίκη: Διαγώνιος, σ. 385.

δελτίο

εξόδου

Γράψε:

3 πράγματα που έμαθες από τη μελέτη των κειμένων. Αυτά μπορεί να είναι απλές λέξεις ή και νέες πληροφορίες.

2 ερωτήσεις που θα ήθελες να κάνεις.

1 πράγμα για το οποίο χρειάζεσαι περισσότερα να μάθεις.

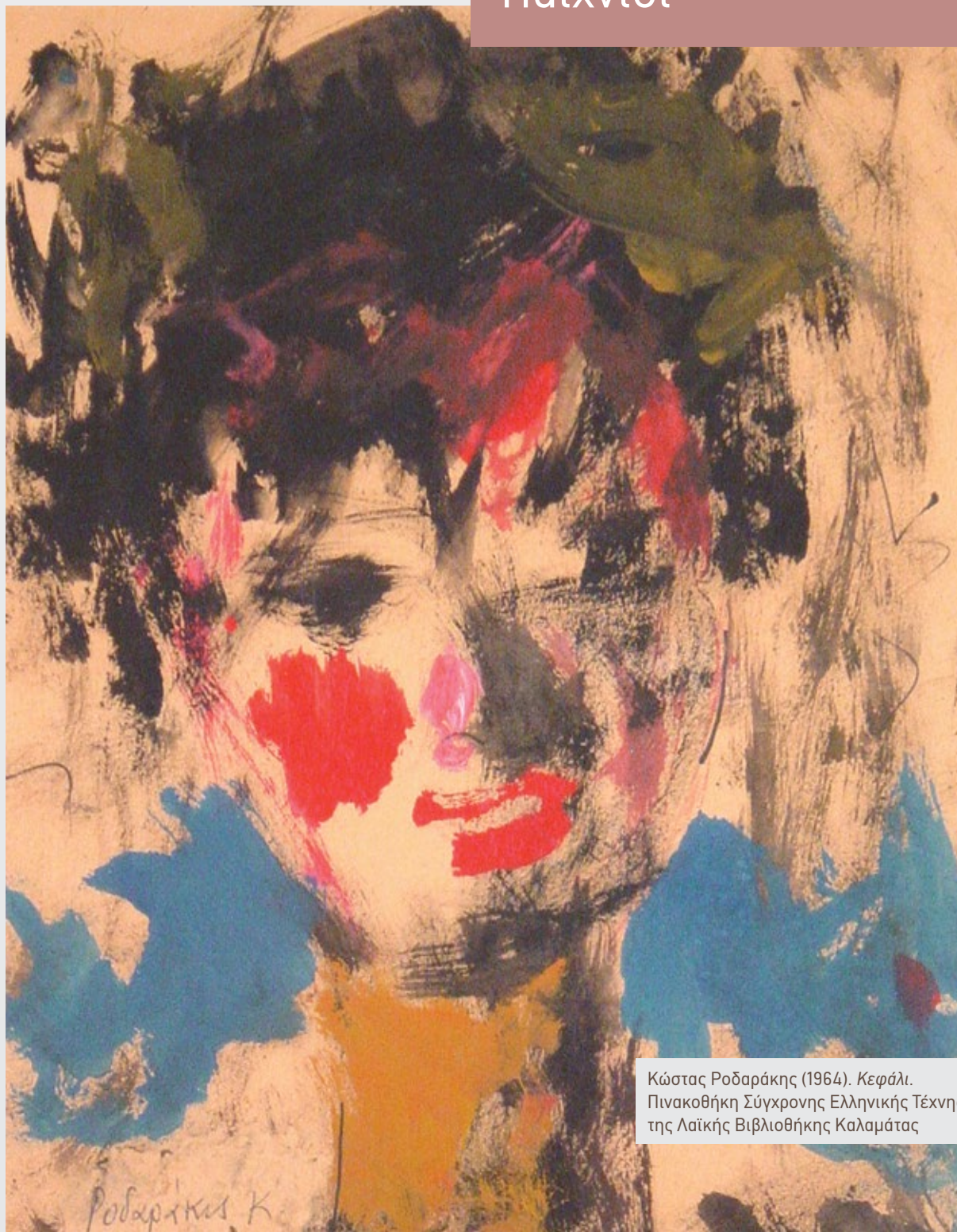

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Εξερεύνηση

ΘΕΜΑ

Φαντασία, Περιπέτεια,
Παιχνίδι

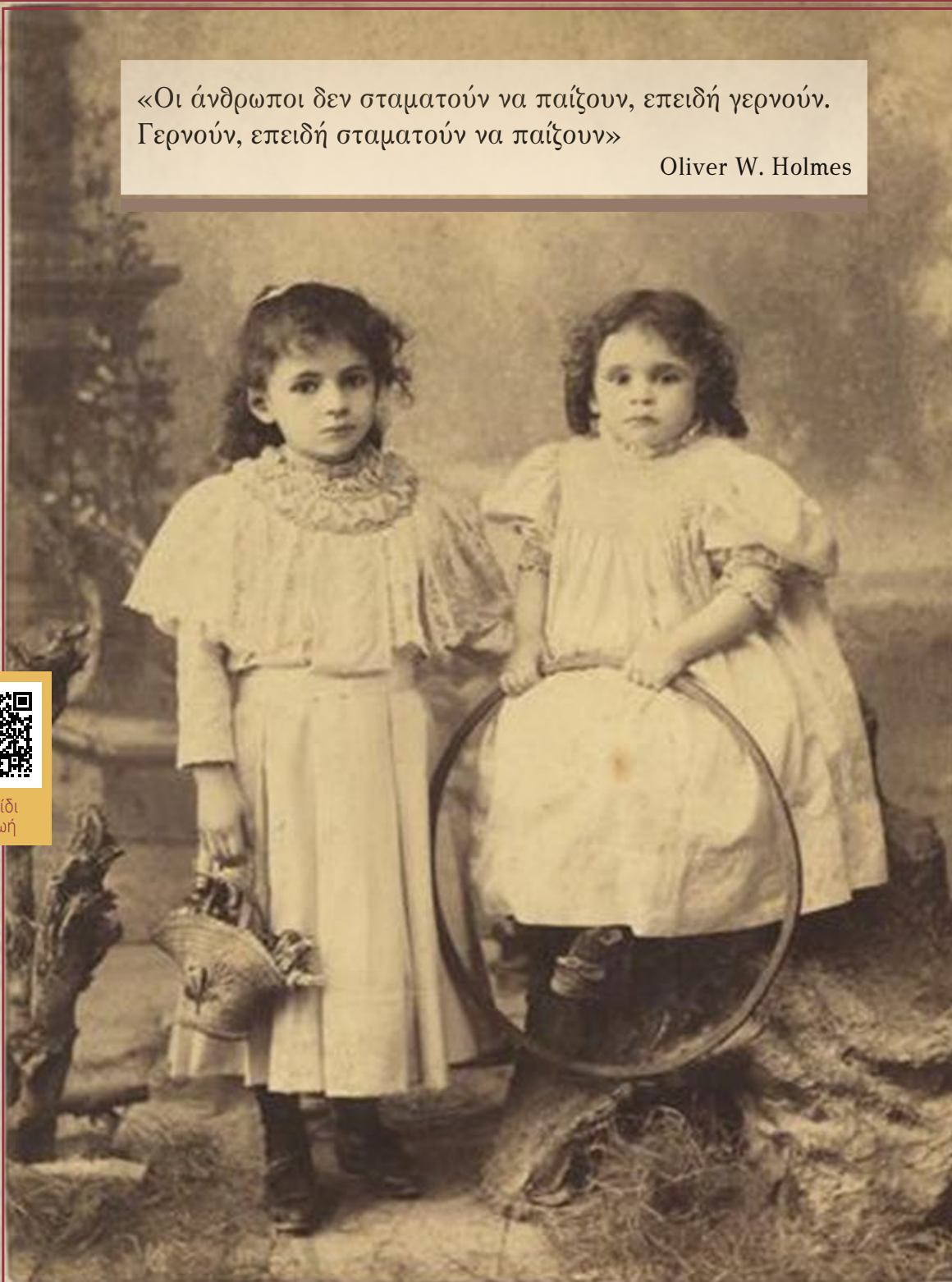
Κώστας Ροδαράκης (1964). Κεφάλι.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

«Οι άνθρωποι δεν σταματούν να παίζουν, επειδή γερνούν.
Γερνούν, επειδή σταματούν να παίζουν»

Oliver W. Holmes

Παιχνίδι
και ζωή

 www.elia.org.gr
Α. Γαζιάδης Εν Λεωγαρεί

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή αναφέρεται στη φαντασία και στο παιχνίδι, σε διαφορετικούς τρόπους και εποχές. Το παιχνίδι, σύμφυτο με την παιδική ηλικία και αθωότητα, μετατρέπεται σε πεδίο μετάβασης από το λίκνο της οικογένειας στην ενηλικίωση, τις δυσκολίες της, τα προβλήματα και τις προοπτικές της. Με την έννοια αυτή επιτρέπει ακόμη και στους μεγάλους μια άλλη ματιά στον κόσμο, γεμάτη αισιοδοξία. Έχεις την ευκαιρία να διαβάσεις κείμενα για διαφορετικές οπτικές του συγκεκριμένου ζητήματος, να προβληματιστείς, να συζητήσεις και να συνθέσεις τα δικά σου κείμενα σχετικά με το θέμα.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Σκαρίμπας, Γ. [1975] (1976). «Φαντασία». Στο *Ουλαλούμ, Εαυτούληδες, Βοϊδάγγελοι*. Αθήνα: Κάκτος.
- Νικηφόρου, Τ. [2016]. «Παιδί της αλάνας και του βιβλίου». Στο *Αγνώστου Στρατιώτου*. Αθήνα: Μανδραγόρας.
- Μανδηλαράς, Φ. [2019]. «Ο φύλακας άγγελος». Στο *Όλη η Γη μια μπάλα. Ιστορίες ποδοσφαίρου απ' όλο τον κόσμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Δαβαράκης, Α. (Στιχουργός) & Νικολόπουλος, Χ. (Συνθέτης). Μακεδόνας, Κ. (Ερμηνευτής) [1996]. «Το Ποδήλατο». *Πάμε για ορθοπεταλιές [Δίσκος]*.

Λέξεις – κλειδιά

αγώνας, αθλητισμός, αθωότητα, αυτοβιογραφικός λόγος, διασκέδαση, διήγημα, ελεύθερος χρόνος, παιχνίδι

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- διατυπώνεις τα ερωτήματά σου και τους προβληματισμούς σου για θέματα που ανακύπτουν από τα ίδια τα κείμενα
- εκφράζεις κριτικά και δημιουργικά τις σκέψεις, τους προβληματισμούς και τα συναισθήματά σου απέναντι στο περιεχόμενο των κειμένων
- εντοπίζεις την εξέλιξη του παιχνιδιού στην πορεία του χρόνου, καθώς και τον παραλληλισμό ή τη διαφοροποίησή του από την πραγματική ζωή
- εντοπίζεις τους εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιούν οι λογοτέχνες
- αναγνωρίζεις τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προσώπων που δρουν στα κείμενα
- διακρίνεις σταδιακά έννοιες και όρους που αφορούν τον ποιητικό ρυθμό, διερευνώντας τη λειτουργία τους στο κείμενο

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Εργαστείτε σε δυάδες και παρατηρήστε τις διπλανές κούκλες. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου ο Ελβετο-Γερμανός ζωγράφος Paul Klee ήθελε να εξηγήσει στον γιο του τον πόλεμο με παιγνιώδη τρόπο. Δημιούργησε ο/η ίδιος/-α μία σειρά από κούκλες, χρησιμοποιώντας υλικά που βρήκες διαθέσιμα στο σπίτι του (καλώδια, χαρτιά, πετσέτες, ξύλα, κουμπιά από ρούχα κ.ά.). Να συγκρίνεις τις κούκλες αυτές με τις κούκλες της σύγχρονης εποχής ως προς:

- α) τον σκοπό που εξυπηρετούν,
- β) τον τρόπο δημιουργίας τους,
- γ) την εμφάνισή τους.

2. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού την ταινία «Η ζωή είναι ωραία».¹ Ένας Ιταλο-Εβραίος, ο Γκουίντο, χαρισματικός και γεμάτος χιούμορ, επιστρατεύει όλη του τη φαντασία, το πείσμα και την επιμονή του, για να πείσει τον γιο του ότι ο εγκλεισμός τους στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Μπέργκεν-Μπέλζεν ισοδυναμεί με τη συμμετοχή σε ένα παιχνίδι και να τον στηρίξει με τον τρόπο αυτό. Ο παραλληλισμός της ζωής με παιχνίδι τι νομίζεις ότι προσφέρει στη συγκεκριμένη ταινία; **Βλ. και ΨΜΑ.**

3. Σύμφωνα με την παράδοση, το φθινόπωρο του 1923 ή την άνοιξη του 1924, την ώρα που έκανε περίπατο, ο συγγραφέας Φραντς Κάφκα (**βλ. ΨΜΑ**) συνάντησε στο πάρκο ένα κοριτσάκι πολύ αναστατωμένο. Είχε χάσει την κούκλα της και έκλαιγε απαρηγόρητη. Ο Κάφκα είπε στο κορίτσι ότι η κούκλα δεν είχε χαθεί, αλλά ταξίδευε στον κόσμο και ζούσε θαυμαστές περιπέτειες. Και, για να την καθησυχάσει ακόμη περισσότερο, ξεκίνησε να της παραδίδει γράμματα από την κούκλα για μερικές εβδομάδες. Μετά από ένα διάστημα της είπε ότι η κούκλα της είχε αποφασίσει να επιστρέψει και της χάρισε μία κούκλα. Στην αντίδρασή της ότι η κούκλα αυτή δεν μοιάζει καθόλου με τη δική της, της παρέδωσε ένα τελευταίο γράμμα: «Τα ταξίδια μου με άλλαξαν πολύ». Χρόνια αργότερα, το κορίτσι, όταν γέρασε και ανακάλυψε την κούκλα στη σοφίτα, βρήκε ένα ακόμη γράμμα: «Ό,τι αγάπας μάλλον θα χαθεί, αλλά στο τέλος η αγάπη θα επιστρέψει με άλλο τρόπο».

- α) Ποια συναισθήματα σου γεννά η ιστορία αυτή;
- β) Γράψε κι εσύ μία επιστολή στον εαυτό σου εκ μέρους του αγαπημένου σου παιχνιδιού.

Paul Klee, Κούκλες, Πηγή: Zentrum Paul Klee

Ζωή
σαν παιχνίδι

Φραντς Κάφκα

¹ Μπενίνι, Ρ. (Σκηνοθεσία) (1997). *Η ζωή είναι ωραία [La vita e bella]* [κινηματογραφική ταινία]. Ιταλία: Melampo Cinematografica, Cecchi Gori Group & Miramax Films.

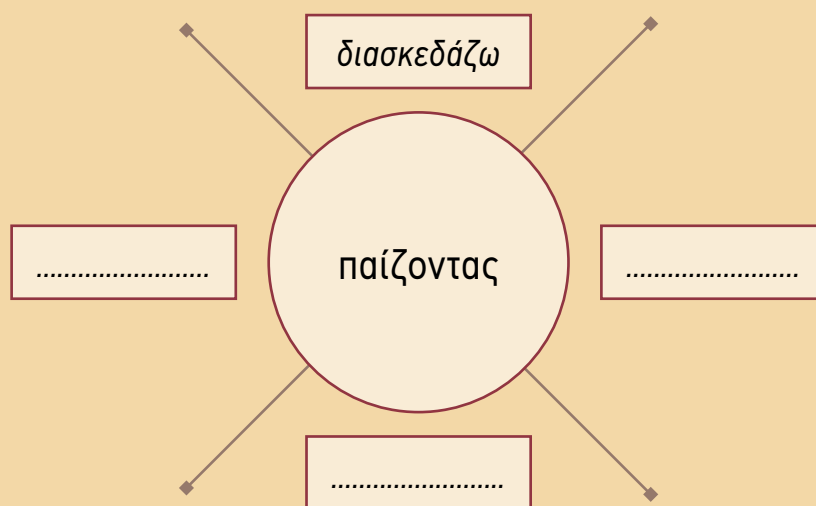
4. Μπορείς να βρεις πολλών ειδών παιχνίδια: επιτραπέζια, παιχνίδια-δραστηριότητες, αγώνες, γρίφους, κούκλες-φιγούρες, μαριονέτες, ηλεκτρονικά παιχνίδια, μοντέλα, συναρμολογούμενα, παζλ, αυτοσχέδια, παιχνίδια γνώσης, παιχνίδια στρατηγικής, παιχνίδια ταξιδιού κ.ά.

α) Επίλεξε το αγαπημένο σου παιχνίδι, περίγραψε τον τρόπο λειτουργίας ή τους κανόνες του. Ποια θεωρείς ότι είναι η σύνδεσή του με τον πραγματικό κόσμο και τη ζωή; Περιγράψε τα συναισθήματα νίκης ή ήττας που βιώνεις μετά το τέλος του παιχνιδιού.

β) Ποιους στόχους πετυχαίνεις παίζοντας;

Μπορείς να απαντήσεις στο (β) δημιουργώντας έναν εννοιολογικό χάρτη. Τοποθέτησε τη μετοχή «παίζοντας» σε κεντρικό σημείο, προκειμένου να καταγράψεις τι επιδιώκεις με το παιχνίδι. Συμπλήρωσε το κενό ορθογώνιο παραλληλόγραμμο και εμπλούτισε τον εννοιολογικό χάρτη με περισσότερες επιδιώξεις.

Παράδειγμα:

δραστηριότητες **κατά την ανάγνωση** των **κειμένων** της συστάδας

Μικρό Γλωσσάρι
αυτοβιογραφία,
μεταφορά,
ομοιοκαταληξία

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Γιάννης Σκαρίμπας, Φαντασία

Franchetti, *Φαντασία*
(Fantasia).
Πηγή: Madeira Arts
Library, Πορτογαλία

Νάναι σαν να μας σπρώχνει ένας αέρας μαζί 1
προς έναν δρόμο φειδωτό που σβει² στα χάη,³
και σένα του καπέλλου σου πλατειά και φανταιζί
κάποια κορδέλλα του, τρελά να χαιρετάει.

Και νάν' σαν κάτι να μου λες, κάτι ωραίο κοντά 5
γι' άστρα, τη ζώνη που πηδάν των νύχτιων φόντων,
κι αυτός ο άνεμος τρελά-τρελά να μας σκουντά
όλο προς τη γραμμή των οριζόντων.

Κι όλο να λες, να λες, στα θάμβη της νυκτός
για ένα –με γυάλινα πανιά– πλοίο που πάει 10
όλο βαθιά, όλο βαθιά, όσο που πέφτει εκτός:
ός' απ' τον κύκλο των νερών –στα χάη.

Κι όλο να πνέει, να μας ωθεί αυτός ο αέρας μαζί
πέρ' από τόπους και καιρούς έως ότου –φως μου–
(καθώς τρελά θα χαιρετάει κείν' η κορδέλλα η φανταιζί) 15
βγούμε απ' την τρικυμία αυτού του κόσμου...

(από το Ουλαλούμ, 1936)

Ο **Γιάννης Σκαρίμπας** (1893-1984) ήταν πεζογράφος, ιστορικός, θεατρικός συγγραφέας, ποιητής, εκδότης. Έζησε στην Ιτέα, το Αίγιο και την Πάτρα, όπου φοίτησε στη Μέση Δασική Σχολή. Στρατεύθηκε στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Διορίστηκε τελωνοφύλακας στη Χαλκίδα και, εκτός από μια διετία (1920-1922) που υπηρέτησε στην Ερέτρια, έζησε εκεί από το 1915. Για πολλά χρόνια αποτέλεσε τον πυρήνα λογοτεχνικών συσπειρώσεων των δυνάμεων της πόλης. [...] Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε πρώιμα (1914), δημοσιεύοντας ποιήματά του στην εφημερίδα *Εύβοια*, με το ψευδώνυμο Γιάνκος Ε. Σκαρίμπας και Κάλλης Εσπερινός. [...] Η ριζοσπαστική αντίληψη του Σκαρίμπα για την αφηγηματική τεχνική, αρκετά διαφορετική από τις μορφές ρεαλισμού της μεσοπολεμικής πεζογραφίας, επεκτάθηκε και στο ποιητικό έργο του. Αν και ως προς τις διαθέσεις της είναι μια ποίηση του κλαυσιγέλωτος, της βουβής ερωτικής στέρξης, της εξηρησιονιστικής φαντασίας ή ενός απελπισμένου μηδενισμού, ανάλογη με τις διαθέσεις των περίπου συνομηλίκων του ποιητών του νεοσυμβολισμού (Κ.Γ. Καρυωτάκη, Ρ. Φιλύρα), ως προς τη γλωσσική της διάπλαση φέρει ένα νεωτερικό πνεύμα, με πρωτότυπες μετρικές συζεύξεις και εικόνες έντονα μεταφορικές.

Ζήρας, Α. και Κοντάκης, Θ. (2007). «Γιάννης Σκαρίμπας». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 2023-2024.

² σβει = σβήνει: εξαφανίζεται, χάνεται. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

³ χάη (πληθυντικός της λέξης χάος): πολύ μεγάλος κενός χώρος. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

Σκαρίμπας, Γ.
«Φαντασία»
απαγγελία
ποιήματος

1. Ετοιμάσου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου για την εκφραστική ανάγνωση του ποιήματος. Μετά την ανάγνωση σκέψου ποια χαρακτηριστικά του ποιήματος δίνουν τον ρυθμό του. Θυμήσου ότι: «Συντελεστές του ρυθμού ενός ποιήματος θεωρούνται οι ήχοι που παράγονται από τη συμπλοκή των λέξεών του, οι παύσεις των συντακτικών ενοτήτων του, οι σχέσεις των συντακτικών ενοτήτων με τις μετρικές ενότητες.»⁴
2. Εντόπισε τα συστατικά στοιχεία του σκηνικού (τόπο – χρόνο – ατμόσφαιρα – ψυχική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου) και κατάγραψε εικόνες και μεταφορές οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξή του. Θα μπορούσε κάποια από αυτές να αναφέρεται στην πραγματική ζωή;
3. Ποια πρόσωπα υπάρχουν στο ποίημα; Ποια μπορεί να είναι η σχέση μεταξύ τους; Συνέχισε το ποίημα γράφοντας μια ακόμη στροφή, κατ' αναλογία προς τις ήδη υπάρχουσες, στην οποία θα γίνεται αναφορά στα πρόσωπα αυτά. Παρατίθεται μια ιδέα για την αρχή. Μπορείς να συμβουλευτείς το λεξικό ομοιοκαταληξιών.

Και να 'μαστε μαζί, εσύ κι εγώ, δυο νέοι στα βάθη του καιρού

.....

4. Τι συμβολίζει η «φανταζιά» κορδέλα η οποία επανέρχεται στους στίχους 4 και 15; Αντικατάστησε την κορδέλα με κάποιο άλλο αντικείμενο που έχει συμβολική σημασία για σένα και σχολίασε τις αλλαγές που σημειώνεις στο νόημα του ποιήματος.

⁴ Γαραντούδης, Ε. (2007). «Ρυθμός». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1952.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Τόλης Νικηφόρου, Παιδί της αλάνας και του βιβλίου

κανένα γυναικείο χέρι
δεν κράτησα
δεν χάιδεμα ως τώρα
με την παλάμη μου
με τ' ακροδάχτυλά
τόσο ανάλαφρα
τόσο θερμά και ερωτικά
όσο ένα κοινό μολύβι

Στιγμιότυπο από ποδοσφαιρικό αγώνα στο ποδηλατοδρόμιο (νυν Γήπεδο Καραϊσκάκη). Αρχείο Οικογενειών Λεβίδη και Βασιλειάδη, 1914-1917.
Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

βιβλίο. Άλλου είδους παιχνίδι αυτό.

Αυτές όμως είναι σκέψεις της ωριμότητας που θέλει, σώνει και καλά, να εξηγήσει το κάθε τι. Πιτσιρικάς της γειτονιάς εγώ, δεν είχα ανάγκη από καμιά δικαιολογία και καμιά εξήγηση. Απλώς μου άρεσε, τρελαινόμουν να τα κάνω και τα δύο. Απόδειξη τα γόνατα και τα καλάμια μου που ήταν γεμάτα ιστορίες. Ιστορίες, φαντασίες και όνειρα που, σε ένα αξεδιάλυτο χαρμάνι αργότερα με τις εμπειρίες της ζωής, θα με οδηγούσαν κάποτε στο γράψιμο.

Τι διάβαζα; Ό,τι έπεφτε στα χέρια μου και ό,τι μπορεί κανείς να φανταστεί. Τα λίγα βιβλία βέβαια που υπήρχαν στο σπίτι, από καμιά δεκαριά φορές το καθένα, με πρώτους τους Άθλιους του Βίκτωρος Ουγκώ. [...] Τα βιβλία που δανειζόμουν από τη βιβλιοθήκη της Χ.Α.Ν.Θ., μοναδική στη Θεσσαλονίκη την εποχή εκείνη. [...] Διάβαζα και την εφημερίδα που έτρεχα να αρπάξω από το χέρι του μπαμπά, όταν γύριζε το μεσημέρι από το μαγαζί. [...] Διάβαζα ως και γραμματόσημο, όταν λύσσαγα να διαβάσω κάτι και δεν είχα.

Το γλέντι μου όμως ήταν η Μάσκα και οι αστυνομικές ιστορίες της. Στη γωνία Μακεδονικής Αμύνης και Ολύμπου, πάνω αριστερά από το μπαλκόνι μας, ήταν ένα περίπτερο με κρεμασμένα απέξω τα παλιά τεύχη της Μάσκας και της Μασκούλας με μανταλάκια σαν μπουγάδα ρούχων. Δωρεάν τα κοίταζες, δωρεάν τα ξεφύλλιζες, και με δύο δραχμές τα δανειζόσουν για μια βδομάδα. Έδιναν κι έπαιρναν ο Ντέντεκτιβ Χ, ο Άνθρωπος Αράχνη, ο Ρεπόρτερ Ρολόι και διάφοροι άλλοι λιγότερο διάσημοι ήρωες των συγγραφέων της εποχής.

Ο μπαμπάς βέβαια δεν ενέκρινε αυτά τα αναγνώσματα και, εκτός από τις συνηθισμένες επιπλήξεις του, μια φορά, μέσα στο βαποράκι που γυρίζαμε από την Περαιά, μου άρπαξε από τα χέρια τη Μάσκα που διάβαζα παραδίπλα και την πέταξε στην αφρισμένη θάλασσα. Κάτι που δεν θα συγχωρούσα ποτέ σε κανέναν άλλο,

αλλά από τον πατέρα μου αυτή η εντελώς σπάνια πράξη απλώς με πίκρανε προσωρινά.

Διάβαζα λοιπόν. Διάβαζα με το φως της μέρας, διάβαζα και με τη γυμνή λάμπα που κρεμόταν από το ταβάνι και μου έλεγαν ότι θα χαλάσω τα μάτια μου και θα βάλω γυαλιά. Διάβαζα τις μέρες του σχολείου, διάβαζα τα Σαββατοκύριακα και τις διακοπές. Διάβαζα γερμένος με τα παπούτσια απέξω στο ντιβάνι και στο διπλό κρεβάτι, διάβαζα στο μικρό μπαλκόνι της Πλατείας Δικαστηρίων και στην κρυψώνα μου ανάμεσα στα καυσόξυλα στο πίσω μακρόστενο μπαλκόνι, διάβαζα και στον καμπινέ⁵ συχνά τα αποκόμματα περιοδικών και εφημερίδων που χρησιμοποιούσαμε τότε ως χαρτί υγείας. Διάβαζα και στο λεωφορείο και το τραμ, διάβαζα και στο βαποράκι για Περαία και Μπαξέ Τσιφλίκι. Διάβαζα με το εξωσχολικό βιβλίο μέσα στο βιβλίο του σχολείου για παραλλαγή, διάβαζα όπου στεκόμουν κι όπου βρισκόμουν. Διάβαζα, όταν δεν έπαιξα, και έπαιξα διαβάζοντας. Κι όταν ήμουν βυθισμένος στο διάβασμα, δεν έβλεπα και δεν άκουγα τίποτε άλλο. Κι ήμουν ακόμη στο δημοτικό σχολείο.

Από το διάβαζα στο έπαιξα όμως είναι που δεν έχει τελειωμό. Σκέφτηκα μερικές φορές να καδίσω και να καταγράψω όλα τα αυτοσχέδια παιχνίδια που παίζαμε στη γειτονιά. Αυτοσχέδια, γιατί φυσικά λεφτά δεν υπήρχαν και άντε να αγοράζαμε σπάνια καμιά σβούρα, κανένα σκαλιστό ή τα σύνεργα για χαρταετό ή τον καραγκιόζη. Ήταν μια εποχή αυτονομίας γενικής στέρησης και το κάτι λίγο παραπάνω, ένα λουκούμι, μια καραμέλα, ένα γλυκό ή ένα παιχνίδι, ήταν για όλους μας, μικρούς και μεγάλους, μια αληθινή γιορτή.

Τα παιχνίδια της γειτονιάς θα μπορούσε να τα διακρίνει κανείς στα πολύ άγρια έως επικίνδυνα, στα απλώς σκληρά, με δεδομένη την τεστοστερόνη που είχε αρχίσει να ρέει κρουνηδόν στο σύστημά μας και στα ήπια, συνήθως επιτραπέζια ή συνηθέστερα επιπεζούλια,⁶ δηλαδή στο πεζούλι του παραθύρου του συχνά ενοχλημένου έως εξαγριωμένου κυρ-Θανάση που έμενε στο ημιυπόγειο και είχε το απίστευτο θράσος να θέλει να κοιμηθεί το μεσημέρι.

Τα πολύ άγρια ήταν η μακριά γαϊδούρα [...], ο πετροπόλεμος, [...] το τζιζ [...], το άλμα εις βάθος στο αμμοχάλικο της υπό ανακατασκευή εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου [...]. Τα απλώς σκληρά, ίσως όχι από τη φύση τους αλλά με τον τρόπο που τα παίζαμε εμείς, ήταν το δίτερμα⁷ με τη συνήθως πάνινη ή λαστιχένια μπάλα, ακόμη και με πέτρα στην πλατεία, το κυνηγητό [...], η τσομάκα-τσιλίκα, το πατίνι, το κατρακύλι και το ποδήλατο. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κόντεψα να σκοτωθώ με το αθώο ποδήλατο, είτε από αυτοκίνητο, είτε από σατανικούς τοίχους που έτειναν να έρχονται κατευθείαν επάνω μου, ακόμη και απλώς πέφτοντας στις μυτερές κοτρώνες της πλατείας.

Ήπια ήταν τα αναρίθμητα επιτραπέζια, τριάρα, εξάρα, εννιάρα και δεκαεξάρα, το «μη θυμώνεις άνθρωπε» ή stop, όπως το ονόμαζε ο Τάκης ο ψηλέας, που ήταν

⁵ καμπινές: αποχωρητήριο, τουαλέτα. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

⁶ επιπεζούλια: αυτοσχέδιος όρος του συγγραφέα για να δείξει πού ακριβώς συνηθιζόταν να τα παίζουν.

⁷ δίτερμα: ποδοσφαιρικό παιχνίδι όχι επίσημο, π.χ. για προπόνηση, και συχνά όχι με πλήρη ομάδα. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

και κάτοχός του, το τάβλι [...], οι μπίλιες ή γκαζιές σε διάφορες παραλλαγές, η σβούρα, οι ομάδες και τα πιατάκια, τα χαρτόνια, το σχοινάκι, τα σκαλιστά και το κουτσό που συνήθως παίζανε τα κορίτσια. [...] Χωρίς να αποκλείονται τα μοναχικά παιχνίδια, όπως η πασιέντζα, τα σταυρόλεξα, οι γρίφοι και διάφορες προκλήσεις στον εαυτό μου που επινοούσα.

Αυτά θυμάμαι τώρα και τελειωμό δεν έχει η ιστορία με τα κυρίως αυτοσχέδια παιχνίδια, ούτε οι διαχωρισμοί αυτοί ήταν απόλυτοι. Γιατί τα ήπια μπορεί ξαφνικά να γίνονταν άγρια ή πολύ άγρια με τις μπουνιές να πέφτουν αριστερά και δεξιά, σχεδόν ποτέ όμως μεταξύ των μελών της στενής παρέας στη γειτονιά. Πώς αλλιώς όμως θα δίναμε διέξοδο στην παιδική ορμή μας, πώς αλλιώς θα μαθαίναμε τη συνεργασία, την άμιλλα, τον ανταγωνισμό, πώς αλλιώς θα μεγαλώναμε; Πώς αλλιώς θα διαμορφωνόταν ο χαρακτήρας μας και θα ξεχώρισε ο έντιμος από τον χαραματζή;⁸ Και πώς αλλιώς θα ησύχαζε για λίγο το κεφάλι γονέων και κηδεμόνων;

Το διάβασμα και το παιχνίδι με ακολούθησαν βέβαια σε όλη μου τη ζωή. Στην εφηβεία μου στο γυμνάσιο, στις σπουδές μου, στη δουλειά μου, παντού. Αναπτύχθηκαν, μεταλλάχθηκαν, εξελίχθηκαν, αλλά παρέμειναν ουσιαστικά τα ίδια. Η λαχτάρα για γνώση και η λαχτάρα για διασκέδαση που συχνά συνδυάζονταν σε μια πρόκληση στις ικανότητές μου ή στην τύχη, σε μια πρόκληση πνευματική. Όσο μεγάλωνα βέβαια άρχιζαν να υποχωρούν τα σωματικά και βίαια και να υπερισχύουν τα ήπια και καθιστικά, τα εγκεφαλικά. Το αγόρι και ο έφηβος που έπαιζε, σταδιακά εξελίχτηκε σε παδιασμένο τζογαδόρο και το παιδί που διάβαζε σε ποιητή και πεζογράφο με δεκάδες βιβλία.

Φαίνεται όμως ότι κάποιος άλλος παίζει μαζί μας το δικό του παιχνίδι, διαβάξει και γράφει το δικό του μεγάλο βιβλίο. Κάποιος άγνωστος και ανεξιχνίαστος στο παρασκήνιο καθορίζει τη ζωή μας από τη στιγμή που θα αρχίσει να σχηματίζεται στη μήτρα της γυναίκας. Κι ερχόμαστε μετά εμείς, αθύρματα στα δικά του χέρια, να μιλήσουμε για ελευθερία, να προκαλέσουμε την τύχη μας και ίσως μάταια να προσπαθήσουμε να ξεφύγουμε από το πεπρωμένο μας. Τι παιχνίδι κι αυτό!

[ελαφρώς διασκευασμένο]

Ο **Τόλης Νικηφόρου** (Θεσσαλονίκη, 1938) ήταν ποιητής και πεζογράφος, γιος προσφύγων από τη Μικρασία και την Ανατολική Ρωμυλία. Σπούδασε διοίκηση επιχειρήσεων και κατά καιρούς άσκησε διάφορα επαγγέλματα. Κατά τη διάρκεια της Δικτατορίας ζούσε στο εξωτερικό, κυρίως στο Λονδίνο. Ενεργό μέλος σωματείων και πολιτιστικών συλλόγων, συνεργάστηκε με εφημερίδες και περιοδικά. Τα έργα του Νικηφόρου εντάσσονται σε ένα πλαίσιο κοινωνικής διαμαρτυρίας, καθώς επισημαίνεται η σταδιακή παρακμή των εργατικών αγώνων. Η πικρία του συγγραφέα τροφοδοτεί συχνά μια νοσταλγία για ένα αγνότερο παρελθόν και, παράλληλα, για τη δική του νεότητα. Ως προς τη μορφή, ο Νικηφόρου δίνει σημαντική έμφαση στη ρυθμικότητα του λόγου.

Δανιήλ, Χ. (2007). «Τόλης Νικηφόρου». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 2023-2024.

⁸ χαραματζής: ανάξιος, αυτός που δεν πράττει σωστά. *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*.

1. Το παραπάνω κείμενο εντάσσεται στην κατηγορία του αυτοβιογραφικού λόγου. Δηλαδή, ο ήρωας αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο στιγμιότυπα της νεανικής του ηλικίας, στην οποία συνδυάζει δύο αντικρουόμενες δραστηριότητες. Με ποιες εκφραστικές επιλογές επιχειρεί να συνδέσει τις δραστηριότητες αυτές; Στην απάντησή σου μην ξεχάσεις να αναφερθείς και στον τίτλο του διηγήματος.
2. Εντόπισε σημεία του κειμένου που αποκαλύπτουν πτυχές της προσωπικότητας του ήρωα και, στη συνέχεια, προσπάθησε να τον χαρακτηρίσεις. Ξαναδιαβάζοντας μάλιστα το εισαγωγικό μόντο του διηγήματος, προσπάθησε να καταλάβεις σε ποια από τις δύο δραστηριότητες έχει ιδιαίτερη αδυναμία.
3. Ο αφηγητής αναφέρει στο κείμενο καταλόγους παιχνιδιών της εποχής του. Γίνεται αναφορά σε παιχνίδια που σήμερα δεν παίζονται, αλλά και κάποια παιχνίδια που τα παιδιά αγαπούν και σήμερα ακόμη. Κάνε μια μικρή έρευνα και προσπάθησε να εξηγήσεις πώς και πού παίζονται τα παιχνίδια στα οποία γίνεται αναφορά και γιατί πιστεύεις ότι έχουν κάποια από αυτά πάψει να παίζονται σήμερα. **Βλ. και ΨΜΑ.**
4. Στην τελευταία παράγραφο ο αφηγητής μιλάει πια σαν ενήλικας, ο οποίος φιλοσοφεί σχετικά με τον βαθμό ελευθερίας των ενηλίκων. Γράψε μια σκηνή η οποία διαδραματίζεται στο τώρα του αφηγητή, στην οποία θα αφηγήσαι σε πρώτο πρόσωπο πώς αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του. Δώσε, δηλαδή, συνέχεια στα λόγια του, λαμβάνοντας υπόψη όσα είπε για την περίοδο που ήταν παιδί.
 - Πού βρίσκεται;
 - Τι κάνει;
 - Ποιοι τον περιβάλλουν;
 - Πώς φαντάζεσαι την ατμόσφαιρα γύρω του;

Παιχνίδια
άλλης εποχής

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Φίλιππος Μανδηλαράς, Ο φύλακας άγγελος

Με λένε Γιώργο, είμαι έντεκα χρονών κι από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου μπαινοβγαίνω στο Αλκαζάρ.

Για όσους δεν ξέρετε, το Αλκαζάρ δεν έχει καμία σχέση με το Αλκατράζ, που είναι μία φυλακή υψίστης ασφαλείας στην Αμερική, αλλά είναι το στάδιο της Λάρισας και η έδρα της ΑΕΛ, της «βυσσινί θύελλας», όπως τη λέμε εμείς που την αγαπάμε, επειδή η στολή της είναι βυσσινί.

Ο μπαμπάς μου κι η μαμά μου είναι «βαμμένοι βυσσινί», όπως λένε, και γνωρίστηκαν την Πρωτομαγιά του 1988, τότε που όλη η Λάρισα είχε ξεχυθεί στους δρόμους και πανηγύριζε την κατάκτηση του πρωταθλήματος από την ΑΕΛ.

[...] Αυτό γινόταν από παλιά, από τότε δηλαδή που ήμουνα πολύ μικρός και η ομάδα έπαιζε στη Β΄ και στη Γ΄ Εθνική κι όλο έχανε. Τότε, θυμάμαι, είχα ρωτήσει τον μπαμπά γιατί είμαστε ΑΕΛ, αφού όλο χάνει, και δεν είμαστε καμιά άλλη ομάδα που κερδίζει, όπως Ολυμπιακός, Παναθηναϊκός ή ΑΕΚ, τέ-

λος πάντων. Ο μπαμπάς μου με είχε κοιτάξει πολύ σοβαρός και μου είχε πει ότι δεν έχει σημασία αν κερδίζει η ομάδα σου ή αν χάνει, γιατί είναι ομάδα σου και την αγαπάς. Κι ότι μπορεί τότε να έχανε η ΑΕΛ, αλλά θα γυρνούσαν τα πράγματα και θα την έβλεπα κι εγώ να κερδίζει όπως παλιά.

Αυτά μου τα είχε πει όταν πήγαινα νηπιαγωγείο ακόμα, κι ήταν λίγο προφητικά, εδώ που τα λέμε (εκτός αν ήξερε κάτι και μου το έκρυβε), γιατί την επόμενη χρονιά πανηγυρίσαμε την άνοδο της ομάδας στη Β΄ Εθνική και μετά, όταν πια πήγαινα στη Β΄ δημοτικού, η ομάδα «γύρισε εκεί που της πρέπει», όπως έλεγε ενθουσιασμένος ο μπαμπάς μου (δηλαδή στην Α΄ Εθνική), και πήρε και το κύπελλο το 2007, οπότε έζησα κι εγώ λίγο από τους πανηγυρισμούς του τότε στην κεντρική πλατεία. Μόνο που δεν γνώρισα καμία σαν τη μαμά να την ερωτητώ μεμιάς και να κάνω παιδί που θα γίνει κι αυτό ΑΕΛ σαν εμένα. Όμως, τώρα που το σκέφτομαι, δεν πειράζει και πολύ, γιατί θα έχω κι άλλες ευκαιρίες να πανηγυρίσω (όταν θα ξαναπάρουμε το πρωτάθλημα, ας πούμε) και τότε μπορεί να είμαι και μέσα στο γήπεδο και όλοι να με αποθεώνουν και να με σηκώνουν στα χέρια και να με λένε «ο φύλακας άγγελός μας», όπως έλεγαν τον Μιχαήλ, αυτόν που έπαιζε τερματοφύλακας στην τρομερή ομάδα που είχε πάρει το πρωτάθλημα παλιά.

Αν δεν το έχετε καταλάβει, εγώ παίζω τερματοφύλακας και πολύ θα ήθελα κάποτε, όταν μεγαλώσω και γίνω αρκετά καλός, να παίξω στην ΑΕΛ. Δεν έπαιζα όμως πάντα τερματοφύλακας. Για την ακρίβεια, δεν έπαιζα καν ποδόσφαιρο, γιατί μπορεί να πήγαινα κάθε Κυριακή στο γήπεδο, μπορεί να ήξερα όλες τις εντεκάδες της ΑΕΛ από το 1964 που ιδρύθηκε μέχρι σήμερα, μπορεί ακόμα να ήξερα απέξω κι ανακατωτά όλους τους κανονισμούς του ποδοσφαίρου (ακόμα και το πότε πρέπει ν' αφήνει πλεονέκτημα ο διαιτητής), αλλά με την μπάλα στα πόδια ήμουνα σκέτη καταστροφή και το ήξερα από πολύ μικρός.

Αθλητικά Χωροφυλακής.
Αρχειο/συλλογή:
Πατσαβός Αντώνης
(1950).
Πηγή: Φωτογραφικό
Αρχειο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

[...] Έτσι, όταν πια ήμουνα στην τετάρτη δημοτικού, είχα σχεδόν σταματήσει να παίζω μπάλα, γιατί με έβαζαν να κάνω τον διαιτητή. Σας το είπα κιόλας- τους κανονισμούς του ποδοσφαίρου τους ήξερα απέξω κι ανακατωτά.

Νομίζω, πάντως, ότι ήμουνα πολύ καλός διαιτητής, γιατί όλοι με άκουγαν και κανείς δεν αμφισβητούσε τις αποφάσεις μου. Τώρα όμως που το σκέφτομαι, μπορεί και να φοβόντουσαν μήπως μου έρθει η έμπνευση να παίζω -και κανένας δεν με ήθελε στην ομάδα του...

Τότε ήταν που του είχε έρθει του κυρίου Σάκη, του γυμναστή μας, να μας πάει μια μέρα στο Αλκαζάρ και να μας βάλει να παίζουμε όλοι μαζί ποδόσφαιρο, για να μας μάθει τους κανονισμούς (λες και δεν τους ξέραμε). Κι όταν λέω «όλοι μαζί», εννοώ και τα κορίτσια, που, ως γνωστόν, νομίζουν ότι η μπάλα είναι μόνο για τα μήλα ή άντε για να παίζουν βόλεϊ.

Ο κύριος Σάκης όρισε αρχηγούς των δύο ομάδων τον Λάμπρο και τον Κώστα που ήταν φίλοι και έπαιζαν μαζί στην ομάδα της γειτονιάς που τη λέγαμε Θύελλα (από το «βυσσινί θύελλα» που λένε την ΑΕΛ, όπως σας έχω πει). [...] Αυτοί άρχισαν να παίρνουν παίκτες, με πρώτο τον Λάμπρο που νίκησε στα βήματα. Όταν τελείωσαν με τα αγόρια που ήξεραν μπάλα, και από το να πάρει κορίτσι στην ομάδα του, ο Λάμπρος διάλεξε εμένα. «Θα παίζεις τέρμα» μου είπε κι εγώ συμφώνησα. [...]

Τέλος πάντων, στον αγώνα εκείνο νικήσαμε 2-0 με δύο γκολ του Λάμπρου. Εγώ έκανα πέντε αποκρούσεις (που σημαίνει ότι έσωσα πέντε σίγουρα γκολ) και έξι εξόδους (δηλαδή έπιασα την μπάλα πριν φτάσει σε κάποιον αντίπαλο παίκτη που ήταν σε θέση για να βάλει γκολ) και όταν τελειώσαμε και ηρεμήσαμε από τους πανηγυρισμούς, είπε ο κύριος Σάκης:

«Συγχαρητήρια στην ομάδα του Λάμπρου για τη νίκη και σε όλους σας, γιατί παίζατε πολύ καλά, δίχως αντιαθλητικές ενέργειες και ύπουλα χτυπήματα. Και τώρα, θέλω να μου πει ο καθένας σας ποιος ήταν, κατά τη γνώμη του, ο καλύτερος παίκτης του γηπέδου».

Κι άρχισε να δείχνει έναν έναν κι εκείνος με τη σειρά του να λέει αυτόν που πίστευε ότι έπαιξε καλύτερα. [...]

Τέλος πάντων, επειδή τα κορίτσια ήταν πιο πολλά (δηλαδή έντεκα), έβγαλαν τη Μαρία καλύτερη με δέκα ψήφους. Μετά ήρθε ο Λάμπρος (που πήρε και την ψήφο της Μαρίας) με εφτά ψήφους και τελευταίος ο Κώστας με πέντε ψήφους. Εννοείται ότι ο Κώστας και ο Λάμπρος ψήφισαν ο ένας τον άλλο, γιατί ήταν οι καλύτεροι φίλοι και ποτέ μα ποτέ δεν πρόκειται να ψήφιζαν κανέναν άλλο για καλύτερο. Εγώ, πάντως, ψήφισα τον Λάμπρο, γιατί είχε βάλει τα γκολ.

Όταν τελείωσε η ψηφοφορία, τα κορίτσια ξέσπασαν σε τσιρίδες και αγκάλιαζαν τη Μαρία, ενώ εμείς λέγαμε πως ήταν αδικία, γιατί τα κορίτσια δεν ξέρουν μπάλα και δεν γίνεται να βγαίνει καλύτερος ποδοσφαιριστής του αγώνα κάποιος που δεν ξέρει να παίζει μπάλα μόνο και μόνο επειδή τα κορίτσια είναι πιο πολλά. Ο κύριος Σάκης μάς άφησε λίγο να φωνάζουμε και μετά σφύριξε με τη σφυρίχτρα του και ησυχάσαμε.

«Εσείς, κύριε, ποιος λέτε ότι ήταν ο καλύτερος;» ρώτησε ο Λάμπρος που έβραζε από τον θυμό του για την αδικία.

Ο κύριος Σάκης χαμογέλασε.

«Εσείς εδώ δεν ψηφίσατε καλύτερο παίκτη, αλλά αρχηγό», είπε. «Κι ο αρχηγός δεν είναι απαραίτητα ο καλύτερος παίκτης».

Έπεσε σιωπή.

«Η Μαρία έπαιξε πολύ καλά και ομαδικά και έδειξε ότι ξέρει μπάλα. Ο Κώστας έτρεξε πολύ, προσπάθησε, ιδρώσε, αλλά τις περισσότερες φορές ξεχνούσε ότι παίζει ομαδικό παιχνίδι κι ήθελε να τα κάνει όλα μόνος του. Αυτό μπορεί και να στοίχισε στην ομάδα του τη νίκη...»

Όλοι γυρίσαμε και κοιτάξαμε τον Κώστα που είχε κατεβάσει τα μάτια και κοιτούσε το χόρτο.

«Το ίδιο περίπου έκανε κι ο Λάμπρος» συνέχισε ο κύριος Σάκης «μόνο που στάθηκε τυχερός και εκμεταλλεύτηκε τη μία φορά το λάθος της Δέσποινας στην άμυνα και την άλλη την πάσα της Μαρίας...»

Τώρα όλοι κοιτάξαμε τον Λάμπρο που καθόταν δίπλα στον Κώστα και κοιτούσε τον γυμναστή μας με γουρλωμένα τα μάτια και ανοιχτό το στόμα, σαν να είχε μόλις ακούσει την καταδίκη του.

«Αν ήταν, λοιπόν, να διαλέξω έναν από τους τρεις» συνέχισε ο κύριος Σάκης «θα διάλεγα τη Μαρία».

Τα κορίτσια ξέσπασαν πάλι σε τσιρίδες κι αγκαλιές κι όλα αυτά τα αηδιαστικά που κάνουν, όταν χαιρόνται, αλλά ευτυχώς ο κύριος Σάκης δεν τις άφησε. Σφύριξε αμέσως και ξαναέγινε ησυχία.

«Δεν ήταν όμως η Μαρία η καλύτερη του γηπέδου».

Όλα τα αγόρια ανασάνανε.

«Και ποιος ήταν;» ρώτησα εγώ με αγωνία.

«Θέλεις να πεις ότι δεν ξέρεις, Γιώργο;»

Εγώ τον κοίταξα απορημένος. Το ίδιο κι όλοι οι υπόλοιποι.

«Όχι» απάντησα.

«Ποιος είναι, κύριε;» ρώτησε η Μαρία.

«Ο Γιώργος!»

«Ποιος Γιώργος;» ρώτησε ο Κώστας σαν να μην καταλάβαινε.

«Αυτός ο Γιώργος» είπε ο κύριος Σάκης και έδειξε εμένα.

«Εγώ;» είπα σαν να είχα κάνει κάτι κακό.

Τα παιδιά γέλασαν. Όλα. Και τα κορίτσια.

«Γιατί γελάτε;» ρώτησε με πολύ σοβαρό ύφος ο κύριος Σάκης. «Σας φαίνεται παράξενο που ένας τερματοφύλακας είναι ο καλύτερος παίκτης του αγώνα;»

«Μα, κύριε, ο Γιώργος δεν ξέρει μπάλα» πετάχτηκε ο Κώστας.

«Αλήθεια;» είπε μάλλον ειρωνικά ο κύριος Σάκης κι ο Κώστας κατάπιε τη γλώσσα του. «Κι εγώ σου λέω ότι ξέρει μπάλα καλύτερα από οποιονδήποτε άλλο εδώ πέρα!»

Εδώ κατάπια εγώ τη γλώσσα μου.

«Σε πληροφορώ, λοιπόν, ότι ο Γιώργος έχει δύο πράγματα που δεν έχει κανείς σας: ομαδικότητα και διορατικότητα. Βλέπει τι γίνεται σε κάθε σημείο του γηπέ-

δου, προβλέπει τις κινήσεις των αντιπάλων αλλά και των συμπαικτών του, και καταλαβαίνει ποιος έχει σκοπό να σουτάρει και πότε, με αποτέλεσμα να είναι πάντοτε σωστά τοποθετημένος κάτω από τα δοκάρια. Τα τρία από τα τέσσερα σουτ του Κώστα δεν ήταν καθόλου εύκολα για τον τερματοφύλακα, αλλά ο Γιώργος πρόβλεψε πολύ σωστά που θα πάνε και ήταν εκεί για να τα πιάσει. Αυτός είναι ο σωστός παίκτης, αυτός που βλέπει την επόμενη κίνησή του αντιπάλου αλλά και του συμπαίκτη του και βρίσκεται εκεί που πρέπει!»

Όταν τελείωσε ο κύριος Σάκης, έγινε απόλυτη ησυχία και μετά, ευτυχώς για μένα, κόρναρε ο οδηγός του πούλμαν και αμέσως σηκωθήκαμε να φύγουμε.

Στο λεωφορείο κάθισα μόνος σε μία θέση στη μέση. Δεν είχα όρεξη για κουβέντες. Αυτά που είχε πει ο κύριος Σάκης μού άρεσαν, αλλά ήταν πολύ ξαφνικά και χρειαζόμουν χρόνο για να τα χωνέψω. Κι έπειτα, δεν μου άρεσε να ξεχωρίζω. Ούτε προς το καλό ούτε προς το κακό. Προτιμούσα να βρίσκομαι στη μέση, ανάμεσα στους πολλούς, ή στην άκρη, μακριά απ' όλους – κάτι σαν αόρατος, ας πούμε.

Πίσω μου είχαν καθίσει ο Λάμπρος με τον Κώστα. Αμίλητοι.

Όταν περάσαμε την κεντρική πλατεία, άκουσα τον Λάμπρο να μου λέει:

«Θα παίξεις τέρμα το Σάββατο; Δεν έχουμε τερματοφύλακα, ξέρεις, και παίζουμε με τη “Βραζιλία”».

Εγώ το ήξερα, φυσικά, ότι δεν είχαν τερματοφύλακα, όπως ήξερα ότι η “Βραζιλία”, που έλεγε ο Λάμπρος, ήταν τα παιδιά των Αμπελοκήπων, που έπαιζαν την καλύτερη μπάλα στη Λάρισα και οι μισοί από αυτούς έπαιζαν και στα παιδικά της ΑΕΛ.

«Και ποιος θα κάνει τον διαιτητή;» ρώτησα, αφού διαιτητής ήμουν συνήθως εγώ. «Δεν ξέρω» απάντησε ο Λάμπρος. «Θα πούμε στον μπαμπά μου... Ή στον κύριο Σάκη... Τι λες;»

«Δεν ξέρω» ψιθύρισα, όχι γιατί ήθελα να κάνω τον δύσκολο, αλλά γιατί πραγματικά δεν ήξερα αν ήθελα ή αν προτιμούσα να κάνω τον διαιτητή, που ήταν πιο εύκολο για μένα και δεν θα μ' έβαζε σε περιπέτειες αν έτρωγα κανένα γκολ, γιατί μετά όλοι θα με κατηγορούσαν που θα χάναμε εξαιτίας μου.

«Καλά» είπε ο Λάμπρος «σκέψου το» και την ίδια στιγμή άκουσα τον Κώστα να λέει:

«Σε παρακαλώ, ρε Γιώργο. Αφού δεν έχουμε τερματοφύλακα κι εσύ είσαι καλός... Έτσι τουλάχιστον λέει ο κύριος Σάκης...»

«Καλά» είπα εγώ, που δεν είχα λόγο να κάνω άλλο τον δύσκολο, αφού είχε συμφωνήσει κι ο Κώστας με τον Λάμπρο, «αλλά να πούμε του κυρίου Σάκη να κάνει τον διαιτητή. Μόνο έτσι θα παίξω».

Ήθελα, τουλάχιστον, να έχω έναν σύμμαχο σε περίπτωση που κάτι δεν πήγαινε καλά.

Ο κύριος Σάκης δέχτηκε να κάνει τον διαιτητή, αλλά τίποτα δεν πήγε καλά στον αγώνα του Σαββάτου για την ομάδα μας. [...]

Τέλος πάντων, χάσαμε 3-0, εγώ έπιασα άπειρα σουτ, αλλά ήμουν πολύ στεναχωρημένος που είχα φάει τα τρία γκολ και μάλιστα από δικά μας λάθη. Το παράξενο είναι ότι κανείς δεν μου είπε τίποτα για τα γκολ που έφαγα κι όλοι τα έβαλαν με τον Τάσο που τα είχε κάνει κουλουβάχατα στην άμυνα, τον Κώστα που είχε

προτιμήσει να τελειώσει μόνος του τρεις τέσσερις φάσεις, παρά να πασάρει στον Λάμπρο ή στον Θανάση που ήταν ξεμαρκάριστοι⁹ και άνετα θα έβαζαν γκολ, και τον Λάμπρο που έπαιζε «σαν γέρος». Γενικά, η ατμόσφαιρα ήταν χάλια μετά το ματς, και σαν να μην έφτανε αυτό, είχαμε και τους Αμπελοκηπιώτες πάνω από το κεφάλι μας να μας κοροϊδεύουν ότι δεν ξέραμε μπάλα κι ότι καλύτερα να πηγαίναμε να παίξουμε μήλα με τα κορίτσια παρά να λέμε ότι είμαστε ομάδα.

«Αν δεν είχατε τέτοιο τερματοφύλακα» είπε ένας «δέκα θα τρώγατε...» κι οι άλλοι συμφώνησαν.

Ο Λάμπρος κι ο Κώστας γύρισαν και μου έριξαν ένα βλέμμα που δεν κατάλαβα αν ήταν ζήλιας ή θαυμασμού. Εγώ χαμήλωσα τα μάτια, γιατί δεν ήθελα καθόλου να προκαλέσω. Ήμουν, όμως, πολύ ικανοποιημένος που ένας αντίπαλος είχε πει καλά λόγια για μένα. Δεν είναι κι εύκολο να έχεις την αποδοχή του αντιπάλου σου...

Από εκείνη τη μέρα σταμάτησα να κάνω τον διαιτητή και έγινα βασικός τερματοφύλακας στη Θύελλα, αλλά και στην ομάδα του σχολείου. Όχι επειδή ήμουν καλύτερος από κάποιον άλλο, αλλά επειδή ήμουν ο μόνος που ήθελε να παίξει τερματοφύλακας.

Κατάλαβα όμως ότι δεν είναι καθόλου μα καθόλου υποτιμητικό να παίζεις τερματοφύλακας. Είναι απλώς στάση ζωής. Ένας καλός τερματοφύλακας είναι αυτός που ήθελα να είμαι πάντα -αόρατος. Δεν τραβάει τα βλέμματα, όπως ένας επιθετικός σαν τον Λάμπρο ή ένας οργανωτής του παιχνιδιού σαν τον Κώστα, αλλά κάθεται στην άκρη, κάτω από τα δοκάρια του και παρακολουθεί. Παρακολουθεί και περιμένει. Μπορεί να περιμένει ένα λεπτό, μπορεί σαράντα, μπορεί και ενενήντα. Απλώς περιμένει και ξέρει ότι πρέπει να είναι έτοιμος να δράσει. Και μετά πάλι αναμονή. [...]

Καλά έλεγε, λοιπόν, ο μπαμπάς μου ότι ο τερματοφύλακας είναι ο φύλακας άγγελος μιας ομάδας. Δεν τον βλέπεις ποτέ -ξεχνάς κιόλας την ύπαρξή του αν όλα πάνε ρολόι-, αλλά όταν χρειαστεί, είναι εκεί και σε σώζει. Όπως ο Μιχαήλ στον αγώνα εκείνο της ΑΕΛ με τον Ηρακλή την Πρωτομαγιά του '88, που έπιασε το πέναλτι και μετά όλοι τον φώναζαν «αρχάγγελο» Μιχαήλ, γιατί αν δεν το έπιανε, μπορεί να χάναμε και να μην παίρναμε το πρωτάθλημα.

Τέτοιος δέλω να γίνω κι εγώ, κι όταν η ομάδα μου πάρει και πάλι το πρωτάθλημα, δέλω να 'μαι εκεί. Ο αόρατος φύλακας άγγελός της. Γι' αυτό μπαινοβγαίνω κάθε μέρα στο Αλκαζάρ και γι' αυτό θα εξακολουθήσω να μπαινοβγαίνω. Γιατί δίχως φύλακα άγγελο καμία ομάδα δεν παίρνει πρωταθλήματα!

Ο Φίλιππος Μανδηλαράς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1965. Ασχολείται με το παιδικό και εφηβικό βιβλίο από το 1997 ως συγγραφέας, μεταφραστής, επιμελητής και αναγνώστης. Έχει γράψει πολλά βιβλία για μικρά και μεγάλα παιδιά, ένα μυθιστόρημα φαντασίας (Νίκη ή αυτό που φαίνεται κι αυτό που είναι), μία συλλογή διηγημάτων για νέους (*Τα μπανανόψαρα*) και τέσσερα μυθιστορήματα για εφήβους. Τα τρία από αυτά (*Κάπου ν' ανήκεις*, *Γαίνες*, *Ζωή σαν ασανσέρ*) αποτελούν την «Τριλογία του δρόμου» (2010-2012), ενώ το τέταρτο (*Υπέροχος κόσμος*, 2016) αποτελεί μια πολυφωνική λογοτεχνική καταγραφή του σήμερα των εφήβων. Για το *Ζωή σαν ασανσέρ* έχει βραβευτεί με το Κρατικό Βραβείο Εφηβικού-Νεανικού Λογοτεχνικού Βιβλίου και για το *Υπέροχος κόσμος* με το βραβείο του περιοδικού *Ο Αναγνώστης*.

Πηγή: Εκδόσεις Πατάκη

⁹ Ξεμαρκάρω: σε ομαδικά παιχνίδια, ποδόσφαιρο κτλ., ελευθερώνω παίκτη από το μαρκάρισμα αντιπάλου. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.

1. Διαβάζοντας το κείμενο έχει κανείς την αίσθηση ότι ο αφηγητής, καθισμένος δίπλα στον/στην αναγνώστη/-στρια, παρουσιάζει σε κουβεντιαστό ύφος στιγμιότυπα της ζωής του και της σχέσης του με το ποδόσφαιρο. Εντόπισε σημεία του κειμένου στα οποία διαπιστώνεις ότι ο ήρωας απευθύνεται στον/στην αναγνώστη/-στρια και παρατήρησε ποιες εκφραστικές επιλογές υιοθετεί σε αυτά.
2. Ο συγγραφέας εμπλέκει στην πλοκή και τη σχέση των κοριτσιών/γυναικών με το ποδόσφαιρο. Μπορείς να βρεις σημεία στα οποία φαίνεται αυτό; Γράψε ένα σύντομο κείμενο σε πρώτο πρόσωπο από την πλευρά ενός κοριτσιού, εστιάζοντας σε όποιο από τα επιμέρους περιστατικά σου τράβηξε περισσότερο την προσοχή. Ποιες αλλαγές παρατηρείς στον τρόπο παρουσίασης των γεγονότων;
3. Γράψε ένα κείμενο από την πλευρά της μητέρας του ήρωα. Εστίασε στην παιδική ηλικία του Γιώργου και τον τρόπο με τον οποίο γεννήθηκε και εξελίχθηκε η σχέση του με το ποδόσφαιρο.
4. Στο άρθρο του περιοδικού *Ο Αναγνώστης*, «Ποδόσφαιρο και Λογοτεχνία», του Γ. Παπά, παρουσιάζεται μια γενικότερη άποψη γύρω από τη σχέση της λογοτεχνίας με το ποδόσφαιρο και επισημαίνονται κείμενα στα οποία η πλοκή αναπτύσσεται με άξονα το ποδόσφαιρο. Ποια είναι η προσωπική σου άποψη γύρω από το ποδόσφαιρο; Ποια συναισθήματα ενισχύει σε παίχτες και φιλάθλους;

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Άρης Δαβαράκης. Το ποδήλατο

Ο Άρης Δαβαράκης γεννήθηκε τον Ιούλιο του 1953 στην Αλεξάνδρεια. Εργάστηκε από το 1977 έως το 1981 στο Τρίτο Πρόγραμμα του Μάνου Χατζιδάκι ως παραγωγός και παρουσιαστής καθημερινών εκπομπών. Έχει δουλέψει σε όλους σχεδόν τους μεγάλους ραδιοφωνικούς σταθμούς. Από το '81 που προσελήφθη στο εβδομαδιαίο και μεγάλη κυκλοφορία περιοδικό *Ταχυδρόμος* που διηύθησε ο Νίκος Κυριαζίδης, έχει συνεργαστεί με δεκάδες περιοδικά και κάποιες εφημερίδες. Είναι, κυρίως, στιχουργός. Ξεκίνησε το '80 συνεργαζόμενος με τον Μάνο Χατζιδάκι στην *Πορνογραφία* και τις *Μπαλλάντες της οδού Αθηνάς* και εργάζεται συνεχώς μέχρι και σήμερα γράφοντας στίχους. Έχει «δισκογραφήσει» 300 περίπου τραγούδια και έχει δουλέψει σε δεκάδες θεατρικά μιούζικαλ, σε μεταγλωττίσεις ταινιών, στο θέατρο σαν στιχουργός πρωτότυπων τραγουδιών για τις ανάγκες διαφόρων παραστάσεων, αλλά και ως μεταφραστής και συγγραφέας θεατρικών βιβλίων. Έχει εκδώσει δύο αυτοβιογραφικά/fictional βιβλία και τον Μάρτιο του 2010 κυκλοφόρησε το πρώτο του μυθιστόρημα από τις εκδόσεις Ίνδικτος με τίτλο *Η Ασημένια Σταγόνα*.

Πηγή: Ιστότοπος Εκδόσεων Ίνδικτος

- Παίρνω ένα ποδήλατο και φεύγω για τ' αδύνατο 1
Κρατάω στο χέρι το κλειδί
Πιάνω το τιμόνι ο σφυγμός μου δυναμώνει
Το έργο κάπου το 'χω ξαναδεί
- Ήμουν μικρό παιδάκι με καθαρή καρδιά 5
Είχα τ' όνειρό μου το ποδήλατό μου
Κι όλα έμοιαζαν σωστά
Έγινα δεκάξι κι όλα ήταν εντάξει
Είχα μια ζωή μπροστά
- Το ποδήλατό μου ήταν πάντοτε δικό μου 10
Και με πήγαινε πολύ μακριά
Μέσα στη Σαχάρα σαν την πιο βαθιά λαχτάρα
Μ' οδηγούσε πέρα απ' τη χαρά
- Και τώρα στον αγώνα ξανά απ' την αρχή 15
Φόρτσα στο πεντάλι να 'ρθουνε κι οι άλλοι
Πάμε για ορθοπεταλιές¹⁰
Τα ποδήλατά μας όπως τα όνειρά μας
Ξέρουν από ανηφοριές

John Quinton Pringle, *Επισκευάζοντας το ποδήλατο (Repairing the bicycle)* (περ. 1889).
Πηγή: Kelvingrove Art Gallery and Museum

¹⁰ ορθοπεταλιά: κίνηση του ποδηλάτη κατά την οποία αυτός πατάει τα πετάλια, χωρίς να κάθεται στη σέλα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού [ΜΑΚΕΔΟΝΑΣ ΠΟΔΗΛΑΤΟ] και άκουσε το τραγούδι. Το ποδήλατο συνδέεται με το όνειρο και τη φαντασία. Ποιες ιδιότητες του ποδήλατου δηλώνονται ή υπονοούνται στο τραγούδι; Μέσω ποιων εικόνων ή μεταφορών γίνεται αυτό;
2. Ποια στοιχεία εντοπίζεις στο τραγούδι για τον ποδηλάτη, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του; Μετάτρεψε το τραγούδι σε ένα πεζό κείμενο στο οποίο ο ποδηλάτης θα αφηγείται την ιστορία σε πρώτο πρόσωπο.
3. Αντικατάστησε το ποδήλατο με ένα άλλο μέσο, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος. Γράψε ξανά το τραγούδι κάνοντας τις αναγκαίες μεταβολές. Διαβάστε στην τάξη τις απόπειρες αντικατάστασης του ποδήλατου και ψηφίστε την πιο εύστοχη. Συζητήστε γιατί είναι η πιο εύστοχη και πώς σχετίζεται με την πραγματικότητα ή τη φαντασία.
4. Πώς προσλαμβάνεις το μήνυμα του τραγουδιού; Αισιόδοξα ή απαισιόδοξα; Τοποθετήσου σε προφορικό λόγο στην τάξη χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία.

Hermann Sonderrmann. *Παιδική ηλικία (Childhood)*.
Πηγή: Birmingham Museums

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Στην πορεία του αφηγήματος του Τόλη Νικηφόρου σχολιάζεται ο ρόλος που διαδραματίζουν τα παιχνίδια στη διαμόρφωση του χαρακτήρα. Σήμερα τα παιδιά ασχολούνται πιο πολύ με ηλεκτρονικά παιχνίδια. Σκέψου τον ρόλο που διαδραματίζουν τα παιχνίδια αυτά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα σου. Γράψε ένα κείμενο γνώμης με αφορμή τον συγκεκριμένο προβληματισμό. Πώς επηρεάζουν τα ηλεκτρονικά παιχνίδια τον χαρακτήρα των παιδιών;
2. Δημιούργησε με τη βοήθεια των συμμαθητών/-τριών σου τον δεκάλογο του «δίκαιου παίκτη». Μπορείς να λάβεις υπόψη επιπλέον και τα κείμενα της συστάδας.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Παιχνίδι ποδηλάτης

3. Σχεδίασε ένα ποδήλατο ή βρες κάποια αντίστοιχη εικόνα ή φωτογράφησε το δικό σου ποδήλατο (βλ. και ΨΜΑ). Άπλωσε επάνω στην εικόνα διαφανές χαρτί και δημιούργησε το δικό σου καλλιγράφημα¹¹ ή καλλίγραμμα με θέμα το ποδήλατο ως όχημα για τη φαντασία σου, αποτυπώνοντας τους στίχους σου με τετοιο τρόπο ώστε να δημιουργούν την εικόνα ενός ποδηλάτου. Αντί για ποδήλατο μπορείς να χρησιμοποιήσεις το αγαπημένο σου παιχνίδι για να συνθέσεις το καλλιγράφημά σου με θέμα «Το αγαπημένο μου παιχνίδι ως όχημα για τη φαντασία».

Φεστιβάλ παιχνιδιού

Ξύλινα σπαθιά

Το καρουζέλ

4. Αναζήτησε ΨΜΑ Φεστιβάλ παιχνιδιού
5. Αναζήτησε ΨΜΑ Ξύλινα σπαθιά
6. Αναζήτησε ΨΜΑ Το καρουζέλ

¹¹ Το 1918 ο Γάλλος ποιητής Guillaume Apollinaire δημοσίευσε την ποιητική συλλογή Calligrammes. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτής της συλλογής είναι το εξής: τα ποιήματα είναι γραμμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε οι στίχοι να σχηματίζουν μια γραφική παράσταση, μια συγκεκριμένη εικόνα. Η γραφική παράσταση δεν είναι φυσικά αυθαίρετη· αντίθετα, είναι πάντα σχετική με το θέμα και το περιεχόμενο του ποιήματος.

7. Συνθέστε ατομικά ή ομαδικά τη δική σας ιστορία με θέμα το παιχνίδι. Σκεφτείτε σχετικά τα ακόλουθα ερωτήματα:

- ▶ Πότε και πού διαδραματίζεται η ιστορία σας;
- ▶ Ποιος είναι ο/η πρωταγωνιστής/-στρια;
- ▶ Ποια η σχέση του/της με το παιχνίδι;
- ▶ Ποια σύγκρουση αντιμετωπίζει;
- ▶ Ποια μέσα αξιοποιεί για την επίλυση της σύγκρουσης;

▶ προτάσεις για επέκταση της συστάδας

Γκοσινί, Ρ. & Σενπέ, Ζ.Ζ. [1960] (2005). «Το λούνα παρκ». Στο *Ο μικρός Νικόλας σε νέες περιπέτειες*. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες, σ. 218-225.

Θεοτοκάς, Γ. [1940] (²¹2004). *Λεωνής*. Αθήνα: Εστία, σ. 19-21, 29-32.

Σαμαράκης, Αντ. [1954] (¹⁵1979). «Το Ποδήλατο». Στο *Ζητείται Ελπίς*. Αθήνα: Ελευθερουδάκης, σ. 49-52.

Γκιώνης, Δημ. [1994] (²⁴1998). *Τώρα θα δεις...* Αθήνα: Καστανιώτης, σ. 25-34.

Δέλτα, Π.Σ. [1932] (¹⁶1980). «Οι Βώλοι». Στο *Τρελαντώνης*. Αθήνα: Εστία, σ. 13-20.

δελτίο

εξόδου

Γράψε στο post-it που σου δόθηκε δύο προτάσεις σχετικά με το παιχνίδι και τη θέση του στην καθημερινότητά σου.

Μπορείς να γράψεις είτε σκέψεις είτε συναισθήματα είτε έναν δικό σου στίχο.

Στη συνέχεια κόλλησέ το στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης σου.

Édouard Manet (1864).
Θαλασσινή θέα, ήπιος καιρός
(*Sea View, Calm Weather*).
Πηγή: The Art Institute of Chicago

«Έχω όρεξη να γράψω έναν πανέμορφο στίχο.
Εύηχο, κομψό, σωστό, μαρμάρινο!
Να συνοψίζει όλα όσα οι άλλοι με ενέπνευσαν»

Irene Lisboa

Εμπνέω-
Έμπνευση

Έργα
που εμπνέουν

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή αναφέρεται στη δημιουργική φαντασία που εκφράζεται με ποικίλους τρόπους μέσω της λογοτεχνίας. Πώς αξιοποιούνται τα ποικίλα μέσα της λογοτεχνικής γλώσσας; Πώς πλέκονται τα ποικίλα νήματα σε ένα παραμυθικό ή λογοτεχνικό υφάδι; Πώς κατασκευάζεται το λογοτεχνικό σκηνικό; Ποια είναι τα όρια της τέχνης του λόγου σε σχέση με άλλες μορφές τέχνης; Πώς μπορεί να αξιοποιηθεί η λογοτεχνία για την πραγματοποίηση ενός ονείρου; Αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα θα σε απασχολήσουν μέσα από ποικίλα κείμενα. Έχεις την ευκαιρία να τα επεξεργαστείς προσεγγίζοντας διαφορετικές οπτικές του συγκεκριμένου ζητήματος, να προβληματιστείς, να συζητήσεις και να αρθρώσεις τη δική σου φωνή σχετικά με το θέμα.

Λίστα κειμένων συστάδας

Παπαθεοδούλου, Αντ. (2012). *Ο ραφτάκος των λέξεων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Πολίτης, Νικ. [1914] (1975). «Ναναρίσματα». Στο *Εκλογαί από τα Τραγούδια του Ελληνικού Λαού*. Αθήνα: Διόνυσος, υπ' αρ. 153.

Σουίφτ, Τζ. [1726] (1995). *Το πρώτο ταξίδι του Γκιούλ(λ)ιβερ. Το ταξίδι στη Λιλιπούτη* (Τ. Σακελλαρίου, Μτφρ.). Αθήνα: Μίνωας.

Σεφέρης, Γ. [1944] (¹⁶1989). «Καλλιγράφημα». Στο *Ποιήματα*. Αθήνα: Ίκαρος.

Λέξεις – κλειδιά

καλλιγράφημα
νανούρισμα,
παραμύθι,
πυραμίδα του Freytag,
φαντασία

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- προβληματίζεσαι για το πώς η λογοτεχνία ταξιδεύει τον/την αναγνώστη/-στρια μέσω των διαφορετικών γλωσσικών και υφολογικών επιλογών των συγγραφέων
- εκφράζεις κριτικά και δημιουργικά τις σκέψεις, τους προβληματισμούς και τα συναισθήματά σου απέναντι στο περιεχόμενο των κειμένων
- εντοπίζεις τους εκφραστικούς τρόπους που βρίσκονται στα ποιητικά κείμενα
- προσεγγίζεις τους διαφορετικούς κώδικες μέσω των οποίων τα κείμενα αποδίδουν την πραγματικότητα
- προβληματίζεσαι για τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία αποδίδει τον κόσμο και την ανθρώπινη εμπειρία
- σχολιάζεις τα διαφορετικά εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιούνται στα λογοτεχνικά κείμενα

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Κατάγραψε σε μία κάρτα το είδος της λογοτεχνίας που προτιμάς (π.χ. επιστημονική φαντασία, αστυνομική, ποίηση, παραμύθια). Ποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου είδους σε γοήτευσαν; Να αναφερθείς σε χαρακτηριστικά αφηγηματικής τεχνικής, αξιοποίηση εκφραστικών μέσων, τα οποία θεωρείς απαραίτητα σε ένα λογοτεχνικό έργο. Αφού συγκεντρωθούν οι κάρτες, ανακατευτούν και διανεμηθούν εκ νέου, ας παρουσιάσει ο καθένας/η καθεμιά την κάρτα που του/της έτυχε στην ολομέλεια της τάξης. Συζητήστε απορίες, σχολιάστε, μη διστάσετε να διαφωνήσετε. Φροντίστε να κρατάτε σημειώσεις από τη συζήτηση στο τετράδιό σας.
2. Γράψε μια βιβλιοπαρουσίαση για το λογοτεχνικό βιβλίο που σε ταξίδεψε. Γράψε, δηλαδή, ένα ευσύνοπτο κείμενο, παρουσιάζοντας την εκδοτική ταυτότητα του βιβλίου της επιλογής σου (συγγραφέα, εκδοτικό οίκο), τη δομή του (χωρισμός σε μέρη ή/και κεφάλαια) και δώσε κάποιο ή κάποια σημεία τα οποία σε ταξίδεψαν. Τα παραπάνω μπορούν να αναρτηθούν στην ηλεκτρονική τάξη ή να παρουσιαστούν στη σχολική αίθουσα.
3. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες αναζητήστε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού στον ιστότοπο του [Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού](#) ή σε εφημερίδες, φράσεις από τις οποίες απομονώστε τουλάχιστον ένα παράδειγμα μεταφοράς, ένα παρομοίωσης και ένα προσωποποίησης. Ενώστε τα αποσπάσματα και συμπληρώστε όπου χρειάζεται δημιουργώντας ένα πεζό κείμενο ή ποίημα στο οποίο θα βρίσκονται τα βασικά σχήματα λόγου που αξιοποιούνται στη λογοτεχνία.
4. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες σκεφτείτε τρεις τόπους, υπαρκτούς ή και μη υπαρκτούς, στους οποίους σας έχουν ταξιδέψει διαφορετικά λογοτεχνικά έργα και σχεδιάστε τον δικό σας λογοτεχνικό χάρτη, ο οποίος σας οδηγεί από την πραγματικότητα στη φαντασία. Φροντίστε να δώσετε έμφαση στις σημαντικές λεπτομέρειες.
Για κάθε λογοτεχνικό τόπο δημιουργήστε μία κάρτα με τα ακόλουθα στοιχεία:
 - α) ένα χρώμα που θεωρείτε αντιπροσωπευτικό του τόπου αυτού
 - β) ένα στοιχείο που παραπέμπει σε ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του τόπου
 - γ) μία εικόνα που συνδέεται με τον συγκεκριμένο τόπο.Αναρτήστε τους λογοτεχνικούς χάρτες στον τοίχο της ηλεκτρονικής τάξης σας ή στον πίνακα ανακοινώσεων της σχολικής αίθουσας και συζητήστε τις δυσκολίες που συναντήσατε, διαβάζοντας το βιβλίο.
5. Φέρε στην τάξη και ανάρτησε στον πίνακα ανακοινώσεων το δικό σου αγαπημένο ποίημα ή παραμύθι, συνοδεύοντάς το με ένα σκίτσο ή μία ζωγραφιά ή ένα κολάζ για το οποίο πηγή έμπνευσης στάθηκε το συγκεκριμένο έργο και με ένα τουλάχιστον σχόλιο για τον λόγο που επέλεξες να το απευθύνεις στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Η πρόοδος της λογοτεχνίας

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Αντώνης Παπαθεοδούλου, Ο ραφτάκος των λέξεων

Μια φορά κι έναν καιρό, σε μια πόλη που ήταν μικρή κι έμοιαζε ακόμη με χωριό, ζούσε ένας ράφτης. Ένας ράφτης που ήτανε μοναδικός για δύο λόγους.

Πρώτον, γιατί άλλον ράφτη η πόλη δεν είχε, κι εκείνος μόνος του έραβε κι έντυνε μεγάλους και παιδιά. Ήταν η βιτρίνα του μικρού του μαγαζιού γεμάτη: μπλούζες, ζακέτες, παντελόνια, πουλόβερ και ζιβάγκο, κάλτσες και καπέλα, κάπες και παλτά, σ' όλα τα σχέδια και τα χρώματα. Κι ήταν και το μαγαζί του πάντοτε γεμάτο, με πελάτες γελαστούς, που έρχονταν και ξανάρχονταν, για να διαλέξουν, να δοκιμάσουν, να ψωνίσουν.

Ήταν όμως μοναδικός και για άλλον έναν λόγο. Γιατί κλωστές και νήματα δεν είχε για να ράβει τα υφάσματα, ούτε και μαλλί είχε για τα πλεκτά του. Αντί γι' αυτά χρησιμοποιούσε ένα πιο αγαπημένο του υλικό, ένα υλικό μοναδικό... τις λέξεις. Λέξεις από παραμύθια, λέξεις από ποιήματα, από τραγούδια, από ιστορίες παλιές και λεξικά κι εγκυκλοπαίδειες.

Προσεκτικά διάλεγε τις λέξεις, μέσα από τα τετράδια και τα βιβλία που είχε στα ράφια, δίπλα στα τόπια με τα υφάσματα. Και τις έβαζε τη μια δίπλα στην άλλη, πλέκοντας τα γράμματα μεταξύ τους... Κοίταζε μέσα από τα χοντρά γυαλιά του να πλέκονται τα γράμματα τα στρογγυλά, το ο και το θ, με τα πιο μυτερά, το χ, το κ και το ι. Κι έφτιαχνε έτσι, λέξη λέξη, προτάσεις ολόκληρες, που ένωναν τα υφάσματα μεταξύ τους ή έπλεκαν τα κασκόλ και τα σκουφιά του...

Κι αν ήταν για κασκόλ και για σκουφιά, τότε τα έπλεκε με λέξεις ζεστές όπως: *λιακάδα, καλοκαίρι, φλόγα ή φωτιά*. Για τα χοντρά πουλόβερ, διάλεγε ακόμα πιο ζεστές: *φούρνος, μαγκάλι, θράκα, καίω, τσουρουφλίζω*. Και τα πολύ χοντρά παλτά, αυτά για το πολύ το κρύο, τα έραβε με πιο ζεστές ακόμα, όπως: *τζάκι και ξυλόσομπα ή αγάπη και αγκαλιά*.

Κι όσο για τα καλοκαιρινά, πετσέτες, ψάδινα καπέλα, μαγιό και κάλτσες ελαφριές, τα 'ραβε και τα έπλεκε με λέξεις δροσερές: *ίσκιος, κρύσταλλο, γάργαρο νερό, πλατάνι και βουτιές*.

Οι πελάτες του ούτε που πρόσεχαν τις λέξεις. Ήταν απασχολημένοι πάντα με τα σχέδια και τα χρώματα ή με τις δοκιμές, μέχρι να βρουν το νούμερό τους. Κι έτσι περνούσαν τους χειμώνες τους ζεστοί, τα καλοκαίρια τους δροσεροί και πάντοτε καμαρωτοί μέσα στα ρούχα που τους έραβε ο μοναδικός τους ράφτης.

Μα πέρασαν τα χρόνια. Και η πόλη μεγάλωσε κι έπαψε να μοιάζει με χωριό. Γέμισε ψηλές πολυκατοικίες, μεγάλους δρόμους, αυτοκίνητα και ταμπέλες με πολύχρωμες διαφημίσεις. Κι οι κάτοικοί της άρχισαν να ανεβοκατεβαίνουν τις ψηλές

Ο ραφτάκος των λέξεων.
Εικόνα AI

πολυκατοικίες, να τρέχουν με τα αυτοκίνητα στους μεγάλους δρόμους και να χαζεύουν τις ταμπέλες με τις πολύχρωμες διαφημίσεις. Έγιναν βιαστικοί και ξεχασιάρηδες.

Κι έτσι, ξέχασαν σιγά-σιγά και τον μοναδικό τους ράφτη. Διάλεξαν ρούχα έτοιμα, από τις διαφημίσεις και τις βιτρίνες των μεγάλων μαγαζιών. Κι ακολουθούσαν τη μόδα.

Άλλοτε ήταν στη μόδα τα μονόχρωμα ρούχα, κι όλοι τους διάλεγαν μονόχρωμα. Κι άλλοτε τα εμπριμέ, κι όλοι φορούσαν μόνο εμπριμέ. Ύστερα τα ρούχα με στάμπες, με βούλες, με κουμπιά, χωρίς κουμπιά... Αγόραζαν τόσο συχνά καινούρια, που τα ρούχα τους πάλινων αμέσως και καταχωνιάζονταν σε μπουλά και ντουλάπες.

Ο ράφτης συνέχισε να πλέκει και να ράβει με τον μοναδικό του τρόπο. Κι όταν κανείς πια δεν αγόραζε τα ρούχα του, άρχισε να τα χαρίζει σε γνωστούς κι αγνώστους. Μέχρι που τέλειωσαν τα υφάσματα στα ράφια του κι άδειασαν όλα τα βιβλία του από λέξεις.

Και μην έχοντας πια ούτε πελάτες ούτε υλικά, απόμεινε να κάνει βόλτες μόνος του στους μεγάλους δρόμους και να φαντάζεται την πόλη του που μεγάλωσε σαν τεράστιο αργαλειό και τους βιαστικούς της κατοίκους σαν τις μικρές κλωστές που τρέχουν πέρα δώδε και μπερδεύονται ασταμάτητα.

Κανείς δεν τον θυμόταν. Να του πει μια λέξη, μια «καλημέρα», ένα «γεια» όταν τον συναντούσε στον δρόμο. Είχε ξεμείνει από λέξεις.

Έπεσε όμως κάποτε στην πόλη ένας βαρύς χειμώνας. Πολύ βαρύς. Τόσο βαρύς που μόνο γι' αυτόν μιλούσαν στις ειδήσεις. Χιόνιζε για μέρες. Οι δρόμοι πάγωσαν. Πάγωσαν και τα αυτοκίνητα και σταμάτησαν τα πέρα δώδε. Έκλεισαν οι δουλειές και τα σχολεία, κι οι κάτοικοι κλειστήκαν όλοι τους στα σπίτια και πάσχιζαν να ζεσταθούν.

Στην αρχή δοκίμασαν τα γνωστά τους κόλπα. Δυνάμωσαν τα καλοριφέρ, άναψαν τα τζάκια και τις σόμπες. Τίποτα. Ντύθηκαν σαν τα κρεμμύδια με πουλόβερ κι από πάνω μπουφάν κι από πάνω παλτά. Τίποτα. Δοκίμασαν ηλεκτρικές κουβέρτες και θερμάστρες, πουπουλένια παπλώματα και θερμοφόρες. Τίποτα.

Τηλεφωνούσαν ο ένας στον άλλον και ρωτούσαν τουρτουρίζοντας:

– Τττττι κánaτττιτε να ζεστττταδειττττε; Καμμιά ιδέα πείτττε.

Όσπου μια κυρία κάποιας ηλικίας, ψάχνοντας στο μπουλό για το καλό της πάπλωμα, βρήκε ένα παλιό πουλόβερ. Ένα κόκκινο πουλόβερ από κείνα που -χωρίς να το ξέρει- ήταν πλεγμένα λέξη λέξη, με λέξεις ζεστές, μία μία διαλεγμένες. Αυτό ήταν. Μόλις το φόρεσε, ζεστάθηκε τόσο πολύ, που ένιωσε σαν να 'γινε στο σπίτι καλοκαίρι!

Αμέσως τηλεφώνησε σε φίλους και γνωστούς:

– Θυμάστε; Εκείνος ο ράφτης... Το μαγαζί με τα πολλά βιβλία... Ναι μπράβο... Μήπως έχετε τίποτε δικό του; Κανένα κασκόλ; Για δοκιμάστε το... Και πάρτε με να μου πείτε.

Το μυστικό έκανε τον γύρο της πόλης. Όλοι έκαναν άνω κάτω πατάρια και υπόγεια, μπουλά και ντουλάπες, για να θυμηθούν πού είχαν εκείνα τα ρούχα τα

παλιά, από την εποχή που η πόλη ήταν μικρή και είχε έναν ράφτη. Έναν και μοναδικό.

Και μόλις τα ανακάλυπταν και τα φορούσαν, αμέσως ζεσταινόταν το κοκαλάκι τους. Και ρωτούσαν να μάθουν:

– Ποιος θυμάται;... Πού να 'ναι εκείνο το μαγαζί;... Εκείνο το παράξενο ραφείο;... Υπάρχει άραγε ακόμη;... Κι ο ράφτης με τα χοντρά γυαλιά...

Μα πώς τον είχαν ξεχάσει; Έπρεπε να τον βρουν, να τον ευχαριστήσουν. Να μάθουν πού βρίσκεται. Ήταν καλά;

Ολόκληρη η πόλη βγήκε στους δρόμους κι άρχισε το ψάξιμο. Όσπου τον βρήκαν στο παλιό του ραφείο, να κάθεται κι εκείνος ξυλιασμένος, με τη σόμπα του αγκαλιά.

Κι αμέσως άρχισαν να του μιλούν όλοι μαζί, να τον βομβαρδίζουν με λέξεις.

– Καλέ μας άνθρωπε, έλεγε ο ένας.

– Πού ήσουν; Μα πώς σε ξεχάσαμε; έλεγε ο άλλος.

– Το ζιβάγκο το 'χω από παιδί, ίσα που μου μπαίνει, έλεγε ο τρίτος.

– Το είχα ξεχάσει αυτό το γκρι παλτό.

– Εγώ είχα ένα κασκόλ χρωματιστό...

– Μα πόσο σας ευχαριστώ...

– Και τι ζεστό...

Λέξεις, λέξεις, όμορφες ζεστές ζεστές λέξεις.

Κι ο ράφτης, τέτοια ήταν η χαρά του, που δεν έχασε λεπτό. Φόρεσε γυαλιά, πήρε βελόνα κι άρχισε να ράβει με τις λέξεις τους. Έλεγαν κι έλεγαν όσοι στριμώχνονταν στο μαγαζί του... κι αυτός έραβε κι έραβε, ώσπου έφτιαξε μια κουβέρτα, τυλίχτηκε και ζεστάθηκε κι εκείνος.

Και πέρασε το βράδυ του με μια ολόκληρη πόλη για παρέα!

Από το επόμενο πρωί στρώθηκε και πάλι στη δουλειά! Και το μαγαζί του ξαναγέμισε γνωστούς και φίλους, που δεν έρχονταν μόνο να ψωνίσουν, αλλά και να κουβεντιάσουν, να μάθουν νέα του. Δεν πρόφτανε να δέχεται παραγγελίες, να κόβει, να ράβει, να πλέκει και να διαλέγει προσεκτικά μία μία τις λέξεις του, από τα καινούρια βιβλία που αγόραζε και από τα όμορφα λόγια που του 'λεγαν κάθε μέρα.

Κι όσο κι αν μεγάλωνε η πόλη τους, δεν τον ξέχασαν ποτέ ξανά. Κι εκείνος φύλαξε καλά της τέχνης του το μυστικό. Δεν τους αποκάλυψε ποτέ πως είναι οι λέξεις που ζεσταίνουνε, δροσιζουν κι ομορφαίνουν πιο πολύ από όλα τα υλικά του κόσμου... Μόνο συνέχισε να ντύνει μεγάλους και μικρούς με τα μοναδικά του ρούχα. Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.*

**Οι λέξεις του παραμυθιού αυτού φτάνουν ακριβώς για να πλέξετε ένα ζεστό πουλόβερ ζιβάγκο ή ένα κασκόλ κι ένα σκουφί με φούντα.*

Ο Αντώνης Παπαθεοδούλου γεννήθηκε το 1977 στον Πειραιά. Σπούδασε 3D Animation στη σχολή Parsers στην Αθήνα και μυήθηκε στα μυστικά του κινούμενου σχεδίου με πλαστελίνη και παραδοσιακές τεχνικές στη σχολή 9zeros στη Βαρκελώνη. Σπούδασε Ισπανική Φιλολογία στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Από το 1999 γράφει, μεταφράζει και διασκεύαζει ιστορίες, τραγούδια και σενάρια για παιδιά. Βιβλία του έχουν τιμηθεί με βραβεία και διακρίσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Πηγή: βιβλιονέτ

Ο ραφτάκος των λέξεων

Απεικόνιση της πορείας της πλοκής

1. Ετοιμάσου για τη δραματοποιημένη ανάγνωση του κειμένου στην ολομέλεια της τάξης. Μπορείς εναλλακτικά να το ακούσεις. Ποια συναισθήματα σου προκαλεί η ανάγνωση ή η ακρόαση του συγκεκριμένου κειμένου;
2. «Αφηγηματικά αδρό, γεμάτο υπερβολές και αντιθέσεις, το παραμύθι έρχεται να ψυχαγωγήσει, να μαγέψει, να διδάξει με τον έμμεσο τρόπο του, μα περισσότερο να φτάσει μέσ' από κλιμακούμενες εντάσεις στην αριστοτελική κάθαρση: να ανακουφίσει και να εξαγνίσει.»¹ Μελέτησε την Πυραμίδα του Freytag και αναζήτησε τα μέρη του μύθου. Προσπάθησε να εκφράσεις με συντομία το μήνυμα του παραμυθιού.

μέρη αφήγησης	σημεία στο κείμενο
Ξεκίνημα της δράσης	
ανοδική πορεία της δράσης	
κορύφωση	
καθοδική πορεία της δράσης	
τελική στιγμή της δράσης	

3. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες συγκεντρώστε πέντε τουλάχιστον λέξεις του κειμένου που αντιστοιχούν σε μία από τις κατηγορίες του παρακάτω πίνακα. Στη συνέχεια επεκτείνετε τον προβληματισμό σας σε λέξεις εκτός κειμένου:

λέξεις παγερές	λέξεις ψυχρές	λέξεις δροσερές	λέξεις χλιαρές	λέξεις ζεστές	λέξεις θερμότερες
λέξεις από το κείμενο					
λέξεις εκτός κειμένου					

Σύμβολο

4. Στην ιστορία που διαβάσατε οι λέξεις αποτελούν σύμβολα (βλ. και ΨΜΑ). Τι κάνει ο ράφτης με τις λέξεις; Τι συμβολίζουν αυτές, κατά τη γνώμη σας; Καταγράψτε τις ερμηνείες που κατατίθενται στην τάξη και καταλήξτε στην πιο αντιπροσωπευτική κατά την άποψη της πλειοψηφίας. Στη συνέχεια αλλάξτε τις λέξεις με κάτι άλλο που θα μπορούσε να χρησιμοποιεί ο ράφτης. Ποιο θα ήταν αυτό;

¹ Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλειύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου/Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 134.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

[Δημοτικό τραγούδι]

Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι, 1
κοιμήσου, που να σε χαρή ο νιος που θα σε πάρη.
Κοιμήσου και παράγγειλα 'ς την Πόλη τα χρυσά σου,
'ς τη Βενετιά τα ρούχα σου και να διαμαντικά σου.
Κοιμήσου που σου ράβουνε το πάπλωμα 'ς την Πόλη, 5
και σου το τελειώνουνε σαρανταδυό μαστόροι.
'ς τη μέση βάνουν το αετό, 'ς την άκρη το παγόνι.
Νάνι του ρήγα το παιδί, του βασιλιά ταγγόνι.
Κοιμήσου και παράγγειλα παπούτσια 'ς τον τσαγγάρη,
να σου τα κάνη κόκκινα με το μαργαριτάρι. 10
Κοιμήσου μες 'ς την κούνια σου και 'ς τα παχιά παννιά σου,
η Παναγιά η δέσποινα να είναι συντροφιά σου.

Νήπιο. Εικόνα AI

Νανουρίσματα ή **ναναρίσματα**: μικρά δημοτικά τραγούδια με λυρικό περιεχόμενο, που έλεγαν άλλοτε οι μητέρες για να κοιμίζουν τα παιδιά τους. Πιθανή ετυμολογική προέλευση της λέξης είναι από το νάνι-νάνι, που λένε οι μητέρες στα μωρά για να τα κοιμίσουν. [...] Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης, που έδωσε χαρακτηριστικά δείγματα στις *Εκλογές*, έβαλε ως μότο -θέλοντας προφανώς να δείξει πως ήταν και αρχαιοελληνική συνήθεια- τη φράση του Σέξτου του Εμπειρικού (τέλος 2ου αιώνα): «Νήπια γουν ευμελούς μινυρίσματος κατακούοντα κοιμίζεταί» (Τα νήπια αποκοιμίζονται όταν ακούνε μελωδικό «κελάδημα»).

Μερακλής, Μ.Γ. (2007). «Νανουρίσματα ή ναναρίσματα». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1528-1529.

1. Διάβασε στην ολομέλεια το κείμενο. Στο κείμενο εκφράζεται η μητρική επιθυμία για ήσυχο ύπνο του νηπίου. Ποιες ευχές συνοδεύουν το νήπιο; Ποια στοιχεία της φύσης προσωποποιούνται για ν' αντικαταστήσουν το νήπιο;
2. Το συγκεκριμένο δημοτικό τραγούδι ανήκει στην παραδοσιακή ποίηση και ακολουθεί το ιαμβικό μέτρο, δηλαδή υιοθετεί το μοτίβο άτονης και τονισμένης συλλαβής. Πρόκειται για τον στίχο που επανέρχεται συχνότερα στα δημοτικά τραγούδια, γιατί μοιάζει στην καθημερινή πεζή γλώσσα. Αντικατάστησε τις λέξεις που έχουν αφαιρεθεί λαμβάνοντας υπόψη όσα διάβασες παραπάνω σχετικά με το ιαμβικό μέτρο:

*Κοιμήσου κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι,
κοιμήσου, που να σε ο νιος που θα σε πάρη.
..... και παράγγειλα 'ς την Πόλη τα σου,
'ς τη Βενετιά τα ρούχα σου και να διαμαντικά σου.*

3. Σύγκρινε το δημοτικό τραγούδι με το παρακάτω απόσπασμα από το *Πρωινό άστρο* που συνέθεσε ο Γιάννης Ρίτσος για τη νεογέννητη κόρη του Έρη (1955). Να επιμείνεις ιδιαίτερα στις μορφικές διαφορές και στις διαφορές στο περιεχόμενο των δύο κειμένων:

<i>[...] Κοιμήσου, κοριτσάκι. Ανάμεσα σε δυο αστραπές χαμόγελα ένα γλαυκό - γλαυκό ελαφάκι σε κοιτάζει. Ένα μικρό - μικρό ποτάμι αστέρια και δυο κεράσια</i>	1 5
<i>σου φέρνει το ελαφάκι μες στο στόμα του. Κ' εγώ σου πλέκω σου πλέ - σου πλέκω, κοριτσάκι, με λυγαριές, με λυγαρίτσες κομμένες απ' τις πιο χρυσές ακτίνες σου πλέ - σου πλέκω ένα μικρό - μικρό καλάθι να το περάσεις στο μικρό - μικρόν αγκώνα σου να βγεις στη στράτα, κοριτσάκι, κι ό,τι θα βάζεις μέσα, κοριτσάκι,</i>	10 15
<i>ίσκιο ή πετρούλα ή μολυβένιο στρατιωτάκι θα γίνεται άσπρο φως και λουλακί κρινάκι. Κοιμήσου. Να μεγαλώσεις γρήγορα. Είναι πικρή - πικρή η ζωή μας, κοριτσάκι, και πρέπει να τη σιάξουμε γλυκειά - γλυκειά τη ζωή σου. Κοιμήσου, κοριτσάκι. [...]</i>	20

4. Συγκέντρωσε λέξεις ή φράσεις που έχουν σχέση με τον ύπνο (π.χ. *υπνάκος, νανάκια, μαξιλαράκι, φωλίτσα, όνειρα, αστεράκια, λευκός, γλυκός, ακριβός*). Προσπάθησε να τις συνδυάσεις με άλλες λέξεις που ομοιοκαταληκτούν. Φτιάξε δίστιχα σχετικά με τον ύπνο, τα οποία μπορούν να απευθύνονται από ένα παιδάκι στο αγαπημένο του ζωάκι.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Τζόναθαν Σουίφτ, Το πρώτο ταξίδι του Γκιούλ(λ)ιβερ

[...]

Η μεγάλη κούραση, η ζέστη και το κονιάκ που είχα πει εγκαταλείποντας το πλοίο, μ' ανάγκασαν να θυδιστώ στον ύπνο. Σωριάστηκα στο μαλακό χορτάρι και κοιμήθηκα τόσο βαθιά, όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή μου. [...] Όπως ήμουν ξαπλωμένος ανάσκελα, ένιωσα τα χέρια και τα πόδια μου να βρίσκονται σφιχτοδεμένα στο έδαφος και τα μαλλιά μου, που ήταν πυκνά και μακριά, να 'ναι κι αυτά δεμένα με τον ίδιο τρόπο. Δεν άργησα να διαπιστώσω πως όλο μου το σώμα, απ' τις μασχάλες μέχρι τους μηρούς, βρισκόταν ακινητοποιημένο στο χορτάρι, δεμένο με πολυάριθμα λεπτά σκοινιά.

Ήταν αδύνατο να κοιτάζω ψηλά. Ο ήλιος πύρωνε κι οι δυνατές του ακτίνες με τύφλωναν. Κάποιο παράξενο θόρυβο έπιαναν τ' αυτιά μου, μα, στη θέση που βρισκόμουν, ήταν αδύνατο να μπορέσω να δω τίποτ' άλλο πέρα από τον ουρανό. Ξαφνικά κάτι ζωντανό αισθάνθηκα να κινείται πάνω στο αριστερό μου πόδι, να συνεχίζει μαλακά προς το στήθος μου και να φτάνει σχεδόν μέχρι το πηγούνι μου. Κοιτάζοντας λοιπόν όσο πιο χαμηλά μπορούσα, ανακάλυψα πως επρόκειτο για ένα ανθρωπίνο πλάσμα, όχι ψηλότερο από δεκαπέντε πόντους, που κράταγε τόξο στο ένα χέρι, βέλος στο άλλο και είχε μια φαρέτρα περασμένη στην πλάτη. [...]

Όταν ξαναβρέθηκα όρθιος, κοίταξα γύρω μου κι οφείλω να ομολογήσω πως ποτέ τα μάτια μου δεν είχαν αντικρίσει ωραιότερη θέα. Το πάρκο γύρω μου έμοιαζε μ' απέραντο κήπο και τα περιφραγμένα χωράφια, που δεν ξεπερνούσαν σε έκταση τα σαράντα τετραγωνικά πόδια ήταν ολόδια μ' ανθισμένα παρτέρια. Τα χωράφια συνόρευαν εναλλάξ με δάσος και τα ψηλότερα δέντρα δεν ξεπερνούσαν τα εφτά πόδια. Κοίταξα την πόλη αριστερά μου κι αυτό που είδα έμοιαζε περισσότερο με ζωγραφισμένο σκηνικό θεάτρου. [...]

Ο αυτοκράτορας σ' όλη αυτή τη διάρκεια, είχε κατέβει απ' τον πύργο που βρισκόταν και πλησίαζε έφιππος προς το μέρος μου. Αυτό παραλίγο να του κοστίσει ακριβά, γιατί το τέλεια εκπαιδευμένο άλογό του, στη θέα ενός βουνού που προχωράει, σηκώθηκε αφηνιάζοντας στα πίσω πόδια. [...]

Είχα συντάξει τόσο μεγάλο αριθμό γραπτών αιτήσεων και αναφορών, προκειμένου να μου αποδοθεί η ελευθερία μου, που, στο τέλος, η μεγαλειότητά του έφερε το θέμα στο Ανακτοβούλιο και κατόπιν στο Μεγάλο Αυτοκρατορικό Συμβούλιο. Δεν υπήρξε καμιά διαφωνία, εκτός από την ένσταση του Σκυρές Μπολκγολάμ, που αποφάσισε να πάρει τον τίτλο του θανάσιμου εχθρού μου.

Ο **Τζόναθαν Σουίφτ [Jonathan Swift]** (1667-1745) γεννήθηκε στο Δουβλίνο της Ιρλανδίας. Εργάστηκε ως γραμματέας του συγγραφέα και διπλωμάτη Σερ Ουίλιαμ Τεμπλ, έγινε ιερέας της αγγλικανικής εκκλησίας, έγραψε μυθιστορήματα και ποιήματα, αλλά και ποιήματα. Ασχολήθηκε και με την πολιτική. Το πιο γνωστό έργο του είναι το μυθιστόρημα *Τα ταξίδια του Γκιούλ(λ)ιβερ* (ή, σωστότερα: «Γκάλιβερ», του οποίου ο πλήρης τίτλος ήταν: *Travels into Several Remote Nations of the World, in Four Parts, by Lemuel Gulliver, First a Surgeon, and then a Captain of Several Ships*), όπου σατιρίζει την πολιτική ζωή, τις φιλοσοφικές ιδέες και την επιστήμη της εποχής του. Έγραψε επίσης ποιήματα, σάτιρες, δοκίμια, θρησκευτικά έργα, κηρύγματα, άρθρα, επιστολές και άλλα.

Πηγή: βιβλιονέτ

1. Σου έχει τύχει ποτέ να βλέπεις κάτι με τα μάτια, αλλά να νιώθεις ότι είναι δημιούργημα της φαντασίας σου; Σε προφορικό λόγο και χωρίς μεγάλη προετοιμασία μίλησε στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου σχετικά με αυτό.
2. Ποια συναισθήματα σου δημιούργησε η ανάγνωση του αποσπάσματος; Πώς ο συγγραφέας αξιοποιεί την περιγραφή και την αφήγηση για να διαμορφώσει το σκηνικό; Απομόνωσε σημεία αφήγησης και σημεία περιγραφής και σκέψου αν αγγίζουν την πραγματικότητα ή τη φαντασία αντίστοιχα.
3. Τι πιστεύεις ότι θέλει να δείξει ο συγγραφέας αναπαριστώντας όλους ως μικροσκοπικά ανθρωπάκια; Τι νομίζεις ότι συμβολίζει η διαφορά ύψους αυτού, των κατοίκων και των αρχών της Λιλιπούτης; Να σημειωθεί ότι ο όρος λιλιπούτειος αναφέρεται από τον Σουίφτ περιγράφοντας τη χώρα στην οποία ναυάγησε ο Γκιούλ(λ)ιβερ.
4. Φαντάσου ότι ξαφνικά γίνεσαι σαν τον Γκιούλ(λ)ιβερ και βλέπεις όλους τους ανθρώπους από ψηλά. Πώς θα ένιωθες αν όλοι ήταν μικροσκοπικοί, αν οι άνθρωποι με τους οποίους συναναστρεφόσουν στην καθημερινότητά σου, ήταν ξαφνικά τόσο μικροί; Γράψε ένα κείμενο σε πρώτο πρόσωπο με τις εμπειρίες σου από ένα φανταστικό συμβάν. Το κείμενο μπορεί να είναι σελίδα ημερολογίου. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Λιλιπούτειος

Γιώργος Σεφέρης, Καλλιγράφημα

Καλλιγράμμα ή
Καλλιγράφημα

Πανιά στο Νείλο,
πουλιά χωρίς κελάηδισμα με μια φτερούγα
γυρεύοντας σιωπηλά την άλλη·
ψηλαφώντας στην απουσία τ' ουρανού
το σώμα ενός μαρμαρωμένου εφήβου·
γράφοντας με συμπαθητικό μελάνι² στο γαλάζιο
μιαν απελπιστική κραυγή.

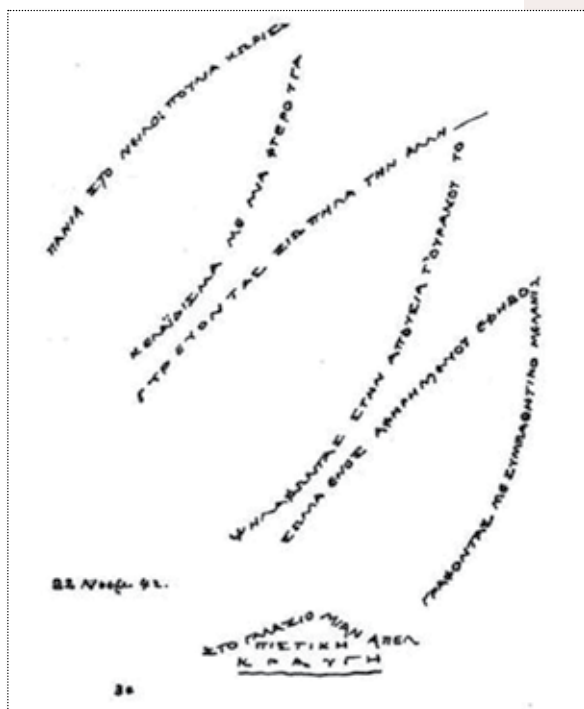
Νείλος, «Τα Περιστέρια»

Γιώργος Σεφέρης (Σμύρνη, 1900 - Αθήνα 1971) ήταν λογοτεχνικό ψευδώνυμο του ποιητή, μεταφραστή και δοκιμιογράφου Γιώργου Σεφεριάδη, από τους κορυφαίους της νεοελληνικής λογοτεχνίας του 20ού αιώνα. [...] Η επίσημη εμφάνισή του στον χώρο της λογοτεχνίας ως Γιώργος Σεφέρης έγινε το 1931 όταν εξέδωσε την ποιητική συλλογή *Στροφή*. Εμφανίζεται δηλαδή ως ποιητής σε ηλικία 31 ετών, ύστερα από μακρύ διάστημα ηρωτοποίησης και εκφραστικών αναζητήσεων. [...] Με το εκτενές ποίημα «Η στέρνα» (1932) ολοκληρώνει τη θη-

τεία του στις εκφραστικές δυνατότητες του παραδοσιακού στίχου, για να εμφανιστεί λίγο αργότερα με εντελώς διαφορετική ποιητική φωνή, με τη συλλογή *Μυθιστόρημα* (1935). [...] Ο αυστηρός και λιτός ρυθμός του *Μυθιστορήματος*, απαλλαγμένος από πολλά επίθετα και σχήματα λόγου, η αίσθηση ελληνικότητας που υπάρχει στη συλλογή, καθώς και η όλη αρχιτεκτονική οικονομία στη σύνθεσή της, άνοιξαν πράγματι νέους δρόμους στην ποίηση της δεκαετίας του 1930, δρόμους που έμελλε να ακολουθήσει ολόκληρη η μεταγενέστερη νεοελληνική ποίηση. Αυτά τα γνωρίσματα επιβεβαίωσε ο Σεφέρης με τις επόμενες συλλογές του (*Γυμνοπαίδια*, 1936· *Τετράδιο Γυμνασμάτων*, 1940· *Ημερολόγιο Καταστώματος Α'*, 1940) οι οποίες αναδεικνύουν έναν ποιητή σαφώς λόγιο, με άμεση όμως επαφή με τα νεωτερικά ρεύματα της εποχής του και με ισορροπημένο συγκερασμό ελληνικής και ευρωπαϊκής παράδοσης. Ακολουθούν οι ποιητικές συλλογές *Ημερολόγιο Καταστώματος Β'* (1944, 1945) και η «Κίχλη» (1947), ποίημα σε τρία μέρη. Το 1955, ενώ είχε ήδη αρχίσει ο απελευθερωτικός αγώνας της Κύπρου, ο Σεφέρης τύπωσε την ποιητική συλλογή...*Κύπρον ου μ' εθέσπισεν...* Η τελευταία ποιητική εργασία που τύπωσε ο ίδιος όσο ζούσε είναι τα *Τρία κρυφά ποιήματα* (1966), ένα είδος απολογισμού ζωής και εμπειριών. Η βαθιά γνώση της γηγενούς αλλά και της ευρωπαϊκής παράδοσης είναι εμφανής και στο μεταφραστικό έργο του Σεφέρη. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για το κριτικό και δοκιμιακό έργο του Σεφέρη, συγκεντρωμένο στους τρεις τόμους των *Δοκιμών*, που αποτελεί υπόδειγμα γλωσσικού ύφους και πνευματικής διαύγειας (Α' - Β', 1974 και Γ', 1992). Μετά τον θάνατό του άρχισε να εκδίδεται, υπό τον τίτλο *Μέρες* (1975-1990) το πολύτιμο, για τις πάσης φύσεως πληροφορίες που παρέχει, προσωπικό ημερολόγιό του. Τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας (1963).

Δασκαλόπουλος, Δ. (2007). «Γιώργος Σεφέρης».

Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1990-1992.

Οπτική αποτύπωση
του Καλλιγραφήματος.
Πηγή: Πύλη για την Ελληνική
Γλώσσα, Σελιδοδείκτες

² συμπαθητικό μελάνι: χρησιμοποιείται στην κρυπτογραφία, επειδή τα ίχνη της γίνονται ορατά μόνο ύστερα από ειδική επεξεργασία ή κάτω από ειδικές συνθήκες. *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*.

1. Διάβασε το βιογραφικό σημείωμα του Γιώργου Σεφέρη και λάβε πληροφορίες σχετικά με την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συζήτησε στη συνέχεια σχετικά με την εικόνα που δημιουργούν οι λέξεις στο σεφερικό καλλιγράφημα. Ποιο δημιούργημα της φύσης και ποιο ανθρώπινο κατασκεύασμα, που αναφέρονται ρητά στο ποίημα, αποτυπώνονται εικαστικά; Πώς συνδέονται οι επιλογές αυτές με τον πόλεμο κατά τη διάρκεια του οποίου δημιουργήθηκε το ποίημα;
2. Στο ποίημα αξιοποιούνται εικόνες, οι οποίες ταξιδεύουν τον/την αναγνώστη/-στρια. Απομόνωσε κάποιες από αυτές και σκέψου ποια συναισθήματα γεννούν κατά την ανάγνωση του ποιήματος. Επικρατεί αισιοδοξία ή απαισιοδοξία στις εικόνες αυτές; Απεικόνισε σε μια ζωγραφιά κάποια από τις εικόνες του ποιήματος.
3. Ο ποιητής αναφέρεται σε μια απελπιστική κραυγή η οποία γράφεται με συμπαθητικό μελάνι. Ποιο μήνυμα θα κρύβατε εσείς με συμπαθητική μελάνη; Γράψτε το μήνυμα αυτό σε ένα χαρτί και, αφού αναγνώσετε όλα τα μηνύματα στην τάξη, ψηφίστε το πιο ενδιαφέρον, κατά την άποψή σας, μήνυμα.
4. Απάντησε στο καλλιγράφημα με ένα χαϊκού για τον πόλεμο καταθέτοντας τη δική σου άποψη. Το χαϊκού είναι ένα υπερβολικά μικρό ποίημα που αποτελείται από τρεις μόνο στίχους. Ο πρώτος έχει 5 συλλαβές, ο δεύτερος έχει 7 συλλαβές και ο τελευταίος 5 συλλαβές. Το χαϊκού προσπαθεί να συλλάβει και να αποτυπώσει την ουσία μιας στιγμής μέσα από μια απλή εικόνα.

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Δημιουργήστε από κοινού στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης ή ή στο ψηφιακό περιβάλλον της ηλεκτρονικής τάξης τον «Τοίχο της Λογοτεχνίας», αξιοποιώντας φράσεις και αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων τα οποία έχουν μείνει χαραγμένα στη μνήμη σας. Μπορείτε να τα συνδέσετε με σχέδια και εικόνες. Φροντίστε να δώσετε στον χώρο της ανάρτησης έναν λογοτεχνικό τίτλο αξιοποιώντας τη μεταφορική γλώσσα. Μην ξεχνάτε ότι ο τίτλος προκαλεί το ενδιαφέρον του/της αναγνώστη/-στριας, που με αυτόν τον τρόπο θα παρατηρήσει και τα άλλα στοιχεία στον τοίχο.
2. Από τον Μάιο του 2020 έως τον Μάιο του 2021 παρουσιάστηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης μία έκθεση καλλιγραφημάτων. Μπορείς να βρεις πληροφορίες στον [ιστότοπο](#) του Μουσείου. Λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα της συστάδας, αλλά και τα στοιχεία της συγκεκριμένης έκθεσης εντόπισε το αγαπημένο σου δημιούργημα της φύσης ή ανθρώπινο κατασκεύασμα και δημιούργησε το δικό σου καλλιγράφημα. Να εκθέσεις το έργο σου στην τάξη, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό ένα είδος γκαλερί. Αφιερώστε χρόνο για να παρατηρήσετε το κάθε έργο ξεχωριστά, σχολιάζοντας σε post-it τα δυνατά σημεία και κάνοντας προτάσεις για βελτίωση.
3. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες και λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα της συστάδας δημιουργήστε ένα παραμύθι για το «Σπίτι της Λογοτεχνίας». Ο πρωταγωνιστής είναι κάποιος συγγραφέας που έχει χάσει την έμπνευσή του και την αναζητά. Πρέπει όμως να φτάσει στο «Σπίτι της Λογοτεχνίας», για να την ξαναβρεί. Περιγράψτε με ακρίβεια το «Σπίτι της Λογοτεχνίας» και πώς ο συγγραφέας ανακτά την έμπνευσή του. Μπορείτε να καταχωρίσετε τα παραμύθια σας σε ένα ψηφιακό βιβλίο (με τη βοήθεια εφαρμογών όπως e-me, Lucidpress, AnyFlip, PubHTML5, Joomag, Yumru, FlipHTML5, Flip PDF Plus Pro, κ.ά.), το οποίο θα αναρτήσετε στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.
4. Οργανώστε στο σχολείο σας μία φυσική ή ψηφιακή διακαλλιτεχνική έκθεση λογοτεχνίας στην οποία θα παρουσιάσετε τα σκίτσα, τις ζωγραφιές και τα κόμικς που δημιουργήσατε εμπνεόμενοι/-ες από κάποιο/-α από τα κείμενα της συστάδας.
5. Επιχείρησε να αλλάξεις το είδος των κειμένων της συστάδας, δίνοντας άλλη διάσταση στην αναγνωστική ανταπόκρισή σου. Ειδικότερα, το παραμύθι μπορεί να αποδοθεί ως σελίδα ημερολογίου του ραφτάκου, το καλλιγράφημα μπορεί να γίνει παραμύθι και το νανούρισμα μπορεί να γίνει καλλιγράφημα. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Λογοτεχνικό είδος

Επέκταση συστάδας
«Η λογοτεχνία μάς ταξιδεύει
δημιουργικά»

Δελτίο Εξόδου
«Η λογοτεχνία μάς ταξιδεύει
δημιουργικά»

Σκίτσο Κάστρου.
Εικόνα AI

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή αναφέρεται στο παραμύθι και τον μύθο και εξετάζει τον τρόπο που ο μύθος οδηγεί τον/την αναγνώστη/-στρια σε φανταστικούς λογοτεχνικούς τόπους και σε διδάγματα που μπορούν να αξιοποιηθούν στη ζωή. Έχεις την ευκαιρία να επεξεργαστείς ποικίλες οπτικές προσεγγίζοντας διαφορετικά παραμύθια, να προβληματιστείς, να συζητήσεις και να αρθρώσεις τη δική σου φωνή σχετικά με το θέμα.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Μέγας, Γ.Α. (επιμ.) [19ος;] (101996). «Η Μυρσίνη».
Στο *Ελληνικά Παραμύθια*. Σειρά πρώτη. Αθήνα: Εστία.
- Μέγας, Γ.Α. (επιμ.) [19ος;] (101996). «Της γριάς ο γάτος».
Στο *Ελληνικά Παραμύθια*. Σειρά πρώτη. Αθήνα: Εστία.
- Σέσκα, Τζ. [1991]. [Η αληθινή ιστορία για τα τρία μικρά γουρουνάκια]
The true story of the 3 little pigs. Λονδίνο: Puffin.
- Άτγουντ, Μ. [1981] [Ψωμί] "Bread", *The Iowa Review* 12 (2-3).

Λέξεις – κλειδιά

εστίαση,
λαϊκό παραμύθι,
μεταφορική γλώσσα,
μύθος, φαντασία,
χαρακτήρες

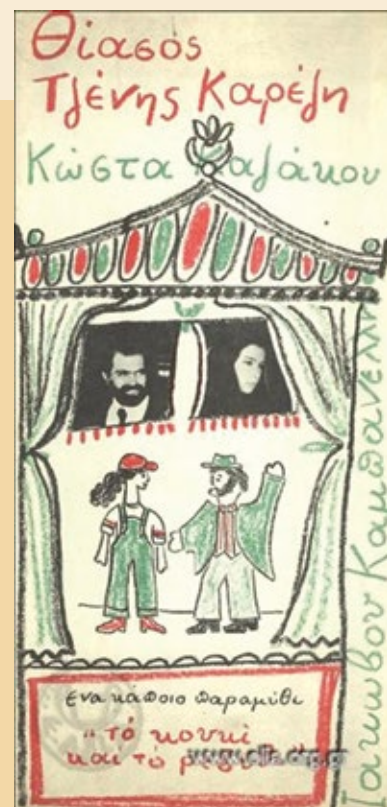
Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- απολαμβάνεις την εκφραστική ανάγνωση των λογοτεχνικών έργων
- εντοπίζεις τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνική έκφραση αποτυπώνει την ατομική και συλλογική εμπειρία, τη φύση και την κοινωνία βιώνοντας με ενσυναίσθηση τα κείμενα μέσα από τις ποικίλες αφηγηματικές φωνές
- εκφράζεις κριτικά και δημιουργικά τις σκέψεις, τους προβληματισμούς και τα συναισθήματά σου απέναντι στο περιεχόμενο των κειμένων
- αναγνωρίζεις τη δομή του παραμυθιού και να εντοπίζεις τους μηχανισμούς επίδρασης του μύθου στους ανθρώπους
- συζητάς με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου γύρω από τα ερωτήματα που προκύπτουν από την ανάγνωση των κειμένων
- παραγάγεις προφορικό, γραπτό και ψηφιακό λόγο παίρνοντας αφορμή από τα κείμενα της συστάδας
- ερμηνεύεις τις στερεοτυπικές απεικονίσεις των ζώων στους μύθους

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Εντόπισε το αγαπημένο σου παραμύθι και μοιράσου το με τον/τη συμμαθητή/-τρια που κάθεται δίπλα σου αναφέροντας τον τίτλο και σύντομη περίληψη της πλοκής. Στη συνέχεια, παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης, ο ένας/η μια, το παραμύθι του άλλου. Ανακαλύψτε ποιοι/-ες μοιράζετε τα ίδια παραμύθια. Γιατί τα ξεχωρίσατε; Αναρτήστε τους τίτλους των παραμυθιών στον τοίχο της τάξης σας, σε έναν πίνακα ανακοινώσεων ή στο ψηφιακό περιβάλλον της ηλεκτρονικής σας τάξης.

Προαιρετικά: Προτείνετε έναν τίτλο για τον ψηφιακό χώρο φιλοξενίας του παραμυθιού, τον οποίο θα αναρτήσετε στην ιστοσελίδα του σχολείου σας.

Ένα κάποιο παραμύθι το κουκί και το ρεβύτι.
Θίασος Καρέζη-Καζάκου.
Θερινή θεατρική περίοδος 1974.
Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-MIET

Παραμύθια, παραμυθιάζω (ορισμός)

2. Συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με την τάση του ανθρώπου να πλάθει παραμύθια. Διακρίνετε κάποια σύνδεση με τον αρχαιοελληνικό όρο «παραμυθία, η: παρηγοριά»; Κρατήστε σημειώσεις σχετικά με τα συμπεράσματά σας και αναρτήστε τα είτε στη σχολική αίθουσα είτε στην ηλεκτρονική σας τάξη.

Χρωμολιθόγραφη παράσταση (ζωγραφιά).
Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-MIET

3. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες αναζητήστε ένα παραμύθι που δεν σας αρέσει. Τι σας προκαλεί την ανάλογη αντίδραση; Προσθέστε έναν χαρακτήρα στο παραμύθι και αλλάξτε με κάποιον τρόπο την πλοκή, ακόμη και το τέλος του παραμυθιού, προκειμένου να σας αντιπροσωπεύει. Φροντίστε να δώσετε τον δικό σας τίτλο στο «μεταλλαγμένο» παραμύθι.
4. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες επιλέξτε το παραμύθι που δημιουργήσατε στη δραστηριότητα 3 και παρουσιάστε το στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σας με εκφραστική ανάγνωση. Θα μπορούσατε να ηχογραφήσετε την ανάγνωση και να την αναρτήσετε σε χώρο της ηλεκτρονικής σας τάξης αφιερωμένο στο παραμύθι.

5. Συνδύασε το παραμύθι που δημιούργησες στη δραστηριότητα 3 με μια άλλη μορφή τέχνης: δημιούργησε τη δική σου ζωγραφιά / το δικό σου σκίτσο / το δικό σου κωμικογράφημα / σύνδεσε το παραμύθι σου με εικόνες ή φωτογραφίες / συνδύευσε την ανάγνωση με μουσική υπόκρουση.

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Η Μυρσίνα

Μια φορά κ' έναν καιρό ήταν τρεις αδερφές, κι αυτές ήταν ορφανές. Δεν είχαν ούτε μάνα ούτε πατέρα.

Μια μέρα δέλησαν να μάθουν ποια από τις τρεις ήταν καλύτερη. Κι όταν κοντοζύγωνε να βασιλέψη ο ήλιος, ήρθαν σ' ένα προσήλιο, στάθηκαν και οι τρεις αράδ' αράδα κ' είπαν στον ήλιο:

— Ήλιο μου, προσήλιο μου, από μας τις τρεις ποια είναι η καλύτερη;

Και ο ήλιος είπε:

— Κ' η μια καλή κ' η άλλ' καλή, μα η τρίτη η μικρότερη ακόμα και καλύτερη.

Σαν τ' άκουσαν οι μεγαλύτερες αδερφές ένα κ' ένα δαγκάθηκαν και γύρισαν στο σπίτι φαρμακωμένες.

Την άλλη την ημέρα αυτές οι δυο έβαλαν τα καλά τους, στολίστηκαν και την καημένη τη μικρή, που την έλεγαν Μυρσίνα, την άλλαξαν με τα πλιο χειρότερα και λερωμένα και πήγαν πάλι να ρωτηθούν στον ήλιο. Κι άμα βγήκαν στο προσήλιο, είπαν πάλι:

Ήλιο μου, προσήλιο μου, από μας τις τρεις ποια είναι η καλύτερη;

Κι ο ήλιος είπε πάλι:

Κ' η μια καλή κ' η άλλ' καλή, μα η τρίτη η μικρότερη ακόμα και καλύτερη.

Σαν τ' άκουσαν οι αδερφές της Μυρσίνας σαν ζεματισμένες απόμειναν και γύρισαν στο σπίτι πολύ καταφρονημένες.

Πάλι την τρίτη μέρα ρωτήθηκαν κι ο ήλιος πάλι τα ίδια τους είπε. Τότε πλια άναψαν και κήκαν κ' οι δυο απ' τη ζούλεια και βουλευτήκαν να την χάσουν την κακότυχη τη Μυρσίνα.

— Η μάνα μας έχει τόσα χρόνια που πέθανε και ταχιά θα σηκωδούμε σύνταχα¹ να πάμε να την ξαναχώσουμε.² Μόνο θέλει να τα ετοιμάσουμε αποσπερίς όλα, γιατί η μάνα μας είναι πολύ μακριά θαμμένη απάνω στο βουνό και θέλει να κινήσουμε πολύ ταχινό.³

Κ' η δόλια η Μυρσίνα το πίστεψε και την άλλη την ημέρα πήραν ένα πρόσφορο κ' ένα πινάκι κόλλυβα και κίνησαν να παν να ξαναχώσουν τη μάνα τους.

Περπάτησαν, περπάτησαν κ' έφτασαν μέσα σ' ένα δάσος και πήγαν αποκάτω σε μιαν οξυά. Τότες είπεν η μεγάλη:

— Να, εδώ είναι της μάνας μας το μνήμα. Φέρτε το στενοσκέπαρο να σκάψω.

Οι αδελφές της Μυρσίνας.
Εικόνα AI

¹ σύνταχα: μόλις φέξει, νωρίς.

² ξαναχώσουμε: να την ξαναθάψουμε

³ ταχινό: πολύ πρωί. Ταχινός: ο πρωινός. (Λεξικό Μπαμπινιώτη, 2002: 1745)

– Αχ! είπεν η άλλη. Διε δα τι εκάμαμε οι ξεχασμένες! Με τι θα σκάψουμε; Ούτε δικέλλι, ούτε στενοσκέπαρο πήραμε! Αμ' τώρα τι θα κάμουμε;

Τότες είπεν η μεγάλη:

– Μια από μας θα πάη να πάρη το στενοσκέπαρο!

– Εγώ φοβούμαι, είπεν η μεσιά.

– Αμ' εγώ, είπεν η Μυρσίνα, ένα πουλί πετάμενο να δω άξαφνα εδ' έτσι θα μαργωθώ.⁴

– Ακούστε, λέει η μεγάλη. Συ, Μυρσίνα, θα καθήσης εδώ κ' εμείς θα πάμε να πάρουμε το στενοσκέπαρο, γιατί μοναχιά καμιά δεν πηγαίνει. Συ κάτσε δω και φύλαγε τα κόλλυβα όσο να 'ρθουμε κ' εμείς.

– Καλά, μόν' να έρθετε γλήγορα, γιατί κ' εγώ φοβούμαι μοναχιά.

– Να, να, πήγαμε κ' ήρθαμε! Είπαν κ' έφυγαν χαρούμενες.

Η δόλια η Μυρσίνα καρτέρεσε, καρτέρεσε, όσο που βασίλεψε ο ήλιος. Τότε, σαν είδε πως πήρε να νυχτώνη και πως απόμεινε μονάχη μέσ' στο βουνό, άρχεψε να κλαίη. Από τα πολλά τα κλάματα τη λυπήθηκαν ως και τα δέντρα. Και μια οξυά τής είπε:

– Μην κλαις, κορίτσι μου, μόν' να κυλίσεις αυτήν την κουλλούρα που έχεις, κι όπου θα σταδή εκεί να πας να μείνης και μη φοβάσαι από τίποτα.

Τότες η Μυρσίνα κυλά την κουλλούρα και τρέχει καταπόδι της. Εδώ να σταδή, εκεί να σταδή η κουλλούρα, χωρίς να καταλάβη η Μυρσίνα, κατέβηκε σ' ένα λάκκο. Και να και βλέπει μπροστά της ένα σπίτι και μπαίνει μέσα.

Σ' αυτό το σπίτι καθότανε δώδεκα αδέρφια, οι μήνες, κι όλη την ημέρα γύριζαν στον κόσμο και μόν' ταργά ερχότανε στο σπίτι. Και τώρα που ήρθεν η Μυρσίνα, δεν ήταν κανένας εκεί.

Τότε η Μυρσίνα ανασκουμπώνεται μια φορά, παίρνει τη σκούπα, καθαρίζει όλο το σπίτι και κάθεται ύστερα και μαγειρεύει ένα όμορφο φαγί. Έπειτα έστησε το τραπέζι, έφαγε κι αυτή λίγο και κρύφτηκε πάνω στην κρυψώνα του σπιτιού.

Τότες να κ' οι μήνες έφτασαν. Μπαίνουν μέσα και τι να δουν! Όλο το σπίτι σκουπισμένο, το τραπέζι στημένο, όλα έτοιμα! Τι είν' αυτό; Τότε είπαν:

– Ποιος είν' αυτός που μας έκαμεν αυτό το καλό; Ας μη φοβάται από τίποτα. Ας βγη κι αν είναι παιδί, θα τον κάνουμε αδερφό, κι αν είναι κορίτσι, θα το χουμε αδερφή μας.

Και κανένας δεν αποκρίθηκε. Τότε έφαγαν κι όλοι απορούσαν κ' ύστερα κοιμήθηκαν.

Το πρωί σύνταχα σηκώθηκαν κ' έφυγαν όλοι. Τότε η Μυρσίνα κατεβαίνει απ' την κρυψώνα, σκουπίζει πάλι όλο το σπίτι και κάθεται και φκιάνει μια πίττα, μα τι πίττα! Πίττα που να τρωσ και να γλείφης τα δάχτυλά σου. Έπειτα σαν βράδιασε, στήνει το τραπέζι και τ' αραδιάζει όλα. Τότε κόβει κι αυτή ένα κομματάκι πίττα, τρώει και πηγαίνει και κρύβεται πάλι στην κρυψώνα.

⁴ μαργωθώ: θα μουδιάσω, δεν θα μπορώ να κουνηθώ

Σε λιγάκι ήρθαν κ' οι μήνες και, σαν τα είδαν πάλι όλα έτοιμα, δεν ήξεραν τι να πουν. Κ' έλεγαν:

– Μα ποιος μας κάμνει αυτό το καλό; Ας έβγη, ας μη φοβάται από τίποτα... Κ' είπαν, κ' είπαν τόσα λόγια, μα του κάκου! η Μυρσίνα δεν έβγαινε. Τότε κάθησαν κ' έφαγαν κ' έπεσαν να κοιμηθούν. Τότε λέει ο μικρότερος:

– Εγώ αύριο δε θα έρθω αντάμα με σας, μόν' θα κάτσω δωνά και θα κρυφτώ, και να δω ποιος είν' αυτός που έρχεται και μας τα κάνει όλ' αυτά.

Κ' έτσι, σαν έφεξε ο Θεός την ημέρα, σηκώθηκαν όλοι κ' έφυγαν και μόν' ο μικρός απόμεινε και κρύφτηκε πίσω από τη θύρα.

Τότε να κ' η Μυρσίνα κατεβαίνει να κάμη πάλι πώς ήξερε. Κ' εκεί που έκαμε να μη μέσα, την αρπάξ' ο μικρός ο μήνας από το φουστάνι και της λέει:

– Μπα, συ είσαι, κυρά, που μας κάνεις αυτό το καλό, και δε μας το λες, μόν' κάθεται κρυμμένη; Μη φοβάσαι από τίποτα. Εμείς θα σ' έχουμε αδερφή δική μας. Αυτό εμείς στον ουρανό το ζητούσαμε και στη γη το βρήκαμε.

Τότε η Μυρσίνα ξεδάρρεψε και του διηγήθηκε πώς την έφεραν οι αδερφές της, και πώς βρέθηκε μέσ' σ' αυτό το σπίτι. Κι άρχισε να κάμη όλες τις δουλειές καταπώς ήξερεν. Καθάρισεν όλο το σπίτι, μαγείρεψε και τα ετοίμασε όλα σαν νοικοκυρά.

Ταργά σαν ήρθαν οι μήνες κ' είδαν τη Μυρσίνα, πολύ τη χάρηκαν. Και δεν ήξεραν πλια τι να κάμουν απ' τη χαρά τους. Έπειτα κάθησαν κ' έφαγαν κι αποκοιμήθηκαν σαν καλά αδερφάκια.

Σύνταχα σηκώθηκαν κ' είπαν στη Μυρσίνα:

– Αδερφούλα, κάμε καταπώς ξέρεις και το βράδυ θα μας δης τι αδέρφια είμαστε. έπειτα έφυγαν.

Τότε η Μυρσίνα έκαμε όλες τις δουλειές, καθώς ήξερε, και σαν πήρε να βραδιάξη, βγήκεν όζω από το σπίτι και καρτερούσε ταδερφάκια της' και δεν περιέμενε πολύ, γιατί σε λίγο ήρθαν οι μήνες κ' είπαν χαρούμενοι:

– Καληώρα, αδερφούλα!

– Καλώς ώρσετε, αδέρφια.

– Πώς πέρασες σήμερα;

– Καλά' εσείς;

– Εμείς; Μη ρωτάς για μας. Εσύ σαν πέρασες καλά, κ' εμείς καλά.

– Ελάτε τώρα μέσα να μη στέκεστε ολόρθοι. Είστε τόσο αποσταμένοι και το τραπέζι είναι στημένο.

Αλήθεια, Μυρσίνα, καλά λες, να φάμε, γιατί πολύ πεινούμε σήμερα.

Τότε ήρθαν μέσα και καθήσανε στο τραπέζι. Και σαν ξέφαγαν, τότε να βλεπες! Ο ένας έδωκε στη Μυρσίνα μαλαματένια σκουλαρίκια, ο άλλος ολόχρυσο φόρεμα κ' είχε μέσα κεντημένο τον ουρανό με τ' άστρα. Άλλοι δυο της έφεραν φουστάνια που είχαν μέσα κεντημένα τη γη με τα χορτάρια και τη θάλασσα με τα ψάρια. Άλλος άλλα που, να τ' ακούση κανένας, θαρρεί πως είναι παραμύδι. Κ' έτσι, η Μυρσίνα περνούσε με τους μήνες όχι και καλύτερα.

Οι αδερφές της σαν έμαδαν πως η Μυρσίνα ζη κ' είναι καλά, έσκασαν απ' τη ζούλεια και βουλεύτηκαν να τη φαρμακώσουν. Κ' ένα κ' ένα έφκιασαν μια τούρτα φαρμακωμένη κ' ήρθαν στη Μυρσίνα. Τότε μόλις είχαν φύγει κ' οι μήνες. Τακ, τακ, χτυπούν τη θύρα.

– Ποιος είναι; Αποκρίνεται απομέσα η Μυρσίνα.

– Μπα, Μυρσίνα, τόσο γλήγορα μας ξέχασες! Άνοιξε κ' είμαστε οι αδερφές σου, που σκοτωθήκαμε να σε γυρεύουμε στο βουνό!

– Αχ, αδερφούλες μου, είπεν η Μυρσίνα κ' ένα κ' ένα άνοιξε και τις αγκάλιασε κι άρχεψε να κλαίη.

Τότες είπαν εκείνες:

– Αμ' τι έπαδες, Μυρσίνα; Εμείς μάνι μάνι πήγαμε στο σπίτι, πήραμε το στενοσκεπάρο κ' ήρθαμε να σε βρούμε. Εδώ γυρεύουμε, εκεί γυρεύουμε κ' η Μυρσίνα πουθενά! Τότες είπαμε: Η Μυρσίνα σαν απόμεινε μοναχιά, φοβήθηκε και θα πέρασε κανέναν άνθρωπο και πάει μ' αυτόν σε κανένα χωριό... και τι να τα πολυλογούμε, Μυρσινούλα; Εμάδαμε ύστερα πως είσαι εδώ και να μας, ήρθαμε να σε δούμε. μα καθώς βλέπουμε καλά είσαι, αδερφούλα!

– Καλά, τι να πω; Όχι και καλύτερα.

– Κ' εμείς το βλέπουμε. Μόν' τήρα καλά να μην το κουνήσης από δω, αφού και σ' αγαπούν τόσο. Εμείς τώρα φεύγουμε.

– Γιατί δεν κάδεστε;

– Όχι, είμαστε διαστικές, άλλη φορά. Έχε γεια, Μυρσίνα.

– Στο καλό.

– Εμείς θα ερχόμαστε συχνά να σε βλέπουμε... Μπα, είδες;... Ακόμα λίγο θέλαμε να τ' αστοχήσουμε. Να, πάρε αυτήν την τούρτα, είν' από κείνες που κάναμε για το σχώριο της μάννας μας. Να, πάρ' την να την φας και να σχωρέσης τη μάννα μας. Κ' η Μυρσίνα την πήρε. Και σαν έφυγαν αυτές, έκοψεν ένα κομμάτι στο σκυλάκι, όπου είχεν. Κ' ένα κ' ένα το καημένο ψόφησε. Τότε η Μυρσίνα κατάλαβε πως η τούρτα ήταν φαρμακωμένη και πως οι αδερφές ήδελαν να την φαρμακώσουν, και δεν την έφαγε. Την έρριξε μέσ' στο φούρνο και κάηκε.

Έπειτα, σαν πέρασαν καμπόσες μέρες, οι αδερφές της Μυρσίνας έμαδαν πως δεν φαρμακώθηκεν η Μυρσίνα. Και πήραν ένα φαρμακωμένο δαχτυλίδι κ' ήρθαν πάλι στη Μυρσίνα. Χτυπούν τη θύρα κ' η Μυρσίνα δεν τις ανοίγει. Τότες αυτές είπαν:

– Άνοιξε, Μυρσίνα. Έχουμε να σου πούμε ένα λόγο. Να, σου φέραμε ένα δαχτυλίδι της μάννας μας, γιατί, όταν πέθανε, συ ήσουν μικρό και δεν ήξερες από τίποτα. Κ' η μάννα μας, όταν πέθνησε απάν' στο ψυχομάχημα είπεν: «Άρα κατάρρα σας αφήνω, αυτό το δαχτυλίδι να το δώσετε στη Μυρσίνα, σαν τρανέψη». Κ' εμείς δε δέλουμε να κολαστούμε και, τώρα που μεγάλωσες πλια, πάρε το δαχτυλίδι σου.

Τότες η Μυρσίνα άνοιξε το παράθυρο και πήρε το δαχτυλίδι. Και μόλις τό βαλε, ένα κ' ένα απόμεινε σαν πεδαμένη.

Το βράδυ ήρθαν οι μήνες και σαν είδαν τη Μυρσίνα πεδαμένη, άρχεψαν κάτι κλάματα που αντιλαλούσαν τα πλάγια. Κ' ύστερα από τρεις μέρες την πήραν και

την έντυσαν στα χρυσά, την έβαλαν μέσα σ' ένα μαλαματένιο σεντούκι και την είχαν μέσ' στο σπίτι.

Ύστερ' από κάμποσον καιρό πέρασεν από κει ένα βασιλόπουλο. Και σαν το είδε το σεντούκι, πολύ του άρεσε και το ζήτησε από τα παιδιά. Κι αυτά στην αρχή δεν ήδελαν να το δώσουν. Ύστερ' από τα πολλά τα παρακάλια το έδωσαν. Μα είπαν στο βασιλόπουλο να μην τ' ανοίξη καμιά φορά. Και το βασιλόπουλο το πήρε το σεντούκι και το 'φερε στο παλάτι του. Και μια μέρα ήταν άρρωστο βαριά και κόντευε να πεθάνη. Γυρίζει τότε και λέει της μάννας του:

– Μάννα, εγώ θα πεθάνω και δε θα ξέρω αυτό το σεντούκι τι έχει μέσα. Φέρ' το να τ' ανοίξω. Μόν' σεις να βγήτε όλοι έξω.

Και σαν βγήκαν όλοι έξω, ανοίγει το σεντούκι και τι να ιδή! Η Μυρσίνα στα ολόχρυσα ντυμένη, και τόσο όμορφη ήταν που και πεθαμένη φαινόταν σαν άγγελος. Τότε το βασιλόπουλο έτσι δα απόμεινε. Και σαν ήρθε στον εαυτό του κ' είδε το δαχτυλίδι που είχαν η Μυρσίνα, είπε:

– Για να ιδώ στο δαχτυλίδι έχει κανένα γράμμα; Να καταλάβω καν πώς την έλεγαν αυτήν τη δόλια.

Και μόλις το βγαλεν αμέσως αναστήθηκε η Μυρσίνα και ξεπετάχτηκε απ' το σεντούκι. Και άρχισε να λήη:

– Πού είμαι; Ποιος μ' έφερεν εδώ; Α! Εδώ δεν είναι το σπίτι μου. Πού είστε, αδερφάκια μου;

– Εγώ τώρα είμαι αδερφός σου, είπε το βασιλόπουλο, και βρίσκεσαι μέσ' του βασιλιά το παλάτι.

Κ' ύστερα της είπεν όλη την ιστορία: πώς την αγόρασε μαζί με το σεντούκι από τους μήνες, και πώς ήταν μέσα πεθαμένη κι άμα έβγαλε το δαχτυλίδι ζωντάνεψε. Τότες η Μυρσίνα θυμήθηκε τις αδερφές της και είπε:

– Αχ! Ρήγα μου. Αυτό το δαχτυλίδι ρίξ' το μες στη θάλασσα, γιατί είναι φαρμακωμένο και μαγεμένο. Αυτό μου το 'φεραν οι αδερφές μου κι άμα το 'βαλα αμέσως φαρμακώθηκα κι απόμεινα καταπώς με βρήκες.

Τότε το βασιλόπουλο είπε στη Μυρσίνα να του διηγηθή όλη την ιστορία της. Και σαν την άκουσεν, ωργίστηκε πολύ και είπεν:

– Αυτές τις αδερφές σου στην άκρα του κόσμου να είναι θα τις εύρω κ' εγώ ξέρω τι θα τις κάμω, γιατί...

– Μη, Ρήγα μου, να ζης, είπεν η Μυρσίνα. άσ' τες, μη τις κάμης τίποτα. Ας το βρουν απ' τον Θεό.

Τότε ο Ρήγας καταπράυνε. Και σαν πέρασεν η αρρώστια του, ευθύς παντρεύτηκε με τη Μυρσίνα και ζούσαν μια χαρά.

Σαν έμαδαν πάλι οι αδερφές της πως η Μυρσίνα ζη και πήρεν άντρα το βασιλόπουλο, τότε πλια δεν τις χωρούσαν ο τόπος απ' τη ζούλεια. Κ' ήρδαν στο παλάτι να τη φαρμακώσουν. Μπαίνουν μέσα και ρωτούν έναν άνθρωπο:

– Πού είναι η βασίλισσα η Μυρσίνα; Εμείς είμαστε αδερφές μ' αυτήν κ' ήρδαμε να τη δούμε.

– Σταθήτε, είπε ο άνθρωπος, να ρωτήσω μέσα. Γιατί χωρίς την άδεια του βασιλιά κανείς δε μπορεί να δη τη Μυρσίνα.

Τότες ήρθε μέσα κ' είπε στο βασιλόπουλο:

– Βασιλιά μου, ήρθαν δυο κορίτσια και λένε πως είναι αδερφές της Μυρσίνας της βασίλισσας και θέλουν να την ιδούν. Έχουν την άδεια;

Τότε, το βασιλόπουλο λέει σ' έναν που του παραστέκονταν:

– Γλήγορα αυτά τα κορίτσια να τα πάρετε και να τα εξαφανίσετε, όπως ξέρετε. Γιατί αυτές ήρθαν να φαρμακώσουν τη βασίλισσα τη Μυρσίνα.

Τότε παίρνουν και τις δυο τις καλές τις αδερφές και τι τις έκαμαν δεν ξέρω. Αυτό μόνο ξέρω, πως από τότε ούτε φάνηκαν ούτε ακούστηκαν πλια πουθενά. Κ' έτσι ζούσαν και βασίλευαν η Μυρσίνα και το βασιλόπουλο κι όλος ο κόσμος την είχε στο στόμα για την ομορφιά και για τα καλά που έκαμνεν.

Και πήγα κ' εγώ στο παλάτι και την είδα τη Μυρσίνα. Κι όταν έφυγα μου 'δωσε μιαν αρμαδιά φλουριά κ' ερχόμουνα στο σπίτι μου. Και κει που περνούσα απόξω από της Μελάχως το σπίτι, να και βγαίνει ο σκύλος της κι αρχίζει να με κυνηγά. Τότε κ' εγώ για να γλυτώσω, έριξα τα φλουριά και τα πήρεν ο σκύλος κ' έφυγε. Μόν' σεις ταχιά ταχιά σαν ξημερώση, να πάρετε μια κουλλούρα και να πάτε να τη ρίξετε στο σκύλο της Μελάχως, και θα σας δώση τα φλουριά.

Μυθοπλασία

Μύθος στα αρχαία ελληνικά σημαίνει λόγος, μεταδιδόμενο αφήγημα, αληθινό ή πλασματικό. Στενά συνδεδεμένος με τις θρησκευτικές τελετουργίες, εξελίχθηκε σε ένα ανώνυμο και συλλογικό αφηγηματικό σύνολο που εξιστορεί υπερφυσικές πράξεις θεών, ημίθεων ή ηρώων, οι οποίοι ενσαρκώνουν θεμελιώδεις δυνάμεις ή πραγματικότητες. Ο μύθος αποτελεί μια πρωτόγονη επιστήμη που σκοπεύει να ερμηνεύσει και να αιτιολογήσει την κοσμική λειτουργία, να υπερβεί τις αντιθέσεις, να φέρει την ενότητα στην κοινωνική ομάδα, προσφέροντας κοινές αντιλήψεις, θεσμούς, έθιμα, νόρμες ζωής και συμπεριφοράς. [...] Ωστόσο, ο μύθος ανάλογα με την εποχή προσέλαβε πολλές και διαφορετικές σημασίες και αυτή η πολυσημία καθιστά εξαιρετικά δυσχερή οποιαδήποτε προσπάθεια για έναν σύντομο και περιεκτικό ορισμό. [...] Επειδή ο μύθος εξυπηρετεί τις πρακτικές και όχι τις μεταφυσικές αγωνίες των φορέων του θεωρείται ιερή και απόλυτα αληθινή ιστορία από τους δέκτες του. [...] Ο μύθος ερμηνεύεται πλέον συμβολικά, θεωρείται ρηματικό σχήμα που υποκρύπτει ένα βαθύτερο νόημα, είναι αλληγορία, διαστρεβλωμένη ανάμνηση πραγματικών γεγονότων, πρωτόγονη επιστήμη, λειτουργικό σύστημα [...] Καθώς οι μύθοι δεν είναι παγιωμένοι ούτε κλειστοί, αλλά αντίθετα μπορούν να τροποποιηθούν, να μετασχηματιστούν, να εκσυγχρονιστούν, να αποκτήσουν νέες σημασίες, αποτελούν μια ανεξάντλητη πηγή απ' όπου αντλούν τα θέματά τους οι λογοτέχνες [...]

Δεσποτιδης, Α. (2007). «Μύθος». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1517-1519.

1. Το παραμύθι:

α) διαδραματίζεται σε σχετικά αόριστο τόπο και χρόνο – είναι λογοτυπική άλλωστε και η έκφραση με την οποία ξεκινά «Μια φορά κι έναν καιρό».	
β) περιέχει χαρακτήρες που δεν χρειάζεται να έχουν συγκεκριμένο όνομα και άλλη ζωή πέρα από την πλοκή.	
γ) αναπτύσσεται με μοτίβα που επανέρχονται -παραλλαγμένα έστω- και σε άλλα παραμύθια.	
δ) έχει αρκετές επαναλήψεις που συμβάλλουν στη διευκόλυνση της προφορικής του διάδοσης.	
ε) χαρακτηρίζεται από υπερβολές και ασπρόμαυρη αντίληψη της πραγματικότητας.	
στ) έχει συνήθως αίσιο τέλος («Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα»).	

Ινφογράφημα
Συστατικά
του παραμυθιού

Ποια από τα παραπάνω χαρακτηριστικά αναγνωρίζεις στο συγκεκριμένο παραμύθι; Σημείωσε στις αντίστοιχες περιπτώσεις ένα \surd στη δεύτερη στήλη. Σε ποια σημεία του κειμένου στηρίζεις την απάντησή σου;

2. Στο παραμύθι που διάβασες δρουν ποικίλοι χαρακτήρες. Να καταγράψεις τους χαρακτήρες, να συγκεντρώσεις τα χαρακτηριστικά τους, εξωτερικά και εσωτερικά, και να τους χαρακτηρίσεις με 2-3 επίθετα τον καθένα. Ποιος απ' όλους θεωρείς ότι έχει τη μεγαλύτερη σημασία για την κορύφωση της δράσης και γιατί;
3. Τα λαϊκά παραμύθια παρουσιάζονταν συνήθως προφορικά. Μπορείς να εντοπίσεις στοιχεία που θα έκαναν ευκολότερη την προφορική μετάδοση του συγκεκριμένου παραμυθιού;
4. Θα μπορούσες να διατυπώσεις με συντομία το δίδαγμα του συγκεκριμένου παραμυθιού; Τι διδάσκει η δράση των ηρώων και το τέλος του;

Τα παραμύθια
είναι αληθινά

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Της γριάς ο γάτος

Ο Γάτος.
Εικόνα AI

Μια φορά κ' έναν καιρό ήταν μια γριά κ' είχαν ένα γάτο. Η γριά έφτιαχνε το γιαούρτι της κι ο γάτος πήγαινε κρυφά και τό 'τρωγε.

Μια μέρα η γριά έφτιαξε πάλι το γιαούρτι και κρύφτηκε μέσα στο κατώ και βλέπει το γάτο πως αυτός έτρωγε πάντα το γιαούρτι. Παίρνει τότε μια βέργα, του δίνει μια κι ανοίγει την πόρτα και του λέει: φύγε, χάσου αποδώ, παλιόγατε!

Ο γάτος έφυγε, πήγε στο δάσος κ' εκεί έκλαιγε κ' εστρίγγλιζε. Τον ακούει μια αλεπού, έρχεται και τον ρωτάει:

– Τι έπαδες και κλαις!

Κι εκείνος της είπε:

– Αυτό κι αυτό έπαθα.

Η αλεπού τότε του λέει:

– Έλα να γίνουμε σύντροφοι. Μπορείς να με γλυτώσης από τους εχθρούς μου;

Κι ο γάτος της είπε:

– Μπορώ.

Η αλεπού πήρε το γάτο και πήγαν στη σπηλιά της και ύστερα πήγε να φέρη φιστίκια για να φάνε. Γυρίζοντας, άμα έφτασε κοντά στη σπηλιά, να και παρουσιάζεται μπροστά της μια αρκούδα, ο ένας εχθρός της αλεπούς, και της λέει:

– Τώρα θα σε φάω.

– Αδέρφι, φώναξεν η αλεπού, πρόφτασε! Θα με φάνε!

Τότες ο γάτος miaούριξε άγρια άγρια και μέσα όλο το σπήλαιο εβούιξε. Η αρκούδα, σαν άκουσε εκείνο το άγριο miaούρισμα: Αχ, θα με φάνε, είπε κ' έφυγε τρέχοντας που χτυπούσαν οι φτέρνες στον ώμο.

Φεύγοντας αποκεί η αρκούδα βρίσκει ένα αγριογούρουνο και του λέει:

– Η αλεπού έχει ένα σύντροφο και θα μ' έτρωγε.

Της λέει τότε το αγριογούρουνο:

– Να πάω εγώ, να ιδής τι θα τον κάνω.

Η αλεπού πήγε να φέρη κάστανα και καδώς εγύριζε, βρέθηκε μπροστά της το αγριογούρουνο.

– Τώρα θα σε φάω, της είπε.

Η αλεπού φοβήθηκε κ' εφώναξε:

– Αδέρφι! Με τρώνε!

Ο γάτος ξανά miaούριξε άγρια κι ανημέρωτα κι όλο το σπήλαιο εβούιξε. Τ' αγριογούρουνο σαν άκουσεν εκείνο το miaούρισμα, όπου φύγη φύγη. Πήγε και βρήκε την αρκούδα και της λέει:

– Δίκιο έχεις! Όπως το έλεγες, έτσι ήταν!

Τ' άκουσεν ο λύκος, λέει κι αυτός:

– Ας πάω κ' εγώ και να ιδήτε τι θα τον κάνω!

Η αλεπού είχε πάει για μούσμουλα και καθώς ερχόταν αποκεί, βρέθηκε μπροστά της ο λύκος και της λέει:

– Θα σε φάω.

Κ' η αλεπού φοβήθηκε κ' εφώναξε:

– Αδέρφι, αδέρφι, πρόφτασε και με τρώνε!

Κι ο γάτος μιαούριζεν άγρια κι ανημέρωτα με όλη τη δύναμή του και το σπήλαιο εβούιξε.

Ο λύκος πήρε δρόμο και πήγε και βρήκε την αρκούδα και τ' αγριογούρουνο και τους λέει:

– Αλήθεια μού είπατε! Αν δεν έφευγα, κοκκαλάκι δεν θα μου άφηνε.

Έκατσαν τότε και συλλογίζονταν πώς να κάνουν για να ιδούν τι πράμα ήταν αυτό.

Είπαν τότε να κάμουν ένα τραπέζι για τις ψυχές των πεθαμένων συντρόφων τους και να φωνάζουν και την αλεπού με το σύντροφό της κ' έτσι να τον ιδούν τι είναι.

Ο λύκος πήγε στα πρόβατα, άρπαξεν ένα αρνί. η αρκούδα πήγε στα ξύλα και τ' αγριογούρουνο στο μύλο.

Αφού έψησαν τ' αρνί, έστειλαν το λύκο να τους φωνάξη.

Καθώς ερχόταν, ο γάτος πηδούσε κ' έπιανε στον αέρα πουλιά κ' έτρωγε.

Ο λύκος άμα είδε κι αυτό έτρεξε μπροστά και τους είπε:

– Έρχονται! Πουλιά στον αέρα πιάνει αυτός!, άρπαξεν ύστερα ένα κομμάτι ψωμί κ' ένα κομμάτι κρέας και χάθηκεν αποκεί.

Το αγριογούρουνο πάει και κρύβεται στις στάχτες, κ' η αρκούδα ανέβηκε σ' ένα δέντρο.

Ήρθαν η αλεπού και ο γάτος. Κοιτάζουν, κανείς δεν είναι.

Πάει στις στάχτες ο γάτος κ' έξαφνα φταρνίζεται. Ε, τότε να ιδής! Ξιπάζεται τ' αγριογούρουνο και το βάζει στα πόδια, τρομάζει ο γάτος και σκαρφαλώνει στο δέντρο, ξαφνιάζεται η αρκούδα και πέφτει κάτω από το δέντρο και σκοτώνεται.

Κ' έτσι απόμειναν η αλεπού κι ο γάτος κ' έφαγαν με γέλια τ' αρνάκι.

Αίσωπος
και Μύθοι

Τίτλοι μύθων
Αισώπου

1. Ποια ζώα μετέχουν στον μύθο που διάβασες; Χαρακτήρισε σύντομα τα ζώα αυτά με βάση όσα λέγονται στο παραμύθι. Ποια είναι τα στερεοτυπικά γνωρίσματα του χαρακτήρα των ζώων που μετέχουν στο παραμύθι; Παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά και σε αυτό το παραμύθι;
2. Συνήθως οι μύθοι των ζώων έχουν ένα επιμύθιο που συνδέεται με κάποιο δίδαγμα. Στον συγκεκριμένο μύθο μπορείς να διακρίνεις κάποιο είδος διδάγματος; Διατύπωσέ το όσο πιο σύντομα και περιεκτικά μπορείς.
3. Με τη βοήθεια μιας ψηφιακής εφαρμογής για κόμικ ή, απλώς, με μαρκαδόρους ζωγράφησε το παραμύθι. Μπορείς να προσθέσεις στοιχεία από τους χαρακτήρες των ζώων και διαλόγους με σκοπό να γίνει πιο ανάγλυφο το δίδαγμά του.
4. Αν θεωρήσουμε ότι ο γάτος αντικαθίσταται από κάποιο άλλο ζώο, ποιο θα ήταν αυτό; Αποφάσισε ποιο ζώο επιθυμείς να εμπλέξεις στο παραμύθι αντί για τον γάτο και μετάγραψε ένα μέρος ή ολόκληρο το παραμύθι, χρησιμοποιώντας αυτό στη θέση του γάτου. Πώς αλλάζει το παραμύθι και πώς μεταβάλλεται το δίδαγμά του;

Τ. Αλεβίζος, Αλογάκια. Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Τζον Σέσκα, Η αληθινή ιστορία για τα τρία μικρά γουρουνάκια*

Χαρακτήρες (10): έξι αφηγητές, τρία γουρουνάκια, λύκος

Λύκος: Όλοι ξέρουν την ιστορία για τα τρία μικρά γουρουνάκια. Ή τουλάχιστον νομίζουν ότι την ξέρουν. Ωστόσο θα σας αποκαλύψω ένα μικρό μυστικό. Κανείς δεν ξέρει την πραγματική ιστορία, επειδή κανείς δεν άκουσε ποτέ τη δική μου πλευρά της ιστορίας. Είμαι ο Λύκος. Αλέξανδρος Τ. Λύκος. Μπορείτε να με αποκαλείτε Αλ.

Αφηγητής 1: Κανείς δεν γνωρίζει πώς ξεκίνησε όλη αυτή η υπόθεση με τον Μεγάλο Κακό Λύκο, αλλά είναι πλήρως εσφαλμένη.

Αφηγητής 2: Ίσως επειδή οι λύκοι τρώνε χαριτωμένα μικρά ζώα σαν τα κουνελάκια και τα πρόβατα και τα γουρουνάκια. Αυτή είναι η φύση τους. Αν ήταν χαριτωμένα τα cheeseburger, οι λαοί θα θεωρούσαν ίσως ότι οι άνθρωποι ήταν Μεγάλοι και Κακοί επίσης.

Αφηγητής 1: Αλλά όλη η Μεγάλη Κακή ιστορία είναι πλήρως εσφαλμένη.

Αφηγητής 2: Η πραγματική ιστορία συνδέεται με ένα φτέρνισμα και μία κούπα ζάχαρη.

Αφηγητής 3: Ας πάμε πίσω στο «Μια φορά κι έναν καιρό, ο φίλος μας, ο λύκος, έκανε μια τούρτα γενεθλίων για την αγαπητή του γιαγιά».

Αφηγητής 4: Είχε ένα φοβερό κρύωμα και φτερνιζόταν.

Αφηγητής 5: Του είχε τελειώσει η ζάχαρη.

Αφηγητής 6: Οπότε περπάτησε στον δρόμο παρακάτω, για να ζητήσει από τον γείτονά του ένα φλιτζάνι ζάχαρη.

Αφηγητής 1: Ο γείτονάς του ήταν ένα γουρουνάκι.

Αφηγητής 2: Και δεν ήταν πολύ έξυπνο.

Αφηγητής 3: Είχε χτίσει όλο το σπίτι του από καλάμι.

Αφηγητής 4: Μπορείς να το πιστέψεις; Ποιος λογικός άνθρωπος θα έχτιζε ένα σπίτι από καλάμι;

Αφηγητής 5: Οπότε βέβαια τη στιγμή που ο λύκος χτύπησε την πόρτα, αυτή απλώς έπεσε. δεν ήθελε δηλαδή ο λύκος να μπει στο σπίτι κάποιου άλλου.

Αφηγητής 6: Οπότε φώναξε.

Λύκος: Γουρουνάκι, ... Γουρουνάκι, είσαι μέσα;

Αφηγητής 1: Καμία απάντηση.

Αφηγητής 2: Ήταν έτοιμος να επιστρέψει στο σπίτι του χωρίς το φλιτζάνι ζάχαρης για την τούρτα γενεθλίων της αγαπητής γιαγιάς του.

Τα τρία γουρουνάκια.
Εικόνα AI

* Μετάφραση: Ελένη Χατζημαυρουδής.

Αφηγητής 3: Τότε άρχισε να τον φαγουρίζει η μύτη του.

Αφηγητής 4: Ένωσε να του 'ρχεται ένα φτέρνισμα.

Αφηγητές 1-2-3-4-5-6 (Μαζί): Λοιπόν, ξεφύσηξε και ξεφύσηξε.

Αφηγητής 1: Και φτερνίστηκε δυνατά.

Αφηγητής 2: Και ξέρετε; Όλο εκείνο το συναρμολογούμενο από καλάμι σπίτι γκρεμίστηκε. Και ακριβώς στη μέση του σωρού από τα καλάμια ήταν ξαπλωμένο το πρώτο γουρουνάκι –νεκρό όπως ένα καρφί στην πόρτα.

Αφηγητής 3: Ήταν στο σπίτι όλη εκείνη την ώρα.

Αφηγητής 4: Ήταν ντροπή να αφήσει κανείς ένα άριστο δείπνο χοιρινού να κείτεται εκεί στα καλάμια. Οπότε ο λύκος το έφαγε όλο.

Αφηγητής 5: Θεωρήστε το σαν ένα μεγάλο cheeseburger που απλώς κειτόταν εκεί.

Αφηγητής 6: Αισθανόταν κάπως καλύτερα. Αλλά ακόμη δεν είχε στη διάθεσή του το φλιτζάνι ζάχαρη που επιθυμούσε.

Αφηγητής 1: Οπότε πήγε στο επόμενο γειτονικό σπίτι.

Αφηγητής 2: Αυτός ο γείτονας ήταν ένα μικρό γουρουνάκι, ο αδερφός του πρώτου. Ήταν λίγο πιο έξυπνο, αλλά όχι και πολύ. Είχε χτίσει το σπίτι του με ξυλαράκια.

Αφηγητής 3: Χτύπησε το κουδούνι στο σπίτι από κλαδάκια.

Αφηγητής 4: Κανείς δεν απάντησε.

Αφηγητής 5: Φώναξε:

Λύκος: «Κύριε Χοίρε,... Κύριε Χοίρε, είσαι μέσα;»

Αφηγητής 6: Αυτός απάντησε ουρλιάζοντας:

Δεύτερο Γουρουνάκι: «Φύγε μακριά, λύκε. Δεν μπορείς να μπεις μέσα. Ξυρίζω τα μαλλιά στο πηγουνάτο πηγούνι μου».

Αφηγητής 1: Είχε αρπάξει το πόμολο της πόρτας, όταν ένωσε να του έρχεται ένα ακόμη φτέρνισμα.

Αφηγητές 1-2-3-4-5-6: Ξεφύσηξε και ξεφύσηξε.

Αφηγητής 2: Και προσπάθησε να καλύψει το στόμα του, αλλά φτερνίστηκε δυνατά.

Αφηγητής 3: Και δεν θα το πιστέψετε, αλλά το σπίτι αυτού του τύπου γκρεμίστηκε ακριβώς όπως και του αδερφού του.

Αφηγητής 4: Όταν διαλύθηκε η σκόνη, φάνηκε το δεύτερο μικρό γουρουνάκι ξαπλωμένο - νεκρό σαν καρφί στην πόρτα.

Λύκος: «Η τιμή του λύκου!»

Αφηγητής 5: Ξέρεις βέβαια ότι τα φαγητά θα χαλάσουν, αν τα αφήσεις έξω.

Αφηγητής 6: Οπότε ο λύκος έκανε το μοναδικό πράγμα που απέμενε. Απόλαυσε και πάλι το δείπνο του.

Αφηγητής 1: Σκεφτείτε το σαν μία δεύτερη βοήθεια.

Αφηγητής 2: Είχε αρχίσει να αισθάνεται τρομερά γεμάτος. Αλλά το κρύωμά του πήγαινε κάπως καλύτερα.

Αφηγητής 3: Και ακόμη δεν είχε εκείνο το φλιτζάνι ζάχαρη για την τούρτα γενεθλίων της αγαπητής γριάς γιαγιάς του.

Αφηγητής 4: Οπότε ο λύκος πήγε στο επόμενο σπίτι. Αυτός ο τύπος ήταν ο αδερφός του πρώτου και του δεύτερου μικρού γουρουνιού.

Αφηγητής 5: Πρέπει να ήταν το μυαλό της οικογένειας. Είχε χτίσει το σπίτι του από τούβλα.

Αφηγητής 6: Ο λύκος χτύπησε στο σπίτι από τούβλα. Καμία απάντηση.

Λύκος: «Κύριε Χοίρε,... Κύριε Χοίρε, είσαι μέσα;»

Αφηγητής 1: Και ξέρετε τι απάντησε εκείνο το θρασύ μικρό γουρούνι;

Τρίτο γουρούνι: «Φύγε μακριά, Λύκε. Μη με ξαναενοχλήσεις.»

Αφηγητής 2: Μιλάμε για έλλειψη ευγένειας!

Αφηγητής 3: Προφανώς είχε ένα ολόκληρο σακί ζάχαρης.

Αφηγητής 4: Και δεν θα έδινε στον λύκο ακόμη και ένα μικρό φλιτζάνι ζάχαρης για την τούρτα γενεθλίων της αγαπητής, γλυκιάς γριάς γιαγιάς του.

Αφηγητής 5: Τι γουρούνι!

Αφηγητής 6: Ο λύκος ήταν έτοιμος να πάει σπίτι και ίσως να ετοιμάσει μία όμορφη κάρτα γενεθλίων αντί τούρτας, όταν αισθάνθηκε ότι επανήλθε το κρώμα του.

Αφηγητές 1-2-3-4-5-6: Ξεφύσηξε. Και ξεφύσηξε. Και φτερνίστηκε μία φορά πάλι.

Αφηγητής 1: Τότε το τρίτο μικρό γουρουνάκι τσίριξε:

Τρίτο Γουρουνάκι: «Και η γριά γιαγιά μπορεί να καδίσει σε μία καρφίτσα!»

Αφηγητής 2: Ο λύκος ήταν συνήθως ένας αρκετά ήρεμος τύπος. Αλλά όταν άκουγε κάποιον να μιλά έτσι για την αγαπητή του, γλυκιά γριά γιαγιά, τρελαινόταν.

Αφηγητής 3: Όταν έφτασαν τα περιπολικά, ασφαλώς προσπαδούσε να γκρεμίσει το σπίτι του γουρουνιού. Και όλη την ώρα ο λύκος ξεφυσούσε και ξεφυσούσε και φτερνιζόταν και δημιουργούσε πραγματική σκηνή.

Αφηγητής 4: Τα υπόλοιπα, όπως λένε, είναι παρελθόν.

Αφηγητής 5: Οι ανταποκριτές των ειδήσεων ανακάλυψαν στοιχεία για τα δύο γουρουνία που είχε ήδη απολαύσει.

Αφηγητής 6: Θεώρησαν ότι ένας άρρωστος τύπος που πηγαίνει να δανειστεί ένα φλιτζάνι ζάχαρη δεν ακούγεται πολύ συναρπαστικός.

Αφηγητής 3: Οπότε ζωντάνεψαν την ιστορία με όλο αυτό το «ξεφύσημα και το λαχάνιασμα» και το «γκρέμισμα του σπιτιού με το φύσημα».

Αφηγητής 4: Και τον έκαναν τον Μεγάλο Κακό Λύκο.

Αφηγητής 5: Αυτό ήταν.

Αφηγητής 6: Η πραγματική ιστορία.

Λύκος: «Με έκαναν στόχο!»

Αφηγητές 1-2-3-4-5-6: Ίσως όμως μπορείτε να του δανείσετε ένα φλιτζάνι ζάχαρη.

Παραμύθια
του Τζον Σέσκα

Ο Τζον Σέσκα [Jon Scieszka] (8 Σεπτεμβρίου 1954-) είναι Αμερικανός συγγραφέας, γνωστός για τα παιδικά εικονογραφημένα βιβλία του. Σπούδασε ιατρική και αγγλικά στο Albion College του Μίσιγκαν. Αποφοίτησε το 1976 και το 1980 έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα στη συγγραφή από το Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Νέας Υόρκης. Εργάστηκε, μεταξύ άλλων, και ως δάσκαλος σε δημοτικό σχολείο. Διδάσκοντας στο σχολείο, ανακάλυψε ξανά πόσο έξυπνα είναι τα παιδιά και βρήκε το καλύτερο κοινό για τις περιέργες και αστείες ιστορίες που πάντα του άρεσε να διαβάζει και να γράφει. Το 1989 έγραψε την *Αληθινή ιστορία για τα τρία μικρά γουρουνάκια* η οποία έχει τύχει ευρείας αποδοχής από το κοινό. Έκτοτε έχει γράψει αρκετά βιβλία τα οποία έχουν βραβευθεί.

Πηγή: jonscieszka.com

1. Ετοιμαστείτε για τη δραματοποιημένη ανάγνωση του εναλλακτικού παραμυθιού. Θα χρειαστούν έξι αφηγητές, τρία γουρουνάκια και ο Λύκος. Μετά την ανάγνωση προσπαθήστε να ανακαλέσετε το παραδοσιακό παραμύθι για τον Λύκο και τα τρία Γουρουνάκια και εξηγήστε ποιες αλλαγές επιφέρει στον γνωστό μύθο η εκδοχή, που μελετήσατε. Πώς επηρεάζεται το μήνυμα της ιστορίας αλλάζοντας τον χαρακτήρα από την πλευρά του οποίου παρακολουθούμε τη δράση;
2. Σκέψου λίγο περισσότερο το ζήτημα της προοπτικής από την οποία γίνεται η αφήγηση (εστίαση). Επισκέψου το λήμμα [αφηγητής](#) στο Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων. Πώς ο χαρακτήρας από τα μάτια του οποίου παρουσιάζεται η ιστορία επηρεάζει, κατά τη γνώμη σου, τον/την αναγνώστη/-στρια;
3. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού, άκουσε το τραγούδι «Η παγίδα» του συγκροτήματος Magic de Spell⁵ (άλμπουμ *ΟΚ Πατέρα...*, Παραγωγή: Λύρα, 2009) και διάβασε τους στίχους του. Πώς συσχετίζεται το εναλλακτικό παραμύθι με το τραγούδι; Πώς το παραμύθι και το τραγούδι θα μπορούσαν να συνδεθούν με τον κόσμο, την καθημερινότητα και τα σοβαρά προβλήματά της; Για να διευρύνεις τον προβληματισμό σου, κοίταξε ξανά το λήμμα «Μύθος» που παρατίθεται παραπάνω.

<i>The trap... Η παγίδα (Magic de Spell)</i>		<i>Ζήσαμε εμείς καλά Κι αυτοί χειρότερα Τον Τζακ θα κρεμάσω Απ' τη φασολιά</i>	20
<i>Θέλω επιτέλους ο Τομ Να πιάσει τον Τζέρυ Ένα Στρουμφ στον Δρακουμέλ Την άνοιξη να φέρει Ο Μπαγκς Μπάνυ απ' τον Ταζ</i>	1	<i>Ζήσαμε εμείς καλά Κι αυτοί χειρότερα</i>	25
<i>Θέλω να φαγωθεί Και ο Τουίτνι μες στο στόμα Κάποιου γάτου να κρυφτεί</i>	5	<i>Ο Γούντι ο Τρυποκάρυδος Ψητός στο τραπέζι Κι ο Σρέντερ με καβούκια Από χελώνες να παίζει Η εξυπνάδα του Τεν Τεν</i>	30
<i>The trap... Η παγίδα Η Ωραία Κοιμωμένη Ποτέ να μην ξυπνήσει Ο καραφλός κυνηγός Τον Νταφ να μαδήσει Θέλω της Σταχτοπούτας Να μην κάνει το γοβάκι Κι απ' τα τρία γουρουνάκια Να μη μείνει κοκαλάκι</i>	10	<i>Ο Ντόκτορ Ματ να γελάει Στο τέλος ο Ντόμπυ ... τη Χιονάτη Κι ο πρίγκιπας χτυπά Τη Σταχτοπούτα στο παλάτι Η Κοκκίνοσκουφίτσα Στα μαύρα έχει ντυθεί Το λύκο ερωτεύτηκε μα Έχει σκοτωθεί</i>	35
<i>Με ξύλα απ' τον Πινόκιο Θ' ανάψω φωτιά</i>	15		40

4. Επίλεξε ένα παραμύθι της αρεσκείας σου και άλλαξε τους ρόλους, παρουσιάζοντας τον «ανταγωνιστή» ως πρωταγωνιστή. Αφηγήσου το στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου στην τάξη. Συζητήστε όλοι/-ες μαζί στην τάξη ποια ήταν η πιο επιτυχημένη ανατροπή παραμυθιού. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Vladimir Propp

⁵ Χριστοφόρου, Π. (Στιχουργός). Δημητριάδης, Δ. (Συνθέτης). Magic De Spell (2009). *ΟΚ Πατέρα...* [Δίσκος]. Λύρα.

Φαντάσου ένα καρβέλι ψωμί. Δεν χρειάζεται να το φανταστείς, βρίσκεται μπροστά σου στην κουζίνα, στην ψωμιέρα, στην πλαστική σακούλα, δίπλα στο μαχαίρι. Το μαχαίρι είναι ένα παλιό μαχαίρι που είχες διαλέξει σε μία δημοπρασία. έχει χαραγμένη τη λέξη ΨΩΜΙ στην ξύλινη λαβή. Ανοίγεις τη σακούλα, βγάζεις το κάλυμμα, κόβεις μια φέτα. Αλείφεις βούτυρο, από πάνω φυστικοβούτυρο, έπειτα μέλι, και βάζεις άλλη μια φέτα από πάνω. Λίγο μέλι στάζει στα δάχτυλά σου και το γλείφεις. Χρειάζεσαι ένα λεπτό περιπού, για να φας το ψωμί. Αυτό το ψωμί τυχαίνει να είναι μαύρο, αλλά υπάρχει επίσης άσπρο ψωμί, στο ψυγείο, και μια γωνιά από ψωμί σίκαλης που πήρες την περασμένη εβδομάδα, στρόγγυλο σαν ένα γεμάτο στομάχι τότε, που κοντεύει τώρα να μουχλιάσει. Κάποιες φορές κάνεις μόνος σου ψωμί. Θεωρείς το πλάσιμο του ψωμιού με τα χέρια σου χαλαρωτικό.

Φαντάσου μια περίοδο λιμού. Τώρα φαντάσου μια φέτα ψωμί. Και τα δύο είναι πραγματικά, αλλά τυχαίνει να είσαι στο ίδιο δωμάτιο με ένα μόνο από αυτά. Σκέψου τον εαυτό σου σε διαφορετικό δωμάτιο, γι' αυτό υπάρχει το μυαλό. Ξαπλώνεις τώρα σε ένα λεπτό στρώμα σε κάποιο ζεστό δωμάτιο. Οι τοίχοι είναι φτιαγμένοι από ξερό χώμα, και η αδελφή σου, που είναι μικρότερή σου, βρίσκεται στο ίδιο δωμάτιο. Πεδαίνει της πείνας, η κοιλιά της είναι πρησμένη, έχει μύγες στα μάτια της, τις διώχνεις με τα χέρια σου. Έχεις κι ένα κομμάτι ύφασμα, βρόμικο αλλά υγρό, και το πιέζεις στα χείλη της και στο μέτωπό της. Η φέτα ψωμί είναι όσο ψωμί μπόρεσες να κρατήσεις, για μέρες από ό,τι φαίνεται. Είσαι τόσο πεινασμένος όσο κι αυτή, αλλά όχι τόσο εξαντλημένος. Πόσο θα πάρει μέχρι να έρθει κάποιος με περισσότερο ψωμί; Σκέφτεσαι προς στιγμή να πας έξω να δεις μήπως βρεις κάτι φαγώσιμο, αλλά έξω οι δρόμοι είναι μολυσμένοι με ακαθαρσίες και η βρομιά από τα πτώματα είναι διάχυτη.

Να μοιραστείς το ψωμί ή να δώσεις όλη τη φέτα στην αδελφή σου; Να φας τη φέτα μόνος σου; Άλλωστε έχεις περισσότερες ελπίδες να ζήσεις, είσαι δυνατότερος. Πόσο χρειάζεται, για να αποφασίσεις;

Φαντάσου μία φυλακή. Υπάρχει κάτι που ξέρεις ότι δεν έχεις πει ακόμη. Οι επικεφαλής της φυλακής ξέρουν ότι ξέρεις. Κι αυτοί που δεν είναι επικεφαλής. Αν ομολογήσεις, τριάντα με σαράντα, μπορεί ακόμη και εκατό φίλοι σου, σύντροφοί σου, θα συλληφθούν και θα πεδάνουν. Αν αρνηθείς να μιλήσεις, η νύχτα αυτή θα είναι η τελευταία σου. Πάντοτε διαλέγουν τη νύχτα. Δεν σκέφτεσαι όμως τη νύχτα, μόνο τη φέτα ψωμί που σου πρόσφεραν. Πόσο χρειάζεται; Η φέτα ψωμί ήταν μαύρη και φρέσκια και σου θύμιζε τις ακτίνες του ήλιου, όταν πέφτουν σε ένα ξύλινο πάτωμα. Σου θύμιζε μια φρουτιέρα, μια κίτρινη φρουτιέρα που υπήρχε κάποτε στο σπίτι σου. Είχε μήλα και αχλάδια. Βρισκόταν πάνω σε ένα τραπέζι

Κορίτσι που κρατάει ψωμί.
Εικόνα AI

* Μετάφραση: Ελένη Χατζημαυρουδή.

που φέρνεις επίσης στο μυαλό σου. Δεν είναι η πείνα ή ο πόνος που σε σκοτώνουν, αλλά η απουσία της κίτρινης φρουτιέρας. Αν μπορούσες να κρατήσεις τη φρουτιέρα στα χέρια σου, ακριβώς εδώ, θα μπορούσες να αντισταθείς στα πάντα, λες στον εαυτό σου. Το ψωμί που σου πρόσφεραν είναι απατηλό, δεν σημαίνει ζωή.

Η **Μάργκαρετ Άτγουντ [Margaret Atwood]** (γεν. 1939) γεννήθηκε στην Όταβα του Καναδά. Πέρασε τα παιδικά της χρόνια στο βόρειο Οντάριο και το Κεμπέκ, κι άρχισε να γράφει σε ηλικία πέντε χρόνων «διδασκτικά θεατρικά έργα, ποιήματα, εικονογραφημένες ιστορίες κι ένα ημιτελές μυθιστόρημα». Σήμερα, εκτός από ποιήτρια, είναι η πιο γνωστή πεζογράφος και κριτικός του Καναδά. Έχει γράψει περισσότερα από σαράντα μυθιστορήματα, ποιήματα, παιδικά βιβλία και δοκίμια. Ζει στο Τορόντο. Έχει βραβευτεί μεταξύ των άλλων και με το βραβείο «Premio Principe de Asturias de las Letras» (2008).

Πηγή: βιβλιονέτ

Ήταν κάποτε δύο αδελφές. Η μία ήταν πλούσια και δεν είχε παιδιά, η άλλη είχε πέντε παιδιά και ήταν χήρα, και τόσο φτωχή που δεν είχε πια φαγητό. Πήγε στην αδελφή της και της ζήτησε μια μπουκιά ψωμί. «Τα παιδιά μου πεθαίνουν», της είπε. Η πλούσια αδελφή είπε: «Το ψωμί δεν φτάνει ούτε για μένα», και την έδιωξε από την πόρτα της. Έπειτα επέστρεψε ο άντρας της πλούσιας αδελφής στο σπίτι και δέλησε να κόψει μία φέτα ψωμί, αλλά όταν χάραξε το ψωμί με το μαχαίρι, πετάχτηκε κόκκινο αίμα.

Όλοι ήξεραν τι σημαίνει αυτό.

Πρόκειται για ένα παραδοσιακό γερμανικό παραμύθι.

Το καρβέλι ψωμί που σου εμφάνισα με τρόπο μαγικό αιωρείται περίπου ένα πόδι πάνω από το τραπέζι της κουζίνας σου. Το τραπέζι είναι συνηθισμένο, δεν έχει κρυφές πορτούλες. Μία μπλε πετσέτα αιωρείται κάτω από το ψωμί, και δεν υπάρχουν νήματα που συνδέουν το ύφασμα με το ψωμί ή το ψωμί στο ταβάνι ή το τραπέζι στο ύφασμα –το απέδειξες περνώντας το χέρι σου από πάνω και από κάτω. Δεν άγγιξες όμως το ψωμί. Τι σε εμπόδισε; Δεν θέλεις να ξέρεις αν το ψωμί είναι πραγματικό ή αν πρόκειται για οφθαλμαπάτη στην οποία τρόπον τινά σε παρέσυρα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι βλέπεις το ψωμί, μπορείς ακόμη και να το μυρίσεις, μυρίζει προζύμι, και μοιάζει συμπαγές, όπως και το μπράτσο σου. Μπορείς όμως να το εμπιστευτείς; Μπορείς να το φας; Δεν θέλεις να ξέρεις, φαντάσου το.

1. Δοκιμάστε εκφραστική ανάγνωση του κειμένου αξιοποιώντας έναν αφηγητή για καθεμιά από τις πέντε ιστορίες.
2. Τι πιστεύεις ότι συμβολίζει το ψωμί σε καθεμιά από τις μικροαφηγήσεις που συμπεριλαμβάνονται στο παραμύθι; Συνεργατικά σε ομάδες συνθέστε τη δική σας πλοκή για το ψωμί. Διαβάστε στην τάξη και συζητήστε για τους συμβολισμούς που επιλέξατε.
3. Θυμήσου τα τυπικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού που αναφέρονται στη δραστηριότητα 1 του πρώτου κειμένου της συστάδας και σημείωσε ποια εντοπίζεις στην αφήγηση της Μ. Άτγουντ.
4. Επίλεξε ένα άλλο σημαντικό για τον πολιτισμό αγαθό ή συνήθεια (π.χ. νερό, φίλια, τραγουδι, ρούχο, προσευχή, σπίτι) και γράψε μια σύντομη ιστορία, στην οποία θα δείξεις τη σημασία του αξιοποιώντας το ως σύμβολο.

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες πάρτε συνέντευξη από κάποιον από τους ήρωες/τις ηρώιδες των κειμένων της συστάδας. Ηχογραφήστε τη συνέντευξη και αναρτήστε τη σε ψηφιακό περιβάλλον αφιερωμένο στο Παραμύθι.
2. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες μετατρέψτε τις 31 λειτουργίες του Propp σε κάρτες αντίστοιχες στις διαστάσεις με τραπουλόχαρτα. Μπορείτε να τις εικονογραφήσετε όπως εσείς προτιμάτε. Στη συνέχεια παίξτε με την «τράπουλα» του Propp, δημιουργώντας συνεργατικά παραμύθια. Μπορείτε να παραλείψετε κάποιες κάρτες, όταν δημιουργείτε τα παραμύθια, ή να τις ξαναχρησιμοποιήσετε. Φροντίστε όμως να μην αλλάξετε τη σειρά των λειτουργιών. Στο τέλος καταγράψτε τα παραμύθια που δημιουργήσατε σε τετράδιο και εικονογραφήστε τα με δικές σας ζωγραφιές. Εναλλακτικά καταχωρίστε τα σε μορφή ψηφιακού βιβλίου (με τη βοήθεια εφαρμογών όπως e-me, Lucidpress, AnyFlip, Joomag, Yumpu, FlipHTML5, κ.ά.), το οποίο θα αναρτήσετε στην ηλεκτρονική σας τάξη.
3. Λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα της συστάδας και υιοθετώντας από το καθένα ένα τουλάχιστον στοιχείο, δημιούργησε το δικό σου παραμύθι για ένα πρόβλημα σχετικό με τη ζωή σου ή την κοινωνική πραγματικότητα, συμπληρώνοντας και το κατάλληλο επιμύθιο. Μπορείς να επινοήσεις τους δικούς σου χαρακτήρες.
4. Δουλεύοντας όλοι μαζί, δημιουργήστε το δικό σας εξώφυλλο για τον τόμο που θα περιλαμβάνει τα παραμύθια των προηγούμενων δραστηριοτήτων. Μπορείτε να φωτοτυπήσετε τον τόμο με κάποιο από τα εξώφυλλα που θα επιλέξετε και να διαθέσετε τα κείμενά σας στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σας από άλλες τάξεις.
5. Συνεργατικά σε ομάδες, μετατρέψτε κάποιο από τα κείμενα της συστάδας σε θεατρικό. Δημιουργήστε για τον σκοπό αυτόν το σενάριο, σχεδιάστε τα κοστούμια και τα σκηνικά, φτιάξτε τους διαλόγους και αποφασίστε για την απαραίτητη μουσική υπόκρουση. Παρουσιάστε το έργο σας στην τάξη. Όλες οι ομάδες παρακολουθούν τα θεατρικά των άλλων προσεκτικά αποτυπώνοντας, σε ατομικό επίπεδο, τα δυνατά σημεία και τις προτάσεις για βελτίωση.
6. Συνεργατικά σε дуάδες, δημιουργήστε έναν κατάλογο με λέξεις-κλειδιά που θεωρείτε σημαντικά για τα λαϊκά παραμύθια. Μπορείτε να τον παρουσιάσετε σε μορφή αλφάβητου, δεκαλόγου κ.ο.κ.
7. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες δημιουργήστε το δικό σας παραμυθόσπιτο, για να στεγαστεί εκεί ο κύριος Παραμυθάς / η κυρία Παραμυθού. Μπορείτε είτε να το περιγράψετε με λόγια, είτε να φτιάξετε ένα ποίημα στο οποίο θα οδηγείτε τη φαντασία του/της αναγνώστη/-στριας με τη βοήθεια των κατάλληλων εκφραστικών μέσων ή μια ζωγραφιά.
8. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες δημιουργήστε ένα ποίημα στο οποίο σχολιάζετε το δίπολο «παραμύθι vs. σύγχρονη πραγματικότητα».

Λειτουργίες του παραμυθιού του Propp

Το κάστρο του παραμυθιού. Εικόνα AI

Επέκταση συστάδας
«Ένας κόσμος μαγικός»

Δελτίο Εξόδου
«Ένας κόσμος μαγικός»

Υπερπληροφόρηση. Πηγή: wikimedia commons

Ο ίος του υπολογιστή. Πηγή: wikimedia commons

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Στην παρούσα συστάδα σου δίνεται η δυνατότητα να ασχοληθείς με τον αθλητισμό και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και να διαπιστώσεις τη θέση τους στη ζωή σου. Σε ποιο βαθμό αποτελούν δημιουργικές ή μη δραστηριότητες τις οποίες μπορεί να υιοθετήσει ένας/μία έφηβος/-η; Αφού διερευνήσεις κείμενα που αναφέρονται σε διαφορετικές πτυχές του θέματος, έχεις τη δυνατότητα να στοχαστείς, να προβληματιστείς, να διαλεχθείς εποικοδομητικά, να δημιουργήσεις και να αναλάβεις δράση σχετικά με τα θέματα αυτά.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Βαρελλά, Α. [1993] ⁽²⁵⁾2017). *Αρχίζει το ματς*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Κιοσσές, Σ. (2023). «Η τιμωρία». Στο *Τα Πρωτοβρόχια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μαρτέν, Π. (2023). «Πανικός στη Βιβλιοθήκη». Στο *Βρες τον ένοχο! Γρίφοι σε κάθε όροφο 1* (Φ. Μανδηλαράς, Μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Θεοδωρίδου, Ε. [2019] ⁽²⁾2021). «λ... όπως LOL!». Στο *ΩΔΗ...ΣΕΙΑ ΜΙΑΣ ΕΦΗΒΗΣ*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Λέξεις – κλειδιά

αθλητικογράφος, αθλητισμός, αφηγητής, δημιουργικές δραστηριότητες, εικόνα, εστίαση, ηλεκτρονικά παιχνίδια, χαρακτήρας

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- απολαμβάνεις την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων
- εντοπίζεις μορφολογικά και θεματικά χαρακτηριστικά του κειμένου και να προβληματιστείς με τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία αποδίδει τον κόσμο και την ανθρώπινη εμπειρία
- εκφράζεις με δημιουργικό λόγο τις δικές σου ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα και βιώματα
- παραγάγεις ατομικό και ομαδικό, προφορικό, γραπτό και πολυτροπικό λόγο
- εντοπίζεις τους εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιούν οι λογοτέχνες
- αντιληφθείς τον διάλογο των κειμένων μεταξύ τους και με την κοινωνική πραγματικότητα
- συμμετέχεις σε ομάδες ανάγνωσης, αξιοποιώντας τις προσωπικές σου εμπειρίες
- προβληματίζεσαι γύρω από τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα αποτυπώνουν το κοινωνικό περιβάλλον της δράσης των ηρώων/ηρωίδων

Τα οφέλη του αθλητισμού και των βιντεοπαιχνιδιών

1. Κατάγραψε μία αθλητική δραστηριότητα, με την οποία σου αρέσει να ασχολείσαι στον ελεύθερό σου χρόνο. Με ποια τρία επιχειρήματα θα στηρίξεις στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου την πρόταση να ασχοληθούν με τη δραστηριότητα αυτή; Στην ολομέλεια της τάξης μπορούν, όσοι/-ες επιθυμούν, να αναπτύξουν τις απόψεις τους σχετικά με τις αθλητικές δραστηριότητες που επέλεξαν, παρουσιάζοντας και τα αντίστοιχα επιχειρήματα. Για όποια δραστηριότητα σας έκανε εντύπωση ετοιμάστε -ως χειροτεχνία ή διαδικτυακά- μία αφίσα για να την προτείνετε σε όλο το σχολείο. Αναρτήστε την στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου ή στην ηλεκτρονική σας τάξη.
2. Συζητήστε οργανωμένα τον ρόλο των ηλεκτρονικών παιχνιδιών στη ζωή σας. Στη συζήτησή σας μπορείτε να λάβετε υπόψη τα ακόλουθα ερωτήματα:
 - ▶ Πόσες ώρες την εβδομάδα αφιερώνετε στα ηλεκτρονικά παιχνίδια;
 - ▶ Ποια ηλεκτρονικά παιχνίδια προτιμάτε; Σκεφτείτε στην απάντησή σας την υπόθεση / πλοκή, τους χαρακτήρες, το σκηνικό στις διαφορετικές πίστες, τα χρώματα, τα ποικίλα εφέ, τη μουσική.
 - ▶ Ποιο είναι το θέμα του αγαπημένου σας ηλεκτρονικού παιχνιδιού;
 - ▶ Πώς αντιδράτε, όταν εμπλέκεται βία στο ηλεκτρονικό παιχνίδι;
 - ▶ Πώς αισθάνεστε, όταν παίζετε;
 - ▶ Έχετε διαπιστώσει κάποια επίδραση στα μάτια / έχετε νιώσει πονοκέφαλο / έχετε αποκτήσει κάποια συνήθεια παίζοντας κάποιο ηλεκτρονικό παιχνίδι;
 - ▶ Αν σας δοθεί η δυνατότητα να παίξετε με άλλα άτομα διαδικτυακά, πώς επιλέγετε τους/τις συμπαίκτες/-τριές σας;
 - ▶ Πώς αντιδράτε αν, στη διάδραση με συμπαίκτες/-τριές σας στο διαδίκτυο, αισθανθείτε ότι κάποιος/-α δεν σας φερθεί σωστά;
 - ▶ Με ποιον ενήλικα θα μοιραζόσασταν την ανησυχία ότι κάτι σας απασχολεί σε σχέση με το ηλεκτρονικό παιχνίδι που προτιμάτε;
 - ▶ Αν δημιουργούσατε το δικό σας παιχνίδι, ποια στοιχεία θα φρονιζάτε να συμπεριλάβετε σε αυτό;

Χειριστήριο παιχνιδιού «video game»

Α΄ ΦΑΣΗ

*Κοινοποίηση των κειμένων της συστάδας,
πρώτη ανάγνωση και εργασία στην ολομέλεια*

1. Κοιτάξτε σύντομα τους τίτλους των κειμένων της συστάδας. Τι περιμένετε να διαβάσετε στα κείμενα;
2. Αφού προσεγγίσετε τα κείμενα σε μια πρώτη ανάγνωση, συζητήστε τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν. Σας άρεσαν; Ποιες ιδιαίτερες καταστάσεις αντιμετωπίζουν οι ήρωες/-ίδες των κειμένων;

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Αγγελική Βαρελλά, Αρχίζει το ματς

Ολυμπιάδα 1980

ΑΘΗΝΑ
Ο Φώτης
παρακολουθεί
για πρώτη φορά
τους ολυμπιακούς αγώνες.
Βρίσκεται στη Μόσχα
και γίνεται φίλος
με ένα μικρό αρκουδάκι,
τον Μίσα.

Μίσα,
η μασκώτ
των αγώνων

Ivaylo Hristov (1980). Πηγή: freesvg

ΜΟΣΧΑ
Ο δεσμός
των ολυμπιακών αγώνων
περνάει
από μια καινούρια
οδύσσεια,
καθώς απειλείται
αποχή
από χώρες της Δύσης

Η εφημερίδα έγραφε: «Σωβινισμός και... ζωάκια. Η αρχή έγινε με τους Καναδούς που, το 1976, στην ολυμπιάδα του Μόντρεαλ λανσάρησαν,¹ για μασκώτ² των αγώνων, έναν κάστορα. Ακολούθησαν οι Σοβιετικοί, με το περίφημο αρκουδάκι τους, τον Μίσα. Οι Αμερικανοί προβάλλουν τον αετό τους για μασκώτ της ολυμπιάδας του Λος Άντζελες, που θα γίνει το 1984, ενώ οι Νοτιοκορεάτες, που το 1988 θα οργανώσουν την ολυμπιάδα στη Σεούλ, ανακοίνωσαν ότι μασκώτ των αγώνων θα είναι μια τίγρη, σύμβολο της γενναιότητας. Έτσι τα «δύστυχα» ζωάκια μπλέκουν κι αυτά στο σωβινισμό που κυριαρχεί τελευταία σε κάθε μεγάλη αθλητική διοργάνωση».

Ο Μίσα ήταν μια σκέτη γλύκα. Ο Φώτης τον έβλεπε και λυπόταν που δεν είχε δίπλα του τους δικούς του για να το σχολιάσουν. Ήταν σίγουρος ότι η μητέρα του θα ξετρελαινόταν κι ο πατέρας του θα το εξέταζε από την άποψη του κατά πόσον κτλ.

¹ λανσάρω: παρουσιάζω, εισάγω, προβάλλω κάτι καινούριο, θέτω σε πρώτη χρήση. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

² μασκώτ: αντικείμενο που θεωρείται ότι μπορεί να φέρει ευτυχία ή γούρι. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

Σωβινισμός
ή σοβινισμός
(ορισμός)

Αν και καθόταν στις κερκίδες του σταδίου, αν και τον φυσούσε το δυνατό μοσχοβίτικο αεράκι, αν και είχε τελειώσει η τελετή της έναρξης –μια υπέροχη τελετή–, ακόμα δεν πίστευε ότι παρακολουδούσε από τόσο κοντά τους ολυμπιακούς αγώνες. Η απόφαση πάρθηκε πριν από δύο χρόνια, τη μέρα που άκουγαν τα αποτελέσματα των εισαγωγικών εξετάσεων για το πανεπιστήμιο. Είχαν κρεμαστεί στο ραδιόφωνο κι άκουγαν ένα ένα τα ονόματα να πέφτουν μέσα στο δωμάτιο σαν χοντρό χαλάζι. Ο Αργύρης κρατούσε την ψυχραιμία του και η Μάγια έκανε την αδιάφορη, μα ο Φώτης δεν είχε αυταπάτες. Τους ήξερε τόσο καλά και τους δύο. Υπέφεραν περισσότερο από τον ίδιο, γιατί ο ίδιος ήξερε τι είχε γράψει και ήταν σίγουρος. Εκείνοι όμως δεν ήξεραν κι ανησυχούσαν.

Η **Αγγελική Βαρελλά** (Θεσσαλονίκη 1930-2022) ήταν συγγραφέας παιδικών βιβλίων. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Πρόεδρος της Γυναικείας Λογοτεχνικής συντροφιάς, μέλος πολλών εταιρειών, οργανώσεων, ελληνικών και διεθνών, που δραστηριοποιούνται στον χώρο της λογοτεχνίας, κυρίως της παιδικής. Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1966 με το ταξιδιωτικό *Η Ελλάδα κι εμείς*, το οποίο γράφτηκε στον τιμητικό πίνακα της International Board on Books for Young People (IBBY). [...] Πολυγραφότατη και αγαπημένη συγγραφέας των παιδιών διακρίθηκε για το δροσερό και γλαφυρό ύφος της γραφής της, την πλούσια γλώσσα, το χιούμορ, τη λεπτή ειρωνεία, τον ήρεμο λυρισμό. Έχει τιμηθεί με το Κρατικό Βραβείο Βιβλίου Γνώσεων για τα παιδιά (1988).

Αναγνωστόπουλος, Β.Δ. (2007). «Αγγελική Βαρελλά». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 252.

Όταν το όνομά του έπεσε σαν πεφταστέρι μέσα στο δωμάτιο, τρεις άνθρωποι χίμηξαν επάνω του, όπως κάνουν οι άλλοι ποδοσφαιριστές στον τυχερό παίκτη που πέτυχε γκολ.

– Γκολ! φώναξε ο Αργύρης.

– Γκολ! φώναξε ο Φοίβος.

Μα περισσότερο απ' όλους φώναξε η μάνα του:

– Γκόσοολλλλ! Πεξ μου τι δέλεις, είπε αμέσως μετά η Μάγια, σαν τη μάγισσα του παραμυθιού, και θα σου το κάνω.

Ο Φώτης γέλασε πανευτυχής.

– Δηλαδή, αν σου πω πως δέλω να πάω στους ολυμπιακούς αγώνες, θα μου δώσεις τα λεφτά να πάω;

Η Μάγια δε δίστασε ούτε λεπτό:

– Και βέβαια σου το υπόσχομαι!

Η Μάγια έλαμπε. Ο Αργύρης άστραφτε. Το υποσχέθηκε κι εκείνος. Ο Φοίβος του 'κλεισε το μάτι. «Τυχεράκια!»

Δυο χρόνια τώρα σπούδαζε οικονομικές επιστήμες και παράλληλα δούλευε σε μια εταιρεία τσιμέντων. «Τσιμέντο να γίνει» είχε πει όταν βρέθηκε η δουλειά, το διασκέδασε λίγο, μα ήξερε ότι η δου-

λειά αυτή δεν του ταίριαζε. Εκείνος λαχταρούσε τη δημοσιογραφία, τη μυρωδιά του μελανιού πάνω στο γρήγορο ρυθμό των γεγονότων, θα 'θελε να γράφει και να σχολιάζει όσα συνέβαιναν, αρχίζοντας από τα αθλητικά γεγονότα και καταλήγοντας στα ...διανυκτερεύοντα φαρμακεία.

Να, έτσι που παρακολουδούσε με τα μάτια δεκατέσσερα τους αγώνες, θα μπορούσε μια χαρά να γράφει ανταπόκριση στην εφημερίδα. Καδισμένος στις ψυχρές κερκίδες, φλογιζόταν ολόκληρος μέσα του. Έτρεχε μαζί με τους δρομείς, παρακολουδούσε τις ανάσες τους, το φίνις, πηδούσε με τους άλτες, έριχνε ακόντιο και σφαίρα, πέρναγε εμπόδια κι έπαιρνε μέρος στο μαραθώνιο. [...]

Ποιος μίλησε για συμπτώσεις;

Α ναι, εσύ, Μάγια, που πιστεύεις και στα «τυχερά». Είδες τι σύμπτωση, να καθίσει ο γιος σου στο αεροπλάνο δίπλα σ' ένα γνωστό τηλεπαρουσιαστή της «Αθλητικής Κυριακής»; Είδες σύμπτωση να πιάσουν κουβέντα, να ρωτήσει ο ένας τον άλλον μερικά πράγματα και να γοητευτεί εκείνος από την ανοιχτόκαρδη λαλιά του παιδιού σου;

Ο γνωστός τηλεπαρουσιαστής απαντούσε σ' όλα τα ερωτήματα που του έδετε ο Φώτης με την καρδιά του, χωρίς επιφύλαξη. Στο τέλος του έκανε κι εκείνος μια ερώτηση:

– Δε μου λες, μικρέ, το κατάλαβες ότι μου πήρες συνέντευξη;

Γέλασαν κι οι δύο. Οι ερωτήσεις πράγματι ήταν πολύ ζουμερές.

«Τώρα που βρισκόσαστε έξω από το γυαλί, μπορείτε να μου πείτε αν υπάρχει ικανό αθλητικό επιτελείο για τις αθλητικές εκπομπές; Πιστεύετε ότι η ένταξή σας στο αθλητικό επιτελείο της ΕΡΤ είναι η κορυφαία στιγμή της δημοσιογραφικής σας καριέρας; Είναι γνωστή η μεγάλη σας αγάπη για το ποδόσφαιρο. Σας έχουν χρωματίσει οι φίλαθλοι ως δημοσιογράφος; Η δημοσιότητα σας έχει αλλάξει τη ζωή;»

– Να μη χαθούμε. Στείλε μου ένα σου κείμενο, να δω πώς γράφεις, και πέρασε καμιά μέρα να με δεις.

Το πρώτο του κείμενο ήταν για το αμερικάνικο μπάσκετ, που λατρεύεται σαν θεός σ' αυτή τη χώρα κι αποτελεί μια αναγκαιότητα, έναν τρόπο ζωής, όπως συμβαίνει στη Βραζιλία με το ποδόσφαιρο. [...]

Αυτό ήταν ένα από τα βασικά αθλητικά πιστεύω του Φώτη. Το πρώτο του άρθρο τυπώθηκε αμέσως στην εφημερίδα, το δεύτερο αφορούσε την κριτική των αγώνων: «Οι φίλαθλοι, όταν διαβάζουν εφημερίδα, ακούν ραδιόφωνο ή βλέπουν τηλεόραση, έχουν την προσδοκία να διαβάσουν, ν' ακούσουν και να δουν κάτι περισσότερο από το συγκεκριμένο γεγονός. Θέλουν σχόλια και κριτικές, δέλουν δηλαδή μια εμβάδυνση στα γεγονότα. Και για τους Έλληνες δημοσιογράφους ή τηλεπαρουσιαστές ή εκφωνητές αθλητικών αγώνων αυτή είναι η πιο δύσκολη στιγμή, γιατί αυτομάτως αποτελούν στόχο επίθεσης και αντίστοιχης κριτικής απ' αυτούς στους οποίους αναφέρεται ο σχολιασμός τους».

Αυτό ήταν ένα άλλο πιστεύω του. Ήθελε να λέει τη γνώμη του. Μα ήξερε ότι αυτό δεν άρεσε σε πολλούς.

– Η κριτική από την τηλεόραση ή τις εφημερίδες δεν μπορεί να είναι μονόδρομος, συνήθιζε να λέει.

Το επόμενο βήμα του Φώτη ήταν να πάρει συνεντεύξεις από γνωστούς τηλεπαρουσιαστές της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου. Σε μια απ' αυτές τις συνεντεύξεις του ζήτησαν να κάνει κι ένα δοκιμαστικό, δηλαδή να εκφωνήσει έναν αγώνα. Το δοκιμαστικό πέτυχε, παρ' όλο που ο Αργύρης αρνιόταν να το πιστέψει. Η Μάγια δεν αμφέβαλε ούτε λεπτό για την επιτυχία του Φώτη.

– Ε, καλά, πώς ήσουν τόσο σίγουρη, αφού πρώτη φορά έκανε το παιδί αυτή τη δουλειά;

– Πρώτη φορά; έκανε η Μάγια και γούρλωσε τα μάτια της. Καλέ, μια ζωή ετοιμαζόταν για να γίνει εκφωνητής αθλητικών αγώνων. Δε με ρωτάς κι εμένα τι τράβηξα που τον άκουγα να παίζει εδώ στο διάδρομο κι έτρωγα κατακούτελα όλες τις κατεβασίες, τα αράουντ,³ τα κόρνερ⁴ και τα πέναλτι;⁵

³ αράουτ: το πλάγιο άουτ. (Λεξικό Μπαμπινιώτη, 2002: 268)

⁴ κόρνερ: 1. καθεμιά από τις τέσσερις γωνίες του γηπέδου στα σημεία που τέμνονται κάθετα οι λευκές γραμμές που ορίζουν τον αγωνιστικό χώρο [...] 2. Το να βγει η μπάλα έξω από τον αγωνιστικό χώρο, πίσω από τη γραμμή του τέρματος της ομάδας που αμύνεται, αφού προσκρούσει σε αμυνόμενο παίκτη ή αποκρουστεί από αυτόν. (Λεξικό Μπαμπινιώτη, 2002: 934)

⁵ πέναλτι: η αυστηρότερη ποινή που καταλογίζει ο διαιτητής εις βάρος της αμυνόμενης ομάδας, όταν παίκτης της ενεργήσει αντικανονικά μέσα σε καθορισμένο χώρο. (Λεξικό Μπαμπινιώτη, 2002: 1370)

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Σπύρος Κιοσσές, Η τιμωρία

Οργανισμός
Προγνωστικών
Αγώνων
Ποδοσφαίρου.
Πηγή: Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

Σήμερα είμαστε τιμωρημένοι. Όλοι μας. Ο Κώστας-κι-ο-Νίκος, ο Νίκος της θείας Δήμητρας, ο Μάκης κι εγώ. Γιατί παίζαμε μπάλα στον δρόμο, δεν πήγαμε στα χορταράκια ή στην αυλή του παλιού ξυλουργείου, επειδή διαζόμεσταν, ο Νίκος που έχει την μπάλα θα έφευγε γρήγορα και δεν θα μας άφηνε την μπάλα του για να μην τη χάσουμε, κι έτσι είπαμε να παίξουμε γρήγορα ένα ματσάκι στον δρόμο, μαζί με κάτι φίλους μας που ήρθαν από άλλες γειτονιές. [...]

Κοκαλώσαμε απ' την τρομάρα μας. Και γι' αυτό που έγινε και γι' αυτό που θα γινόταν μετά. Αυτό που έγινε ήταν ότι έσπασε το τζάμι από το παράθυρο. Αυτό που θα γινόταν μετά ήταν η τιμωρία που μας περιμέναμε. [...]

Αν κι έφταιγε ο Κώστας, το κεφάλι του δηλαδή, κανένας μας δεν θα την έβγαζε καθαρή. Σιγά μη ρωτούσαν ποιανού πόδι, χέρι ή κεφάλι ήταν αυτό που έδωσε την τελική φόρα στην μπάλα και τη χαριστική βολή στο τζάμι. [...] Γι' αυτούς ήταν απλό: Παιδιά παίζουν μπάλα, σπάει τζάμι, τιμωρούνται παιδιά. Σε λιγότερο από ένα λεπτό ήταν στο παράθυρο και σε δύο το πολύ λεπτά στην πόρτα η κυρία Πέπη. «Παλιόπαιδα, θα φωνάξω την αστυνομία, ανάγωγα, ντροπή σας». Και σαν ντόμινο, η

μια μαμά μετά την άλλη έβγαιναν στις πόρτες και συγκεντρώνονταν στο σημείο της ζημιάς. Νομίζω ότι η τιμωρία όλων μας, όπως το περιμέναμε, πιο πολύ ήταν επειδή νευρίασαν με την κυρία Πέπη κι αυτά που έλεγε εναντίον τους. Γιατί, με το που τις είδε, τα έβαλε με τις μανάδες μας. Ότι δεν ξέρουν να μας μεγαλώνουν σωστά και μας αφήνουν να αλητεύουμε όλη μέρα, και τέτοια. Η μαμά ήταν έξαλλη. Γιατί την εκδέτω, δηλαδή την κάνω ρεζίλι, εγώ είμαι μικρός, ό,τι κι αν κάνω, ο κόσμος θα κατηγορήσει αυτήν και τον μπαμπά. Ακόμη κι αν κάνω κάτι πολύ κακό, αν κλέψω, ας πούμε, αυτοί θα πάνε φυλακή κι όχι εγώ. Γιατί εγώ είμαι παιδί κι αυτοί είναι υπεύθυνοι για μένα και τις πράξεις μου. [...]

Εγώ δεν ξέρω πώς να περάσει η ώρα. Έχω τελειώσει τα μαθήματα για τη Δευτέρα. Μόλις τέλειωσα το *Με οικογένεια* του Έκτορ Μαλό. Είχα διαβάσει πιο πριν το *Χωρίς οικογένεια*, που το έγραψε ο ίδιος συγγραφέας. Από τότε που έμαθα ότι μπορείς να δανειστείς δωρεάν βιβλία από τη δημοτική βιβλιοθήκη, πηγαίνω κάθε βδομάδα σχεδόν. Έβγαλα και μία κάρτα, έχω τον αριθμό 320, και ψάχνω στα ράφια τίτλους που μου φαίνονται ενδιαφέροντες. Κάποια βιβλία είναι πολύ ωραία. Άλλα όχι και τόσο. Σε ένα τετράδιο γράφω φράσεις που μου αρέσουν. Από το *Χωρίς οικογένεια* έγραψα την πρώτη φράση: «Είμαι ένα παιδί που το βρήκαν παρατημένο. Από το *Με οικογένεια* μια φράση προς το τέλος: «Κάποτε μου είπατε ότι δαυμάζατε την Περίνα, που κατάφερε να φτιάξει μόνη της τόσα πράγματα που χρειαζόταν στην καλύβα. Το θεωρούσατε μεγάλο προτέρημα. Μου φαίνεται ότι υπάρχει κάτι πιο σημαντικό. Να δημιουργείς αυτό που χρειάζονται οι άλλοι. Νομίζω ότι αυτό κατάφερε η εγγονή μου». Θέλω κι εγώ, όταν μεγαλώσω, να μπορώ να γράφω όμορφα. Να μπορώ να ταιριάζω τις λέξεις μεταξύ τους και να γράφω ωραίες εκδόσεις. Όπως όταν συνδυάζεις τα χρώματα και δημιουργείς όμορφους πίνακες. Το βιβλίο που δανείστηκα και θα ξεκινήσω μετά είναι ο *Κόμης Μοντεχρήστος*. Τώρα όμως βαριέμαι.

Πηγαίνω στην κρεβατοκάμαρα του μπαμπά και της μαμάς. [...] Ανοίγω ένα ένα τα συρτάρια της ντουλάπας. Τίποτε ενδιαφέρον. [...] Εκεί, πίσω από τις κουβέρτες, βρίσκω ένα άσπρο κουτί. Το τραβάω προς τα έξω και το κατεβάζω στο κρεβάτι. Ανοίγω προσεκτικά το καπάκι. Μέσα έχει κάτι χαρτιά, γράμματα σε αεροπορικούς φακέλους, νομίσματα με κάτι περιέργα μεγάλα κεφάλια από τη μια μεριά και παλιές φωτογραφίες. Κάποιες δικές μου, όταν είμαι μωρό, τις έχω ξαναδεί. Έχει και κάποιες που δεν έχω ξαναδεί ποτέ. Σε μία είναι ένα παιδί που έχει αγκαλιά έναν σκύλο. Σε μια άλλη, ασπρόμαυρη και κιτρινωμένη στις άκρες, είναι ένα κοριτσάκι με κοντή φούστα και κοτσιδάκια πάνω σε μια καρέκλα, και γύρω του άλλα παιδιά και κάποιοι μεγάλοι που την κοιτάνε. Σαν να είναι σε σχολική γιορτή και να λέει ποίημα. Τη γυρνάω από πίσω. Κ.Λ. Σχολικόν ενδύμιον, 24-3-1951. Έχει πλάκα να είναι η μαμά! Κ. πρέπει να είναι Κυριακή, απ' αυτό βγαίνει το Κούλα. Ναι, σίγουρα είναι αυτή, τώρα που την ξαναβλέπω, μοιάζει πολύ στη Μάγδα ή μάλλον η Μάγδα μοιάζει στη μαμά. Πόσο περίεργο μου φαίνεται. Η μαμά παιδί. Δηλαδή κανονικά δεν είναι περίεργο, όλοι οι άνθρωποι πρώτα είναι παιδιά, μετά μεγάλοι, μετά γιαγιάδες και παππούδες. Απλώς είναι δύσκολο να φανταστείς ειδικά τη μαμά και τον μπαμπά παιδιά σαν κι εμάς. Τους φαντάζεσαι πάντα μεγάλους. Να ξέρουν πάντα ποιο είναι το σωστό, να σου λένε τι πρέπει να κάνεις και τι να μην κάνεις. Κι εμείς να τους ακούμε. Όπως όταν πρέπει να φάμε τις μπάμιες ή τα αυγά μάτια, που εμένα δεν μου αρέσουν καθόλου, θέλω να κάνω εμετό, αλλά πρέπει να τα φάω, γιατί δεν είναι καιρός να πετάμε φαγητό, τα παιδάκια στην Αφρική πεινάνε κι εμείς θα πετάξουμε φαγητό; Ή όταν πάμε επίσκεψη και όταν μας κερνάνε, πρέπει να κοιτάξουμε τη μαμά στα μάτια, κι αν κοιτάξει προς τα πάνω και σηκώσει προς τα πάνω και τα φρύδια της, εμείς δεν πρέπει να πάρουμε το κέρασμα, πρέπει να πούμε «όχι, ευχαριστώ», ενώ, αν κουνήσει προς τα κάτω το κεφάλι, να το πάρουμε. Κι αν το πάρουμε, πάντα να ανοίγουμε μια χαρτοπετσέτα στα γόνατα μας, για να μην κάνουμε ψίχουλα και να μη λερώσουμε τα ρούχα μας, ιδίως με σοκολάτα, γιατί βγαίνει δύσκολα, κι αν τα λερώσουμε με σοκολάτα, αλίμονο μας, όταν γυρίσουμε στο σπίτι. Άραγε κι η γιαγιά, όταν ήταν μαμά της μαμάς, έτσι της έλεγε; Κι η μαμά την άκουγε; Ή ήταν πάντα μαμά κι ήξερε ποιο είναι το σωστό από τότε; Μπα, τι χαζή σκέψη. Κι αυτή θα ήταν παιδί, όπως εμείς τώρα. Και θα έκανε ό,τι της έλεγαν, αλλά, όταν δεν την έβλεπαν, σίγουρα θα έκανε κι αυτή αταξίες. Και ζημιές. Όπως εγώ κι η Μάγδα. Η Μάγδα. Ακούγεται η φωνή της Μάγδας. Γύρισαν. Πετάω αμέσως τη φωτογραφία στο κουτί και ανεβαίνω να το βάλω στη δέση του, πριν με καταλάβει μαμά, κι έχω διπλή τιμωρία. [...]

Την ώρα του πρωινού σκέφτομαι ότι το πρώτο πράγμα που θα ρωτήσω αύριο τη δασκάλα είναι πότε ένα παιδί σταματάει να είναι παιδί. Τι γίνεται; Πώς το καταλαβαίνει; Μια μέρα απλώς σταματάει να κάνει ζημιές και λάθη; Και τώρα γίνεται αυτό υπεύθυνο για τις πράξεις του και όχι οι γονείς του; Γιατί πια ξέρει από μόνο του ποιο είναι το σωστό και ποιο το λάθος; Κι έτσι απότομα σταματάει να παίζει; Πώς να νιώθει άραγε μια μέρα πριν γίνει μεγάλος; Ξέρει ότι αυτή θα είναι η τελευταία του μέρα ως παιδί; Κι ότι αυτό θα είναι το τελευταίο ματσάκι που θα παίζει με τους φίλους του στη γειτονιά;

Ο **Σπύρος Κιοσσές** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Θεωρίας της Λογοτεχνίας και Δημιουργικής Γραφής στο Τμήμα Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ και κάτοχος Master of Arts στις Κλασικές Σπουδές του Πανεπιστημίου του Leeds και Master of Science στη Μεθοδολογία της εκπαιδευτικής έρευνας του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Είναι διδάκτωρ Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, με ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον τη θεωρία και τη διδακτική της λογοτεχνίας. Έχει διδάξει στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Πηγή: Τμήμα Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών

ΠΑΝΙΚΟΣ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Βαθμός δυσκολίας

Στη βιβλιοθήκη μπορούμε να δανειστούμε ό,τι μας κάνει κέφι: βιβλία, δίσκους, βίντεο, CD. Υπάρχει κάτι, όμως, που δεν μπορούμε να δανειστούμε: τα βιβλία που βρίσκονται στον διάδρομο με την επιγραφή «Παλαιά Βιβλία». Πρόκειται για βιβλία πολύ μεγάλης αξίας, που απαγορεύεται σε οποιονδήποτε να τα αγγίξει. Κάποιος, όμως, κατάφερε να κλέψει ένα από αυτά!

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1

Ποιος είναι ο κλέφτης;

2

Πώς έβγαλε το βιβλίο από το κτίριο;

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

ΕΥΤΑΣΙΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΙΔΟΥ

διευθύντρια

Το κλοπιμαίο είναι ένα μικρό βιβλιάρaki, η πρώτη έκδοση των ποιημάτων του Άγγελου Κεσιλιανού. Για κάποιον λόγο, ο συναγερμός δε λειτουργήσε. Όταν ο κλέφτης έσπασε τη βιτρίνα, πρέπει να ήταν μόνος στον όροφο, αλλιώς θα τον είχαν δει.

ΑΡΗΣ ΣΕΨΙΟΝΙΔΗΣ

υπεύθυνος υποδοχής

Για να βγάλει κάποιος αντικείμενο από τη βιβλιοθήκη, πρέπει να περάσει από τον έλεγχο, αλλιώς χτυπάει ο συναγερμός. Φυσικά, δεν είδα κανένα βιβλίο να περνάει από εμένα σήμερα το πρωί. Καταλάβαμε ότι λείπει όταν ήταν πλέον μεσημέρι.

ΕΥΗΣ ΛΕΚΤΡΟΝΙΟΣ

ηλεκτρολόγος

Όλο το πρωινό περνούσα καλώδια πάνω από την είσοδο. Έκοψα το ρεύμα στον πρώτο και στον δεύτερο όροφο από τις 10.00 ως τις 11.30, αλλά δεν είδα τίποτα παράξενο από εκεί που βρισκόμουν.

ΝΕΑΡΧΟΣ ΒΟΣΚΙΔΑΣ

φύλακας

Όλο το πρωινό ήμουν μπροστά στο κτίριο. Κανείς δε βγήκε από την έξοδο κινδύνου. Είμαι σίγουρος γι' αυτό!

ΦΛΩΡΑ ΚΟΛΛΑ

Διάβαζα βιβλία κηπουρική από τις 10.00 ως τις 10.30. Έπειτα ανέβηκα να βρω πληροφορίες στο 'ντερνέτ. Έφυγα στις 11.

ΝΤΙΝΟΣ ΤΑΛΓΙΚΟΣ

Έφτασα στη βιβλιοθήκη γύρω στις 10.00, δανείστηκα ένα βίντεο, έπειτα διάβασα ένα κόμικ από τις 10.30 ως τις 11.00. Δεν πρόσεξα κάτι ασυνήθιστο. Μετά κατέβηκα να ακούσω ένα CD και βγήκα έξω με το βίντεό μου στις 11.20.

ΕΛΕΝΑ ΠΥΡΓΙΣΚΑ

Εγώ έφτασα στις 11.05. Ήθελα να δω ένα φιλμ, αλλά ήταν κομμένο το ηλεκτρικό. Έτσι πήρα το βιντεοκασέτα να τη δω σπίτι μου.

ΜΑΚΗΣ ΣΤΕΡΙΚΟΣ

Πέρασα όλο το πρωί στα CD. Έψαχνα μια τέκνο διασκευή του «Ω Έλατο!». Δεν τη βρήκα, αλλά γέλασα πολύ όταν είδα κάποιον να μπερδεύει

ΟΙ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

που θα σε βοηθήσουν
να λύσεις τον γρίφο

1 Ποιος είναι ο κλέφτης;

Διάβασε καλά τις δηλώσεις των τεσσάρων υπόπτων για να μάθεις τι ώρα έφτασαν στη βιβλιοθήκη και πού βρίσκονταν την ώρα που έγινε η κλοπή. Ένας απ' αυτούς λέει ψέματα κι έτσι αποδεικνύεται πως είναι ο κλέφτης.

2 Πώς έβγαλε το βιβλίο από το κτίριο;

Κοίτα καλά την εξωτερική όψη του κτιρίου. Υπάρχει ένα αντικείμενο που δε θα έπρεπε να βρίσκεται εκεί. Όταν το ανακαλύψεις, θα καταλάβεις αμέσως πού έκρυψε το πολύτιμο βιβλίο ο κλέφτης.

Ο Πολ Μαρτέν [Paul Martin] θα έλεγε κανείς ότι ζει με το στυλό του. Γράφει παιδικά μυθιστορήματα, σενάρια κόμικς και γρίφους. Ζει στη Λιλ με μια πολύ τεμπέλα γάτα! Ξεκίνησε με τη σειρά «Αγκάθα Κρίστου Ντετέκτιβ - Μικρά αινίγματα κρυμμένα παντού», όπου σε τρία βιβλία γέμισε τον κόσμο με ευφάνταστες ιστορίες μυστηρίου και μας είχε βάλει να ψάχνουμε σημάδια παντού! Το *Βρες τον ένοχο!* αποτελεί τον πρώτο τόμο της σειράς *Γρίφοι σε κάθε όροφο*, όπου με απaráμιλλο στυλ, στήνει υποθέσεις μυστηρίου, αποθέτει ενδείξεις και στοιχεία, στήνει τον καμβά των υπόπτων και της εμπλοκής τους και σε καλεί να βγάλεις άκρη. Η ανελέητη νοητική γυμναστική που κάνει ο Μαρτέν στους αναγνώστες, μικρούς και μεγάλους, είναι απολαυστική. Ισορροπία, δυνατότητα αντιπαραβολής στοιχείων, αδιαπραγμάτευτη ευρηματικότητα, απροσδόκητες συσχετίσεις, έξυπνοι υπαινιγμοί, ένα αλληλεπιδραστικό, συμμετοχικό σύμπαν ενοχής και αθωότητας που εκπληρώνει απόλυτα κάθε στόχο του.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Ευαγγελία Θεοδωρίδου, λ... όπως LOL!

«Καλώς ορίσατε στον κόσμο των ζόμπι. Στον κόσμο των ζωντανών νεκρών. Εκεί όπου ο πραγματικός κόσμος μένει έξω από αυτήν εδώ την πόρτα και ο θάνατος παραμονεύει για κάθε ανυποψίαστο που θα τολμήσει να μπει μέσα και να διακόψει τη μάχη που δίνουν ατρόμητοι μαχητές σώμα με σώμα...» [...]

«Δεν το πιστεύω» φώναξε και έβαλε τα δάχτυλα μες στα μαλλιά της, για να τινάξει τις μπούκλες, όπως έκανε πάντα όταν ήταν εκτός εαυτού. «Πώς μπορούν και κολλάνε μπροστά σε αυτές τις αηδίες; Μπορείς να μου πεις;»

Προσπαδούσα να μη γελάσω, γιατί ήξερα πως δε με έπαιρνε να την εκνευρίσω περισσότερο, μιας και εξαιτίας μου βρισκόμασταν σε εκείνο το μέρος, αλλά δε γινόταν να μην την τσιγκλίσω⁶ λίγο.

«Ευτυχώς που ο Θέμης δεν είναι σαν αυτούς».

Το βλέμμα που μου έριξε ήταν όλα τα λεφτά, γιατί το συγκεκριμένο αγόρι βρισκόταν λίγο πιο πέρα από εμάς. Είχε τα χέρια του στο πληκτρολόγιο και μπινελίκωνε⁷ κάποιον που παίζει και να 'ταν στην άλλη άκρη της Γης.

[...] Η Αλίκη [στεκόταν] έτοιμη να αρπάξει τον Θέμη από τον λαιμό και εγώ να κοιτάζω τον Ορέστη από μακριά, προσπαθώντας να βρω το δάρρος να πάω να του μιλήσω. [...] Τον πλησίασα αργά και προσεκτικά. Τα μάτια του ήταν κολλημένα στην οδόνη, σε κάποια ανθρωπάκια που έτρεχαν, κρατώντας σπαδιά και πετώντας μπλε φωτιές, ενώ τα δάχτυλά του, που πήγαιναν από το ένα κουμπί στο άλλο, οδηγούσαν κάποιον πολεμιστή. Μέχρι εδώ καταλάβαινα. Από εκεί και πέρα, είχα μαύρα μεσάνυχτα. Κοίταξα τα ακουστικά που

είχε στα αυτιά του. Πώς θα του τα έβγαζα, χωρίς να θυμώσει, για να μπορέσει να με ακούσει; Γύρισα και είδα την Αλίκη που είχε ήδη τραβήξει τα ακουστικά του Θέμη, ο οποίος δε φαινόταν και ιδιαίτερα χαρούμενος για αυτή την κίνησή της. Δεν την κοιτούσε καν. Όλη του η προσοχή ήταν στο παιχνίδι και μόνο τα σφιγμένα χείλη της κολλητής μου φανέρωναν πως η κατάσταση μεταξύ τους ήταν οριακή. Κάτι μου έλεγε πως δε θα παραμέναμε και πολύ σε εκείνο το μέρος. Έπρεπε να διαστώ. Τι χειρότερο μπορούσε να συμβεί; Να χωρίζαμε; Αφού ήμασταν ήδη χωρισμένοι! Στάθηκα πίσω από τον Ορέστη και τον χτύπησα στον ώμο.

«Έλα!» μουρμούρισε και συνέχισε να πατάει τα κουμπάκια σαν τρελός.

Αυτή ήταν η μόνη του αντίδραση. Μία λέξη. Ούτε καν γύρισε να δει ποιος τον είχε ακουμπήσει. Ο κόσμος να καιγόταν, αυτός είχε μια αποστολή, να σώσει τον πολεμιστή του. Άρχιζα να τα παίρνω, αλλά είχα ορκιστεί πως θα προσπαδούσα να δώσω μια ευκαιρία σ' αυτόν και στη σχέση μας. Πήρα μια βαθιά ανάσα και αφάιρεσα με μια κίνηση τα ακουστικά από τα αυτιά του.

Η **Ευαγγελία Θεοδωρίδου** σπούδασε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του ΑΠΘ και εργάστηκε ως νηπιαγωγός για δεκαπέντε χρόνια σε ιδιωτικά και δημόσια νηπιαγωγεία σε όλη την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια ζει με τον σύζυγό της και τις δυο κόρες τους στην πόλη Ούμμεο στη Βόρεια Σουηδία. Στο έργο της ξεχωρίζουν τα βιβλία της *Ωδή...σσεια μιας έφηβης* (Εκδόσεις Πατάκη 2019) και *Η...λιάδα μιας έφηβης* (Εκδόσεις Πατάκη 2020).

Πηγή: βιβλιονέτ

⁶ τσιγκλάω: εκνευρίζω κάποιον με τα λόγια μου ή με τη συμπεριφορά μου. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).
⁷ μπινελικώνω: βρίζω ή κατηγορώ.

Κείμενο 1: Αγγελική Βαρελλά, Αρχίζει το ματς

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

ΟΜΑΔΑ 1

1. Καταγράψτε τα θέματα που θίγονται στο Κείμενο 1. Να επιλέξετε ένα από αυτά, το οποίο παρουσιάζει για εσάς ενδιαφέρον, και να εξηγήσετε γιατί. Εφαρμόστε σχετικά με το θέμα αυτό τον εξής μηχανισμό σκέψης:
 - Πώς συνδέεται το θέμα αυτό με τη δική σας ζωή;
 - Τι καινούργιο μαθαίνετε και ποια διαφορετική άποψη ακούτε για το θέμα αυτό στο κείμενο;
 - Ποιος προβληματισμός σας δημιουργείται για το θέμα αυτό από το κείμενο;

Τέλος, να διατυπώσετε τρία ερωτήματα σχετικά με το θέμα του κειμένου που να μην δέχονται το «ναι» ή το «όχι» ως απάντηση. Τα ερωτήματα μπορεί να αφορούν περαιτέρω πληροφορίες για το θέμα ή να εστιάζονται σε κάτι που έχει ήδη αναφερθεί, αλλά θα θέλατε να εμβαθύνετε σε αυτό.

2. Εντοπίστε τα σημεία στα οποία υπάρχει διάλογος. Ποια χαρακτηριστικά του κειμένου δείχνουν ότι υπάρχει διάλογος και τι προσφέρει αυτός σε σχέση με τη δόμηση των χαρακτήρων των ηρώων; Σχεδιάστε τη συνέντευξη που θα έπαιρνε ο Φώτης από έναν σύγχρονο Ολυμπιονίκη. Καταγράψτε τα ερωτήματά σας σε ένα συνεργατικό έγγραφο σημειώνοντας σε παρένθεση ο καθένας / η καθεμιά το όνομά σας, προκειμένου να μην προκύψουν επικαλύψεις.
3. Μέσω ποιου προσώπου παρουσιάζεται η ιστορία του Φώτη στο κείμενο της Αγγελικής Βαρελλά; Σχολιάστε αυτήν την αφηγηματική επιλογή της συγγραφέα. Επιλέξτε μία σκηνή και αφηγηθείτε τη από διαφορετική οπτική (για παράδειγμα από την οπτική της μητέρας). Παρατηρείτε αλλαγές;
4. Χαρακτηρίστε τον κεντρικό ήρωα, τον Φώτη. Ποια είναι τα συναισθήματά του όταν καταφέρνει να παρακολουθήσει από κοντά τους Ολυμπιακούς Αγώνες; Πώς βιώνει τη σχέση του με τον αθλητισμό; Ποια πιστεύει ότι πρέπει να είναι η στάση του αθλητικού σχολιαστή απέναντι στα γεγονότα;

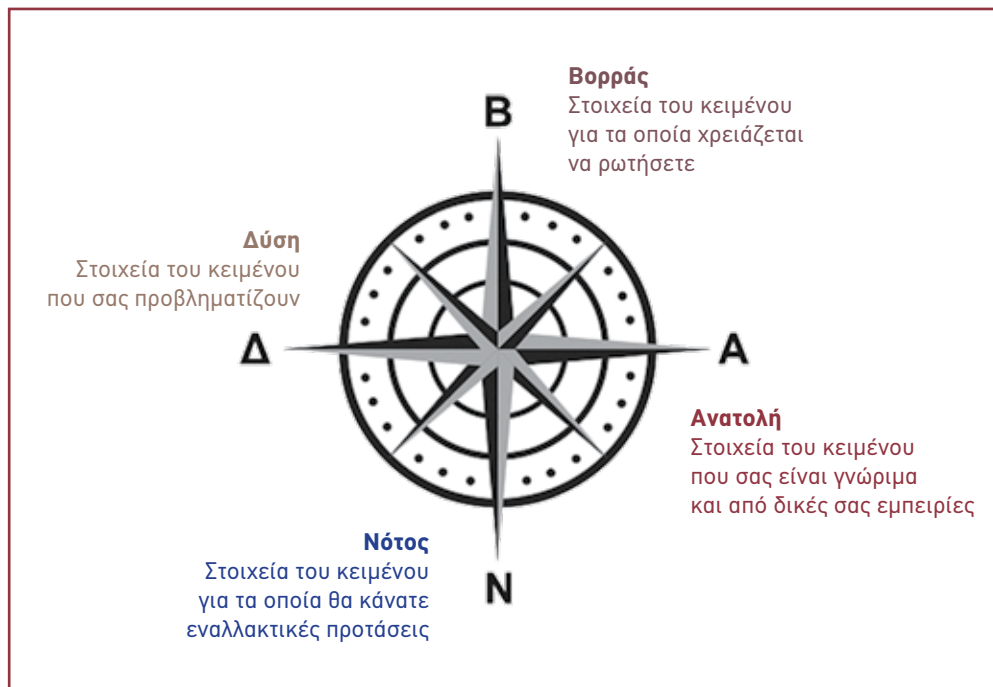

Το γλωσσάρι του chat

Κόμπι
Μηράιαντ

1. Στο Κείμενο 2 περιγράφονται ομαδικές δραστηριότητες. Ποιες είναι αυτές; Ποιος είναι ο ρόλος του πρωταγωνιστή σε καθεμιά από αυτές; Σε ποια σημεία διακρίνετε περιπέτεια με την έννοια της μεταβολής του έργου προς την αντίθετη από την αναμενόμενη κατεύθυνση;⁸
2. Μέσω ποιου προσώπου παρουσιάζονται τα γεγονότα στο Κείμενο 2 και πώς επηρεάζεται το ύφος του κειμένου από αυτήν την επιλογή;
3. Το Κείμενο 2 αποτελεί απόσπασμα μυθιστορήματος, ωστόσο διατηρεί τη δική του αυτοτέλεια στο πλαίσιο ενός «σπονδυλωτού» συνόλου. Το σπονδυλωτό μυθιστόρημα ενσωματώνει σε έναν κεντρικό κορμό περισσότερες αυτοτελείς ιστορίες. Σε ποια σημεία του κειμένου μπορείτε να στηρίξετε την αυτοτέλεια του Κειμένου 2;
4. Συνδέστε το κείμενο με τη δική σας ζωή και καταγράψτε στην παρακάτω πυξίδα τις εμπειρίες, τις σκέψεις και τους προβληματισμούς σας, οι οποίοι προκύπτουν από τα ερωτήματα σε κάθε άξονα της πυξίδας:

⁸ Δανιήλ, Χ. (2007). «Περιπέτεια». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1786.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

ΟΜΑΔΑ 3

1. Μετά την ανάγνωση και προσεκτική παρατήρηση, ποιος νομίζετε ότι έκλεψε το βιβλίο;
2. Ποια βήματα ακολουθήσατε, για να επιλύσετε τον γρίφο; Χρειάστηκε να συμβουλευτείτε τις «Ενδείξεις»; Ποια στοιχεία σάς βοήθησαν και ποια σας δυσκόλεψαν στη διαδικασία αυτή; Γιατί θεωρείτε ότι απαγορεύτηκε ο δανεισμός παλιών βιβλίων στη βιβλιοθήκη όπου εξελίσσεται ο γρίφος;
3. Ποια είναι τα πρόσωπα που εμπλέκονται στο Κείμενο 3; Τα ονόματα και οι εικόνες των χαρακτήρων είναι σημαντικά για την κατανόηση του γρίφου. Ποια χαρακτηριστικά τους μαρτυρούν;
4. Ποιο είναι το σκηνικό (τόπος – χρόνος – ατμόσφαιρα – ψυχική διάθεση των ηρώων) στο Κείμενο 3 και πώς συνδέεται η εικόνα, με τα σχέδια και τα χρώματά της, με το θέμα του κειμένου;

Λύση
του γρίφου

ΟΜΑΔΑ 4

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

- 1.** Ποιο είναι το σκηνικό (τόπος και χρόνος) στο οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα της ιστορίας στο Κείμενο 4; Σχεδιάστε το συνεργατικά στο χαρτί ή σε ψηφιακό περιβάλλον.
- 2.** Ποια είναι τα πρόσωπα που εμφανίζονται στο Κείμενο 4 και ποια σχέση έχουν μεταξύ τους; Ποια είναι η ψυχική διάθεση των ηρώων; Πώς επιδρούν τα ηλεκτρονικά παιχνίδια -στο πλαίσιο του Κειμένου 4- στα αγόρια και στα κορίτσια; Αντίστοιχα παραδείγματα από τη δική σας ζωή επιβεβαιώνουν τις συμπεριφορές αυτές;
- 3.** Συνεχίστε το Κείμενο 4 συμπληρώνοντας την ιστορία με τον τρόπο που νομίζετε εσείς.
- 4.** Η συγγραφέας επιδιώκει να συμπεριλάβει στοιχεία της γλώσσας των εφήβων στο Κείμενο 4. Απομονώστε τα γλωσσικά στοιχεία που θεωρείτε ότι συνδέονται με τη γλώσσα των εφήβων και συμπληρώστε τον κατάλογο με λέξεις που χρησιμοποιείτε εσείς συχνά, ιδιαίτερα σε σχέση με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια.

Β΄ ΦΑΣΗ

Εργασία σε ομάδες – συνανάγνωση

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

1. Συζητήστε τα κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και τις διαφορές των χαρακτήρων της συστάδας. Τι τους ενδιαφέρει; Τι μαθήματα δίνουν σ' εμάς που διαβάζουμε τα κείμενα; Να γράψετε 4-5 επίθετα τα οποία αποδίδουν τον χαρακτήρα του καθενός. **Βλ. και ΨΜΑ.**
2. Για την παρουσίαση της θεματικής της συστάδας επιλέχτηκαν τρία πεζά κείμενα στα οποία παρουσιάζονται τα βιώματα των ηρώων. Έχουν, κατά τη γνώμη σας, οι εκφραστικές επιλογές των κειμένων αυτών αποδώσει εύστοχα και ευχάριστα το θέμα;
3. Εστιάζοντας λίγο περισσότερο στο Κείμενο 3, σκεφτείτε αν μπορούν οι εικόνες να συμβάλουν στην καλύτερη αποτύπωση της υπόθεσης των κειμένων. Τι περισσότερο ή λιγότερο μπορούν να προσφέρουν οι εικόνες σε σχέση με τις λέξεις στην αναγνωστική εμπειρία σας;

Φλώρα
Κόλλα

Έλενα
Πυργίσκου

Εύης
Λεκτρόνιος

Μάκης
Στερίκος

Γ΄ ΦΑΣΗ

Εργασία στην ολομέλεια – παρουσίαση των συμπερασμάτων των ομάδων και διάλογος

► ερωτήσεις για την οργάνωση του **διαλόγου** της ολομέλειας

1. Μετά τη γνωριμία σας με τους ήρωες της συστάδας ποιους θεωρείτε πιο τυχερούς όσον αφορά τη δυνατότητά τους να παίξουν; Εκφράστε ελεύθερα στην ολομέλεια την άποψή σας,
2. Κρίνετε προτιμότερες για τα παιδιά τις ομαδικές ή τις ατομικές δραστηριότητες; Παρουσιάστε τα επιχειρήματά σας για καθεμιά από τις δύο επιλογές.
3. Πώς κρίνετε εσείς ως έφηβοι/-ες τη στάση των μεγαλύτερων απέναντι στα διαδικτυακά παιχνίδια; Είναι δικαιολογημένη ή υπερβολική η ανησυχία των μεγαλύτερων; Ποιες όψεις της προσωπικότητας του/της εφήβου/έφηβης ενισχύει η ενασχόληση με τα διαδικτυακά παιχνίδια;

Δημιουργική
Γραφή:
Επιστολή

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα της συστάδας και τις δραστηριότητες στις οποίες έχετε εμπλακεί οργανώστε έναν αγώνα λόγου (debate) για το δίπολο «Αθλητικές δραστηριότητες vs. Ηλεκτρονικά παιχνίδια». Μετά τον αγώνα λόγου (debate), ετοιμάστε ένα βίντεο στο οποίο ενθαρρύνετε τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σας να ασχοληθούν περισσότερο με δημιουργικές δραστηριότητες και να περιορίσουν τον χρόνο που σπαταλούν σε δραστηριότητες που ενισχύουν την παθητικότητά τους.
2. Σχεδιάστε το δικό σας δημιουργικό ηλεκτρονικό παιχνίδι με αντικείμενο τους Ολυμπιακούς Αγώνες:
 - α) Ζωγραφίστε ή σχεδιάστε ηλεκτρονικά μία τουλάχιστον πίστα.
 - β) Ζωγραφίστε τους χαρακτήρες.
 - γ) Παρουσιάστε την πλοκή και εξηγήστε τους κανόνες του παιχνιδιού.
3. Λαμβάνοντας υπόψη τα κείμενα της συστάδας συνθέστε ένα παραμύθι με ήρωα ή ηρωίδα κάποιο συνομήλικό σας παιδί που έπαιζε πολλές ώρες την ημέρα ηλεκτρονικά παιχνίδια μέχρι που...
4. Συνθέστε ψηφιακές αφηγήσεις 3-5 λεπτών σχετικές με τις εμπειρίες σας από τον αθλητισμό σε αντίθεση με τις εμπειρίες που προέρχονται από την ενασχόληση με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Χρησιμοποιήστε εργαλεία όπως το Storyboard That, storybook, animaker, canva, e-me κ.ά.

Επέκταση συστάδας
«Αθλητισμός και
ηλεκτρονικά παιχνίδια»

δελτίο

εξόδου

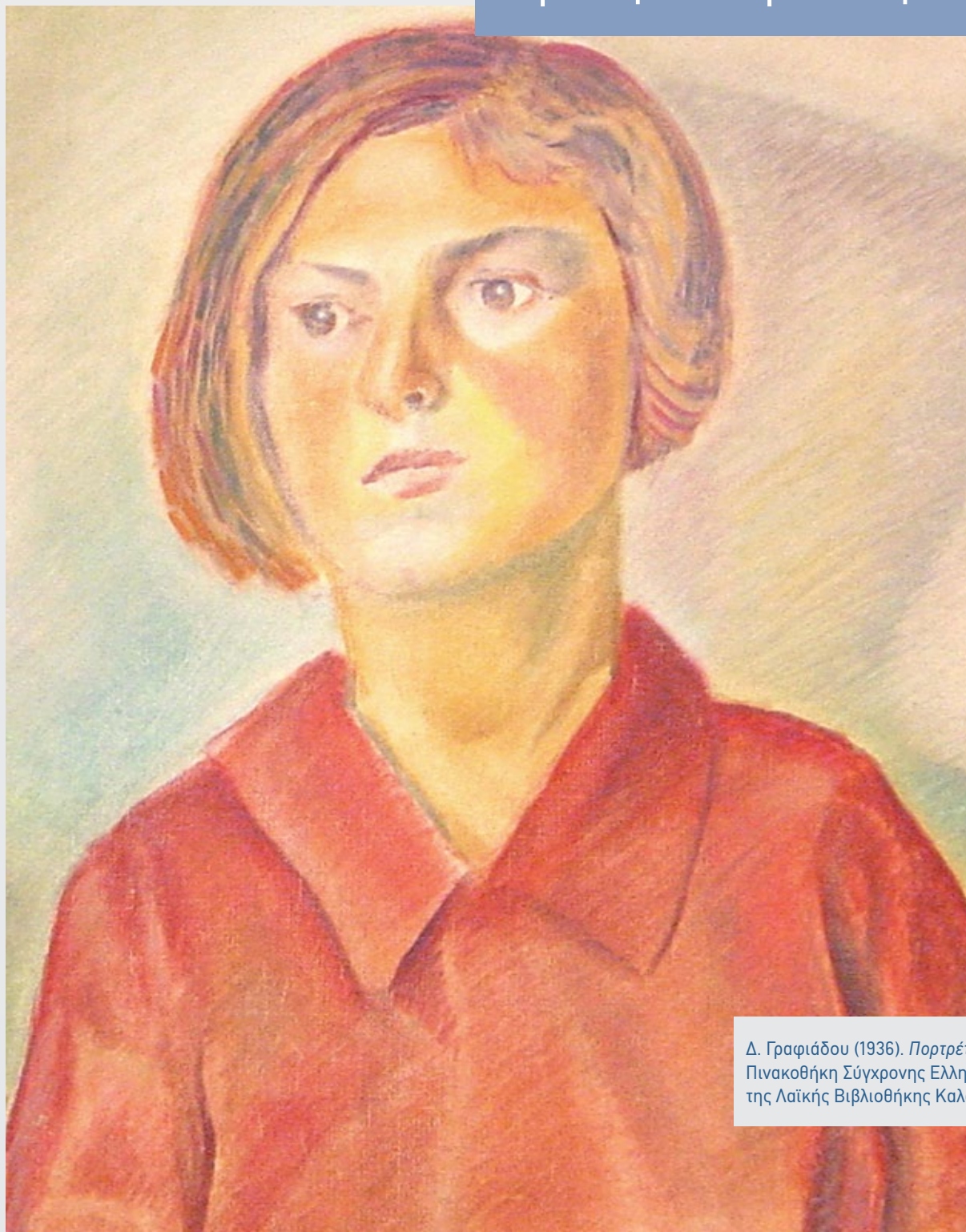
Γράψε μια φράση
με τις εντυπώσεις σου
από τη συστάδα
«Αθλητισμός και ηλεκτρονικά παιχνίδια».

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Αυτογνωσία

ΘΕΜΑ

Εφηβεία,
Ήρωες και Ηρωίδες

Δ. Γραφιάδου (1936). Πορτρέτο κοριτσιού.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Παιδί στην Κατοχή, Εικόνα AI

«Ποτέ δεν αποτυχαίνουν αυτοί
που πεθαίνουν για έναν μεγάλο σκοπό»

Λόρδος Βύρων

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή θέτει στο κέντρο του προβληματισμού σου τη δράση των παιδιών σε σημαντικές περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Θα μελετήσεις, λοιπόν, κείμενα πεζά και έμμετρα και θα γνωρίσεις τη ζωή και τη δράση των μικρών ηρώων, το αγωνιστικό τους φρόνημα και τη γενναιοψυχία τους μπροστά στις δυσκολίες και τα εμπόδια που έπρεπε να υπερπηδήσουν. Στο πλαίσιο της μελέτης σου θα γράψεις κείμενα σχετικά με το θέμα δίνοντας κίνητρα στην εκπαιδευτική κοινότητα να αποκτήσει συμπεριφορές που προάγουν την πίστη σε πανανθρώπινα ιδανικά και αξίες.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Λαμπρέλλη, Λ. [2021] (²2021). *Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μητσιάλη, Αλ. [2016]. «Επιχείρηση “πατάτες”», Στο *Ξυπόλητοι ήρωες*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παππά, Λ. [x.x.] (2003). «Στους σκοτωμένους σπουδαστές του Νοεμβρίου». Στο Ηλίας Γκρης (εισαγωγή-ανθολόγηση). *Το μελάνι φωνάζει. Η 17η Νοέμβρη 1973 στη λογοτεχνία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βρεττάκος, Ν. [1947] (1999). «Το παιδί με τη φουσαρμόνικα». Στο *Τα ποιήματα*, Αθήνα: Τρία Φύλλα, τ. 1.

Λέξεις – κλειδιά

αντίσταση, αφήγηση, γενναιότητα, εξέγερση Πολυτεχνείου, Κατοχή, Μεσολόγγι, μικροί αγωνιστές (ήρωες), χαρακτήρας, χρονογράφημα

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- απολαμβάνεις την ανάγνωση των κειμένων κατανοώντας τη συνομιλία της λογοτεχνίας με την ιστορία
- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- μελετάς και εκπονείς τις δραστηριότητες σε συνεργασία με τους συμμαθητές/-ήτριές σου
- συγγράφεις δικά σου κείμενα αξιοποιώντας το παρελθόν
- αναγνωρίζεις τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του είδους των κειμένων της συστάδας
- διαλέγεις με τον εαυτό σου σχετικά με τα μεγάλα ερωτήματα που θέτουν τα κείμενα
- νιώθεις τη θέση των μικρών ηρώων που έζησαν τα γεγονότα, αλλά και να αντιλαμβάνεσαι τα συμβάντα μέσα από την οπτική γωνία των προσώπων αυτών
- αξιοποιείς την ιστορική γνώση καλλιεργώντας τη δημιουργικότητα και τη φαντασία σου, μέσω διαφορετικών γλωσσικών και υφολογικών επιλογών, αλλά και διαφορετικών μορφών τέχνης
- αναγνωρίζεις τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς εκφράζουν τον θαυμασμό τους για τον ρόλο των μικρών ηρώων σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους

Κρυπτόλεξο
Μικροί ήρωες...
μεγάλοι
άνθρωποι

1. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού και άκουσε το τραγούδι «Ο μικρός ήρωας» του Λουκιανού Κηλαηδόνη. Το τραγούδι που άκουσες έχει διαλογική μορφή. Ποια πρόσωπα μιλάνε; Ποιο είναι το κύριο πρόσωπο και ποια η δράση του; Σε ποια εποχή δραστηριοποιείται το πρόσωπο αυτό; Ποια συναισθήματα σου προκαλεί η δράση του;
2. Οι παρακάτω εικόνες είναι από το εξώφυλλο του εικονογραφημένου περιοδικού-κόμικ *Ο Μικρός Ήρωας* που συνέγραψε ο Στέλιος Ανεμοδουράς με το ψευδώνυμο «Θάνος Αστρίτης» και διάνθιζε με σχέδιά του κυρίως ο Βύρων Απτόσογλου. Πρόκειται για τις περιπέτειες τριών ηρωικών Ελληνόπουλων -του Γιώργου Θαλάσση, της Κατερίνας και του «Σπίθα»- κατά τη διάρκεια της Κατοχής της Ελλάδας από τα στρατεύματα του Χίτλερ και του Μουσολίνι.
 - ▶ Παρατήρησε τα εξώφυλλα. Μπορείς να αναγνωρίσεις τους τρεις ήρωες; Ποια είναι τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά; Ποιος είναι ο Γιώργος Θαλάσσης για τον οποίο άκουσες στο τραγούδι του Κηλαηδόνη;
 - ▶ Έχοντας ακούσει το τραγούδι του Κηλαηδόνη και βλέποντας τα εξώφυλλα του περιοδικού, ποια νομίζεις ότι θα είναι η ιστορία στο τεύχος «Ένας μικρός πατριώτης»; Φαντάσου μια περιπέτεια των τριών νέων ηρώων στο τεύχος με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου και διατύπωσε ελεύθερα τις σκέψεις σου. Ποιοι συμμετέχουν; Τι κάνουν εις βάρος των κατακτητών; Τι αποτέλεσμα φέρνει αυτό;
 - ▶ Στη συνέχεια, σε συνεργασία με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου, να δημιουργήσετε ένα συννεφόλεξο με λέξεις που αυτόματα έρχονται στο μυαλό σας, όταν ακούτε τη φράση «μικρός ήρωας». Μπορείτε εναλλακτικά να αξιοποιήσετε κάποιο ψηφιακό εργαλείο όπως τα wordart.com, [voyant tools](http://voyant.tools) κ.ά. ή και να τοποθετήσετε το συννεφόλεξο σε ψηφιακή αφίσα (π.χ. με PosterMyWall, canva, e-me κ.ά.), την οποία θα αναρτήσετε στην ηλεκτρονική σας τάξη.
 - ▶ Εάν ήσουν ο/η συγγραφέας του *Μικρού Ήρωα*, ποιους τίτλους θα επέλεγες για τα επόμενα τεύχη;

Α΄ ΦΑΣΗ

*Κοινοποίηση των κειμένων της συστάδας,
πρώτη ανάγνωση και εργασία στην ολομέλεια*

1. Διάβασε τους τίτλους των κειμένων της συστάδας: *Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826*, *Ξυπόλητοι ήρωες*, *Στους σκοτωμένους σπουδαστές του Νοεμβρίου* και *Το παιδί με τη φυσαρμόνικα*. Τι περιμένεις για το περιεχόμενό τους; Έχεις διαβάσει κάποιο από τα έργα ή έχεις ακουστά κάποιον από τους τίτλους;
2. Μετά την πρώτη ανάγνωση συζητήστε αν σας άρεσαν όσα διαβάσατε. Ποια συναισθήματα σας δημιούργησαν;

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Λίλη Λαμπρέλλη, Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826

Ένας Γελεκτσής

[...]

Μεσολόγγι, που πα' να πει τόπος τριγυρισμένος από λίμνες. Απ' τη μεριά του νερού η πόλη ήταν ζωσμένη από τον τουρκικό και τον αιγυπτιακό στόλο. Απ' τη μεριά της στεριάς, από προμαχώνες ελληνικούς. Μια ανάσα πιο κει χιλιάδες οι στρατιώτες των εχθρών που την πολιορκούσαν. Και παραπέρα το βουνό που έριχνε τη σκιά του στη ζωή και στο θάνατο.

Σ' αυτή την πόλη ζούσε ένα αγόρι. Μέσα στα τελευταία τρία χρόνια ο κόσμος του ήταν γεμάτος αποχωρισμό. Τη χρονιά που πέρασε, έχασε τον πατέρα του και την αδελφή του.

[...]

Παρασκευή 2 Απριλίου

Πάλι το όνειρο. Πάντα το ίδιο. Ο λόρδος Βύρωνας, έτσι όπως τον είχε δει τον Γενάρη του '24, λίγους μήνες πριν πεθάνει, να δίνει όρκο για τη λευτεριά πάνω στον τάφο του νονού του που πήρε τ' όνομά του: του Μάρκου Μπότσαρη. Έδειξε τη σημαία με τον σταυρό κι έλαμψε η θωριά¹ του. Έξαφνα γύρισε και, τεντώνοντας αργά το χέρι, κι ύστερα το δάχτυλο, έδειξε αυτόν.

Ο Γελεκτσής ξύπνησε από μια μικρή κραυγή. Ήταν η δική του. Σηκώθηκε. Είχε ακόμα τ' όνειρο στο στόμα. Βγήκε στην ψύχρα της αχάραγης² αυγής. Κίνησε για τη μεριά του νερού, να ψάξει για καβούρια, μην τα βρουν όλα όσοι πήγαν πιο νωρίς και δεν είχαν φέρει τίποτα στο σπίτι. Το αλεύρι δεν το μοιράζανε πια με την

Ο χάρτης
της πολιορκίας
του Μεσολογγίου

¹ θωριά: εξωτερική εμφάνιση, όψη, μορφή, παρουσιαστικό. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

² αχάραγη αυγή: πριν χαράξει, πριν ξημερώσει. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

οκά,³ αλλά με το φλιτζάνι. Έβαζε ακόμα παγίδες μην και ξέμεινε κανένα πουλί ή σκίουρος ή ποντικός, αλλά εδώ και μέρες δεν έπιανε τίποτα πια. Ένωθε πως μέρα τη μέρα λιγότευε. Όλα λιγότευαν. Δεν έβρισκες κυνήγι, δεν έβρισκες καθαρό νερό· μονάχα βούρκο πηγαδίσιο ή γλυφό νερό της λιμνοθάλασσας. Άρχισαν να σπανίζουν και τα ξερά κλαριά για ν' ανάψεις φωτιά-και τ' αρμυρικά⁴ θέλαν πολλές φορές βράσιμο να ξεπικρίσουν.

Ο Μάρκος, ο Γελεκτής, πάντα περπατούσε κοιτώντας χαμηλά σαν λαγωνικό, αναζητώντας βόλια⁵ του εχθρού, να τα δώσει για λιώσιμο, να γίνουν πυρομαχικά.

Μάζευε και πέτρες για τη σφεντόνα του, σε χωριστό σακούλι. Τις ζύγιαζε με το χέρι του να δει αν έχουν το σωστό βάρος για όπλο φονικό.

Ό,τι βρώσιμο⁶ έβρισκε το πήγαινε στη μάνα του, κι αυτή πάντα ξεχώριζε τα μισά για τον παππού και τη γιαγιά που τα πήγαινε ο Μάρκος σπίτι τους, στην άλλη άκρη της πόλης, δίπλα στου Καψάλη.

Ύστερα, τραβούσε για κει που βρισκόταν η Φρουρά, στο δικό του σώμα, του Κίτσου του Τζαβέλα, που πιο γενναίο απ' αυτόν άλλον δεν ήξερε. Για τούτο το αγόρι η αληθι-

Arthur K. Wheelock Jr.
Η σκηνή της μάχης
("Philips Wouwerman/
Battle Scene/c.
1645/1646")
Dutch Paintings of the
Seventeenth Century,
National Gallery of Art

νή ζωή ήταν οι προμαχώνες,⁷ εκεί που μύριζε πιο πολύ μπαρούτι απ' ό,τι θάνατο. Μονάχα εκεί ένωθε ζωντανό. Εκεί έβρισκε τους αγωνιστές που ήταν οι ήρωες του, παλικάρια ψημένα στη ζωή, στον πόλεμο, στα λογίων λογίων πένθη, σε πλήθος μικρές χαρές.

Εκεί ήταν και κάμποσοι απ' το δικό του το σινάφι,⁸ Γελεκτήδες, παιδιά ακόμα πολύ ως δεκαεφτά χρονών. Είχαν και λιγοστά κορίτσια στο σινάφι τους. Ατρόμητες. Καλύτερες κι από τ' αγόρια σε πολλά, κάποιες φορές και στο σημάδι. Ο Μάρκος ξεχώριζε την Τασούλα γιατί κάθε που την έβλεπε από μακριά, στους προμαχώνες ή στην εκκλησιά, κάτι φτεροκοπούσε μέσα του, αλλά ήταν τόσο ντροπαλός που δεν είχε μάτια να την αντικρίσει, δεν είχε στόμα να τη χαιρετήσει. [...]

Μιλούσανε γι' αυτά οι πολεμιστές και την ίδια ώρα αποκρίνονταν με τουφεκιές στις τουφεκιές απ' τους απέναντι και είχαν κι αναμμένη φωτιά κάτω από ένα τσουκαλάκι⁹ που 'βραζαν σκουληκιασμένα κουκιά, να μοιράσουν το βράδυ το ζουμί τους.

Το αγόρι άκουγε σιωπηλό γεμίζοντας όπλα, όταν είδε να έρχεται κατευθείαν στη μεριά τους βόμβα με αναμμένο φτιλί. Ευθύς, μ' έναν πήδο την άρπαξε σαν να 'ταν μπάλα και την έριξε πίσω στους Αγαρηνούς. Με το μπαμ που ακούστηκε πέρα

³ οκά: παλαιά μονάδα βάρους που αντιστοιχεί με χίλια διακόσια ογδόντα δύο γραμμάρια. [Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής.](#)

⁴ αρμυρίκι ή αλμυρίκι: κοινή ονομασία για διάφορα φυτά που ευδοκούν κοντά στη θάλασσα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

⁵ βόλι: σφαίρα.

⁶ βρώσιμος, -η, -ο: που μπορεί κανείς να τον φάει, που είναι κατάλληλος για φάγμα.

⁷ προμαχώνες: το μέρος του φρουρίου, του οχυρού από όπου κάποιος μπορούσε να μάχεται. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

⁸ σινάφι: 1. συντεχνία. 2. άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινωνική τάξη ή ομάδα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

⁹ τσουκάλι/τσουκαλάκι: πήλινο στρογγυλό και άβαθο σκεύος. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

όλοι ξέσπασαν σε φωνές και γέλια και σφυρίγματα. Όλοι τον παινεύανε. Όσοι ήταν δίπλα τον χτυπούσαν τρυφερά στην πλάτη κι εκείνος για μια στιγμή ξέχασε την πείνα και γεύτηκε πάλι τη χαρά του παιχνιδιού. Συνέχισε να γεμίζει τουφέκια και πού και πού, αν κάποιος από τους εχθρούς ερχόταν πιο κοντά, έβγαζε τη σφεντόνα του, σημάδευε αστραπιαία, η πέτρα έβρισκε τον άλλο στο κεφάλι και πάρ' τον κάτω.

Καινούρια γέλια, σφυρίγματα, φωνές, ακόμα και τραγούδια. Νόμιζες πως ήσουν σε πανηγύρι. Σαν κάποιος τραυματιζόταν από βόλι ή από βόμβα, έτρεχε πρώτος ο Μάρκος, με άλλους πέντ' έξι ξοπίσω του, να τον σηκώσουνε, να τον γιατροπορέψουνε ή να τον πάνε στους δικούς του, αν είχε φαμελιά.¹⁰ Σηκώναν πάντα με χαρά τους χτυπημένους. Δεν το 'χαν για καλό να κλάψουν. Ό,τι κι αν γινόταν, πάντα με χαμόγελο και με παινέματα μιλούσαν.

Κι ο λαβωμένος δεν το 'χε για καλό να πει «πονώ», ούτε «αχ» να πει. Υπέμενε τον πόνο όσο μπορούσε πιο περήφανα, με τα χείλια σφιχτά.

Ο Μάρκος έμεινε εκεί, στα χαρακώματα, ώσπου πήρε να γέρνει ο ήλιος και γύρισε στη μάνα του. Σκοτείνιασε κι άναψε λυχνάρι.¹¹ Η μάνα έβαλε μπροστά του τη γαβάδα με το μοναδικό γεύμα της μέρας, χόρτα με αλεύρι και καβουρόζουμο, αρτυμένα¹² με λίγο λάδι.

Κι εκεί που απόσωνε το λιγοστό φαΐ του, έξαφνα ήρθε απόηχος από κραυγές πολεμικές και κανονιές карабиών απ' τη μεριά της Ζάκυνθος. Όλοι βγήκαν στα πορτοπαράθυρα κι ύστερα κόσμος πολύς έτρεξε στην παραλία- κι ο Μάρκος μες στο πλήθος. Εκεί, σαν είδαν πως τα τουρκικά πλοία είχαν σκορπίσει, δάρρεψαν πως ήρθε να τους σώσει ο Μιαούλης με τον στόλο.

Χαρές, τραγούδια παντού.

Κοντά μεσάνυχτα κοπήκανε μαχαίρι οι φωνές κι ο σαματάς της ναυμαχίας. Κόπηκαν κι οι χαρές και τα τραγούδια. Όμως όλοι- κι όσοι πήγαν για ύπνο κι όσοι μείναν ν' αγρυπνούν μες στο σκοτάδι κοιτώντας τα μαύρα νερά- είχαν μέσα τους ένα μικρό φως: την ελπίδα του σωσμού.

(Σημείωση: Την άλλη μέρα αυτή η ελπίδα χάθηκε ολοκληρωτικά. Ο Ανδρέας Μιαούλης δεν κατάφερε να σπάσει τον κλοιό του Τουρκοαιγυπτιακού στόλου για να ανεφοδιάσει τους πολιορκημένους. Και μια άλλη αρνητική συγκυρία: Ο Καραϊσκάκης που σε αυτόν εναπόδεται οι Μεσολογγίτες τις προσδοκίες για στρατιωτική βοήθεια ήταν άρρωστος βαριά από πνευμονία μετά από μια μάχη που έδωσε μέσα στη βροχή. Έτσι αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν την τραγική Έξοδο).

Η **Λίλη Λαμπρέλλη**, με ρίζες στη Μυτιλήνη και στη Μικρασία, γεννήθηκε στον Πειραιά. Σπούδασε νομικά και μουσική στην Αθήνα και στις Βρυξέλλες. Μετανάστρια κατ' εξακολούθηση, εργάστηκε ως δικηγόρος στην Αθήνα και, στη συνέχεια, ως μεταφράστρια στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο Λουξεμβούργο και στις Βρυξέλλες. Έχει γράψει επτά μικρά βιβλία για παιδιά κι ένα για μεγάλους. Από τον Μάρτιο του 1998 ασχολείται με την αφήγηση λαϊκών παραμυθιών προφορικής παράδοσης. Μιλήθηκε στα παραμύθια από την ανθρωπολόγο Nicole Belmont και πολλούς παραμυθάδες: τον Αφρικανό Maurice Boycasse, τον Άραβα Hamadi, τον Βέλγο Stephane van Hoecke, τον Γάλλο Michel Hindenoch κι άλλους. Όμως δάσκαλό της θεωρεί έναν από τους μεγαλύτερους Γάλλους αφηγητές, τον Henri Gougaud και ανήκει στην ομάδα του. Από τις μικρές ιστορίες που έγραψε, το *Κρυμμένο νερό*, με ζωγραφιές της Φωτεινής Στεφανίδη, πήρε το βραβείο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου το 2011.

Πηγή: βιβλιονέτ

¹⁰ φαμελιά ή φαμίλια: η οικογένεια.

¹¹ λυχνάρι: φωτιστική συσκευή (πήλινη ή μεταλλική) εφοδιασμένη με φυτό, που λειτουργεί με την καύση λαδιού ή λίπους. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

¹² αρτύνω ή αρταίνω: προσθέτω στο πρόχειρο ή στο συνηθισμένο φαΐ κάτι γευστικό. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Αλεξάνδρα Μητσιάλη, Επιχείρηση “πατάτες”

Το πιτσιρίκι

Είχε πέσει μεγάλη πείνα. Η τσακαλοπαρέα είχε τρεις ολόκληρες μέρες να βάλει μπουκιά στο στόμα της, εξόν από κάτι ξεροκόμματα, που ο Τάκης, ο μεγαλύτερος, τα μούσκειε πρώτα στο νερό της βροχής που μάζευε από το λούκι της σκεπής σ' ένα κατσαρολάκι, και μετά τα μοίραζε δίκαια: ένα ξεροκόμματο αυτός, ένα ο Θανάσης και δύο ο Ντίνος, που πολύ μικρότερός τους τα χρειαζότανε περισσότερο.

Η Αθήνα ήταν μια άτυχη πόλη. Πολλά κτίρια είχαν σωριαστεί σε ερείπια (1944). Συλλογή Dmtri Kessel. Πηγή: Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

Ήτανε Φλεβάρης του 1942 και δεν υπήρχε φαΐ στη γύρα ούτε για δείγμα. Ο Τάκης έβλεπε στον ύπνο του τον χυλό που τρώγανε στο ορφανοτροφείο, πριν το επιτάξουνε οι Γερμανοί καταχτητές και τους πετάξουνε στον δρόμο για να το κάνουνε νοσοκομείο, και του τρέχανε τα σάλια πάνω στα παλιόπανα που 'βαζε για μαξιλάρι. Έπρεπε να 'σαι σπουδαίος ψαράς για να ψαρέψεις μέσα στο θολό νεροζούμι κανένα φασόλι ή κάποιο κομμάτι πατάτας ολόκληρο. Αλλά όσο τον αηδίαζε ο χυλός¹³ τότε τόσο τον λιγουρευότανε τώρα, που το στομάχι του έπαιζε βιολί ολημερίς κι ολονυχτίς κι αυτός έκλεινε τ' αυτιά του κάνοντας τάχατες τον ανήξερο.

Απέναντι από τα τούβλα του Παπαγεωργίου, στο ερημωμένο σπιτάκι του φύλακα όπου είχανε βρει καταφύγιο οι τρεις τους, ο Τάκης κοίταξε τους άλλους δύο της παρέας με νόημα. Αφού η Σταυρούλα είχε μέρες να φανεί δε γινότανε αλλιώς. Μ' ένα νεύμα του κεφαλιού τούς έδειξε τα μακριά ξύλα με την πιρούνα καρφωμένη στην άκρη τους, που περιμένανε όρδια στη γωνία. Επιχείρηση ABEZ, δεν υπήρχε άλλη λύση. Την

είχανε ξανακάνει δύο φορές τη δουλειά και την ξέρανε. Την ξέρανε, που λέει ο λόγος, γιατί ποτέ δεν μπορούσες να 'σαι σίγουρος ότι την επόμενη φορά θα τα καταφέρεις.

Μέσα στο χαμηλοτάβανο, παγωμένο καμαράκι περιμένανε λίγο ακόμα να σουρουπώσει. Τώρα τον Φλεβάρη το σκοτάδι άρχιζε ν' ανεβαίνει από τις πέντε, και στις έξι, που οι φανοστάτες του δρόμου δεν είχαν ανάψει ακόμα, μπορούσε να τους σκεπάξει αρκετά έτσι που να χτυπήσουνε στα γρήγορα και να το βάλουνε στα πόδια, πριν τους δει ο Γερμανός φρουρός κι αρχίσει να τους γαζώνει με το αυτόματο.

[...] Όταν φτάσανε στην οδό Παπαζώλη, ο Τάκης, ο Θανάσης κι ο Ντίνος σταματήσανε πίσω από μια μάντρα. Απέναντί τους και λίγο διαγώνια ο Γερμανός φρουρός βάδιζε παράλληλα με τον τοίχο του εργοστασίου. Το εργοστάσιο που έφτιαχνε τα μακαρόνια ABEZ έπιανε όλο το τετράγωνο κι ο φρουρός έπρεπε να κυκλώσει το κτίριο και να γυρίσει πίσω με το σταθερό στρατιωτικό του βάδισμα ν' αντηχεί στο πεζοδρόμιο.

¹³ χυλός: αλεύρι ή άλλη αμυλώδης ουσία που τη βράζουν με νερό ώστε να γίνει μια παχύρρευστη μάζα. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Όσο να επιστρέψει, οι τρεις τους προλάβαιναν να τρέξουνε, κι από τ' ανοιχτά παράθυρα του υπογείου, όπου ήταν αραδιασμένα βουνά από πατάτες προορισμένες αποκλειστικά για τις ανάγκες του γερμανικού στρατού, να περάσουνε τα ξύλα μέσα και με τις πιρούνες τους να καμακώσουνε όσες πρόφταιναν.

Συνήθως καμάκωναν από μία ο καθένας και μόνο αν ήτανε πολύ τυχεροί σε κάποια πιρούνα καρφώνονταν δύο μεγαλούτσικες. Και τότε, όταν μετά το ποδοβολητό της φυγής στους γύρω δρόμους το καταλάβαιναν, στήνανε ολόκληρο πανηγύρι. Πανηγυρίζανε για την τύχη που εκείνη τη φορά ήτανε με το μέρος τους.

Κρύφτηκαν πίσω από τα δέντρα και με το που η φιγούρα του φρουρού χάθηκε στη στροφή, ο Τάκης ψιθύρισε «τώρα» και οι τρεις πιτσιρίκοι ξεχύθηκαν. Τρέξανε απέναντι, σκύψανε, ρίξανε μέσα τα καμάκια, κάρφωσαν και τράβηξαν. Βγάλανε τις πατάτες και τις ρίξανε στις τσέπες τους έτοιμοι να φύγουν.

Όμως, την ώρα που ο Τάκης κι ο Θανάσης κάνανε τα πρώτα βήματα της οπισθοχώρησης, ο Ντίνος ξανάσκυψε στο ανοιχτό παράθυρο του υπογείου. Ακούγοντας μόνο την πείνα, δεριεμένη από τρεις μέρες αφαγία να φωνάζει με όλη της τη δύναμη μέσα του, χτύπησε με το κοντάρι του τις πατάτες για δεύτερη φορά.

—Τι κάνεις, μικρέ; ψιθύρισε ο Τάκης, που τον είδε τελευταία στιγμή και δεν πίστευε στα μάτια του.

Είχε μαλλιάσει η γλώσσα του να το λέει και να το ξαναλέει. Ο χρόνος τους ήτανε μετρημένος. Τριάντα έξι αρβυλιές του Γερμανού φρουρού κι ούτε μισή παραπάνω. Μία μπορούσε να σου στοιχίσει τη ζωή.

—Πίσω, μικρέ, φύγαμε! φώναξε στον Ντίνο αγριεμένος και τον τράβηξε από την άκρη του ξεχειλωμένου του πουλόβερ.

Ο Ντίνος σύρθηκε στο χώμα. Το κοντάρι γλίστρησε από το χέρι του κι έπεσε πάνω στο σωρό με τις πατάτες. Ο μικρός πρόλαβε να το βάλει στα πόδια πίσω από τους άλλους δύο την ώρα που ο Γερμανός φρουρός φάνηκε στη γωνιά.

—Verflucht! Verflucht!¹⁴ ούρλιαξε ο Γερμαναράς. Κοντοστάθηκε και σήκωσε το αυτόματο. Γάζωσε τη νύχτα προς τα κει που είχανε χαθεί τα παιδιά.

Όμως αυτή τη φορά η τύχη ήτανε με το μέρος τους.

Η **Αλεξάνδρα Μητσιάλη** μεγάλωσε στην Κέρκυρα και ζει στη Θεσσαλονίκη. [...] Εργάζεται στη Δευτεροβάθμια και στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Γράφει βιβλία για παιδιά, μυθιστορήματα για νέους και ενήλικες, δημοσιεύει διηγήματα σε λογοτεχνικά περιοδικά, συμμετέχει σε συλλογικά έργα και κατά καιρούς αρθρογραφεί στον ηλεκτρονικό και έντυπο Τύπο. [...] Το μυθιστόρημά της *Θα σε σώσω ό,τι κι αν γίνει* τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας για Νέους το 2014, ενώ το μυθιστόρημά της *Ξυπόλυτοι Ήρωες* τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας για Νέους το 2017 και απέσπασε, επίσης, το Βραβείο Νεανικού Μυθιστορήματος από το ελληνικό τμήμα της IBBY την ίδια χρονιά. Πολλά βιβλία της ήταν υποψήφια για το Κρατικό Βραβείο Παιδικής και Νεανικής Λογοτεχνίας (*Το Αστερόσπιτο* 2009, *Με λένε Νιλουφέρ* 2012, *Η κούκλα που ταξίδευε στον κόσμο* 2013, *Το υπόσχομαι* 2013, *Θα σε σώσω ό,τι κι αν γίνει* 2014, *Μπάλα Μπαλαρίνα* 2016, *Ξυπόλυτοι Ήρωες* 2016) καθώς και για άλλα βραβεία (*Το Αστερόσπιτο* και *Η Νύχτα των Πυγολαμπίδων*, λογοτεχνικό περιοδικό *Διαβάζω* 2008 και 2009 αντίστοιχα, *Θα σε σώσω ό,τι κι αν γίνει*, Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου και Αναγνώστης 2014, *Να με αντέχεις*, *Ξυπόλυτοι Ήρωες*, Αναγνώστης 2015 και 2016 αντίστοιχα, *Κύριε Χρόνε, σου έχω πολλά παράπονα*, Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου 2015, *Ταξίδι με την Οδύσσεια*, *Η Μαρμελαδού* και *Ξυπόλυτοι Ήρωες*, Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου 2016, *Η εξωγήινη μαμά μου* Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου 2022).

Πηγή: βιβλιονέτ

¹⁴ καταραμένοι.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Λένα Παππά, Στους σκοτωμένους σπουδαστές του Νοεμβρίου

Μάτια κλειδωμένα, χέρια παγωμένα
κείται

—δεκαοχτώ χρονώ ήτανε δεν ήτανε—

για να έχω εγώ πουλιά — φτερά στα χέρια μου,
και συ το σπιτάκι σου, 5

για γλάστρα με βασιλικό στο πεζουλάκι

και τα παιδιά μας ξένοιαστα να χτίζουνε το μέλλον.

Η μάνα του τον περιμένει και δεν έρχεται,

η άνοιξη του παίζει και δεν τηνε ξέρει πια.

Στις φλέβες του αίμα σταματημένο και πικρό, 10

γυαλί σπασμένο ο κόσμος, σωριασμένο πάνω του.

Για να έχω εγώ τον άσπρο μου ύπνο

και συ γαρίφαλο χαμόγελο στο στόμα σου,

για να 'χουν τα παιδιά μας το δικό τους ήλιο...

Ηλίας Σκουλάς.

Η ελευθεροτυπία φυλακίζεται. Αθήνα 1973.

Πηγή: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Η **Λένα Παππά** (Αθήνα 1932-) είναι ποιήτρια. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γαλλική Φιλολογία στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και Ιστορία της Τέχνης στη Σορβόνη. Εργάστηκε στην ΑΣΚΤ, φτάνοντας στη θέση της προϊσταμένης γραμματείας. Συνεργάτιδα των περιοδικών *Ευθύνη* και *Νέα Εστία*. [...] Παραδοσιακή στη μορφή της, η ποίηση της Παππά, απηχεί τους προσωπικούς, μεταφυσικούς προβληματισμούς της ποιήτριας, στους οποίους άλλοτε κυριαρχεί μια έντονη παρουσία του συναισθήματος και άλλοτε μια πικρή ειρωνική διάθεση. Κεντρικό πάντως θέμα αποτελεί η επανεύρεση της αθωότητας και η υπέρβαση του φάσματος του θανάτου.

Ζήρας, Α. και Κοντάκης, Θ. (2007). «Λένα Παππά». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1721.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Νικηφόρος Βρεττάκος, Το παιδί με τη φυσαρμόνικα

στον Κούλη Ζαμπαθά

Δεν είναι πια το πολυβόλο που θα κρίνει τη λευτεριά.
Δεν είναι πια οι βασανιστές που θα μας καταλύσουν.
Δεν είναι κείνος που θα βγει να σ' αντιμετωπίσει,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Άγαλμα του πεζοδρομίου που σε φυσά ο μαΐστρος
στο ένα σου πόδι ενώ σφυρίζεις τους καημούς της πατρίδας
με μια φωνή σαν του ρυακιού που κελαηδεί μες στην καρδιά σου
-μικρή καρδιά της λευτεριάς που τρέμει όπως η πούλια-
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Αγκάλιασε τις πιπεριές της λεωφόρου το αίμα σου.
Έγινε το αίμα σου πουλί κι ανέβη να μας κελαηδήσει
πάνω απ' τα κυπαρίσσια του Συντάγματος:
«Τιτίβ, τιτσιού! Μη φοβόσαστε!»
Έγινες το πουλί κι η μυγδαλιά, το άστρο και το παράθυρο.

Ζωγραφισμένο από τις αστραπές στην πόρτα μας,
που την αγκάλιαζεν ο θάνατος τη νύχτα να την παραβιάσει,
έσπρωχνες το σκοτάδι μόνο σου! Και μεις, τι να σου ειπούμε;
Μια τέτοια μέδη αθανασίας δεν τη χωρά η καρδιά μας,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!
Και μεις, ποιητή των ποιητών, πώς να σε τραγουδήσουμε!
Σύντροφε της ελπίδας μας, πες μας πώς να σε ειπούμε!
Πες μας, γιατί υποφέρουνε τα χείλη μας!
Δε θέλουμε τα λόγια μας να πέσουνε στο χώμα,
δε θέλουμε να χάσουμε μια τέτοια αποστολή!
Αλλιώς καλύτερα να βγαίναμε να σκοτωθούμε στη μάχη,
αλλιώς καλύτερα να φεύγαμε στους ωκεανούς με τα καράβια,
παρά να κλέβουμε τα ψίχουλα του ψωμιού των απελπισμένων,
όταν εσύ φρουρείς μονάχο τα στενά της νύχτας,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Θα βγω στον κάμπο να μαζέψω τα πεσμένα φύλλα του ήλιου
να πλάσω τις ακτίδες του – τούτο το καλοκαίρι,
να πλάσω τις αχτίδες του σε φύλλα, για να γράψω
τον ουρανό και το τραγούδι σου, Ελληνόπουλο,
γιατί το χώμα δε με φτάνει! Δε με φτάνει το αίμα μου!
Γιατί τα δάκρμά μου δε φτάνουνε να πλάσω τον πηλό μου!
Τι να το κάμω το σπίτι μου; Έξω σε τραγουδάνε,
Έξω μιλούν για σένανε· δε μου φτάνει η φωνή μου!

Ηρωικοί... στίχοι

Κορίτσι με κούκλα
σε παράθυρο (1944).
Συλλογή Dmitri Kessel.
Πηγή: Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

Θα τρέξω εκεί που σ' άκουσα να λες «Όχι» στο θάνατο,
Θα τρέξω εκεί που πάγαινες σφυρίζοντας αντίδετα
στ' αστροπελέκι, αντίδετα στη διαταγή και στο γλυκό
ψωμί της γης, αντίδετα
στα γαλανά σου μάτια που ήταν για τον έρωτα!

Και θα τινάξω τους καημούς σου από τις πιπεριές!
Και θα μαζέψω τις φωνούλες σου! Και θα σκεπάσω
της ποίησής μου
την Άγια Τράπεζα με τ' αλατζένιο σου πουκάμισο!
Και θα μαζέψω τ' αγριολούλουδα, σα να σηκώνω τη σημαία σου
για να τη στήσω με το χάραμα στην είσοδο της πατρίδας
στην είσοδο του χρόνου και των καραβιών. Σα να σηκώνω
τον «Άρτο» της Ελλάδας απ' την άσφαλτο,
διάτρητον απ' τις σφαίρες των εχθρών! Να σε σηκώσω
και να σε βάλω σ' ένα μπρούτζινο βάθρο και να σφυρίζεις
στο ένα σου πόδι, γέρνοντας αμέριμνα στον ώμο σου,
κάτω απ' τα συννεφάκια των καιρών
μες στην πλατεία του Συντάγματος!

Πώς να σε ιδώ! Πώς να σε ειπώ! Πώς να σε ζωγραφίσω,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Παζλ
Μικρών ηρώων

Ο **Νικηφόρος Βρεττάκος** (Κροκεές Λακωνίας 1912-Πλούμιτσα Λακωνίας 1991) ήταν ποιητής, πεζογράφος, δοκιμιογράφος, μεταφραστής. Το 1926 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, άλλαξε διάφορες δουλειές και το 1938 διορίστηκε υπάλληλος του δημοσίου. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1940 και στην Εθνική Αντίσταση. Οργανώθηκε στο ΕΑΜ και στο ΚΚΕ, αν και οι σχέσεις του με την ιδεολογική γραμμή δεν ήταν ποτέ ακύμαντες. Το 1945 απολύθηκε από την υπηρεσία του για πολιτικούς λόγους. [...] Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1929, δημοσιεύοντας τη συλλογή των πρωτόλειων ποιημάτων του *Κάτω από σκιές και φώτα*. [...] Ο ουμανιστικός χαρακτήρας της ποίησης του Βρεττάκου μετά το 1940 συνδυάζεται με τη μεταλλαγή της γλώσσας του, η οποία από συμβολική και κάπως σκοτεινή γίνεται εξαιρετικά λιτή, αφηγηματική και άμεση. Κατ' αντιστοιχία, και ο λόγος του διαμορφώνεται με βάση μια διαρκή εξομολογητική τάση, όπου κυριαρχεί ο συζητητικός τόνος, ο ήπιος και στοχαστικός διάλογος, χωρίς ιδιαίτερα κοσμητικά και χωρίς εμφανή στοιχεία αφαιρετικής τεχνικής στην ποιητική έκφραση. Ο λυρισμός που παραμένει ένα μόνιμο χαρακτηριστικό όλων των φάσεων του Βρεττάκου απηχεί τη θερμή συγκίνηση που κατέχει τον ποιητή και την εξημμένη ψυχική του κατάσταση. [...] Η αγάπη και η διαφύλαξη της ζωής, η προστασία από τα παράγωγα του δυτικού, τεχνολογικού πολιτισμού, θεωρούμενα ως αίτια ψυχικής φθοράς και θανάτου, η συνείδηση του πεπερασμένου του ανθρώπου μπροστά στο μεγαλείο της δημιουργίας είναι χαρακτηριστικές σταθερές αξίες της ουμανιστικής σκέψης του Βρεττάκου. [...]

Ζήρας, Α. (2007). «Νικηφόρος Βρεττάκος». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 333-334.

Κείμενο 1: Λίλη Λαμπρέλλη, Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

ΟΜΑΔΑ 1

1. Αφού ξαναδιαβάσετε σιωπηλά το απόσπασμα, να συγκεντρώσετε όσο περισσότερα στοιχεία μπορείτε για τον κεντρικό ήρωα:
 - ▶ Ποιο είναι το όνομά του και σε ποια πόλη τοποθετείται η δράση του;
 - ▶ Ποια εμπόδια/δυσκολίες έχει να αντιμετωπίσει;
 - ▶ Σε ποια ομάδα εντάσσεται και ποιος είναι ο στόχος της ομάδας αυτής;
 - ▶ Ποια στοιχεία μάς δίνει το απόσπασμα σχετικά με τη σχέση του με τους συναγωνιστές του;
 - ▶ Τέλος, προσπαθήστε να τον χαρακτηρίσετε αποδίδοντάς του 3-4 επίθετα.
2. Εντοπίστε τις εικόνες που πληροφορούν τον/την αναγνώστη/-στρια σχετικά με την ιστορική περίοδο στην οποία εκτυλίσσονται τα γεγονότα του αποσπάσματος. Καταγράψτε τις εικόνες αυτές και σχολιάστε το ιδιαίτερο κλίμα που δημιουργούν στο απόσπασμα.
3. Φανταστείτε πως είστε πολεμικοί ανταποκριτές, απεσταλμένοι στο Μεσολόγγι κατά τη διάρκεια της Β΄ Πολιορκίας, και συναντάτε τον Μάρκο, τον μικρό Γελεκτσή, με σκοπό να του πάρετε μια συνέντευξη.
 - α) Γράψτε τις ερωτήσεις που θα θέλατε να του κάνετε και τις απαντήσεις που θεωρείτε ότι θα έδινε.
 - β) Μετά τη συνέντευξη που πήρατε γράψτε ένα χρονογράφημα (100 λέξεις) στην τοπική εφημερίδα *Ελληνικά Χρονικά*, όπου και εργάζεστε, σχετικά με τη ζωή και τη δράση των Γελεκτσήδων στο πολιορκημένο Μεσολόγγι, δίνοντας έμφαση στον Μάρκο Γελεκτσή. Προκειμένου να εμπλουτίσετε το κείμενό σας, αναζητήστε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού πληροφορίες σχετικά με τους Γελεκτσήδες. Για την τυπογραφία στην επαναστατική περίοδο και συγκεκριμένα την εφημερίδα *Ελληνικά Χρονικά*, επισκεφτείτε την ψηφιακή έκθεση της Εθνικής Βιβλιοθήκης.
4. Γράψτε μια σύντομη αφήγηση 200-300 λέξεων σε πρώτο πρόσωπο. Διαλέξτε τον ήρωά σας ανάμεσα στους Γελεκτσήδες. Αφηγηθείτε περιστατικά που αφορούν την πολιορκία, την Έξοδο του Μεσολογγίου και την πείνα που βασανίζει τον ήρωα και την οικογένειά του.

Το Μεσολόγγι

ΟΜΑΔΑ 2

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

1. Τα γεγονότα εκτυλίσσονται στη Θεσσαλονίκη τον Φεβρουάριο του 1942. Αφού ξαναδιαβάσετε το απόσπασμα, να συγκεντρώσετε όσα περισσότερα στοιχεία μπορείτε για τον Τάκη:
 - ▶ Ποια είναι η δυσκολία που πρέπει να αντιμετωπίσει;
 - ▶ Ποια είναι η σχέση του με τους άλλους της ομάδας;
 - ▶ Απ’ όσα διαβάσατε γι’ αυτόν προσπαθήστε να τον χαρακτηρίσετε αποδίδοντάς του 3-4 επίθετα.
2. Στο κείμενο παρουσιάζονται στιγμιότυπα από τη ζωή μιας ομάδας παιδιών κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Ποιες λέξεις ή φράσεις του κειμένου δείχνουν το ξεδίπλωμα του χρόνου και την ακολουθία των γεγονότων στο κείμενο;
3. Το τέταρτο μέλος τις παρέας, η Τασούλα, έλειπε εκείνη τη μέρα και δεν συμμετείχε στην «επιχείρηση πατάτες». Γράψτε έναν διάλογο (150 λέξεις περίπου) ανάμεσα στον Τάκη, τον Θανάση, τον Ντίνο και την Τασούλα, η οποία συνάντησε αργότερα τα παιδιά στην «κρυψώνα» τους. Προσπαθήστε να αποδώσετε τα συναισθήματα και τις εντυπώσεις του μικρού κοριτσιού.
4. Φανταστείτε πως είστε ιστορικοί μελετητές της περιόδου τις γερμανικής κατοχής. Συναντάτε, λοιπόν, την παρέα των «ξυπόλητων ηρώων», η οποία σας αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο κάποιες από τις περιπέτειές της, καθώς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Φανταστείτε και αφηγηθείτε άλλη μια «επιχείρηση» και γράψτε τη προσέχοντας να υπάρχουν αρκετές ιστορικές πληροφορίες και λεπτομέρειες σχετικά με τα πρόσωπα, τον χρόνο και τον τόπο. (120 λέξεις)

1. Αφού ξαναδιαβάσετε το ποίημα, εντοπίστε όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία σχετικά με τον ήρωα:
 - ▶ Ποιο είναι το όνομά του;
 - ▶ Πόσων ετών είναι;
 - ▶ Ποια ήταν τα όνειρά του;
 - ▶ Τι καταλαβαίνουμε από το ποίημα ότι συνέβη στον ήρωα;
2. Στο ποίημα σημειώνονται αντιθέσεις, οι οποίες δείχνουν σε ποια κατάσταση είναι ο ήρωας και ποια είναι η κατάσταση των γύρω του λόγω της πράξης του. Εντοπίστε και σημειώστε τις αντιθέσεις.
3. Φανταστείτε πως είστε ένα πρόσωπο από το οικείο φιλικό ή οικογενειακό περιβάλλον του νεκρού σπουδαστή και μαθαίνετε πως στις φλέβες του το αίμα είναι «σταματημένο και πικρό». Γράψτε στο προσωπικό σας ημερολόγιο τα συναισθήματα και τις σκέψεις με αφορμή τον θάνατο του αγαπημένου σας προσώπου. (120 λέξεις)
4. Σας έχει ανατεθεί η οργάνωση και η υλοποίηση εκδήλωσης σχετικής με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Επισκεφθείτε το σχετικό αφιέρωμα της [Καθημερινής](#) (Φωτόδεντρο), με τη βοήθεια του οποίου φτιάξτε μια χρονογραμμή στην e-me σχετική με τα γεγονότα των ημερών εκείνων.

ΟΜΑΔΑ 4

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

1. Το ποιητικό υποκείμενο αναφέρεται στη ζωή και τη δράση του ανώνυμου αγωνιστή. Διαβάστε προσεκτικά τον τίτλο του ποιήματος και το ποίημα και απαντήστε στις επόμενες ερωτήσεις:
 - ▶ Ποιες πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε για τη ζωή και τη δράση του αγωνιστή;
 - ▶ Ποιες δυσκολίες είχε να αντιμετωπίσει;
 - ▶ Τελικά ποιους από τους αρχικούς του στόχους υλοποίησε με τους αγώνες του;
2. Ο αγωνιστής ονομάζεται επανειλημμένα «παιδί με τη φουσαρμόνικα». Τι συμβολίζει κατά την άποψή σας η φουσαρμόνικα; Αντικαταστήστε τη φουσαρμόνικα με κάτι άλλο. Ποιο είναι το αποτέλεσμα της αντικατάστασης αυτής στο νόημα του ποιήματος;
3. Ποιο είναι το περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα το παιδί με τη φουσαρμόνικα; Με ποιες λέξεις ή και εκφραστικά μέσα παρουσιάζεται στον/στην αναγνώστη/-στρια και ποια συναισθήματα του/της δημιουργεί;
4. Σε κάποια σημεία του ποιήματος γίνεται αναφορά και στην ίδια την ποίηση. Μπορείτε να επισημάνετε τα σημεία αυτά και να εξηγήσετε πώς επιδρά η δράση του αγωνιστή στη διαδικασία γραφής του ποιήματος;

Δ. Κωστοπούλου, *Τρία κολλάζ σε χαρτόνι*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Β΄ ΦΑΣΗ

Εργασία σε ομάδες – συνανάντηση

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

1. α) Τα τέσσερα κείμενα της συστάδας αναφέρονται στη δράση μικρών ηρώων σε συγκεκριμένες περιόδους της ιστορίας. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα. Στη στήλη Α΄ να γράψετε τις ιστορικές περιόδους και στη στήλη Β΄ τα βασικά στοιχεία της δράσης των ηρώων. Βλ. και ΨΜΑ.

Κείμενα	Ιστορική περίοδος/εποχή	Δράση των ηρώων
Κείμενο 1		
Κείμενο 2		
Κείμενο 3		
Κείμενο 4		

- β) Συζητήστε τα κοινά χαρακτηριστικά των ηρώων. Για ποιους στόχους αγωνίζονται; Πετυχαίνουν ή όχι τους στόχους τους; Τι μαθήματα δίνουν στους γύρω τους; Να γράψετε 4-5 επίθετα τα οποία αποδίδουν το ήθος τους.

2. Για την παρουσίαση της θεματικής της συστάδας επιλέχτηκαν δύο πεζά και δύο ποιητικά κείμενα. Ποιο λογοτεχνικό είδος (πεζό ή ποίημα), κατά τη γνώμη σας, αποδίδει πιο εύστοχα το θέμα; Εκφράστε ελεύθερα την προτίμησή σας κατά τη διάρκεια του διαλόγου στην τάξη και, τελικά, επιχειρήστε να οργανώσετε τα επιχειρήματα που σας οδήγησαν στην κάθε επιλογή.

Γ΄ ΦΑΣΗ

Εργασία στην ολομέλεια – παρουσίαση των συμπερασμάτων των ομάδων και διάλογος

► ερωτήσεις για την οργάνωση του **διαλόγου** της ολομέλειας

1. Μετά τη μελέτη και την επεξεργασία των τεσσάρων κειμένων, κοιτάξτε πάλι το συννεφόμελο που φτιάξατε στην ολομέλεια στην προαναγνωστική φάση. Ανταλλάξτε ελεύθερα τις εντυπώσεις και τις σκέψεις σας γύρω από το θέμα του μικρού ήρωα και των ηρώων της συστάδας. Τελικά, τα κείμενα ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες και τα αρχικά συναισθήματά σας;
2. Οι συγγραφείς και οι ποιητές των κειμένων επέλεξαν μικρούς ήρωες, οι οποίοι παρουσιάζουν απaráμιλλο αγωνιστικό φρόνημα που μπορεί να συγκριθεί με αυτό των μεγάλων. Εκφράστε τις απόψεις σας σχετικά με την επιλογή των νεαρών ηρώων αναφορικά με το θέμα της συστάδας. Θα ήταν η συστάδα εξίσου ενδιαφέρουσα με μεγαλύτερους σε ηλικία ήρωες; Βλ. και ΨΜΑ.

Τα
χαρακτηριστικά
του ήρωα

Μικροί ήρωες...
(διαδραστική
άσκηση)

δραστηριότητες **μετά την ανάγνωση** των **κειμένων** της συστάδας

1. Επίλεξε έναν ήρωα ή μια ηρωίδα και γράψε το δικό σου σύντομο διήγημα (2-3 σελίδες). Ο ήρωας ή η ηρωίδα σου ζει και δρα σε μια κρίσιμη ιστορική στιγμή της αρχαίας ή νεότερης ιστορίας ή σε μια φανταστική περίοδο.

Γλωσσάρι
«Μικροί ήρωες»

- ▶ Σε ποιον χώρο και χρόνο τοποθετείται η δράση;
- ▶ Ποια είναι η ατμόσφαιρα της εποχής στην οποία εκτυλίσσονται τα γεγονότα;
- ▶ Ποιοι είναι οι στόχοι του ήρωα;
- ▶ Έχει συνεργάτες;
- ▶ Ποια είναι τα αποτελέσματα της δράσης του;

2. Στα ποιήματα της Λένας Παππά και του Νικηφόρου Βρεττάκου οι ήρωες είναι ανώνυμα πρόσωπα. Γιατί πιστεύεις πως οι δημιουργοί έκαναν τη συγκεκριμένη επιλογή; Γράψε κι εσύ ένα συμμετρικό προς το ποίημα της Λένας Παππά για τον ανώνυμο ήρωα με τίτλο «Ωδή στον άγνωστο ήρωα». Κάθε στροφή απαρτίζεται από έξι στίχους. Στους πρώτους τρεις σημειώνεται η κατάσταση του ήρωα και στους άλλους τρεις το αποτέλεσμα της δράσης του σ' εμάς.
3. Να επιλέξεις μία ή δύο σκηνές από το απόσπασμα *Έντεκα μέρες του Απρίλη 1826* (Κείμενο 1) ή από το απόσπασμα «Επιχείρηση "πατάτες"» (Κείμενο 2) και να τις μετατρέψεις σε κόμικ. Αξιοποίησε ένα ψηφιακό εργαλείο (π.χ. Pixton, canva, e-me κ.ά.).
4. Ποιος από τους ήρωες των κειμένων είναι ο αγαπημένος σου; Ποια χαρακτηριστικά του θεωρείς τόσο σημαντικά που θα ήθελες να του μοιάσεις; Φαντάσου πως τον συναντάς και γράψε τον διάλογο που ακολουθεί. Τι θα ήθελες να τον ρωτήσεις;
5. Σκέψου ένα ιστορικό γεγονός που συνέβη στην περιοχή σου, ένα γεγονός που το γνωρίζουν όλοι (σε οποιαδήποτε ιστορική περίοδο). Όλοι στον τόπο σου έχουν επηρεαστεί ή και κάποιοι έχουν συμμετάσχει σ' αυτό με διαφορετικό τρόπο: σωματικά, συναισθηματικά. Να γράψεις μια ιστορία που να εκτυλίσσεται εκείνη τη συγκεκριμένη ημέρα. Ποια άτομα βρίσκονταν στον τόπο αυτόν την ώρα του συμβάντος και πώς έδρασαν;

► προτάσεις για επέκταση της συστάδας

- Βατόπουλος, Ν. [1947] (1999). *Ένα παιδί μεγαλώνει στην Αθήνα 1934-1944*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βογιατζόγλου, Στ. (1994). *Καβάλα σε δυο φεγγάρια*. Αθήνα: Κέδρος.
- Γρηγοριάδου - Σουρέλη, Γ. [1996] (2013). *Ο μικρός μπουρλοτιέρης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Δικαίου, Ε. [2000] (2022). *Τα κοριτσάκια με τα ναυτικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ζέη, Α. [1963] (2011). *Το καπλάνι της βιτρίνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλιότσος, Π. (2001). *Η σφεντόνα του Δαβίδ*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Κλιάφα, Μ. (2019). *Μια μπαλάντα για τη Ρεβέκκα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παπαμόσχου, Η. [1995] (2017). *Το γεφύρι της Ανατολής*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. [1996] (2010). *Τραγούδι για τρεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Σαρή, Ζ. [1971] (2023). *Όταν ο ήλιος....* Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ψαραύτη, Λ. [1996] (2019). *Το διπλό ταξίδι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

δελτίο

εξόδου

Γράψε:

3 πράγματα που έμαθες από τη μελέτη των κειμένων. Αυτά μπορεί να είναι απλές λέξεις ή και νέες πληροφορίες

2 ερωτήσεις που θα ήθελες να κάνεις

1 πράγμα για το οποίο χρειάζεσαι περισσότερα να μάθεις

Παιδί από το Αφγανιστάν κάθεται με τη μικρή της αδερφή
(Afghan child sits with her little sister).
Εικόνα εμπνευσμένη από φωτογραφία. Πηγή: rawpixel

«Η φτώχεια είναι ο γονέας
της επανάστασης
και του εγκλήματος»

Αριστοτέλης

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η φτώχεια σήμερα είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να αγνοηθεί. Η εντονότατη ανάπτυξη δεν κατάφερε να την εξαλείψει, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις την ενέτεινε. Η συστάδα αυτή προσεγγίζει μέσα από λογοτεχνικά κείμενα τα «παιδιά του δρόμου», τα προβλήματα και τις ανάγκες τους. Στο πλαίσιο αυτό θα γνωρίσεις τη ζωή και τη δράση μικρών αντιηρώων-αντιηρώιδων, τις δυσκολίες, τις ανάγκες και τα εμπόδια που καλούνται να υπερπηδήσουν. Στο πλαίσιο της μελέτης σου θα γράψεις κείμενα σχετικά με το θέμα ανοίγοντας διάλογο έτσι ώστε να προβληματιστεί η εκπαιδευτική κοινότητα σχετικά με τις κοινωνικές ανισότητες που δημιουργεί η περιθωριοποίηση ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων και ειδικά των εφήβων.

Λίστα κειμένων συστάδας

Μάλλιγκαν, Άντ. (2013). *Σκουπίδια*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
Έλλης, Ντ. (2005). *Πόλη από λάσπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
Ζαννάκη-Λιάλιου, Ι. (2006). *Για μια σουζα*. Αθήνα: Κέδρος.
Μπρεχτ, Μπ. [1939:] (41987). «Οι πιο φτωχοί συμμαθητές απ' τους συνοικισμούς των προαστείων». Στο *Ποιήματα* (Ν. Βαλαβάνη, Μτφρ. - Πρόλ.). Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Λέξεις – κλειδιά

αντιήρωες, αφήγηση, διάλογος, εκμετάλλευση, επιβίωση, ήρωες, κοινωνικός αποκλεισμός, μοναξιά, παιδιά των «δρόμων», ρυθμός, φτώχεια, χαρακτήρες

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων
αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- διακρίνεις τον τρόπο με τον οποίο διαφορετικά κείμενα θίγουν το θέμα του ήρωα/-ίδα και του αντιήρωα/-ίδα
- εκφράζεις δημιουργικά, ατομικά ή σε συνεργασία με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου, τα συναισθήματα που σου προκάλεσαν τα λογοτεχνικά κείμενα
- χρησιμοποιείς τις γνώσεις σου γύρω από τους αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιούνται στα λογοτεχνικά κείμενα
- γράψεις τα δικά σου κείμενα (πεζά και ποιητικά) σχετικά με το θέμα της συστάδας
- εκφραστείς προφορικά και γραπτά, μιλώντας με τα κείμενα και για τα κείμενα και μετέχοντας σε δραστηριότητες δημιουργικής γραφής
- αναγνωρίζεις πώς παίρνουν μορφή και πώς χαρακτηρίζονται οι λογοτεχνικοί χαρακτήρες
- προβληματίζεσαι και να συζητάς με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Απεικόνισε σε ένα σκίτσο έναν/μία αγαπημένο/-η σου ήρωα/ηρωίδα. Μίλησε γι' αυτόν/αυτήν και τα χαρακτηριστικά του/της.
2. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού και άκουσε το τραγούδι «Τα παιδιά των δρόμων».¹ Σου άρεσε το τραγούδι; Ποιες σκέψεις γεννήθηκαν μέσα σου; Ποια είναι τα παιδιά των δρόμων; Γράψε στο τετράδιό σου ποια παιδιά των δρόμων γνωρίζεις (π.χ. παιδιά των φαναριών) και αντάλλαξε τις γνώσεις σου με αυτές των άλλων συμμαθητών/-τριών σου.

Το παιδί με τα κεράκια

Αναφυλλητό

3. Αναζήτησε ΨΜΑ Το παιδί με τα κεράκια

4. Αναζήτησε ΨΜΑ Αναφυλλητό

5. Σύμφωνα με το [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#), αντιήρωας είναι ο ήρωας λογοτεχνικού, θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου που δεν έχει τις παραδοσιακά γνωστές ιδιότητες του ήρωα. Ποιες ιδιότητες θεωρείς ότι δεν έχει ο αντιήρωας;
6. Παρατήρησε τη διπλανή εικόνα με τίτλο «Αγόρι από την Καμπότζη που ψαρεύει στον ποταμό». Θα ενέτασες το αγόρι στους ήρωες ή στους αντιήρωες; Κατάγραψε τα επιχειρήματα που θα ακουστούν στην τάξη για τη μια ή την άλλη περίπτωση.

Αγόρι από την Καμπότζη που ψαρεύει στον ποταμό
(Cambodian boy fishing in the river).
Εικόνα εμπνευσμένη από φωτογραφία.
Πηγή: rawpixel

¹ Λειβαδάς, Κ. (Στιχουργός- Συνθέτης). Τσαλιγοπούλου, Ελ. (Ερμηνεύτρια) (2003). «Παιδιά των δρόμων». *Χρώμα* [Δίσκος].

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Άντυ Μάλλιγκαν, Σκουπίδια

Σερενές, Π.
Παιδιά των
σκουπιδιών

Ήμουν παιδί των σκουπιδιών από τότε που μπορούσα να περπατάω μόνος μου και να μαζεύω πράγματα. Πόσο να ήμουν; Τριών χρονών, και είχα αρχίσει να ξεδιαλέγω.

Θα σας πω για τι πράγματα ψάχνουμε.

Πλαστικό, γιατί το πλαστικό μπορείς να το πουλήσεις στα γρήγορα – με το κιλό. Το άσπρο πλαστικό είναι το καλύτερο και πάει σ' έναν σωρό· το μπλε πλαστικό πάει στον διπλανό σωρό.

Χαρτί, αν είναι άσπρο και καθαρό – δηλαδή αν το πλύνουμε και το στεγνώσουμε. Και χαρτόνι.

Κονσέρβες – οτιδήποτε μεταλλικό. Γυαλί, αν είναι μπουκάλι. Υφάσματα ή κουρέλια σε οποιαδήποτε μορφή – πότε πότε κανένα μπλουζάκι, παντελόνια, κάποιο τσουβάλι όπου ήταν τυλιγμένο κάτι.

Εμείς... τα παιδιά εδώ πέρα, τα μισά απ' αυτά που φοράμε είναι πράγματα που έχουμε βρει, αλλά τα περισσότερα τα μαζεύουμε, τα ζυγίζουμε και τα πουλάμε.

Πρέπει να με δείτε ντυμένο στην τρίχα. Φοράω ένα τζιν παντελόνι κομμένο κι ένα μπλουζάκι μεγαλύτερο για να μπορώ να κουκουλώω το κεφάλι μου όταν ο ήλιος καίει πολύ. Δε φοράω παπούτσια – πρώτον, γιατί δεν έχω και, δεύτερον γιατί πρέπει να αισθάνεσαι τι πατάς.

[...] Επίσης ξεδιαλέγουμε και τα σκουπίδια από τα φαστφουντάδικα, που είναι μια μικρή επιχείρηση από μόνα τους. Δεν περνάνε από μένα και τον Γκάρντο, πάνε στην άλλη άκρη, κι εκεί καμιά εκατοστή παιδιά ξεδιαλέγουν τα καλαμάκια, τα κυπελλάκια και τα κόκαλα των κοτόπουλων. [...] Μια καλή μέρα μπορεί να βγάλω και διακόσια πέσος.² Μια κακή πενήντα ίσως. Έτσι ζεις, μέρα με τη μέρα, κι εύχεσαι να μην αρρωστήσεις. Η ζωή σου είναι ο γάντζος που κουβαλάς στο χέρι σου, γυρνώντας ανάμεσα στα σκουπίδια.

«Τι έχεις εκεί, Γκάρντο;»

«Στούπα.³ Εσύ;»

Αναποδογυρίζεις το χαρτί. «Στούπα».

Πρέπει να σας πω: είμαι παιδί των σκουπιδιών με καροτσάκι, με τα όλα μου. Τον περισσότερο καιρό είμαι με τον Γκάρντο και δουλεύουμε γρήγορα. [...] Ο Γκάρντο είναι συνεργάτης μου, δουλεύουμε πάντα μαζί. Με προσέχει.

[...]

Δύο παιδιά
ρακοσυλλέκτες.
Εικόνα εμπνευσμένη
από φωτογραφία.
Πηγή: rawpixel

² πέσος: νομισματική μονάδα Μεξικού.

³ στούπα: στη διάλεκτο των παιδιών των σκουπιδιών είναι οι ανθρώπινες ακαθαρσίες.

Ο Γκάρντο είναι δεκατεσσάρων, ίδια ηλικία με μένα. Είναι λεπτός σαν ξυλαράκι, με μακριά χέρια. Γεννήθηκε επτά ώρες πριν από μένα, πάνω στα ίδια σεντόνια, έτσι μου λένε. Δεν είναι αδερφός μου, αλλά είναι σαν αδερφός μου, γιατί πάντα ξέρει τι σκέφτομαι, τι αισθάνομαι – ακόμα και τι πρόκειται να πω. Επειδή είναι μεγαλύτερος, με καταπιέζει πότε πότε, μου λέει τι να κάνω, και τις περισσότερες φορές τον αφήνω να μου συμπεριφέρεται έτσι. Ο κόσμος λέει ότι πάρα είναι σοβαρός, είναι ένα αγόρι που δεν χαμογελάει ποτέ, κι εκείνος απαντάει: «Τότε βρες μου ένα λόγο για να χαμογελάσω». Μπορεί να γίνει κακός, αυτό είναι αλήθεια – αλλά βέβαια έχει φάει περισσότερο ξύλο απ’ ό,τι εγώ, οπότε ίσως μεγάλωσε πιο γρήγορα. Αυτό που ξέρω είναι ότι τον δέλω πάντα δίπλα μου.

Δουλεύαμε μαζί και οι σακούλες έρχονταν κάτω – μερικές σκισμένες, άλλες όχι – και τότε βρήκα κάτι «ξεχωριστό». Το ξεχωριστό είναι μια σκουπιδοσακούλα που δεν έχει σκιστεί και προέρχεται από πλούσια περιοχή. Πάντα έχεις τα μάτια σου ανοιχτά για κάτι τέτοιο. Θυμάμαι ακόμη και τώρα τι βρήκαμε εκεί. Ένα πακέτο τσιγάρα, με ένα τσιγάρο μέσα – αυτό ήταν δώρο. Ένα κολοκυδάκι αρκετά φρέσκο για να γίνει σούπα κι ένα κάρο χτυπημένες κονσέρβες, [...] έναν σπασμένο καθρέπτη ή κάτι τέτοιο, και ύστερα στο χέρι μου έπεσε... Ξέρω ότι είπα πως δεν βρίσκεις ενδιαφέροντα πράγματα, αλλά... εντάξει – μια φορά στη ζωή σου...

Έπεσε μέσα στο χέρι μου: μια μικρή δερμάτινη τσάντα, με κλειστό φερμουάρ, καλυμμένη από κόκκους καφέ. Άνοιξα το φερμουάρ και βρήκα ένα πορτοφόλι. Δίπλα του έναν διπλωμένο χάρτη – και μέσα στον χάρτη ένα κλειδί. [...]

Ο Άντυ Μάλλιγκαν [Andy Mulligan] είναι Άγγλος συγγραφέας περισσότερο γνωστός για τα παιδικά και εφηβικά μυθιστορήματά του. Γράφει ραδιοφωνικά θεατρικά έργα και σενάρια, καθώς και πεζογραφία. Η δουλειά του επηρεάζεται έντονα από τις εμπειρίες του ως εθελοντής στην Καλκούτα της Ινδίας και ως καθηγητής Αγγλικών και θεάτρου στη Βραζιλία, το Βιετνάμ, τις Φιλιππίνες και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το πιο γνωστό βιβλίο του είναι *Τα Σκουπίδια* το οποίο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες και έχει μεταφερθεί στη μεγάλη οθόνη. Ο συγγραφέας έχει τιμηθεί με το βραβείο Παιδικής Λογοτεχνίας του Guardian.

Πηγή: andymulliganbooks.com

1. Να σημειώσεις στο κείμενο τις πληροφορίες που αφορούν:
 - α) τον ακριβή χώρο στον οποίο εκτυλίσσεται η ιστορία.
 - β) τα πρόσωπα/ήρωες που συμμετέχουν στην ιστορία:
 - ▶ Ποιο είναι το όνομά τους;
 - ▶ Ποια είναι η ηλικία τους;
 - ▶ Τι φοράνε και ποιο σκοπό εξυπηρετεί το ντύσιμό τους;
 - ▶ Ποιο είναι το πρόβλημά τους και ποια λύση προσπαθούν να δώσουν;
 - ▶ Ποιες είναι οι προσδοκίες τους ή τα όνειρά τους;
 - ▶ Να τους χαρακτηρίσεις με 3-4 επίθετα.
 - ▶ Ποιος από τους ήρωες σου είναι πιο συμπαθής; Να εξηγήσεις την προτίμησή σου.
 - γ) Να επιλέξεις έναν από τους ήρωες και, αξιοποιώντας τις πληροφορίες του κειμένου, να αποδώσεις σε αυτόν εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά. Μπορείς να τον σχεδιάσεις σε μορφή κόμικ αξιοποιώντας ψηφιακά εργαλεία όπως τα comicstripcreator, animaker, animoto κ.ά. [Βλ. και ΨΜΑ](#).
2. Ποια είναι η σχέση των ηρώων; Πώς θα χαρακτήριζες αυτή τη σχέση; Φιλική ή αντίπαλη; Τι τους ενώνει ή και τι, πιθανόν, να τους χωρίζει; Προσπάθησε να την παρουσιάσεις με σύντομα κείμενα σε πρώτο πρόσωπο και από τις δύο οπτικές, αυτή του Ράφαελ και αυτή του Γκάρντο.
3. Να παρακολουθήσεις το τρέιλερ της ταινίας *Trash (Σκουπίδια)*⁴ και να το συγκρίνεις με το κείμενο της συστάδας:
 - α) Ποιες πληροφορίες της ταινίας ταυτίζονται με αυτές του κειμένου που διάβασες;
 - β) Ποιες πρόσθετες πληροφορίες για την ιστορία του βιβλίου μπορείς να αντλήσεις;
 - γ) Ποια από τις δύο εκδοχές, η λογοτεχνική ή η κινηματογραφική, σου αρέσει περισσότερο και για ποιους λόγους;
4. Στο τέλος του κειμένου ο ήρωας λέει πως βρίσκει «μια μικρή δερμάτινη τσάντα, με κλειστό φερμουάρ, καλυμμένη από κόκκους καφέ. Άνοιξα το φερμουάρ και βρήκα ένα πορτοφόλι. Δίπλα του έναν διπλωμένο χάρτη και μέσα στον χάρτη ένα κλειδί». Φαντάσου τι θα μπορούσε να απεικονίζει ο διπλωμένος χάρτης και τι θα μπορούσε να ξεκλειδώσει κάποιος με το κλειδί της ιστορίας. Στη συνέχεια, γράψε τη δική σου φανταστική ιστορία περιπέτειας που αλλάζει ριζικά τη ζωή των ηρώων. Μπορείς να την ανεβάσεις στην πλατφόρμα e-me και να ψηφίσεις τις τρεις πιο ευφάνταστες ιστορίες που θα διαβάσεις με το εργαλείο «Δημοσκόπηση» στην πλατφόρμα e-me ή το εργαλείο mentimeter.

Τι είναι
φτώχεια;

Σταυρόλεξο
«Τα χαρακτηριστικά
της φτώχειας»

⁴ Μπέβαν, Τ., & Φέλνερ, Έ. (Παραγωγοί). Ντάλντρι, Σ. (Σκηνοθεσία) (2014). *Trash* [Κινηματογραφική Ταινία]. Ηνωμένο Βασίλειο-Βραζιλία: UIP

Η φτώχεια στον κόσμο

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Ντέμπορα Έλλις, Πόλη από λάσπη

Η Σόζια κοιμόταν σε διαφορετικό σημείο κάθε βράδυ τις πρώτες νύχτες της στο Πεσαβάρ. Η πόλη δεν ησύχαζε ποτέ τη νύχτα. Ακούγονταν πυροβολισμοί, καβγάδες και φορτηγά. Μερικοί ήχοι μπορεί να ήταν κλάματα ή γέλια. Καμιά φορά ήταν δύσκολο να τα ξεχωρίσει κανείς.

Όταν την προσπερνούσαν άνθρωποι, την αγνοούσαν ή την στραβοκοίταζαν. Καμιά φορά έριχναν πάνω της σκουπίδια. Σκέφτηκε ότι δεν την είχαν δει. Μα, όσο πιο συχνά γινόταν αυτό, τόσο πιο δύσκολα πίστευε ότι αυτό ήταν ο λόγος.

Μια μέρα, όταν βρίσκονταν πια μια βδομάδα στο Πασαβάρ, η Σόζια βρήκε ένα καλό σημείο ανάμεσα σε δυο κτίρια, σε έναν ήσυχο δρόμο. Ήταν κάτι σαν πεζούλι όπου χωρούσαν να κοιμηθούν ο Τζάσπερ κι αυτή.

«Τούτη δω είναι καλή γωνιά για μας» είπε στον Τζάσπερ.

Σε έναν κοντινό σκουπιδοτενεκέ η Σόζια βρήκε ένα παλιό χαρτοκιβώτιο. Το έκοψε κι έβαλε τα κομμάτια γύρω

και πάνω στο πεζούλι. Κάθισε για να δει πώς ήταν.

«Αυτός θα είναι ο πιο άνετος κοιτώνας της πόλης» είπε στον Τζάσπερ, που ανέβηκε δίπλα της και της κούνησε την ουρά του.

Η Σόζια βάλθηκε να ψάχνει για δουλειά με περισσότερη ένταση. Βρήκε πολλές μικροδουλειές. Άλλες ήταν για λίγες μέρες, άλλες για λίγες ώρες μονάχα. [...]

Δούλεψε πάλι λίγο στο χασάπικο. Καθάρισε ξανά το μαγαζί και μια φορά έβαλε κεφάλια προβάτων στο τραπέζι έξω από το μαγαζί. Στο τέλος της μέρας, ο χασάπης τής έδωσε κι ένα μεγαλούτσικο κόκαλο για τον Τζάσπερ. Επίσης, τη σύστησε στον φίλο του τον μπακάλη. Η Σόζια έκανε ένα μεροκάματο κι εκεί καθαρίζοντας.

Όπου πήγαινε, έβλεπε ομάδες παιδάκια με μπλε πλαστικές σακούλες να ψάχνουν μέσα στα σκουπίδια.

«Θα το κάνω κι αυτό αν χρειαστεί» είπε στον Τζάσπερ «μα δε νομίζω ότι έτσι μπορώ να βγάλω αρκετά χρήματα». [...]

Μια μέρα, αντί να ψάχνει δουλειά, κατέβηκε στο σιδηροδρομικό σταθμό.

«Υπάρχει κανένα τρένο που να πηγαίνει στη θάλασσα;» ρώτησε τον άνθρωπο στο ταμείο.

«Εννοείς στο Καραάτσι;⁵» είπε εκείνος.

Σαν Χουάν Πουέρτο Ρίκο. Στην τεράστια περιοχή παραγκούπολης γνωστή ως el fangitto («η λάσπη»). (San Juan, Puerto Rico. In the huge slumarea known as «El Fangitto» («the mud»). Library of the Congress.

⁵ Καραάτσι: η μεγαλύτερη πόλη στο Πακιστάν (πρώην πρωτεύουσα).

«Καράτσι...» επανέλαβε η Σόζια. «Όπως λέμε τις χειράμαξες. Κοστίζει ακριβά;»

«Θέλεις εισιτήριο με επιστροφή;»

«Μονάχα να πάω».

Ο ταμίας τής είπε την τιμή. Ήταν πολλά λεφτά, πολύ περισσότερα απ' όσα είχε μαζεμένα στο σακουλάκι της. Τον ευχαρίστησε και βγήκε έξω. Κόντευε να φτάσει στο δρόμο όταν κάποιοι ταξιδιώτες της έδωσαν μερικές ρουπίες⁶ για να τους βοηθήσει να κουβαλήσουν τα πράγματά τους.

Ύστερα απ' αυτό, τις μέρες που δεν έβρισκε άλλη δουλειά, πήγαινε στο σιδηροδρομικό σταθμό, κουβαλούσε αποσκευές ταξιδιωτών κι εκείνοι της έδιναν κάποιο φιλοδώρημα. Δεν μπορούσε όμως να πηγαίνει εκεί συχνά. Υπήρχαν άντρες που η κανονική τους δουλειά ήταν να κάνουν τον αχθοφόρο και την έδιωχναν όταν την έβλεπαν.

Δε βαριέσαι, καλύτερα. Της στοίχιζε να βρίσκεται στο σταθμό και να βλέπει ανθρώπους που ανέβαιναν σε τρένα κι έφευγαν μακριά. Πότε θα ερχόταν η δική της σειρά;

Η **Ντέμπορα Έλλις [Deborah Ellis]** είναι πολυβραβευμένη συγγραφέας, φεμινίστρια και ακτιβίστρια που ταξίδεψε σε αφγανικά στρατόπεδα προσφύγων στο Πακιστάν για να πάρει συνεντεύξεις για το βιβλίο της με προφορικές μαρτυρίες *Γυναίκες του αφγανικού πολέμου*. Οι ιστορίες που άκουσε και τα παιδιά που γνώρισε στάθηκαν η έμπνευση και για τα έργα της *Στον αγώνα για το ψωμί* και *Το ταξίδι της Παρβάνα*. Έχει βραβευθεί επανειλημμένως για τα προκλητικά, αλλά συγχρόνως πανέμορφα βιβλία της για παιδιά. Από τα συγγραφικά της δικαιώματα, η Έλλις έχει δωρίσει περισσότερο από 1 εκατομμύριο δολάρια για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Με πάνω από 20 βιβλία στο ενεργητικό της, έχει τιμηθεί με το Καναδικό Κρατικό Βραβείο (The Governor General's Award), το Βραβείο Ruth Schwartz, το Βραβείο του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνια για βιβλία με θέμα τη Μέση Ανατολή, το Σουηδικό Βραβείο Πίτερ Παν, το Βραβείο Παιδικού Βιβλίου Ειρήνη στη Γη – Jane Adams και το Βραβείο Vicky Metcalf για το σύνολο του έργου της. Πρόσφατα, παρέλαβε το Βραβείο της Βιβλιοθήκης του Οντάριο για συγγραφέα με Εξαιρετικά Επιτεύγματα.

Πηγή: βιβλιονέτ

⁶ ρουπία: νομισματική μονάδα της Ινδίας και του Πακιστάν. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Διάβασε σιωπηλά το απόσπασμα και συγκέντρωσε όσα περισσότερα στοιχεία μπορείς για την κεντρική ηρωίδα. Πώς τη λένε; Ποια στοιχεία του χαρακτήρα της προκύπτουν από το απόσπασμα και ποιες είναι οι δυσκολίες με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη;
2. Αξιοποιώντας τη θεατρική τεχνική του διαδρόμου συνείδησης καταγράψτε και συζητήστε τις πιθανές σκέψεις που έκανε η Σόζια όταν ρώτησε: «Υπάρχει κανένα τρένο που να πηγαίνει στη θάλασσα;» τον άνθρωπο στο ταμείο του σιδηροδρομικού σταθμού, αλλά και τις σκέψεις που έκανε για τη Σόζια ο άνθρωπος στο ταμείο.
 - α) Γιατί, κατά τη γνώμη σου, η Σόζια θέλει να ταξιδέψει με προορισμό τη θάλασσα;
 - β) Τι συμβολίζει η θάλασσα για την ηρωίδα; Σκέψου ποια είναι γενικά η σχέση των προσφύγων και των μεταναστών με τη θάλασσα.
3. Το κείμενο είναι γραμμένο σε τρίτο πρόσωπο. Ποιος αφηγείται την ιστορία; Τι πιστεύεις ότι προσφέρει στην ιστορία η παρουσίαση των γεγονότων μέσα από τα μάτια του συγκεκριμένου αφηγητή; Σε εναλλαγή με την αφήγηση, αξιοποιείται ο ευθύς λόγος μέσω του οποίου γνωρίζουμε την ηρωίδα. Πώς βοηθάει η εναλλαγή ευθέος λόγου και αφήγησης στη δόμηση του χαρακτήρα και ποια αρνητικά σημεία πιστεύεις ότι έχει;
4. «Η πόλη δεν ησύχαζε ποτέ τη νύχτα. Ακούγονταν πυροβολισμοί, καβγάδες και φορτηγά». Ένα βράδυ, όπως πολλά άλλα βράδια, η Σόζια και ο Τζάσπερ κοιμούνται στον «πιο άνετο κοιτώνα της πόλης». Γράψε μια ιστορία (100 λέξεις) σε πρώτο πρόσωπο που έζησε η Σόζια και ο φίλος της, Τζάσπερ, εκείνο το βράδυ, κατά το οποίο η ζωή τους βρέθηκε σε κίνδυνο. Επίλεξε εσύ ποιος από τους δύο ήρωες εκθέτει τα γεγονότα.

Το απόγευμα, με κατεβασμένα μούτρα, έφτασαν στην πολυκατοικία όπου έμενε ο Ευθύμης. Η εξώπορτα ήταν μισάνοιχτη. Τα παιδιά κατέβηκαν σιωπηλά τα σκαλιά. Μπροστά πήγαινε ο Αντώνης και από πίσω η Αναστασία και ο Κίμων.

Ο Αντώνης χτύπησε το κουδούνι. Περίμεναν λίγο και ξαναχτύπησαν.

— Ένα λεπτό! φώναξε κάποιος απότομα.

Η πόρτα άνοιξε και αυτό που είδαν τους πάγωσε. Το δέαμα του αγοριού που λίγους μήνες πριν έσφουζε από ζωή να είναι τώρα καθηλωμένο σε αναπηρική πολυθρόνα τούς συγκλόνησε. [...] Δεν το περίμεναν. Κανείς δεν τους είχε προειδοποιήσει γι' αυτό που θα αντίκριζαν. [...]

Τους πέρασε στο σαλόνι. Τα παιδιά κοίταξαν γύρω τους. Ήταν ένα φωτεινό, χαρούμενο σπίτι, με ζεστά χρώματα. Πεντακάδαρο... σκέφτηκε η Αναστασία. Πάνω στην τηλεόραση μια φωτογραφία του Ευθύμη τράβηξε την προσοχή της. Ψηλός, γεροδεμένος, με τα όρδια κοντοκομμένα μαλλιά του, κρατούσε με καμάρι, κρεμασμένο σε μια πετονιά, ένα μεγάλο ψάρι. [...]

Ο Ευθύμης κύλησε την αναπηρική πολυθρόνα του μέχρι το παράθυρο. Σήμερα είχε ανάγκη από φως. Λαχταρούσε να βγει έξω. Πριν από δύο μέρες, όταν του έβγαλαν τον γύψο και κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να σταθεί στα πόδια του, πανικοβλήθηκε. Ένωσε έναν απέραντο φόβο. Τον ίδιο που είδε στα μάτια της μητέρας του. Και τα δύο βράδια είχε εφιάλτες. Αισθανόταν αδύναμος και ανυπεράσπιστος.

Όσο ήταν στο νοσοκομείο —περίεργο πράγμα—, δεν του είχε περάσει από το νου πως θα αργήσει τόσο πολύ να ξαναπερπατήσει. Γύρω του υπήρχαν άνθρωποι όλων των ηλικιών σε πολύ χειρότερη κατάσταση από τη δική του. Χώρια που μέσα του το ευχαριστιόταν που οι γονείς του του έκαναν όλα τα χατίρια. Ο εφιάλτης άρχισε όταν γύρισε στο σπίτι. Τότε συνειδητοποίησε ότι όλα κυλούσαν όπως πριν εκτός από τον ίδιο, που ήταν πλέον καθηλωμένος στην καταραμένη αναπηρική πολυθρόνα. Ξυπνούσε λουσμένος στον ιδρώτα, πνίγοντας τις κραυγές αγωνίας και απόγνωσης για να μην τον ακούσει η μητέρα του.

Πλησίασε στο «φεγγίτη», όπως έλεγε όταν ήθελε να εκνευρίσει τη μητέρα του. Σιγόβρεχε. Οι γονείς του είχαν φύγει για τη δουλειά και ο αδερφός του ήταν στο νηπιαγωγείο. Η βροχή χτυπούσε στα αυτοκίνητα που ήταν παρκαρισμένα απέξω και του έκοβαν τη θέα, σχηματίζοντας βρόμικα ρυάκια στο πεζοδρόμιο. [...]

Κοίταξε μηχανικά το ρολόι του. Τέτοια ώρα θα ήταν στη γιορτή του σχολείου για την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου. Δεν τον ενδιέφερε τόσο η γιορτή, όσο η πλάκα που γινόταν κάθε τέτοια μέρα. Για σκέψου, να νοσταλγεί —ποιος; αυτός— να πάει στο σχολείο! Δεν τολμούσε να το ομολογήσει, όμως τώρα τελευταία έπιανε τον εαυτό του να περιμένει ανυπόμονα να έρθουν τα παιδιά το απόγευμα για να του

Παιδί του δρόμου.
Εικόνα AI

δώσουν τα μαθήματα. Πρώτη φορά έκανε παρέα με φύτουλες.⁷ Ένωθε περίεργα μαζί τους. [...] Οι τρόποι τους, τα αστεία τους και τα πειράγματά τους ήταν διαφορετικά από των παιδιών που συναναστρεφόταν μέχρι τώρα.

Δεν μπορούσε να εξηγήσει ούτε στον εαυτό του ούτε στους γονείς του γιατί είχε μπει στην παρέα του Σταύρου, του Πέτρου, του Αλέκου και του Γιάννη. Ίσως τους θαύμαζε επειδή αυτοί, αν και ήταν περίπου στην ηλικία του, είχαν μηχανάκια. Από μικρός είχε πάθος με τις μοτοσυκλέτες. [...]

Η **Ιουλία Ζαννάκη-Λιάλιου** γεννήθηκε στη Βουρκωτή Άνδρου. Επαγγελματικά ασχολήθηκε με το αρχιτεκτονικό σχέδιο και την αρχιτεκτονική εσωτερικού χώρου. Μιλά αγγλικά και γαλλικά. Πρωτοδημοσίευσε ποίηση σε λογοτεχνικά περιοδικά το 1965. Αργότερα ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη του γραπού λόγου. Διακρίθηκε σε έξι πανελλήνιους ποιητικούς διαγωνισμούς αλλά και έναν παιδικής και δύο νεανικής λογοτεχνίας. Τον Οκτώβριο του 2003 το Πνευματικό Κέντρο Δήμου Νέας Ιωνίας τη βράβευσε για την προσφορά της στα γράμματα και τον πολιτισμό. Είναι Μέλος της ΕΛΒΕ (Ένωση Λογοτεχνών Βορείου Ελλάδος) και της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς.

Πηγή: βιβλιονέτ

⁷ φυτό: (εδώ) για υπερβολικά μελετηρό μαθητή, σπουδαστή ή φοιτητή. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. **α)** Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου;
β) Ποιο είναι το κεντρικό θέμα του και ποια άλλα δευτερεύοντα θέματα διακρίνεις;
2. **α)** Να συμπληρώσεις τον πίνακα με τις πληροφορίες που δίνονται για τα πρόσωπα του κειμένου.

Πρόσωπα / Χαρακτήρες			
Όνομα	Ηλικία	Ενδιαφέροντα	Σχέσεις με τους υπόλοιπους χαρακτήρες

- β)** Ποιος ήρωας παρουσιάζεται απευθείας μέσω του αφηγητή στο απόσπασμα και τι συμπεραίνουμε για όσα έγιναν και για όσα τον απασχολούν;
3. Σημείωσε ρήματα, επίθετα, ουσιαστικά ή και ολόκληρες φράσεις που συμβάλλουν στην έκφραση της ψυχικής κατάστασης του ήρωα και στην αποτύπωση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει.
4. Συζητήστε σε δυάδες πώς, κατά τη γνώμη σας, θα εξελιχθεί η συνάντηση του Ευθύμη με τα τρία παιδιά και γράψτε το δικό σας τέλος της ιστορίας. Εναλλακτικά, μπορείτε ακολουθώντας τη δομή και το ύφος του ημερολογίου, να γράψετε ένα κείμενο (100 λέξεις), στο οποίο να παρουσιάζετε την ψυχολογική κατάσταση και τις σκέψεις του Ευθύμη μετά την επίσκεψη των τριών παιδιών.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Μπέρτολτ Μπρεχτ, Οι πιο φτωχοί συμμαθητές απ' τους συνοικισμούς των προαστείων

Οι πιο φτωχοί συμμαθητές με τα λεπτά παλτά τους
Ερχόταν καθυστερημένοι στο πρωινό μάθημα πάντα
Γιατί μοιράζαν γάλα ή εφημερίδες για τις μάνες τους.
Οι δάσκαλοι
Τους γράφανε στο μαύρο τους τεφτέρι και τους βρίζαν.

Για κολατσιό δε φέρναν τίποτα μαζί τους. Στα διαλείμματα
Γράφαν μέσα στους καμπινέδες τα μαθήματά τους.
Αυτό απαγορευότανε. Τα διαλείμματα
Ήτανε για αναφυχή και για φαΐ.

Σαν το δεκαδικό αριθμό του π δεν ξέρανε
Ρωτούσανε οι δάσκαλοι: Γιατί
Δεν έμενες καλύτερα στη λάσπη, από όπου έρχεσαι;
Μα αυτό το ξέραν.

Στους πιο φτωχούς μαθητές απ' τους συνοικισμούς των προαστίων
Υπόσχοταν κατώτερες δέσεις στις δημόσιες υπηρεσίες
Γι' αυτό το περιεχόμενο των
Βρόμικων σχολικών βιβλίων τους από δεύτερο χέρι αγορασμένων
Με τον ιδρώτα του προσώπου τους μαθαίνανε απ' έξω
Μαθαίνανε να γλείφουνε τις μπότες του δάσκαλου και
Τις μανάδες τους τις ίδιες καταφρονούνε.

Τα κατώτερα πόστα των πιο φτωχών μαθητών απ' τους συνοικισμούς
των προαστίων

Βρισκότανε κάτω απ' το χώμα. Η καρέκλα του γραφείου τους
Δεν είχε κάδισμα. Θέα τους
Είχανε τις ρίζες των μικρών φυτών. Γιατί τους βάλανε
Να μάδουνε ελληνική γραμματική και για τις εκστρατείες του Καίσαρα
Του θείου τον τύπο και τον αριθμό του π;
Στους ομαδικούς τάφους της Φλάνδρας, που γι' αυτούς ήτανε προορισμένοι
Τι άλλο τους χρειαζότανε πέρα από
Λίγο ασβέστη;

Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ [Bertold Brecht] γεννήθηκε το 1898 στο Άουγκσμπουργκ της Βαυαρίας. Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο επιστρατεύτηκε ως νοσοκόμος και άρχισε να γράφει τα πρώτα του ποιήματα και θεατρικά έργα. Μετά την άνοδο του ναζισμού, αυτοεξορίστηκε από τη Γερμανία μέχρι το 1948. Έζησε στην Ελβετία, στη Δανία, στη Σουηδία, στη Φινλανδία και στις ΗΠΑ, όπου δέχτηκε έντονες διώξεις. Πέθανε το 1956 στο Ανατολικό Βερολίνο. Το έργο του, που καθιερώθηκε παγκόσμια, παραμένει επίκαιρο ως τις μέρες μας. Στα σημαντικότερα έργα του συγκαταλέγονται τα θεατρικά *Ο κύκλος με την κιμωλία*, *Η όπερα της πεντάρας*, *Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν*, *Η Μάνα Κουράγιο* και *τα παιδιά της* και πολλές ποιητικές συλλογές.

Πηγή: βιβλιονέτ

1. Ετοιμάσου για την εκφραστική ανάγνωση του ποιήματος. Παρόλο που το ποίημα έχει ελεύθερο στίχο, υπάρχουν στοιχεία που δίνουν τον ρυθμό του. Συντελεστές του ρυθμού ενός ποιήματος θεωρούνται οι ήχοι που παράγονται από τη συμπλοκή των λέξεών του, οι παύσεις των συντακτικών ενοτήτων του, οι σχέσεις των συντακτικών ενοτήτων με τις μετρικές ενότητες.⁸ Μετά την ανάγνωση, σχολίασε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου τα στοιχεία που εξασφαλίζουν ρυθμό στο ποίημα.
2. Με ποιες εικόνες και ποιες μεταφορές αποτυπώνεται η οικονομική κατάσταση των φτωχών μαθητών στο ίδιο τους το σχολείο; Κατάγραψε τις εικόνες και τις μεταφορές και στη συνέχεια προσπάθησε να μεταφέρεις εικόνες και μεταφορές που αποτυπώνουν το κλίμα στο σημερινό σχολείο. Εντοπίζεις ομοιότητες ή διαφορές ανάμεσα στα δύο περιβάλλοντα;
3. Σε ποιους στίχους φαίνεται ο ρόλος του δασκάλου στην κατάσταση που αποτυπώνεται στο ποίημα; Ανταποκρίνεται, πιστεύεις, στον ρόλο που θα έβλεπες εσύ ότι πρέπει να εκπληρώνει ένας δάσκαλος; Μετάγραψε ένα στιγμιότυπο του ποιήματος από την πλευρά του δασκάλου αξιοποιώντας το α' πρόσωπο.
4. Με ποιο μείζον κοινωνικό πρόβλημα ασχολείται το ποίημα; Γράψε ένα ποίημα για κάποιο φτωχό παιδί που πηγαίνει στο σχολείο. Συγκέντρωσε πρώτα εικόνες, μεταφορές, λέξεις ή φράσεις σχετικές με το θέμα και στη συνέχεια σύνθεσε το ποίημα, βάζοντας και έναν τίτλο σχετικό με το θέμα του. **Βλ. και ΨΜΑ.**

Δράσεις
της UNICEF

⁸ Γαραντούδης, Ε. (2007). «Ρυθμός». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1952.

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Το τμήμα σου αποφασίζει να συμμετάσχει σε δράσεις που οργανώνει το σχολείο σου για την Παγκόσμια Ημέρα για τα Παιδιά των Δρόμων (12 Απριλίου). Εργαζόμενος/-η σε ομάδα να συμβάλεις στη δημιουργία μιας ψηφιακής φανταστικής ιστορίας με κεντρικό χαρακτήρα έναν αντι-ήρωα/μια αντιηρώίδα που θαυμάζεις, αλλά ταυτόχρονα διαθέτει και ένα χάρισμα που μπορεί να αποβεί σωτήριο, όταν οι περιστάσεις το απαιτήσουν! Θα μπορούσες να αξιοποιήσεις ψηφιακές εφαρμογές όπως οι storybird, makebeliefscomix, Storyboard That, MyStorybook, Toontastic3D κ.ά.

2. Ξανακοίταξε το σύνολο των χαρακτηριστικών του/της αντιήρωα/-ίδας που συγκέντρωσες στο προαναγνωστικό στάδιο και σκέψου σχετικά με τους/τις αντιήρωες/-ίδες των κειμένων που διάβασες:

- ▶ Μοιάζουν σαν
- ▶ Ζουν σαν
- ▶ Αισθάνονται σαν
- ▶ Ακούγονται σαν
- ▶ Αγωνίζονται να
- ▶ Ελπίζουν να

Θα μπορούσες να προσθέσεις και κάποια άλλα στοιχεία; Ποια είναι αυτά;

3. Ποιος/ποια από τους/τις ήρωες/-ίδες και αντιήρωες/-ίδες των κειμένων που διάβασες σου είναι πιο συμπαθής; Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου δημιούργησαν οι συνθήκες της ζωής τους και η προσωπική τους στάση απέναντι σ' αυτές; Φτιάξε ένα περίγραμμα χαρακτήρα για καθέναν/καθεμιά. Μέσα στο περίγραμμα βάλε επίθετα που δείχνουν τον χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεσή τους. Έξω από το περίγραμμα βάλε επίθετα που δείχνουν πώς αντιμετωπίζουν οι άλλοι τον χαρακτήρα. Εάν είχες τη δυνατότητα να τον/τη συναντήσεις, τι θα ήθελες να μάθεις για τη ζωή του/της; Γράψε τις ερωτήσεις που θα ήθελες να του/της κάνεις.

4. Στα μυθιστορήματα *Σκουπίδια* και *Πόλη στη λάσπη* γνωρίσατε παιδιά, για τα οποία ο καθημερινός αγώνας επιβίωσης είναι δύσκολος με πολλές αντιξοότητες και προβλήματα. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες να βρείτε τις ομοιότητες και τις διαφορές σχετικά με:

- α) το πρόβλημά τους
- β) τους συμμάχους και τους αντιπάλους που έχουν
- γ) τις λύσεις που επινοούν για το πρόβλημα
- δ) τα όνειρά τους για το μέλλον

5. Εργαζόμενοι/-ες σε ομάδες να επιλέξετε ένα από τα κείμενα της συστάδας που σας άρεσε περισσότερο και να διανείμετε μεταξύ σας τους ρόλους, ώστε να δραματοποιήσετε μια σκηνή η οποία, κατά τη γνώμη σας, αποτυπώνει με ρεαλιστική ακρίβεια και ευστοχία την κατάσταση που βιώνουν οι χαρακτήρες. Μπορείτε να εμπλουτίσετε τη σκηνή της επιλογής σας και με ιδέες δικής σας έμπνευσης.

Παιδί...
εργάτης

Τα δεινά
της πείνας

6. Διάλεξε λέξεις, φράσεις ακόμα και ολόκληρες προτάσεις από τα αποσπάσματα των μυθιστορημάτων που διάβασες και αξιοποίησέ τα για να φτιάξεις το δικό σου ελευθερόστιχο ποίημα (5-8 στίχοι). Ο πρώτος στίχος του ποιήματος θα είναι:

Υπάρχουν στη γη κάποια παιδιά, πολλά παιδιά

Ανέβασε το ποίημά σου στο μάθημα της Λογοτεχνίας στην πλατφόρμα e-me ή στη e-class. [Βλ. και ΨΜΑ.](#)

Δημιουργία Τάνκα

7. Στο πλαίσιο ενός καλλιτεχνικού φεστιβάλ που οργανώνει το σχολείο σου με στόχο την ευαισθητοποίηση για σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, όπως αυτά που παρουσιάζονται στα κείμενα της συστάδας, σκοπεύεις να γυρίσεις μια ταινία μικρού μήκους βασισμένη σ' ένα από τα κείμενα και σου άρεσε περισσότερο. Να σχεδιάσεις την αφίσα της ταινίας. Στη διάθεσή σου υπάρχουν και ψηφιακά εργαλεία, όπως τα PosterMyWall, canva, fotork.ά. Εναλλακτικά μπορείς να φιλοτεχνήσεις σελιδοδείκτες αλλά και την πρόσκληση της εκδήλωσης.

Ρίτσος, Γ.
«Μεγάλη φτώχεια πλάκωσε, παιδί μου»

8. Να επισκεφτείς το ψηφιακό αντικείμενο [«Παιδί με λαχεία»](#) που θα βρεις στο Φωτόδεντρο και να παρατηρήσεις τη φωτογραφία.

- α)** Ποιες ομοιότητες έχει με τους αντιήρωες των κειμένων που συνάντησες αλλά και σε τι διαφέρει;
- β)** Συναντάς σήμερα «παιδιά με λαχεία» ή παιδιά που πουλούν κάτι άλλο (π.χ. καρτομάτηλα, λουλούδια); Πώς τους συμπεριφέρεται ο κόσμος;
- γ)** Το «Παιδί με λαχεία» είναι φίλος σου και τον συναντάς το απόγευμα στη γειτονιά σου. Γράψε τον διάλογο που ακολουθεί (120 λέξεις) μέσα από τον οποίο μαθαίνεις τις περιπέτειες που έζησε εκείνη τη μέρα. Εναλλακτικά, γράψε ένα σύντομο διήγημα (150 λέξεις) με κεντρικό ήρωα το «Παιδί με λαχεία» αξιοποιώντας τον χρόνο, τον χώρο και όλες τις πληροφορίες που μπορείς να αντλήσεις από τη φωτογραφία και το συνοδευτικό κείμενο.

Γλωσσάρι της φτώχειας

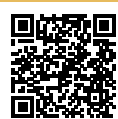
9. Επίλεξε ένα από τα κείμενα της συστάδας και φτιάξε ένα κόμικ με τον/την πρωταγωνιστή/-ρια του κειμένου. Τι λέει; Τι προσδοκά; Τι απαντά στους άλλους; Το κόμικ μπορεί να σχεδιαστεί με το χέρι ή με τη βοήθεια ψηφιακών εφαρμογών.

Πολύ βοηθητικό θα είναι να συμπληρώσεις πρώτα τον παρακάτω ιστοριοπίνακα.

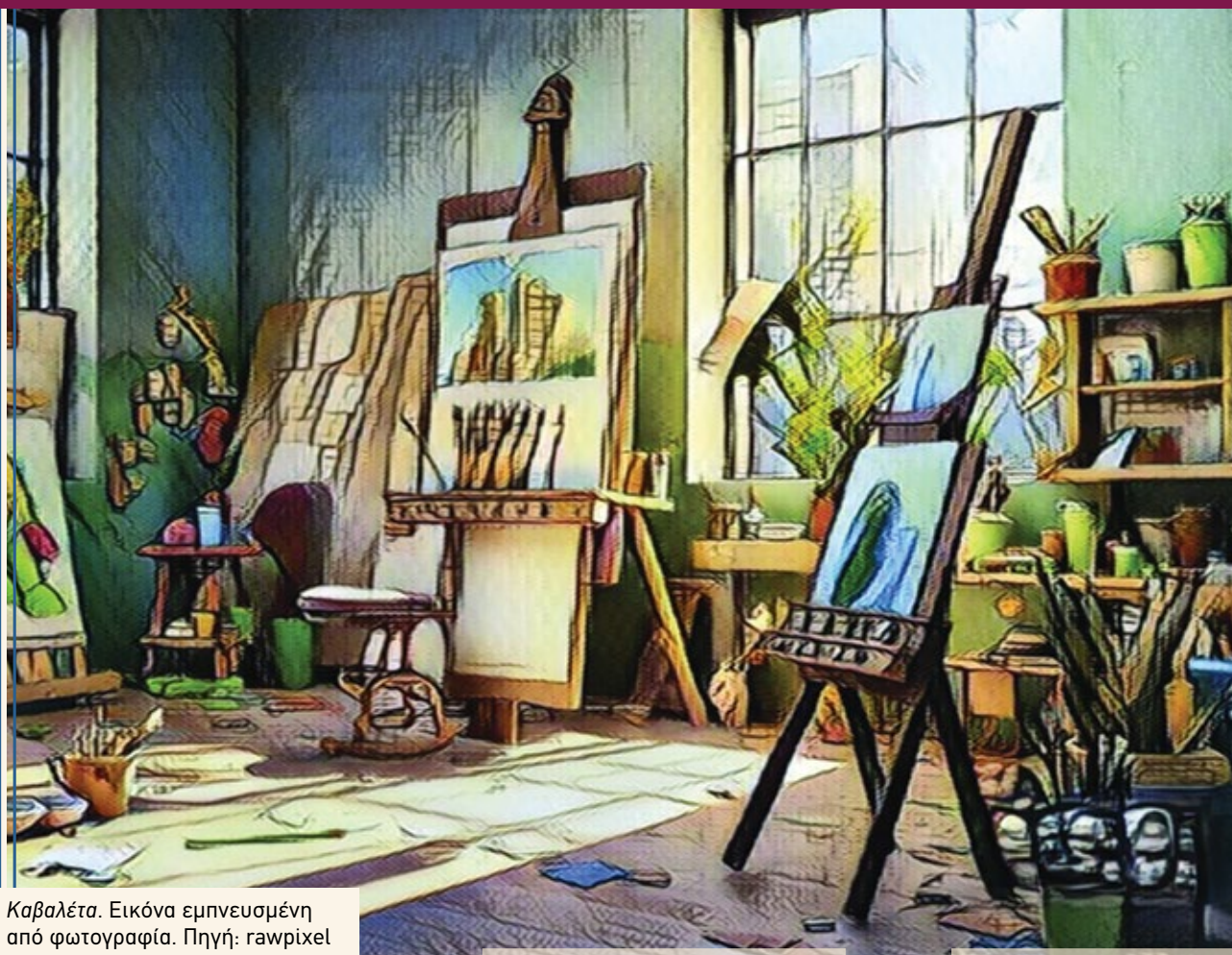
	1ο καρτέ	2ο καρτέ	3ο καρτέ	4ο καρτέ
Χώρος / Χρόνος				
Πρόσωπα				
Κατάσταση				
Διάλογοι				

Επέκταση συστάδας
«Εφηβοί αντιήρωες»
παιδιά του δρόμου»

Δελτίο Εξόδου
«Εφηβοί αντιήρωες»
παιδιά του δρόμου»

Καβαλέτα. Εικόνα εμπνευσμένη από φωτογραφία. Πηγή: rawpixel

«Ο σκοπός της τέχνης είναι να δώσει στη ζωή σχήμα»
Γουίλιαμ Σαίξπηρ

«Η τέχνη ξεπλένει από την ψυχή τη σκόνη της καθημερινότητας»
Πάμπλο Πικάσο

«Η τέχνη έχει τον ανιδιοτελή χαρακτήρα του παιδιού»
Εμμάνουελ Καντ

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή προβάλλει τις ανησυχίες των εφήβων γύρω από ποικίλες μορφές τέχνης. Στην προεφηβική ηλικία τα παιδιά διαμορφώνουν βασικές στάσεις ζωής απέναντι σε αρκετές εμπειρίες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι εμπειρίες της τέχνης. Θα μελετήσεις, λοιπόν, κείμενα στα οποία οι έφηβοι/-ες έρχονται αντιμέτωποι με τις ανησυχίες τους, αλλά και τις απόψεις των ενηλίκων γύρω από την τέχνη, θα προβληματιστείς με τις αναζητήσεις τους και θα γράψεις τα δικά σου κείμενα σχετικά με το θέμα.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Νάκου, Λ. (1960). «Η πεταλούδα». Στο *Για μια καινούρια ζωή*, τυπώθηκε στο τυπογραφείο Γερ. Μαυρογιώργης & Σία, Αβέρωφ 31.
- Θεοτοκάς, Γ. [1940] (212004). *Λεωνής*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
- Βλαχάκη, Κλ. (2021). «Τι θα γίνω όταν μεγαλώσω». Στο *Νερό να πάρεις. Ιστορίες καθημερινής χαρμολύπης*. Αθήνα: Γράφημα.
- Καρυωτάκης, Κ. [1914] (2006). «Το πιάνο». Στο Γ.Π. Σαββίδης (επιμ). *Άπαντα τα ευρισκόμενα*. Τόμος Β'. Αθήνα: Ίκαρος.

Λέξεις – κλειδιά

αγάπη, αναζήτηση, αφηγηματικοί τρόποι, αφήγηση, εκφραστικά μέσα, εφηβεία, μεταφορές, στερεότυπα, σχολείο, τέχνη

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- λειτουργείς ως ακροατής/-τρια και αναγνώστης/-στρια της λογοτεχνίας
- αντιλαμβάνεσαι τα λογοτεχνικά κείμενα ως φορείς μηνυμάτων
- μιλάς για τους εφήβους που αφηγούνται τις ιστορίες τους
- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- εντοπίζεις μορφολογικά και θεματικά χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού κειμένου και να προβληματίζεσαι για τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία αποδίδει τον κόσμο και την ανθρώπινη εμπειρία
- αναζητάς και να εντοπίζεις εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που αξιοποιούν οι λογοτέχνες

δραστηριότητες **πριν** από την **ανάγνωση** των **κειμένων** της **συστάδας**

- α) Ποια είναι η σχέση σου με την Τέχνη; Ασχολείσαι στον ελεύθερό σου χρόνο με κάποια μορφή τέχνης (μουσική, ζωγραφική, ποίηση, χορό, θέατρο, φωτογραφία);
 - β) Γράψε στο τετράδιό σου μία-δύο λέξεις άμεσα συνδεδεμένες με το πώς νιώθεις τις ώρες που ασχολείσαι με την καλλιτεχνική δραστηριότητα που σ' ενδιαφέρει.
2. Συζήτησε ελεύθερα με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου τον ρόλο του σχολείου στην καλλιέργεια της καλλιτεχνικής παιδείας. Πιστεύεις πώς στο σχολείο καλλιεργούνται οι τέχνες σε ικανοποιητικό βαθμό και με ιδανικό τρόπο; Θα ήθελες να έρθεις σε επαφή και με άλλες μορφές τέχνης και ποιες είναι αυτές; Θα μπορούσες να προτείνεις και σύγχρονες μορφές έκφρασης (π.χ. γκράφιτι, μουσική του δρόμου). **Βλ. και ΨΜΑ.**
3. Παρατήρησε την εικόνα στην αρχή της συστάδας και προβληματίσου σχετικά με τον χώρο, τα αντικείμενα, τα χρώματα. Φαντάσου το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που μπορούν να δράσουν στον χώρο. Ποια θα είναι και τι θα έκαναν; Ποια θα ήταν τα συναισθήματά τους; Γράψε την ιστορία τους σε πεζό ή έμμετρο λόγο.
4. Να επισκεφτείς το ψηφιακό αντικείμενο [Τέχνη](#) στο Φωτόδεντρο και να εκφράσεις τις απόψεις σου γύρω από την αισθητική, τη φαντασία, τη ζωγραφική και τα έργα τέχνης που προβάλλονται.

Το κρυπτόλεξο
της Τέχνης

Ε. Σταθοπούλου, *Σύνθεσις*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Λιλίκα Νάκου, Η πεταλούδα

Η Βαρβάρα, η «κυρία» ή η «δεσποινίς Βαρβάρα» όπως την φωνάζανε τα παιδιά, δίδασκε εκείνη την ώρα τη γραμματική να πούμε της Μουσικής: –Βοηθητική γραμμή λέγεται η γραμμή την οποίαν θέτομεν έξωθεν του πενταγράμμου, πάνω εις μίαν νότα! – Κλειδί του σολ λέγεται το σημείον το οποίον θέτομεν έμπροσθεν του πενταγράμμου! και...»

Αυτά όλα τους τα υπαγόρευε και τα παιδιά γράφανε σε σημειωματάρια μουτζουρωμένα ή λαδωμένα, με την γλώσσα έξω από το στόμα... – «Μέτρον» λέγεται ο χωρισμός ενός μουσικού τεμαχίου...

Η Βαρβάρα υπαγόρευε και κοίταζε έξω από το παράθυρο. [...] Άξαφνα, βλέπει ...Τι βλέπει!... – Ω! έγκλημα φοβερό την ώρα του μαθήματος! – Βλέπει έναν μικρόν, που είχε και κασίδα¹ στο κεφάλι, τον Γιάννο, τελευταίον στο θρανίο δεξιά, που αντί να γράφει: «Μέτρον λέγεται ο χωρισμός ενός τεμαχίου...» έφτιαχνε μια χάρτινη πεταλούδα, με μεγάλη προσοχή!... Ύστερα τον είδε με την ίδια προσοχή να βγάζει μια τρίχα κάτω από το πέτο του σακακιού του, και να δένει στο μέσο την ροζ χάρτινη πεταλούδα και να την στριφογυρίζει στα χέρια του σαν να 'θελε να... πετάξει και να ήτανε ζωντανή! ...

Το ύφος του παιδιού ήταν εκστατικό και γεμάτο χαρά. Είχε ξεχάσει πού βρισκόταν. Είχε ξεχάσει πως κατάρπινε τα δηλητηριασμένα χνώτα τόσων παιδιών κλεισμένων μέσα σε μια τάξη!... Είχε ξεχάσει τη γραμματική της μουσικής... Είχε ξεχάσει πού βρισκότανε, όπως είχε ξεχάσει και τα μηδενικά που έπαιρνε τακτικά στην αριθμητική και στη γραμματική!...

Είχε το παιδί την παραίσθηση ότι κρατούσε στα χέρια του μια ζωντανή πεταλούδα!... Δηλαδή ότι κρατούσε μέσα στα δυο του χεράκια μία από τις ομορφιές του κόσμου!... [...]

Ο Γιάννος, καθισμένος στο τελευταίο θρανίο, έπαιζε πάντα στα χέρια του τη χάρτινή του πεταλούδα, και δεν έβλεπε πως η κυρία ή η δεσποινίς, Βαρβάρα τον εκοίταζε... [...]

– Γιάννο, παιδί μου, γιατί δεν γράφεις; [...]

Πεταλούδα.
Εικόνα εμπνευσμένη
από φωτογραφία.
Πηγή: rawpixel

Η ζωγραφική

¹ κασίδα: (οικ.) δερματοπάθεια του τριχωτού της κεφαλής, που προκαλεί γενική ή κατά τόπους τριχόπτωση. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Η **Λιλίκα Νάκου** (1904-1989) γεννήθηκε στη συνοικία της Πλάκας, στην Αθήνα, κόρη του δικηγόρου Λουκά Νάκου και της αριστοκρατικής καταγωγής Ελένης Παπαδοπούλου. [...] Όταν ήταν δώδεκα ετών, οι γονείς της χώρισαν και η ίδια εγκαταστάθηκε με τη μητέρα της στη Γενεύη, όπου τέλειωσε το γυμνάσιο, πήρε μαθήματα πιάνου και σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του πανεπιστημίου της Γενεύης. Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έφυγε με τη μητέρα της για το Παρίσι. Σπούδασε γαλλική λογοτεχνία στη Σορβόνη, ήρθε σε επαφή με τους σοσιαλιστικούς κύκλους του Παρισιού μέσω του Henry Barbusse [...] και εργάστηκε σε γαλλικούς εκδότες ως *lectrisse*. [...] Στην Ελλάδα επέστρεψε στις αρχές της δεκαετίας του '30 και, λόγω οικονομικών προβλημάτων, εργάστηκε από το 1934 ως δασκάλα Ωδικής, αρχικά στο Ρέθυμνο και στη συνέχεια στα Πατήσια. [...] Πέθανε στην Αθήνα. Την πρώτη της εμφάνιση στη λογοτεχνία πραγματοποίησε στο Παρίσι, δημοσιεύοντας διηγήματα και νουβέλες σε περιοδικά όπως τα *Monde, Clarte, Nouvelles Litteraires*. [...] Γνωστή στην Ελλάδα έγινε ωστόσο το 1932 με την έκδοση της συλλογής διηγημάτων *Η Ξεπάρθενη*, ενώ την ίδια περίοδο γνωρίστηκε με τον Νίκο Καζαντζάκη και μπήκε στο λογοτεχνικό κύκλο της Δεξαμενής (Βάρναλης, Θεοτόκης, Καμπύσης κ.ά.), μέσω του οποίου ήρθε σε επαφή με τη νεοελληνική λογοτεχνία. Η Λιλίκα Νάκου τοποθετείται στο χώρο της μεσοπολεμικής ελληνικής πεζογραφίας. Η γραφή της στηρίζεται πάντα σε προσωπικά της βιώματα και κινείται στο πλαίσιο του κοινωνικού και ψυχογραφικού ρεαλισμού. Με την *Ξεπάρθενη* δημιούργησε αίσθηση ως νεοεμφανιζόμενη λογοτέχνη, καθώς υπήρξε μια από τις εισηγήτριες της επηρεασμένης από το φεμινιστικό κίνημα γραφής.

Πηγή: βιβλιονέτ

Αλλά είναι και η αλήθεια πως ο Γιάννος σε όλα τα μαθήματα μένει τελευταίος και τα μηδενικά είναι ο συνηθισμένος αριθμός που παίρνει στον κατάλογο. Μα φταίει αυτός; Ακόμα και στις εκθέσεις δεν γράφει ποτέ για το θέμα που του δίνουνε μόνο γράφει ό,τι του κατέβει! [...]

– Γιάννο, του κάνει η Βαρβάρα, τούτη τη φορά θα σε πάω στο γραφείο!... Έμαδα πως ο γυμνασιάρχης είναι έτοιμος να σε αποβάλει από το σχολείο, γιατί όλοι οι καθηγηταί σου παραπονιούνται για σένα... ήρθε μάλιστα η μητέρα σου στο γραφείο του γυμνασιάρχη και παρακαλούσε να μη σε αποβάλουν και έκλαιγε για σένα. Δε λυπάσαι, Γιάννο, την μητέρα σου;

– Κυρία Βαρβάρα, απάντησε το παιδί βουρκωμένο, η μητέρα μου έτσι έχει το συνήθειο να κλαίει.

– Βλέπεις, λοιπόν, πόσο την κάνεις να υποφέρει;

– Μπα! Έτσι όλο κλαίει και ο πατέρας μου θυμώνει...

– Και τι δουλειά κάνει ο πατέρας σου, Γιάννο; [...]

– Είναι υπάλληλος στη Δημαρχία.

– Και... έχεις κι άλλα αδέρφια;

– Είμαστε επτά παιδιά! Ο μεγαλύτερος δουλεύει στο ψωμάδικο του Τσίτα. Εγώ είμαι ο πιο μικρός.

– Και συ, Γιάννο, τι δουλειά θα κάνεις σαν μεγαλώσεις; Τον ρωτά με ενδιαφέρον η Βαρβάρα.

– Δεν ξέρω... Ο πατέρας μου θέλει να μπω στο εμπόριο, έχω έναν μπάρμπα στην Καλαμάτα που είναι λαδέμπορος. Είναι και νουνός μου, και θέλει, σαν μεγαλώσω να με πάρει κοντά του.

– Όστε, σαν να λέμε... θα γίνεις έμπορος;

Ο Γιάννος έμεινε σκεπτικός και δεν απάντησε. ...Η Βαρβάρα τότε του ξανάπε σιγά: «Και το λοιπόν; Από όλα τα επαγγέλματα έμπορος προτιμάς να γίνεις; Για πες μου εμένα, σαν τι σ' αρέσει να κάνεις σαν μεγαλώσεις; Σ' αρέσει η μουσική; Σ' αρέσει να γίνεις τραγουδιστής, ή προτιμάς να γίνεις δάσκαλος, μάστορης, ξέρω γω...».

– Όχι, κυρία! ...τίποτα από όλα αυτά δεν μ' αρέσει να γίνω.

– Ε, το λοιπόν για λέγε!... έτσι θα καθίσεις, δίχως δουλειά, όταν μεγαλώσεις;... ταιριάζει αυτό σ' έναν άνθρωπο;...

Ο Γιάννος δεν μιλούσε. Είχε το κεφάλι σκυφτό από την συλλογή. Ξαφνικά γύρισε το πρόσωπό του στη Βαρβάρα και είπε:

– Εμένα μ' αρέσει, κυρία, να φτιάχνω μόνο πεταλούδες!... χρωματιστές πεταλούδες, να τις βλέπω και να νομίζω πως πετάνε!... αυτό μου αρέσει και τίποτα άλλο, είπε ο Γιάννος σιγά, σαν ντροπιασμένος και με βουρκωμένα μάτια.

1. Διαβάζοντας το κείμενο συλλέγουμε πληροφορίες για το σχολείο σε παλαιότερη εποχή. Ποιες εικόνες συμβάλλουν στη σύνθεση αυτής της άποψης του/της αναγνώστη/-στριας; Σύγκρινε το σχολείο όπως παρουσιάζεται στο κείμενο με αυτό που βιώνεις εσύ στην καθημερινότητά σου.
2. Ποιον ή ποια θα θεωρούσες τον κύριο χαρακτήρα του αποσπάσματος; Ποιο είναι το όνομά του/της; Ποια εξωτερικά χαρακτηριστικά πλήροφορούμαστε γι' αυτόν/-ήν; Ποια είναι η σχέση του/της με τα άλλα πρόσωπα του αποσπάσματος;
3. Ο Γιάννος βρίσκει «καταφύγιο» στις χάρτινες πεταλούδες.
 - α) Τι συμβολίζει η χάρτινη πεταλούδα για αυτόν;
 - β) Πώς αισθάνεται φτιάχνοντας χάρτινες πεταλούδες;
 - γ) Κατανοείς τη στάση του ως μαθητή ή διαφωνείς μαζί του;
 - δ) Υπάρχει συγκεκριμένος λόγος για τον οποίο ο Γιάννος ασχολείται με τις πεταλούδες. Εσύ έχεις βρεθεί κατά τη διάρκεια των σχολικών σου χρόνων σε παρόμοια κατάσταση; Εάν ναι, πώς έχεις αντιδράσει; Διατύπωσε ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου στον διάλογο που θα γίνει στην τάξη σου.
4. Να επισημάνεις τους αφηγηματικούς τρόπους που κυριαρχούν στο απόσπασμα, σημειώνοντας στον πίνακα ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Στη συνέχεια, να εξηγήσεις τι επιδιώκει η συγγραφέας σε κάθε περίπτωση.

αφηγηματικοί τρόποι	αποσπάσματα	λειτουργικός ρόλος

5. Μετά το περιστατικό με τη χάρτινη πεταλούδα ο διευθυντής του σχολείου καλεί τους γονείς του Γιάννου. Ακολουθεί η συζήτηση ανάμεσα σε πέντε πρόσωπα: Γιάννος, διευθυντής, δασκάλα μουσικής, μητέρα και πατέρας. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες να μοιραστείτε τους ρόλους και να γράψετε σε 120 λέξεις τον διάλογο. Αξιοποιήστε τις πληροφορίες του κειμένου για τα πρόσωπα. Διαβάστε τις εκδοχές του διαλόγου στην τάξη.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Γιώργος Θεοτοκάς, Λεωνής

Ο **Γιώργος Θεοτοκάς** (1905-1966) γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη [...] και το 1922 εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Αθήνα, όπου γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου. [...] Μετά την αποφοίτησή του (1927) έφυγε για τρία χρόνια στο Παρίσι και το Λονδίνο. Στο Λονδίνο έγραψε το πρώτο του βιβλίο *Ελεύθερο Πνεύμα*, που θεωρήθηκε ως το μανιφέστο της γενιάς του Τριάντα (δημοσιεύτηκε στην Αθήνα το 1929). Το 1929 επέστρεψε στην Αθήνα, όπου εργάστηκε ως δικηγόρος και δημοσίευσε πολλά κείμενά του στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο. Το 1940 κατατάχτηκε εθελοντικά στον στρατό και πολέμησε στην Αλβανία. [...] Πέθανε στην Αθήνα. Συνεργάστηκε με πολλά λογοτεχνικά περιοδικά και με την εφημερίδα *Το Βήμα*, ενώ υπήρξε επίσης μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού *Εποχές*. [...] Ο Γιώργος Θεοτοκάς τοποθετείται στη γενιά του '30, της οποίας υπήρξε ένα από τα πολυγραφώτερα πρόσωπα. Ασχολήθηκε με την πεζογραφία, το θέατρο, την ποίηση, το δοκίμιο, την κριτική, την ταξιδιωτική λογοτεχνία. Με το έργο του έθεσε τις βάσεις της θεωρίας της γενιάς του '30 για την ελληνικότητα, η οποία πηγάζει παράλληλα από την ελληνική παράδοση (αρχαιοελληνική, βυζαντινή, λαϊκός πολιτισμός), αλλά και από την ευρωπαϊκή παράδοση και σύγχρονη πραγματικότητα. Ο αφηγηματικός του λόγος επηρεάστηκε έντονα από την ελληνική πεζογραφική δημιουργία του 19ου αιώνα. Από τα έργα του σημειώνουμε ως ορόσημα τον *Λεωνή*, τους *Ασθενείς και οδοιπόρους*, το *Δαιμόνιο* και την *Αργώ*.

Πηγή: βιβλιονέτ

Το εργαστήριο ζωγραφικής ήταν άδειο. Ο Λεωνής ετοίμασε το καβαλέτο του χωρίς μεγάλη προθυμία, πασπάτευσε τα κάρβουνα του και τα σφοντύλια του κι άρχισε να ζυμώνει με τα δάχτυλα την ψίχα ψωμιού που είχε φέρει μαζί του. Μηχανικά έφαγε λίγη ψίχα. Αυτό ήταν κακό σημάδι. Όταν έτρωγε την ψίχα, ήταν σίγουρο πως η δουλειά δε θα πήγαινε καλά. Μα πώς να πάει και καλά; Όλο φρούτα και κανάτια, ο Λεωνής είχε βαρεθεί. Για ποικιλία ο κ. Μοντεφρεντίνι τον έβαζε τότε-πότε να ιχνογραφεί κανένα γύψινο ομοίωμα του Απόλλωνα του Μελβεντέρε² ή της Ατρέμιδας του Βατικανού ή της Αφροδίτης της Μήλου, άψυχα πράγματα, κρύα και ανέκφραστα. Ύστερα, ήταν εκείνη η τυραννία των αναλογιών, τα τετραγωνάκια και τα μετρήματα από μακριά με το ένα μάτι κλειστό. Ο Λεωνής αισθανόταν φυλακισμένος μέσα σε όλα αυτά τα τεχνάσματα, δεμένος απάνω στο χαρτί με αόρατες κλωστές. Η μεγάλη του χαρά ήταν να το σκάσει με τις μπογιές του στα περιβόλια ή στις καμένες συνοικίες ή στην κορυφή ενός λόφου με ωραία θέα και εκεί να αφηθεί ολότελα στη γοητεία των χρωμάτων, να κολυμπήσει μες στα χρώματα στην τύχη και ό,τι βγει. Έβγαιναν πράγματα που δεν είχανε πολλή ομοιότητα μ' αυτά που έβλεπε, μα τι πείραζε; Το ζήτημα δεν ήτανε να αντιγράφει κανείς τα πράγματα όπως είναι. Γι' αυτή τη δουλειά υπάρχουν οι φωτογραφικές μηχανές. Το ζήτημα ήτανε να ανακατωθούν καλά-καλά τα χρώματα, να χορέψουν, να ρεμπελέψουν³ και να εναρμονιστούν,⁴ να γίνει μια χρωματική σύνδεση, κατιτί σαν μια μουσική, όπου τα χρώματα θα ήταν οι νότες, ένα παιγνίδι του ματιού τέλος πάντων, που να το βλέπεις και να χαίρεσαι. Το τι παρασταίνουν τα χρώματα δεν έχει ιδιαίτερη σημασία. Μπορεί και να μην παρασταίνουν τίποτα, όπως κι η μουσική δεν παρασταίνει τίποτα. Τα χρώματα είναι για να παίζουμε κι όχι για να διδάσκουμε και να σοβαρολογούμε. Έτσι ένιωθε το ζήτημα ο Λεωνής.

Τα ρητά
της Τέχνης

- ² Απόλλωνας του Μπελβεντέρε: ελληνιστικό χάλκινο άγαλμα του τέλους του 4ου αι. π.Χ. (330-320 π.Χ.) που αποδίδεται στον Λεωκάρη. Ύψος: 224 εκ. Ανακαλύφθηκε κοντά στη Ρώμη στα τέλη του 15ου αι. και αμέσως αναγνωρίστηκε ως κορυφαίο έργο τέχνης. Αρχικά, εντάχθηκε στην ιδιωτική συλλογή του Καρδινάλιου Giuliano della Rovere, ο οποίος έγινε αργότερα ο πάπας Ιούλιος Β' (1503-13), το 1509 μεταφέρθηκε στο Βατικανό και το 1511 τοποθετήθηκε στο Cortile del Belvedere, από το οποίο παίρνει το όνομά του. [Πυξίς Ψηφιακή Αρχαιοθήκη](#).
- ³ εναρμονίζομαι: προσαρμόζω, μεταβάλλω κάτι, ώστε να μη συγκρούεται με άλλο, να εντάσσεται ή να ταιριάζει σε αυτό. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).
- ⁴ ρεμπελεύω: κάνω ζωή τεμπέλικη και ακατάστατη και χωρίς προκοπή. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Με ποιες μεταφορές εκφράζονται τα συναισθήματα του Λεωνή απέναντι στις απαιτήσεις του δασκάλου του προς αυτόν; Πώς νιώθει ο Λεωνής για τη ζωγραφική; Ποιον τρόπο θεωρεί τον πλέον κατάλληλο, για να εκφραστεί μέσα από τη συγκεκριμένη μορφή τέχνης; Συμφωνείς με την άποψή του ότι «Τα χρώματα είναι για να παίζουμε κι όχι για να διδάσκουμε και να σοβαρολογούμε»;
2. Ο Γ. Θεοτοκάς αξιοποιεί την τριτοπρόσωπη αφήγηση. Ποιος είναι ο ρόλος της στην παρουσίαση του λογοτεχνικού χαρακτήρα; Ποιες πλευρές του «φωτίζει»; Ποια είναι η δική σου άποψη για τον Λεωνή; Σου έγινε συμπαθής κατά την ανάγνωση του κειμένου ή όχι; Διατύπωσε την άποψή σου και φτιάξε το προφίλ του ήρωα.
3. Ποιο συναίσθημα κυριάρχησε μέσα σου, καθώς διάβαζες το κείμενο; Σε ποιες σκέψεις σε οδήγησε; Μοιράσου μαζί μας κάποιες λέξεις του κειμένου που αναφέρονται στη ζωγραφική όπως τη «βλέπει» ο Λεωνής και σου έκαναν εντύπωση. Μπορείς να τις σημειώσεις στο τετράδιό σου και έπειτα να φτιάξεις το συννεφόλεξο της Ζωγραφικής με εργαλεία όπως τα wordart.com, [voyant tools](http://voyant.tools) κ.ά.
4. Άνοιξε έναν φανταστικό διάλογο με τον κ. Μοντεφρεντίνι και τον Λεωνή σχετικά με τις απόψεις τους για τη ζωγραφική. Κατάγραψε τον διάλογο. Σε ποιες αρχές γύρω από την καλλιτεχνική εκπαίδευση και την αξία της ζωγραφικής πιστεύουν οι δύο συνομιλητές σου; Ο διάλογος, σε μορφή συνέντευξης, μπορεί να δημοσιευτεί στο blog του σχολείου.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Κλειώ Βλαχάκη, Οικογενειακές συνταγές

Κάθε φορά που πήγαινε στο χωριό και κατεβαίναν στο υπόγειο να βάλουν κρασί από το βαρέλι, γκρίνιαζε. «Τι θα γίνει με αυτές τις κούτες; Θα τα ξεκαθαρίσετε ποτέ; Μόνο χώρο πιάνουν. Αφού δεν τα χρειάζεστε πια, να δείτε τι θέλετε να κρατήσετε και τα άλλα να πάνε στα σκουπίδια». Πού να του εξηγήσει τώρα ότι δύσκολα ανοίγεις σημειώσεις και αναμνήσεις από τα σχολικά χρόνια. Θα ξεπηδούσαν όλα τα φαντάσματα, όλα τα όνειρα που δεν πραγματοποιήθηκαν, ο κόσμος της παιδικής, ανέμελης και αθώας ηλικίας, που απείχε παρασάγγας από αυτό που ζει. Κάθε φορά του έδινε την υπόσχεση του «καλά», που όμως δεν είχε σκοπό να κρατήσει.

Την τελευταία φορά που πήγε ήταν αποφασισμένος. «Αν δεν δεις τι θα τα κάνεις, θα τα πάω όλα στα σκουπίδια. Θέλω να βάλω το καινούργιο βαρέλι και δεν έχω χώρο». Έκανε εκείνο το βήμα αναγκαστικά. Κατέβηκε τη μεγάλη σκάλα κι έφτασε στο υπόγειο. Άρχισε να ανοίγει τις κούτες με ευλάβεια και προσοχή λες κι επρόκειτο να κάνει μια χειρουργική επέμβαση. Δεν είχε σκοπό να πετάξει τίποτα. Είδε τις παιδικές ζωγραφιές, τα πρώτα ορνιθοσκαλίσματα που πετούσαν σε έναν δικό τους ουρανό, το τετράδιο της αντιγραφής με τη ζωγραφιά της ημέρας! Πόσο τους ζήλευε τότε

τους καλλιτέχνες! Ποτέ δεν ήταν οικείο το χέρι της στο πινέλο των ζωγράφων. Γι' αυτό αργότερα αγάπησε όλους εκείνους που έκαναν αφηρημένη τέχνη. Το συγκεκριμένο πάντα τη ζόριζε!

Κι εκεί, ανάμεσα στη σκόνη και τη μυρωδιά του κρασιού από το βαρέλι, βρέθηκε μπροστά της ένα μπλε τετραδιάκι με εκδόσεις Ε' δημοτικού. Άρχισε να το ξεφυλλίζει και η καρδιά της χοροπηδούσε. Το μάτι της έπεσε σε ένα θέμα τετριμμένο και πολυφορεμένο: «ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΩ ΟΤΑΝ ΜΕΓΑΛΩΣΩ». Τι ήθελε αλήθεια να γίνει τότε;

«Όταν η γιαγιά έπλεκε τις πλεξούδες, στα μάτια μου τα χέρια της αποκτούσαν μαγικές ιδιότητες. Ζήλευα που έφτιαχνε τόσο ωραίο σχήμα στα μαλλιά. Έλεγα πως όταν μεγαλώσω θα γίνω κομμώτρια. Αργότερα, όμως, που έμαδα να διαβάζω και να γράφω και άκουγα όμορφες ιστορίες από τον παππού, άλλαξα γνώμη. Τώρα είμαι σίγουρη. Θα γίνω συγγραφέας. Θα βάλω ένα τραπεζάκι δίπλα στο παράθυρο να μπαίνει φως, θα παρατηρώ τους ανθρώπους και θα γράφω τις ιστορίες τους. Θα φορώ τα μυωπικά μου γυαλιά για να βλέπω καλύτερα και ό,τι ακούω θα το καταγράφω. Θα είμαι πολύ ευτυχισμένη που δεν θα χρειάζομαι τίποτα άλλο».

Στην κάτω μεριά της σελίδας υπάρχει η παρατήρηση του δασκάλου: «Σας ζήτησα να γράψετε κάτι πραγματικό. Είσαι εκτός θέματος. Ο συγγραφέας δεν είναι επάγγελμα».

Κλείνει το τετράδιο και μένει εκεί μέσα στη σκόνη, στη μυρωδιά του κρασιού, στις αναμνήσεις της. Βλέπει τον εαυτό της μπροστά της με πλεξούδες μακριές και μυωπικά γυαλιά. Το είδωλό της καθρεφτίζεται στο παράθυρο με κοντά μαλλιά και χωρίς γυαλιά. Ένα τσιγάρο δρόμος από το χδες. Τώρα πια λέει πως όταν μεγαλώσει θα γίνει φαροφύλακας. Τάχα δεν ξέρει πως οι φάροι ανάβουν πια μόνοι τους. Δεν πέταξε τίποτα. Άφησε τις κούτες στη δέση τους. Στο πατέρα της είπε ότι την πείραξε η σκόνη λόγω της αλλεργίας. Υποσχέθηκε ότι κάποια στιγμή θα τα τακτοποιήσει. Όταν τακτοποιήσει και τη ζωή της...

Η **Κλειώ Βλαχάκη** ζει στο Ηράκλειο της Κρήτης. Σπούδασε Ιστορία-Αρχαιολογία και Συντήρηση Έργων Τέχνης, αλλά εργάζεται στην εκπαίδευση. Πιστεύει στην αυτοδιάθεση των ανθρώπων και στην ελευθερία. Ονειρεύεται ακόμα σαν παιδί κι ελπίζει πως κάποτε θα καταφέρουμε να αλλάξουμε τον κόσμο. Γράφει όταν οι σκέψεις στριμώνονται και διεκδικούν χώρο στο κεφάλι της. Έχει πια την πεποίθηση ότι όλοι είμαστε περαστικοί κι έχουμε την ανάγκη να βρούμε άξιους συνταξιδιώτες με τους οποίους θα λέμε μόνο αλήθειες. Αγαπημένες της λέξεις η ουτοπία και η χαρμολύπη. Ίσως γιατί έχει καταλάβει πως αυτό είναι η ζωή.

Πηγή: βιβλιονέτ

1. Αφού ξαναδιαβάσεις σιωπηλά το απόσπασμα, να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα:

Το σκηνικό της δράσης	Τα πρόσωπα	Το θέμα ή τα θέματα
<i>χώρος και χρονική περίοδος της ζωής της ηρωίδας</i>	<i>που μετέχουν στην πλοκή και η σχέση μεταξύ τους</i>	<i>που θίγονται στο κείμενο</i>

2. «Σας ζήτησα να γράψετε κάτι πραγματικό. Είσαι εκτός θέματος. Ο συγγραφέας δεν είναι επάγγελμα». Πώς ακούτε το σχόλιο κάτω από την έκθεση της ηρωίδας; Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτό;
3. **α)** Γιατί πιστεύεις ότι ο δάσκαλος στην εποχή που η ηρωίδα ήταν μαθήτρια, υποτιμά το επάγγελμα τού συγγραφέα; Βρίσκεις δικαιολογημένη τη στάση του;
- β)** Στην εποχή μας κυριαρχεί η ίδια αντίληψη για το επάγγελμα του συγγραφέα ή έχει αλλάξει; Ποια είναι αυτή;
4. Γράψε ένα ποίημα ή μικρό διήγημα με δικές σου παιδικές αναμνήσεις που να εκφράζεις με λογοτεχνικό τρόπο τη σχέση σου με τα σχολικά ή εξωσχολικά βιβλία τα οποία κάποια στιγμή μένουν αχρησιμοποίητα. Το έργο σου θα έχει τίτλο «Οι κούτες». **Βλ. και ΨΜΑ.**

Το γλωσσάρι της Τέχνης

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Κώστας Καρυωτάκης. Το πιάνο

Κόρη
και πιάνο

Μπροστά στο πιάνο κει το μεγαλόπρεπο
πανώρια κόρη κάθεται
κι απλώνει στ' άσπρα πλήχτρα του ανάλαφρα
τα χέρια της τ' ασπρότερα.

Ριγούν αυτά στ' ονειρευτό της άγγισμα 5
κι όλο πηδάν χαρμόσυνα
στα χάρδια που τα δάχτυλα τ' αφρόπλαστα
ατέλειωτα σκορπίζουνε.

Και χύνονται στη μυρωμένη κάμαρα 10
που λάμπει ολοφώτιστη
τρελοί σκοποί, απόκοσμοι, ουράνιοι
και μελωδίες βαγνέριες.⁵

Γιομάτη πόνο μια στροφή ακούγεται, 15
βαριά χτυπούν τα δάχτυλα,
και σαν σιγοπηδά το πιάνο φαίνεται
πως τρέμει μες στο δρήνο του.

Και τ' ανθογυάλι' αυτά που το στολίζουνε 20
κουνιούντ', ανατριχιάζουνε
με τ' άνθια τους μαζί, που χάρω γέρνουνε—
δαρρείς από τη λύπη τους.

Ο **Κώστας Καρυωτάκης** (Τρίπολη, 1896-Πρέβεζα, 1928) ήταν ποιητής, πεζογράφος και μεταφραστής, η κορυφαία μορφή του αθηναϊκού νεορομαντισμού. Λόγω των συχνών μετακινήσεων του πατέρα του, ο Καρυωτάκης έζησε σε πολλές επαρχιακές πόλεις από μικρός. Το 1917 αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και, αφού άσκησε τη δικηγορία για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, χωρίς επιτυχία, στη συνέχεια διορίστηκε δημόσιος υπάλληλος, μπαίνοντας σε νέο κύκλο μετακινήσεων. Ενώ υπηρετούσε στη Νομαρχία Αττικής, γνώρισε την ποιήτρια Μαρία Πολυδούρη, με την οποία συνδέθηκε προσωπικά. [...] Ο Καρυωτάκης εξέδωσε τρεις μόνο ποιητικές συλλογές: *Ο Πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων* (1919), *Νηπενθή* (1921), *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927). Μεταθανάτια δημοσιεύτηκαν τα πεζογραφήματα και οι μεταφράσεις του. Μολονότι περιορισμένο σε έκταση το ποιητικό έργο του Καρυωτάκη καθώς και τα ελάχιστα δείγματα της πεζογραφίας του, συγκροτούν ένα ολοκληρωμένο και ιδιαίτερο λογοτεχνικό σύμπαν, στο οποίο εμφανίζονται συγκεκριμένα θεματολογικά χαρακτηριστικά: αφενός, τα εναλλασσόμενα θέματα του θανάτου και του έρωτα, καθώς και τα μοτίβα της απελπισίας, της απαισιοδοξίας, του χρόνου, του χαμένου ονείρου· αφετέρου, η έντονη διάθεση για αμφισβήτηση, για κοινωνική κριτική [...] και, ιδίως, σάτιρα.

Μερακλής, Μ.Γ. & Παραδείση, Ευδ. (2007). «Κώστας Καρυωτάκης». Στο *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σ. 1045-1047.

⁵ Ο Βίλχελμ Ρίχαρντ Βάγκνερ (γερμανικά Wilhelm Richard Wagner) γεννήθηκε στις 22 Μαΐου 1813 στη Λειψία της Γερμανίας και πέθανε στις 13 Φεβρουαρίου 1883 στη Βενετία της Ιταλίας. Ήταν πρωτοποριακός Γερμανός ρομαντικός συνθέτης, ποιητής και μουσικολόγος του 19ου αιώνα.

► Προχωρήστε σε εκφραστική ανάγνωση του ποιήματος στην ολομέλεια και στη συνέχεια γνωρίστε καλύτερα το κείμενο συζητώντας με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Σου αρέσει το ποίημα; Πώς ένιωσες, όταν το άκουγες; Τι σκέφτηκες; Διάβασε ένα στίχο που σου άρεσε ή πες κάποιες λέξεις που σου έκαναν εντύπωση και τις κράτησες στη μνήμη σου.
2. Να διακρίνεις στους στίχους του ποιήματος κίνηση, ήχους, χρώματα. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια αυτών των στίχων να συνθέσεις το πορτρέτο της κόρης που παίζει πιάνο και τον χώρο στον οποίο βρίσκεται. Με το κατάλληλο ψηφιακό εργαλείο (π.χ. με τα e-me, PosterMyWall, canva, fotor κ.ά.) να φτιάξεις μια αφίσα που θα αναφέρεται σ' ένα φανταστικό ρεσιτάλ πιάνου που θα δώσει η κόρη του ποιήματος στην πόλη όπου κατοικεί.
3. Με ποια εκφραστικά μέσα το ποιητικό υποκείμενο μάς δίνει να καταλάβουμε τη σχέση της κόρης με τη μουσική και την επίδραση της μουσικής στο περιβάλλον της κόρης;
4. Να αξιοποιήσεις το μαθησιακό αντικείμενο Συναισθήματα στη μουσική, την τέχνη και την καθημερινή ζωή στο Φωτόδεντρο, προκειμένου να συσχετίσεις τα συναισθήματα που προκαλεί η επαφή με την τέχνη της μουσικής. Στη συνέχεια, γράψε ένα ποίημα εμπνεόμενος/-η από τη σχέση σου με τη μουσική ή το τραγούδι. Παρακάτω θα βρεις εναλλακτικές δυνατότητες για την αρχή του ποιήματός σου:

Η Τέχνη
της Μουσικής

Με τις μουσικές θέλω να μιλώ...

Με τα τραγούδια προχωρώ...

δραστηριότητες μετά την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

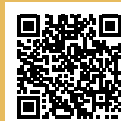
1. Διάλεξε μια λέξη από τις παρακάτω: *πεταλούδα, ζωγραφιά, κάρβουνο, πιάνο*. Ποια είναι η κυριολεκτική τους σημασία; Στη συνέχεια κλείσε τα μάτια και σκέψου τη για λίγα λεπτά. Μπορείς να την επαναλάβεις σαν να την ακούς για πρώτη φορά. Πώς είναι ο ήχος της; Άφησε τη σκέψη σου ελεύθερη και ακολούθησέ την όπου σε ταξιδέψει. Ποιες εικόνες σου φέρνει η λέξη στο μυαλό; Τι συναισθήματα σου δημιουργεί; Σου θυμίζει κάποιο περιστατικό που έχεις ζήσει; Γράψε την ιστορία της λέξης που επέλεξες (έως 100 λέξεις).
2. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες προσπαθήστε να γράψετε τις ιστορίες που παρουσιάζονται στα τρία πεζά κείμενα με τη μορφή σελίδας ημερολογίου που γράφεται από κάποιον αυτόπτη μάρτυρα.
3. Με ποιον από τους τρεις χαρακτήρες των πεζών κειμένων που γνώρισες θα ήθελες να είσαι φίλος/φίλη; Ποια χαρακτηριστικά του/της σου τράβηξαν την προσοχή και ποια είναι η στάση του/της απέναντι στην τέχνη;
4. Να εικονογραφήσεις το Κείμενο 3, «Οικογενειακές συνταγές», δημιουργώντας ένα κόμικ. Στην περίπτωση που θα επιλέξεις την ψηφιακή μορφή για το κόμικ, επέλεξε ένα ψηφιακό εργαλείο (π.χ. PosterMyWall, canva, fotor, e-me κ.ά.).
5. Τι σου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από τα κείμενα που μελέτησες; Ποιο συναίσθημα κυριάρχησε μέσα σου; Για ποιον λόγο πιστεύεις ότι συνέβη αυτό;
6. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού και άκουσε τα τραγούδια «Χρώματα πήρα και καμβά»⁶ και «Η πεταλούδα».⁷ Στη συνέχεια, γράψε στο τετράδιό σου λέξεις-φράσεις ή και ολόκληρους στίχους τους οποίους θα αξιοποιήσεις για να γράψεις το δικό σου ποίημα σε ελεύθερο στίχο με τίτλο: «Χρώματα πήρα και καμβά» ή «Χίλιες πεταλούδες στο σπίτι μου έχω φέρει».
7. Προσδιόρισε τα χαρακτηριστικά της ταυτότητας ενός/μιας εφήβου/-ης σύμφωνα με τα πιο πάνω κείμενα. Διαπιστώνεις ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στον εαυτό σου και σε όσα έμαθες για τους ήρωες; Ποιες είναι αυτές;
9. Γράψε ένα κείμενο γνώμης όπου θα αναπτύσσεις τους λόγους για τους οποίους η Τέχνη είναι σημαντική για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Στο κείμενό σου ν' αναφερθείς στις εμπειρίες σου από την επικοινωνία με την Τέχνη στο δικό σου σχολείο. Είναι θετικές ή αρνητικές;
10. Το σχολείο σου θα διοργανώσει στο τέλος της σχολικής χρονιάς ένα καλλιτεχνικό φεστιβάλ, στο οποίο θα παρουσιαστούν έργα τέχνης των συμμαθητών/-τριών σου εμπνευσμένα από διάφορες μορφές τέχνης (μουσική, ζωγραφική, ποίηση, κλπ.). Εργαζόμενοι/-ες σε δυάδες να φτιάξετε μια σύντομη παρουσίαση (power point) για τη σχέση και την παρουσία της τέχνης μέσα από τη λογοτεχνία.

Οι χώροι της Τέχνης

Η Αθηνά και οι Μούσες

Παιχνίδι λέξεων της Τέχνης

Επέκταση συστάδας «Εφηβικοί δρόμοι στην τέχνη»

Δελτίο Εξόδου «Εφηβικοί δρόμοι στην τέχνη»

⁶ Καρασούλος, Π. (Στιχουργός) & Φραγκούλης, Μ. (Συνθέτης-Ερμηνευτής) (2005). «Χρώματα πήρα και καμβά». *Ο κήπος των ευχών* [Δίσκος].

⁷ Λάδης, Φ. (Στιχουργός) & Λοϊζος, Μ. (Συνθέτης). Ρουσσέα, Μ. (Ερμηνεύτρια) (x.x.). «Η πεταλούδα». Ανέκδοτη ηχογράφηση.

«Η μόδα περνάει, μόνο το στιλ
μένει πάντα το ίδιο»

Κοκό Σανέλ

«Τίποτε δεν είναι
πιο επικίνδυνο
από το να είσαι
υπερβολικά
μοντέρνος.
Διατρέχεις
τον κίνδυνο
να γίνεις
ξαφνικά
υπερβολικά
ξεπερασμένος»

Όσκαρ Ουάιλντ

Λίγα λόγια για τη συστάδα

Η συστάδα αυτή θέτει στο κέντρο του προβληματισμού σου τη διαμόρφωση της εφηβικής ταυτότητας σε συνάρτηση με την επίδραση των επιταγών της μόδας. Θα μελετήσεις, λοιπόν, κείμενα πεζά και έμμετρα, θα γνωρίσεις τον κόσμο των εφήβων και θα προβληματιστείς σχετικά με τις επιρροές που δέχονται από τη μόδα. Στο πλαίσιο της μελέτης σου θα εμπνευστείς από τα λογοτεχνικά κείμενα και θα γράψεις τα δικά σου σχετικά με το θέμα, αλληλεπιδρώντας με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου.

Λίστα κειμένων συστάδας

- Κοντολέων, Μ. & Μηλιώρη, Π. (1991). «Παρά τρίχα». Στο *Η Γ΄ Γυμνασίου πάει διακοπές*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Δικαίου, Ελ. [1996] (¹⁶2005). *Μου μαθαίνετε να χαμογελάω, σας παρακαλώ*; Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Καβάφης, Κ.Π. [1894-1897;] (1993). «Ενδύματα». Στο Γ.Π. Σαββίδης (επιμ). *Κρυμμένα ποιήματα 1877-1923*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Πεντζίκης, Ν.-Γ. [1936] (1988). «Η διάθεση να χαρίσει ένα κόσμημα». Στο *Ποιήματα (Παλαιοντολογικά)*. Θεσσαλονίκη: ΑΣΕ.

Λέξεις – κλειδιά

αλληγορία,
αφηγηματικό σχόλιο,
ενδυμασία,
εσωτερικός μονόλογος,
εφηβεία, εφηβική ταυτότητα,
μεταφορική χρήση της γλώσσας,
μόδα, τάνκα, χαϊκού

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αυτής της συστάδας θα είσαι σε θέση να:

- εκφράζεις τα συναισθήματά σου σχετικά με όσα λέγονται στα κείμενα κατά τη διάρκεια της συνεργασίας σου με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου
- παραγάγεις προφορικό, γραπτό και ψηφιακό λόγο σε σχέση με τα λογοτεχνικά κείμενα ή τα άλλα καλλιτεχνικά έργα που προσεγγίζονται στην τάξη
- ευαισθητοποιείσαι ως αναπτυσσόμενος άνθρωπος για τα επιτεύγματα και τα πάθη του ανθρώπου μέσω της ενεργητικής ανάγνωσης και ακρόασης
- εκφράζεις με δημιουργικό λόγο τις δικές σου ιδέες, σκέψεις, συναισθήματα και βιώματα
- προβληματίζεσαι γύρω από τις εκφραστικές και υφολογικές επιλογές των κειμένων της συστάδας
- συζητάς και να εκφράζεις τις απόψεις σου στο πλαίσιο της αναγνωστικής κοινότητας σε σχέση με την επίδραση της μόδας στη διαμόρφωση της εφηβικής ταυτότητας
- εντοπίζεις τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του λογοτεχνικού κειμένου μέσω των οποίων αποδίδεται η ανθρώπινη εμπειρία
- επισημαίνεις τους συγκρουόμενους κώδικες συμπεριφοράς ανάμεσα σε ήρωες και ηρωίδες

δραστηριότητες πριν από την ανάγνωση των κειμένων της συστάδας

1. Αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού το τραγούδι του Γιάννη Ταυλά [ΜΟΔΑ ΕΙΝΑΙ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ ΤΑΥΛΑΣ].
 - ♦ Πώς σου φάνηκε το τραγούδι;
 - ♦ Ποιο είναι το θέμα του;
 - ♦ Για ποιες τάσεις της μόδας μιλούν οι στίχοι;
 - ♦ Εσύ ακολουθείς κάποια από αυτές; Να σημειώσεις στο τετράδιό σου τους στίχους που σε αντιπροσωπεύουν.
 - ♦ Θα συμπλήρωνες κάποιους άλλους στίχους για τη σύγχρονη μόδα;
2. Παρατήρησε τον πίνακα ζωγραφικής του Johannes Vermeer, *Το κορίτσι με το μαργαριταρένιο σκουλαρίκι* (*Girl with a Pearl Earring*).
 - ♦ Πώς απεικονίζεται το κορίτσι;
 - ♦ Τι φοράει;
 - ♦ Ποια χρώματα διακρίνεις στα ρούχα της;
 - ♦ Πού ή ποιον πιθανόν να κοιτάζει;Στη συνέχεια συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου και δικαιολόγησε τον τίτλο του πίνακα. Δώσε έναν δικό σου τίτλο στον πίνακα.

Εφηβική μόδα

3. **Ακροστιχίδα:** Η ακροστιχίδα είναι μια μορφή ποιήματος. Τα άκρα των στίχων του – το αρχικό ή το τελικό τους γράμμα – σχηματίζουν καθέτως μια ολοκληρωμένη λέξη ή φράση, η οποία συνδέεται νοηματικά με το ποίημα και συνήθως αποτελεί και τον τίτλο του. Επίλεξε μία από τις διπλανές λέξεις και φτιάξε μια ακροστιχίδα προσπαθώντας ταυτόχρονα να δείξεις τη σχέση σου και τη γνώμη σου για τις τάσεις της μόδας:

ΜΟΔΑ
ΡΟΥΧΟ
ΕΝΔΥΜΑ
ΝΤΥΣΙΜΟ
ΚΟΣΜΗΜΑ

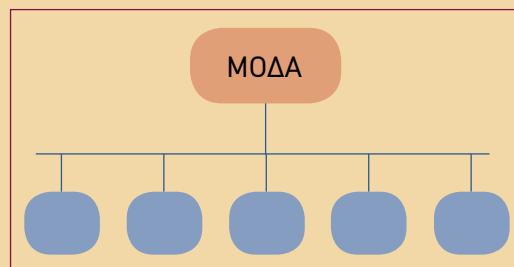

Έφηβος και μόδα

4. Παρακολούθησε το βίντεο για τη **Μόδα** και συζήτησε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου τα επόμενα θέματα:
 - ♦ Ποιοι παράγοντες διαμορφώνουν τις τάσεις της μόδας κάθε χρονικής περιόδου (σεζόν);
 - ♦ Πόσα και ποια είναι τα θέματα της μόδας;
 - ♦ Συμπλήρωσε τα 3 στάδια διαμόρφωσης της μόδας στον παρακάτω πίνακα με τη σειρά που παρουσιάζονται στο βίντεο:

1ο στάδιο	2ο στάδιο	3ο στάδιο

5. Εργαζόμενοι/-ες σε δυάδες ή ομάδες, δημιουργήστε τον δικό σας εννοιολογικό χάρτη στον πίνακα της τάξης σας ή το τετράδιό σας ή με κάποιο ψηφιακό εργαλείο (όπως το bubbl.us, το genial.ly κ.ά.) σχετικά με τις όψεις της τρέχουσας μόδας και τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους, που ακολουθούν οι νέοι της ηλικίας σας. Μετά την ολοκλήρωση της μελέτης των κειμένων της συστάδας μπορείτε να συμπληρώσετε τον χάρτη με επιπλέον στοιχεία.

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Πόλυ Μηλιώρη, Παρά τρίχα

Η ηρωίδα της Πόλυς Μηλιώρη είναι μια έφηβη έτοιμη να αλλάξει την εξωτερική της εμφάνιση για να εναρμονιστεί με τη μόδα και τα γούστα της παρέας της. Στο τέλος όμως, ακολουθώντας τις παρορμήσεις της, αποφασίζει να παραμείνει όπως είναι, επιλέγοντας την αρμονία με τον εαυτό της.

Το έχει αποφασίσει. Αυτό πάει να πει πως δεν της επιτρέπονται παλινδρομήσεις. Χτυπάει το κουδούνι – τι σόι κομμωτήριο είναι αυτό; Αλλά η Αυγή της είπε «ξέρω ένα που δε θα φαίνεται απ' το δρόμο». Της ανοίγουν. Να πάρει ασανσέρ; Για έναν όροφο ασανσέρ; Αλλά ο καθρέφτης... Όλα τα ασανσέρ έχουν καθρέφτη – θέλει να ρίξει ακόμα μια ματιά.

Απ' όταν πάτησε πόδι κι είπε «άσε τις σαχλαμάρες, τα μαλλιά είναι δικά μου», υποχώρησε η μάνα της. Το χτένισμα αλά Κλεοπάτρα έγινε παρελθόν κι η Μάνια βλέπει τις παλιές φωτογραφίες της και δεν αναγνωρίζεται. Ούτε καν το ύφος... Αν και για το ύφος, χτες, που χαζεύανε μαζί το παιδικό της άλμπουμ, ο Βασίλης είπε: «Εδώ είσαι ίδια. Ό,τι κι αν κάνει ο άνθρωπος, δε θα ξεφύγει απ' τα πρώτα του βιώματα».

Αργεί λιγάκι να πατήσει το κουμπί του ασανσέρ – όσο δεν μπαίνει άλλος, έχει καιρό για τον καθρέφτη. Απ' τον καθρέφτη, η γνωστή της Μάνια την κοιτά αμήχανα: Μαύρα μαλλιά που λάμπουν – γιατί κανείς δεν εκτιμάει την ποιότητα; Είναι αλήθεια πως της πέφτουν σαν κουρτίνες – «φταίει που έχεις μικρό κούτελο» λέει η Αυγή. Κι η μάνα της δοκίμασε πολλές φορές να τη νουδετήσει!¹

«Γιατί νομίζεις πως σου έκοβα φράντζα; Ήσουν τυπάκι!» Αλλά η Μάνια δεν επιδιώκει να 'ναι τύπος. Ο εαυτός της θέλει να 'ναι, τελεία και παύλα.

Το ασανσέρ έφτασε επιτέλους στον πρώτο όροφο κι από την ανοιχτή πόρτα του κομμωτηρίου αχνίζονε τα σεσουάρ, καπνοί απ' τα τσιγάρα και χύμα γυναικείες φωνές.

– Περάστε, λέει το κορίτσι με το μοβ μεταξωτό πουκάμισο.

Η Μάνια κάνει πρώτο βήμα στους ατμούς. Το χέρι πιάνει τα μακριά μαλλιά, που κρέμονται.

– Κούρεμα; ρωτάει η κυρία της ρεσεψιόν.

– Για περμανάντ, απαντάει σταθερά.

Το είπε. Πάει, το είπε. Το έχει αποφασίσει¹ και τα πιο δύσκολα πέρασαν, όσο να πάρει την απόφαση. Πέρασαν οι βασανιστικές της ώρες – να αμφιβάλλει για την ομορφιά της. Πέρασαν οι ανόητες κουβέντες – κάτι πρέπει να κάνεις μ' αυτά τα μαλλιά, οι άντρες δέλουνε κεφάλια περιποιημένα, διανοούμενη δεν πάει να πει να μην αναδεικνύεται το πρόσωπό σου. [...]

– Περάστε να λουστείτε, λέει ο κομμωτής και δείχνει τους λουτήρες.

¹ νουθετώ: συμβουλευώ κάποιον, κυρίως νεαρό άτομο, για να τον προστατεύσω από ενδεχόμενο σφάλμα ή για να τον συνετίσω. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

Ανάσκελες, βρεμένες, γυμνές από το λούσο² του φουντωτού μαλλιού οι άλλες. Η Μάνια κάδεται δειλά ανάμεσά τους. Πριν γείρει το κεφάλι, αναλογίζεται ότι ακόμα απέχει έτη φωτός. Τα χέρια π' ακουμπούνε χωρίς τρέμουλο στην πλεχτή, στενή, κοντή της φούστα, χεράκια παιδικά που κάναν κάλο ανάμεσα στα δάχτυλα από το Bic των τόσων ετών. Τα νύχια ρόδινα από φυσικού τους και για στολίδι μονάχα το ασημένιο δαχτυλίδι που αγόρασε στην Πάτμο.

– Ελαφριά σαπουνάδα. Είναι για περμανάντ, διατάζει ο κομμωτής το κορίτσι με το μοβ μεταξωτό πουκάμισο.

Άλλο κορίτσι. Όλα τα κορίτσια μοβ μεταξωτά πουκάμισα. Όλα μ' ανταύγειες και περμανάντ.

– Πρόσεχε, με βρέχεις! η κυρία δίπλα της.

Η Μάνια δεν την βλέπει, όλες κοιτάνε το ταβάνι. Απ' τη φωνή καταλαβαίνει σε ποια κατηγορία ανήκει η κυρία δίπλα: τριάντα πέντε με σαράντα, βολεμένη σε γραφείο ή σε σύζυγο, ή και τα δυο μαζί, χακί σκιές στα μάτια και χρυσές καδένες πάνω απ' το ρολόι της. «Γιατί; Θαρρείς ότι εσύ δεν ανήκεις σε κάποια κατηγορία;» της είπε ο Βασίλης. «Μπορώ να σου υποδείξω χίλιες κοπέλες που γυρνάνε σαν εσένα!» Της φάνηκε ότι κοίταξε αδιάφορα το άβαφτο πρόσωπό της, τα στρογγυλά γυαλιά της μυωπίας και κυρίως τα μαύρα, μακριά, ίσια μαλλιά της.

– Έτοιμη! λέει το κορίτσι με το μοβ μεταξωτό πουκάμισο.

Η πράσινη πετσέτα στο κεφάλι της, σαν τουρμπάν,³ ψηλώνει το μέτωπο. Απ' τον καθρέφτη απέναντι μια Μάνια στο μεταίχμιο.

– Θα τα κόψετε και λίγο; ρωτάει ο κομμωτής.

Αλλά η κυρία από δίπλα, με ανοιχτά παλούκια τούφες τα μαλλιά κι ανάμεσά τους σκούρες μπογιές στις ρίζες, διακόπτει:

– Πιερ, έλα να δεις! Νομίζω πως με σκουραίνεις πολύ!

Το κορίτσι με το μοβ πουκάμισο –άλλο κορίτσι– φέρνει κοντά στη Μάνια όλα τα σύνεργα: καρούλια,⁴ φάρμακο, χαρτάκια που της δίνει να κρατά. Τα παιδικά χεράκια σαν να ξαναβρίσκουν τις κινήσεις – τύλιγε και ξετύλιγε τα ρολέϊ στη Ματίλντα, την κούκλα με τις δέκα τουαλέτες και το σέξι νυχτικό.

– Θα τα κόψετε και λίγο; ξαναήρθε ο κομμωτής.

«Όχι» γνέφει η Μάνια, καθώς σηκώνουν τα βρεμένα της μαλλιά και της περνούν το πλαστικό σεντόνι τους στην πλάτη. Πάει, έγινε η πρώτη αποκοπή. Το βάρος, όταν βγει απ' το κομμωτήριο, θα είναι άλλο. Κατσαρό.

– Θέλω μια ελαφριά περμανάντ, λέει στον κομμωτή. Να δίνει όγκο στα μαλλιά, όχι να κατσαρώνει. Η Μάνια επαναλαμβάνει ό,τι αποφάσισαν με την Αυγή. Μονάχα η μάνα της είχε άλλη γνώμη – «εγώ προτείνω να τα κόψεις καρέ, κάτω από το σαγόνι, είπε, και να κάνεις και αφέλειες!».

– Μείνετε ήσυχη, απαντά ο Πιερ. Θα λούξεστε και θα χτενίζεστε με τα δάχτυλα! [...]

² λούσο: φροντισμένο, εντυπωσιακό και συχνά πολυτελές ντύσιμο και καλλωπισμός. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

³ τουρμπάν & τερμπάν: είδος γυναικείου καπέλου από ύφασμα που σχηματίζει πτυχώσεις. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

⁴ καρούλι: ξύλινος ή μεταλλικός κύλινδρος με πεπλατυσμένα άκρα, γύρω από τον οποίο τυλίγεται νήμα, καλώδιο, ταινία κτλ. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής.](#)

Τα καρούλια σφίγγουν τις ρίζες, τα ανασηκώνουν. Ο Πιερ μιλάει πάνω απ' το κεφάλι της με τις άλλες γυναίκες – σειρά κυρίες, που αλλάζουν πρόσωπα. Τα κορίτσια με τα μωβ πουκάμισα βολεύουν σεσουάρ, πυροβολούν αέρηδες καυτούς, βάζουνε κάτω απ' τον ατμό τρίχες να μαλακώσουν. Από το στερεοφωνικό, το ποτ πουρί⁵ κοινής αποδοχής – ένα μεγάφωνο έτυχε κοντά στη Μάνια. Οι φωνές υψώνονται για ν' ακουστούν ανάμεσα στα βουητά – η Μάνια αιωρείται. Το φάρμακο τσούζει στις τραβηγμένες τρίχες. Το κορίτσι με το μωβ πουκάμισο, σοβαρό, γαντοφορεμένο, καθησυχάζει:

– Θα μείνετε έτσι ένα τέταρτο. Ύστερα πάλι στο λουτήρα.

Η σιωπή, που πέφτει ξαφνικά, κάνει την όποια φωνή ν' ακούγεται κραυγή, ο χώρος γύρω σκοτεινιάζει, οι κυρίες παύουν για μια στιγμή το κενό αλισβερίσι⁶ τους, η Μάνια νιώθει μόνη κι ασφαλή.

– Πάλι κόπηκε το ηλεκτρικό! φωνάζει ο κομμωτής και είναι οργισμένος.

– Τι θα γίνει πια μ' αυτές τις απεργίες; αγανακτεί η μια πελάτισσα.

– Δε γίνεται να φύγω έτσι βρεμένη! λέει η κυρία με το ροζ παντελόνι και τα βαριά κοσμήματα στα χέρια.

– Θα σας βάλω ρόλεϊ και τα βγάξετε μόνη σας, όταν στεγνώσουν, προτείνει το κορίτσι με το μωβ πουκάμισο που της αναλογεί.

– Περάστε όσες είναι για κουρέματα! λέει ο Πιέρ, να βάλει πρόγραμμα και τάξη στην απεργία.

– Εγώ τι γίνομαι; λέει η κυρία κάτω απ' τον ατμό και βγαίνει ανήσυχη από την κάσκα.

Απ' τα παράθυρα το φως είναι αρκετό ακόμα – δυο ώρες θα απέχουμε απ' τη δύση. Τα κορίτσια με τα μωβ πουκάμισα λογαριάζουν πως θα σχολάσουνε νωρίτερα. Ο Πιερ μετράει τη ζημιά, που επαναλαμβάνεται. Κανείς δε δίνει σημασία στη Μάνια – πόσο θα μείνει αυτό το φάρμακο στο κρανίο μου; Στον πανικό που πέφτει στις γυναίκες –δεξιώσεις που θα τις βρουν αχτένιστες, μπογιές που ίσως δεν πιάσουν δίχως το στερέωμα, σύζυγοι που έχουν μάθει στις οντουλασιόν⁷ – η Μάνια αισθάνεται ελεύθερη. Γρήγορα βγάξει το πλαστικό σεντόνι από την πλάτη, τραβάει τα καρούλια και τα μαλλιά ελευθερώνονται.

– Καθίστε, καθίστε, σαν ν' ακούει τον Πιερ.

Αλλά πετάχτηκε κιόλας απ' το κάδισμα, κάθεται μόνη της στην ξαπλωτή καρέκλα, με σβέλτο χέρι ρίχνει τόνους το νερό, η περμανάντ της ακυρώνεται. Με ποτάμια να τρέχουν απ' τους μαύρους καταρράχτες της, η Μάνια καταρακυλά τις σκάλες. Ο ελαφρός αέρας του φθινοπωρινού απογεύματος στεγνώνει, χαϊδεύοντάς τα, τα ωραία, μακριά, ίσια μαλλιά. Η Μάνια τραγουδάει στο πεζοδρόμιο. Σχεδόν χορεύει.

Η **Πόλυ Μηλιώρη** γεννήθηκε στην Αθήνα το 1945. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας). Η εμπλοκή της με τον κόσμο του βιβλίου άρχισε κιόλας από την κριτική παρουσίαση εκδόσεων που έκανε συστηματικά στο περιοδικό *Πάνθεον*, το οποίο διηύθυνε από το 1970 ως το 1987. Βγαίνοντας από τη μάχιμη δημοσιογραφία, όλο και περισσότερο έμπαινε στον χώρο της λογοτεχνίας – που τον υπηρετεί συνεχώς με δημιουργία λεσχών ανάγνωσης, με δημοσιεύσεις και ομιλίες, με παραδόσεις μαθημάτων δημιουργικής γραφής και ανάγνωσης, με τη συγγραφή σχετικών εργασιδίων. Έχει ασχοληθεί με το χρονογράφημα (βραβείο Παύλος Παλαιολόγος) και το μυθιστόρημα. Πρωταγωνιστές των βιβλίων της είναι πάντα οι σύγχρονοί της καθημερινοί άνθρωποι, με το ενδιαφέρον παρελθόν τους και τα τωρινά τους λάθη και πάθη. Αν και συχνά ο προβολέας πέφτει στη γυναικεία θέση και στη γυναικεία μοίρα, όπως αυτή εξελίσσεται στον περασμένο και στον παρόντα αιώνα, άντρες, γυναίκες, παιδιά και έφηβοι (τα δύο εφηβικά μυθιστορήματά της έχουν βραβευτεί από τον Κύκλο Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου) επιστρατεύονται από τη συγγραφέα, προκειμένου να φωτίσουν τον τόπο μας και τον καιρό μας, και ειδικότερα για να αφηγηθούν τις μοναδικές, αν και σε πρώτο επίπεδο ασήμαντες, ζωές τους.

Πηγή: βιβλιονέτ

⁵ ποτ πουρί: μέρη (στροφές, ρεφρέν) από διάφορες, συνήθ. γνωστές και δημοφιλείς, μελωδίες, που εκτελούνται διαδοχικά ως ενιαίο σύνολο. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁶ αλισβερίσι: εμπορική συναλλαγή. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

⁷ οντουλέ: που έχει κυματοειδή μορφή. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Αφού ξαναδιαβάσεις σιωπηλά το απόσπασμα, να συμπληρώσεις τον παρακάτω πίνακα, συγκεντρώνοντας όσα περισσότερα στοιχεία μπορείς για:

<p>Το σκηνικό (τόπος και χρόνος)</p>	<p>Πού συμβαίνουν τα γεγονότα;</p> <p>Πότε;</p>
<p>Τους χαρακτήρες</p>	<p>1. Κεντρική ηρωίδα Ηλικία; Όνομα: Εξωτερικά χαρακτηριστικά: Τι την απασχολεί; Ποια λύση δίνει σε αυτό που την απασχολεί; Χαρακτηρισμός με 3-4 επίθετα:</p> <p>2. Άλλοι ήρωες (δευτερεύοντα πρόσωπα) Ποιοι είναι; Γράψτε τα ονόματά τους ή την ιδιότητά τους.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ■ ■ ■ ■
<p>Τις σχέσεις των προσώπων μεταξύ τους</p>	<p>Σχέση κεντρικής ηρωίδας με τους άλλους:</p> <p>α. τους/τις συνομήλικους:</p> <p>β. το οικογενειακό της περιβάλλον:</p> <p>γ. τους μεγαλύτερους:</p>

2. Ο τίτλος του διηγήματος έχει κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία; Εξήγησε σύντομα στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου την άποψή σου. Συμπλήρωσε τον πίνακα με αντίστοιχα παραδείγματα που θα αντλήσεις από το διήγημα που διάβασες.

α) Προσπάθησε στη συνέχεια να εξηγήσεις την επίδραση διαφορετικών λειτουργιών της γλώσσας, κυριολεκτικής και μεταφορικής, στον/στην αναγνώστη/-στρια.

Τίτλος: «Παρά τρίχα»	
Κυριολεκτική σημασία	Μεταφορική σημασία

β) Να γράψεις έναν δικό σου διαφορετικό τίτλο, είτε κυριολεκτικό είτε μεταφορικό, για το διήγημα. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια ψηφιακών εφαρμογών, όπως είναι η «Δημοσκόπηση» στην πλατφόρμα e-me ή mentimeter, να ψηφίσεις ηλεκτρονικά τους τρεις πιο ευφάνταστους τίτλους!

3. Στο κείμενο εναλλάσσεται η τριτοπρόσωπη αφήγηση με τον διάλογο. Ποιες πλευρές της Μάνιας φωτίζονται μέσω της αφήγησης και ποιες μέσω του διαλόγου;
4. Η ηρωίδα στο διήγημα της Πόλυς Μηλιώρη αποφασίζει τελικά να μην κάνει περμανάντ στα μαλλιά της και, άρα, να πάει κόντρα στις επιταγές της μόδας. Εσύ έχεις βρεθεί μπροστά σ' ένα παρόμοιο δίλημμα; Ποιο ήταν αυτό; Τι αποφάσισες τελικά; Πώς πήρες την απόφασή σου; Σε επηρέασε η άποψη του οικογενειακού ή φιλικού σου περιβάλλοντος; Διατύπωσε ελεύθερα τις σκέψεις σου στον διάλογο με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου. **Βλ. και ΨΜΑ.**
5. Η Μάνια στο τέλος φεύγει απότομα από το κομμωτήριο «καταστρέφοντας» την περμανάντ. Φαντάσου ότι η ιστορία εξελίσσεται, ώστε να έχει ένα διαφορετικό τέλος. Να γράψεις την ιστορία σου στον ίδιο τύπο αφήγησης με αυτή της Π. Μηλιώρη. (80 λέξεις)

Η επίδραση της μόδας στη ζωή του εφήβου

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Ελένη Δικαίου, Μου μαθαίνετε να χαμογελάω, σας παρακαλώ;

Απ' τη Δευτέρα Γυμνασίου, από τότε που τις άφησαν δειλά δειλά να βγαίνουν μονάχες, τα Σαββατόβραδα ήταν δικά τους. Πιάνονταν αγκαζέ και κατέβαιναν βόλτα στο Πασαλιμάνι, στην «Πασαρέλα». Δεν έπαιρναν το τρόλεϊ, κατέβαιναν με τα πόδια, χαζεύοντας τις βιτρίνες των μαγαζιών. Κι έλεγαν... έλεγαν..., σαν να 'χαν χρόνια να συναντηθούνε. Ούτε και κείνες μπορούσαν να θυμηθούν τι έλεγαν, όταν χώριζαν το βράδυ. Πάντως όχι για μαθήματα. Μονάχα για παντελόνια Trussardi και για κείνο το αγόρι το μελαχρινό, που ήρθε φέτος στο σχολείο κι ήταν ο καλύτερος παίχτης του βόλεϊ. [...]

Μετά τα Χριστούγεννα αυτές οι σαββατιάτικες βόλτες κόπηκαν με το μαχαίρι.

– Βάσω, είναι χάσιμο χρόνου. Βιτρίνες, βόλτα στην «Πασαρέλα», φαστφουντάδικο. Σιγάθηκα το τσίμπουργκερ και τις τηγανητές πατάτες. Θα μπορούσαμε να διαβάζουμε για το φροντιστήριο της Δευτέρας. Άλλωστε, βόλτα βγαίνουμε και την Κυριακή το πρωί.

Η φουκαριάρα η Βάσω τα 'βρισκε δύσκολα.

– Ρε Ιφιγένεια... [...]

Η Ιφιγένεια έψαχνε απελπισμένα να βρει τρόπο να της εξηγήσει. Τι να της εξηγήσει;

– Είναι τ' Αρχαία στη μέση. Δεν προλαβαίνω. Τι να κάνω; Φαντάζεσαι να 'χες και συ τόσα Αρχαία στην Τέταρτη Δέσμη;

– Ιφιγένεια, το παρακάνεις!

– Πώς θα πάω για αρχαιολόγος αν δεν είμαι σαΐνι στ' Αρχαία; [...]

Βόλτα στην «Πασαρέλα» σαββατόβραδο δεν ξαναπήγε. Η Βάσω το άντεξε μια, δυο, την τρίτη βγήκε με την Αλέκα και την τέταρτη έγιναν ένα με τη μεγάλη παρέα γύρω απ' το βολεϊμπολίστα και τον Κιούση.

Τίποτε άλλο δεν άλλαξε ανάμεσα στις δυο φιλενάδες, εκτός απ' αυτές τις σαββατιάτικες βόλτες κι ένα τσιμπηματάκι, να, τόσο, μια σταλιά, στην ψυχή της Ιφιγένειας, όταν της το 'πε η Βάσω για πρώτη φορά. Αναρωτήθηκε με φόβο αν αυτό θα γίνονταν αφορμή να τη χάσει και να μείνει μονάχη με τη Νινέτα και τις χαρτοπετσέτες απ' τη Μονμάρτη, που «είναι στο Παρίσι, καλέ!». Μα, όσο πέρανε ο καιρός κι έμενε η Βάσω πλάι της, της έφευγε ο φόβος. Έμενε όμως το τσιμπηματάκι. Έμενε, κι ήτανε γιατί καμιά φορά έχανε την ισορροπία της η ζυγαριά κι αντί για το Χρέος έγερνε προς τη μεριά της παρέας, που ρουφούσε αχόρταγα τα εφηβικά της χρόνια στην καφετέρια της «Πασαρέλας», μαζί με νες καφέ, ανέκδοτα και τα νέα για τα τελευταία hits των Iron Maiden... [...]

Εκείνο το βράδυ η Ιφιγένεια πήγε στην ντίσκο. Δεν ήταν κακιά, δεν ήταν μονόχωνη. Υπεύδυνη ήταν μονάχα κι επένδυε μερικά χρόνια απ' τη ζωή της, μ' αντάλλαγμα να 'ναι γεμάτη κι ικανοποιημένη απ'

Η **Ελένη Δικαίου** γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Νέα Ιωνία Βόλου. Με τη λογοτεχνία άρχισε να ασχολείται από τα μαθητικά της χρόνια στέλνοντας συνεργασίες στο περιοδικό *Διάπλασις των παιδων*. Το 1991 κάνει την πρώτη της εμφάνιση στη λογοτεχνία με το μυθιστόρημα *Τα κοριτσάκια με τα ναυτικά* (Ακρίτας, 1991, Εκδόσεις Πατάκη, 32000), που βραβεύτηκε από την Ένωση Συμυρναίων, έχει μεταφραστεί και κυκλοφορεί στα γαλλικά. Ακολουθούν τρία ακόμα μυθιστορήματά της: *Οι θεοί δεν πεθαίνουνε στην Πέλλα*, βραβείο Κέντρου Τέχνης Παιδιού, *Μου μαθαίνετε να χαμογελάω, σας παρακαλώ*, έπαινος Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, *Αναζητώντας τους χαμένους ήρωες*, τιμητική διάκριση Premio Europeo Pier Paolo Vergerio από το Πανεπιστήμιο της Πάντοβα. Το 2004 τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείου Βιβλίου Γνώσεων για παιδιά για το βιβλίο της *Το μεγάλο ταξίδι του Οδυσσέα*, μια μυθιστορηματική ανάπλαση της *Οδύσσειας*.

Πηγή: βιβλιονέτ

αυτό που θα 'κανε σ' όλα τα υπόλοιπα, όπως έλεγαν ο μπαμπάς κι η μαμά. Τζιν παντελόνι, πουκάμισο κρεμασμένο απ' έξω ως τα γόνατα, μαλλιά επιμελώς ανακατεμένα «κομμωτήριο Νερίνα», γαλάζια σκιά στο απάνω βλέφαρο, το ροζ κραγιόν της θείας Νίνας. Κοιτάχτηκε στον καθρέπτη του μπάνιου. Μια χαρά κορίτσι! Το 'ξερε εκείνη πως μπορούσε να γίνει όποια ώρα ήθελε μια χαρά κορίτσι, μην κοιτάς που οι άλλοι δεν το πίστευαν!

1. **α)** Πώς θα χαρακτήριζες την κεντρική ηρωίδα του αποσπάσματος;
β) Ποια είναι η σχέση της με τη μόδα; Την ακολουθεί;
γ) Υπογράμμισε στο κείμενο τις εικόνες εκείνες που αναδεικνύουν το ντύσιμο, τα ενδιαφέροντα, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο της η Ιφιγένεια.
δ) Πιστεύεις πως κάτι ανάλογο/αντίστοιχο κάνουν και οι συνομήλικοί/-ές της; Δικαιολόγησε την απάντησή σου με αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του αποσπάσματος.
2. Η Ιφιγένεια και η Βάσω είναι κολλητές φίλες και συνομήλικες.
α) Να βρεις τα σημεία της αφήγησης που δείχνουν τη στενή σχέση των δυο κοριτσιών.
β) Τι θεωρείς ότι τις ενώνει και τι τις χωρίζει;
γ) Ποιος από τους δύο χαρακτήρες βρίσκεται πιο κοντά στις δικές σου απόψεις;
3. Εκτός από τον ευθύ λόγο μέσω του οποίου γνωρίζουμε τις απόψεις της ηρωίδας, σε πολλά σημεία του κειμένου τα αφηγηματικά σχόλια παρουσιάζουν τους προβληματισμούς και αναδεικνύουν τα διλήμματά της. Ποια είναι τα διλήμματα της ηρωίδας που αναδεικνύονται μέσα από τα σχόλια του αφηγητή;
4. Η Ιφιγένεια ετοιμάζεται να πάει στη ντίσκο για το πάρτι που κάνει το τμήμα της και προβληματίζεται σχετικά με το τι να φορέσει, πώς να χτενίσει τα μαλλιά της και ποιο μακιγιάζ να επιλέξει. Γράψε τον εσωτερικό μονόλογο (100 λέξεις) μέσα από τον οποίο να φαίνονται οι σκέψεις και τα διλήμματά της.

Παιχνίδι λέξεων
του ρούχου

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Κωνσταντίνος Π. Καβάφης, Ενδύματα

Μέσα σ' ένα κιβώτιο ή μέσα σ' ένα έπιπλο από πολύτιμον έβενο⁸ θα βάλω και θα φυλάξω τα ενδύματα της ζωής μου.

Τα ρούχα τα κυανά. Και έπειτα τα κόκκινα, τα πιο ωραία αυτά από όλα. Και κατόπιν τα κίτρινα. Και τελευταία πάλι τα κυανά, αλλά πολύ πιο ξέθωρα αυτά τα δεύτερα από τα πρώτα.

Θα τα φυλάξω με ευλάβεια και με πολλή λύπη.

Όταν θα φορώ μαύρα ρούχα, και θα κατοικώ μέσα σ' ένα μαύρο σπίτι, μέσα σε μια κάμαρη σκοτεινή, θα ανοίγω καμιά φορά το έπιπλο με χαρά, με πόθο, και με απελπισία.

Θα βλέπω τα ρούχα και θα θυμούμαι την μεγάλη εορτή – που θα είναι τότε όλως διόλου τελειωμένη.

Όλως διόλου τελειωμένη. Τα έπιπλα σκορπισμένα άτακτα μες στες αίδουσες. Πιάτα και ποτήρια σπασμένα καταγής. Όλα τα κεριά καμένα ως το τέλος. Όλο το κρασί πιωμένο. Όλοι οι καλεσμένοι φευγάτοι. Μερικοί κουρασμένοι θα κάδονται ολομόναχοι, σαν κ' εμένα, μέσα σε σπίτια σκοτεινά – άλλοι πιο κουρασμένοι θα πήγαν να κοιμηθούν.

Κ.Π. Καβάφης
(φωτογραφίες)

Ο Κ.Π. Καβάφης γεννήθηκε το 1863 και πέθανε το 1933, την ημέρα των γενεθλίων του (29 Απριλίου), στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Στην ίδια αυτή πόλη έζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του - εκτός από μια παιδική εξαετία στην Αγγλία, μιαν εφηβική υπερδιετία στην Κωνσταντινούπολη και λιγοστά ταξίδια μεταγενέστερα, από τα οποία τα σπουδαιότερα, αλλά ολιγοήμερα, έγιναν με προορισμό την Αθήνα: το τελευταίο τους σχετίζεται με την περιπέτεια της υγείας, που τελικά οδήγησε τον Καβάφη στον τάφο. Γόνος οικογένειας μεγαλεμπόρων που ξέπεσε, ο Καβάφης ζήτησε στα νιάτα του να ασχοληθεί με τη δημοσιογραφία και «να μπει στα πολιτικά, μα τα παραίτησεν» για να να προσληφθεί τελικά, στα 29 του χρόνια, και να υπηρετήσει επί μια 30ετία (μέχρι το 1922) ως έμμισθος υπάλληλος «εις ένα κυβερνητικόν γραφείον εξαρτώμενον από το Υπουργείον των Δημοσίων Έργων της Αιγύπτου», όπως ο ίδιος προσδιόρισε τη βιοποριστική του εργασία σ' ένα σύντομο αυτοβιογραφικό σημείωμά του. [...] Αν κάτι εντυπωσιάζει στη ζωή του, είναι ότι αφοσιώθηκε απόλυτα στο έργο του. [...] Την ίδια εκείνη αφοσίωση υποδηλώνει και η εκδοτική ιδιοτυπία του: μολονότι δημοσίευε τακτικά, ποτέ ο Καβάφης δεν εξέδωσε δικό του βιβλίο, παρά τύπωνε τα ποιήματά του σε μονόφυλλα που τα συνένωνε, και, στη συνέχεια, εκείνες τις αυτοσχέδιες συλλογές (άλλες χρονολογικές, άλλες με θεματική σειρά των ποιημάτων) τις ενεχειρίζε στους γνωστούς και φίλους ή τις έστελνε στους ενδιαφερόμενους που ζητούσαν να γνωρίσουν το

έργο του. Τα 154 ποιήματα, το επίσημο ποιητικό σώμα, τυπώθηκε πρώτη φορά το 1935 στην Αλεξάνδρεια, σε πολυτελή έκδοση που την φρόντισαν οι κληρονόμοι του Καβάφη. Το έργο αποκαταστάθηκε φιλολογικά με τη γνωστή δίτομη έκδοση του Ίκαρου που επιμελήθηκε ο Γ.Π. Σαββίδης το 1963. Στο ελλαδικό αναγνωστικό κοινό ο Καβάφης έγινε γνωστός με το ιστορικό άρθρο του Γρ. Ξενόπουλου στο περιοδικό *Παναθήναια* (1903), ενώ στο αγγλόφωνο κοινό τον πρωτοσύστησε (1919) ο Άγγλος μυθιστοριογράφος και φίλος του, Ε.Μ. Φόρστερ. Από τότε μέχρι σήμερα συντελέστηκε η πανελλήνια και παγκόσμια, πλέον, αναγνώριση του έργου του, που έχει μεταφραστεί σε πολλές σύγχρονες φιλολογίες. [...]

Πηγή: Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού

Μπορείτε, επίσης, να επισκεφτείτε το [Αρχείο Καβάφη](#) και να διαβάσετε το χειρόγραφο του πεζού ποιήματος «*Ενδύματα*».

⁸ έβενος: είδος ξύλου από ορισμένο είδος τροπικού δέντρου, πολύ σκληρό και στιλπνό και με βαθύ σκούρο χρώμα, από το οποίο κατασκευάζονται πολυτελή έπιπλα, μουσικά όργανα κτλ. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Ο ποιητής γράφει πως «Μέσα σ' ένα κιβώτιο ή μέσα σ' ένα έπιπλο από πολύτιμον έβενο θα βάλω και θα φυλάξω τα ενδύματα της ζωής μου». Καθώς διαβάζουμε το πεζόμορφο ποίημα, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια αλληγορία. Ποιο είναι το πραγματικό νόημα των χρωμάτων στα ρούχα του ποιητή;
2. Τα κόκκινα ενδύματα είναι για τον δημιουργό «τα πιο ωραία αυτά από όλα». Πού νομίζεις ότι οφείλεται η προτίμησή του στα κόκκινα ενδύματα; Ζωγράφισε 2-3 αντικείμενα με το αγαπημένο σου χρώμα (π.χ. κόκκινο: *καρδιά, χείλη, φράουλες*, κίτρινο: *ήλιος, μαργαρίτα*, κ.ο.κ). Στη συνέχεια συγκεντρώστε όλα τα χρώματα για τα οποία εκδηλώθηκε προτίμηση από την τάξη σε ένα συνερόλεξο που μπορείτε να φτιάξετε με διάφορα ψηφιακά εργαλεία (όπως wordart, voyant tools κ.ά.). Στο κέντρο του μπορείτε να γράψετε τη φράση «Τα Χρώματα της Εφηβείας».
3. Στην ποίηση του Καβάφη τα επίθετα έχουν συνήθως λειτουργικό ρόλο. Να συλλέξεις τα επίθετα και να σχολιάσεις τη σημασία τους στο συγκεκριμένο κείμενο. Να συνδυάσεις στη συνέχεια τα επίθετα με την ψυχική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου.
4. Συμπλήρωσε το πεζόμορφο ποίημα του Κ.Π. Καβάφη προσθέτοντας 2-3 στίχους στο σημείο: «Και έπειτα τα κόκκινα, τα πιο ωραία αυτά από όλα», κατ' αναλογία προς τους ήδη υπάρχοντες. Δώσε έμφαση στα στοιχεία που φανερώνουν την αξία των κόκκινων ενδυμάτων για την ποιητική φωνή, τα οποία θα συνδυάσεις με χαρακτηριστικά της εφηβικής περιόδου.

Φανταστικό
διώνυμο

Γ. Βασιλείου, *Πορτραίτο*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης
Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης
Καλαμάτας

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Η διάθεση να χαρίσει ένα κόσμημα

Ο **Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης** (1908-1993) γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Είναι αδερφός της ποιήτριας Ζωής Καρέλλη. Στο δημοτικό σχολείο πήγε για πρώτη φορά το 1919 στην έκτη τάξη· τα προηγούμενα χρόνια είχε κάνει μαθήματα στο σπίτι. [...] Σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών συνέταξε μια Παγκόσμια Γεωγραφία που εγκρίθηκε αρχικά από το Υπουργείο Παιδείας, η έγκριση ωστόσο ανακλήθηκε όταν έγινε γνωστή η ηλικία του. Τότε άρχισε να γράφει τα πρώτα του ποιήματα. Το 1926 έφυγε για σπουδές οπτικής και φαρμακευτικής στο Παρίσι, όπου γνωρίστηκε με τον Γιάννη Ψυχάρη [...]. Σπούδασε Φαρμακευτική και Βοτανική στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου. Επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη και από το 1930 ως το 1955 ανέλαβε το φαρμακείο του πατέρα του, που έγινε ένα από τα γνωστότερα λογοτεχνικά στέκια της πόλης. [...] Γύρω στο 1967 ξεκίνησε η σταδιακή ψυχική απομάκρυνσή του από τα εγκόσμια και η καθημερινή του ενασχόληση με τον Συναξαριστή του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη, που κράτησε ως το τέλος της ζωής του και σημάδεψε την μετέπειτα καλλιτεχνική του παραγωγή. [...] Ως ζωγράφος πήρε μέρος σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις ζωγραφικής σε πολλές πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού. [...] Στον χώρο της λογοτεχνίας πρωτοεμφανίστηκε το 1934 με το μυθιστόρημα *Ανδρέας Δημακούδης* (έναν νέο μοναχό) [...] συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά και εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, όπου δημοσίευσε πεζογραφήματα, ποιήματα, μεταφράσεις και άρθρα. Το λογοτεχνικό του έργο εντάσσεται τυπικά στη γενιά του '30 και μάλιστα ανάμεσα στους πρωτοπόρους συγγραφείς που εισηγήθηκαν τη συνειρμική γραφή υπό την επίδραση του μοντερνισμού στη νεοελληνική πεζογραφία. Πέθανε το 1993.

Πηγή: βιβλιονέτ

Είμ' ένας τεχνίτης που κάνει κοσμήματα
στις μεγάλες στιγμές βρίσκουν στολισμό ο λαιμός και τα δάχτυλα.
Θέλω ένα κόσμημα όχι συνηθισμένο.
Περιορίζουν οι κανόνες και το υλικό,
να γίνει το καινούριο που δεν υπήρχε μέχρι τη στιγμή 5
όχι απλός στολισμός.
Ευχαριστία στο ευγενικότερο πρόσωπο.

Ένα όνειρο που είδα.
Ήταν: η κίνηση που άνεμος γέρνει τον κλώνο του δέντρου.
Ο κορμός άσπρος με σκούρες σειρές από βαθύ βυσσινί 10
το σχήμα από τα φύλλα διπλωμένο
φαίνεται η ανάποδη όψη πιο θαμπή.

Ο τόνος ο χρωματικός μιας λόχμης.⁹
Πράσινο.
Άσπρες κοκκίδες στην άκρη από το πριόνι του φύλλου. 15
Ο μίσχος του φυτού κίτρινος.

Μια σαύρα με χρώματα ποικίλα,
στέκεται στο φως,
η ουρά, πράσινο, μπλε προς το γκριζό, περιβάλλει την πέτρα.
Ράχη πράσινη, σειρές από μελιτζανί και καφέ, λέπια. 20
Κεφάλι όμοιο με ατσαλένια πλεχτή προσωπίδα ιππότη.

Ήχος.
Μια εναλλαγή από βήματα
βήματα μικρού παιδιού στο ξύλινο πάτωμα, όταν κρατιέται 25
ακόμ' απ' το κάδισμα.
Τα στρογγυλωπά ποδαράκια γεμίζουν το ρευστό σχήμα
του υποδήματος.

Όλα μαζί, ενωμένα στην απρόσωπη χαρά που αισθανόμουν.

⁹ Λόχμη: τμήμα δάσους με πολύ πυκνή θαμνώδη βλάστηση. [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#).

1. Ο ποιητής θέλει να δημιουργήσει «ένα κόσμημα όχι συνηθισμένο». Με ποια υλικά θα φτιάξει το κόσμημα; Ποια στοιχεία της φύσης θα χρησιμοποιήσει; Ποια χρώματα θα επιλέξει; Τι εκφράζουν οι χρωματικές επιλογές του ποιητή; Σε ποιο πρόσωπο θέλει να το χαρίσει; Ποια θέση, κατά τη γνώμη σου, έχει στη ζωή του το πρόσωπο αυτό;
2. Θέλεις να φτιάξεις ένα ξεχωριστό κόσμημα, το οποίο θα χαρίσεις σε ένα αγαπημένο σου πρόσωπο. Ποιο είδος κοσμήματος θα επιλέξεις; Ποια θα είναι τα κριτήρια της επιλογής σου; Ποιες αισθητικές λεπτομέρειες θα έχει; Διάλεξε ένα στοιχείο του κοσμήματος (π.χ. κορμός δέντρου, φύλλο, σαύρα) και φτιάξε ένα καλλιγράφημα¹⁰ (σχηματικό ποίημα), οι στίχοι του οποίου θα αναφέρονται στο δικό σου ξεχωριστό κόσμημα.
3. Να αντικαταστήσεις τις σβησμένες λέξεις του αποσπάσματος «Η διάθεση να χαρίσει ένα κόσμημα» με άλλες δικές σου, προσέχοντας να μην απομακρυνθείς από το θέμα του ποιήματος (π.χ. τον κλώνο του δέντρου/τις κορυφές κλπ.).

[...]

Ένα όνειρο που είδα.

Ήταν: η κίνηση που άνεμος γέρνει τον

Ο κορμός με σκούρες σειρές από βαθύ 10

το σχήμα από

φαίνεται η ανάποδη όψη πιο θαμνή.

Ο τόνος ο χρωματικός μιας

Πράσινο.

..... στην άκρη από το πριόνι του φύλλου. 15

Ο μίσχος του φυτού κίτρινος.

Μια με χρώματα ποικίλα,

στέκεται στο φως,

..... περιβάλλει την πέτρα.

..... πράσινη, σειρές από μελιτζανί και καφέ, λέπια. 20

Κεφάλι όμοιο με ασταλένια πλεχτή προσωπίδα ιππότη. [...]

4. Με τις λέξεις:

κόσμημα

όνειρο

ήχος

κίτρινο

πράσινο

δέντρο

να γράψεις το δικό σου ποίημα το οποίο θα χαρίσεις σ' ένα αγαπημένο σου πρόσωπο και θα το αναρτήσεις στην πλατφόρμα e-me.

¹⁰ καλλιγράμμα ή καλλιγράφημα ή σχηματικό ποίημα: «ποιήματα γραμμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζουν μια γραφική παράσταση, μια συγκεκριμένη εικόνα». Παρίσης, Ι. & Παρίσης, Ν. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. ΥΠΑΙΘ-ΙΤΥΕ «Διόφαντος», σ. 183-184.

δραστηριότητες **μετά την ανάγνωση** των **κειμένων της συστάδας**

Μόδα
απ' τα παλιά

1. Στα ποιήματα «Ενδύματα» του Κ.Π. Καβάφη και «Η διάθεση να χαρίσει ένα κόσμημα» του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, οι ποιητές αξιοποιούν μια ποικιλία χρωμάτων. Διάλεξε τα τρία-τέσσερα πιο ενδιαφέροντα για εσένα χρώματα και γράψε ένα δικό σου ποίημα με τη μορφή του ιαπωνικού χαϊκού¹¹ ή τάνκα.¹² Προσπάθησε κάθε ένα χρώμα να «καθρεπτίζει» μια κατάσταση (προβληματισμός, ψυχικός κόσμος) ή μια περίοδο της ζωής. Εναλλακτικά, με τα χρώματα που έχεις επιλέξει μπορείς να ζωγραφίσεις έναν πίνακα/ένα σκίτσο με θέμα «Το ρούχο στην εφηβεία». Για το χρώμα στη λογοτεχνία μπορείς να διαβάσεις το κείμενο του Charles Baudelaire «Χρώμα» στους [σελιδοδείκτες](#).

Amedeo Modigliani (1915).
Madam Pompadour.

Πηγή: The Art Institute of Chicago

2. Στα κείμενα της Π. Μηλιώρη «Παρά τρίχα» και της Ε. Δικαίου *Μου μαθαίνετε να χαμογελάω, σας παρακαλώ*, οι ηρωίδες παρουσιάζονται να δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην εξωτερική τους εμφάνιση.
 - α) Ποια από τις δυο ηρωίδες σου είναι πιο συμπαθής και για ποιους λόγους;
 - β) Τι θα τις συμβούλευες σχετικά με το ντύσιμο, το χτένισμά τους κλπ.;
3. Είσαι καλεσμένος/-η στο πάρτι του/της κολλητού/-τής σου και αποφασίζεις να εμφανιστείς με μια εκκεντρική εμφάνιση (look). Η μητέρα σου διαφωνεί με την επιλογή σου. Γράψε τον διάλογο (100 λέξεις) που ακολουθεί. Προσπάθησε να διατυπώσεις τα επιχειρήματά σου προκειμένου να την πείσεις.
4. Το Σαββατοκύριακο επισκέπτεσαι το σπίτι του παππού και της γιαγιάς σου έχοντας υιοθετήσει τις νέες τάσεις της μόδας στο ντύσιμο και στον καλλωπισμό. Γράψε τον διάλογο (100 λέξεις) εστιάζοντας στις παρακάτω ερωτήσεις:
 - α) Ποια είναι η πρώτη τους αντίδραση;
 - β) Πώς σχολιάζουν τη νέα σου εικόνα; Τους αρέσει ή όχι;Στη συνέχεια δοκίμασε να μεταπλάσεις την προσωπική σου ιστορία σε κόμικ είτε με σχέδιο ή κολάζ στο χαρτί είτε αξιοποιώντας ψηφιακά εργαλεία όπως makebeliefscomix, pixton, canva, e-me κ.ά.

¹¹ χαϊκού (ιαπων.): Το χαϊκού είναι ένα υπερβολικά μικρό ποίημα που αποτελείται από τρεις μόνον στίχους. Ο πρώτος έχει 5 συλλαβές, ο δεύτερος έχει 7 συλλαβές και ο τελευταίος 5 συλλαβές. Το χαϊκού προσπαθεί να συλλάβει και να αποτυπώσει την ουσία μιας στιγμής μέσα από μια απλή εικόνα. Βασικό θέμα είναι η ομορφιά της φύσης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα χαϊκού μπορείς να δεις στο [Φωτόδεντρο](#).

¹² «Παρόμοια με τα χαϊκού είναι τα τάνκα, επίσης από την Ιαπωνία. Έχουν την ίδια δομή με τα χαϊκού, προσαυξημένη κατά δύο επτασύλλαβους στίχους, άρα σύνολο πέντε στίχους συγκροτημένους σε δύο στροφές (5 + 7 + 5 και 7 + 7). Και εδώ βασικό θέμα είναι η ομορφιά της φύσης, οι περισσότερες συλλαβές (και στίχοι) δίνουν ωστόσο στον ποιητή την δυνατότητα να μιλήσει και για την δική του ψυχική ή συναισθηματική κατάσταση». Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή. Οδηγίες Πλεύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου/Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 103.

5. Έχετε αποφασίσει να κουρέψετε τα μαλλιά σας κοντά ή να ξυρίσετε το κεφάλι σας, να φτιάξετε ένα τατουάζ ή να βάλετε ένα σκουλαρίκι στο αυτί ή στη μύτη, αλλά οι γονείς σας αντιδρούν πεισματικά. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, επιλέξτε το θέμα που θα αποτελέσει αντικείμενο διαφωνίας και γράψτε έναν διάλογο με τους γονείς σας. Στη συνέχεια μοιράστε τους ρόλους (έφηβος/-η, πατέρας, μητέρα) και δραματοποιήστε τον.
6. Χωρισμένοι/-ες σε ομάδες γράψτε ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας ή στην πλατφόρμα e-me αναπτύσσοντας τα παρακάτω ερωτήματα:
 - α) Γιατί οι νέοι/-ες της ηλικίας σας ακολουθούν πιστά τις επιταγές της μόδας; Πόση σημασία έχει για εσάς να ακολουθείτε τη μόδα; **Βλ. και ΨΜΑ.**
 - β) Από ποια μέσα (έντυπο Τύπο, ηλεκτρονικό Τύπο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) ενημερώνεστε για τη μόδα;
7. Εργαστείτε σε ομάδες και συγκεντρώστε φωτογραφίες από περιοδικά μόδας, διαφημίσεις και λέξεις/φράσεις ή και ολόκληρους στίχους από τα ποιήματα που μελετήσατε. Στη συνέχεια να φτιάξετε ένα κολάζ προσπαθώντας να μιμηθείτε την τεχνική του κολάζ του Ελύτη, χαρακτηριστικά έργα του οποίου μπορείτε να δείτε στο [Φωτόδεντρο](#). Να αναρτήσετε τα έργα σας στο blog του σχολείου σας και να ψηφίσετε με την εφαρμογή mentimeter το πιο ευφάνταστο κολάζ!
8. Σκοπεύεις να γυρίσεις μια ταινία μικρού μήκους βασισμένη στο απόσπασμα που διάβασες από το διήγημα της Πόλυς Μηλιώρη. Να σχεδιάσεις την αφίσα της ταινίας. Στη διάθεσή σου υπάρχουν και ψηφιακά εργαλεία, όπως τα PosterMyWall, canva, fotor, e-me κ.ά.
9. Ποιο από τα κείμενα της συστάδας που διάβασες σου άρεσε περισσότερο; Εξήγησε τον λόγο ή τους λόγους της προτίμησής σου, καθώς και τα συναισθήματα και τις σκέψεις που σου δημιούργησε σ' ένα σύντομο κείμενο. (80 λέξεις)
10. Αφού παρατηρήσεις τους πίνακες ζωγραφικής που πλαισιώνουν τη συστάδα, να επιλέξεις έναν που σου αρέσει περισσότερο και να γράψεις το δικό σου σύντομο διήγημα με θέμα «Εφηβική ταυτότητα και μόδα». Θα ήταν ελκυστικό και ωραίο να γράψεις σε ύφος οικείο και νεανικό. (150 λέξεις)

Γιατί οι νέοι ακολουθούν τη μόδα;

Ποιοι εργάζονται στον χώρο της μόδας;

Επέκταση συστάδας
«Εφηβεία... μόδα»

Δελτίο Εξόδου
«Εφηβεία... μόδα»

ΠΡΟΤΥΠΟ ΣΧΕΔΙΟ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΥΤΟΤΕΛΟΥΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Άλκη Ζέη,
Εργογραφία

Άλκη Ζέη

αυτοτελές λογοτεχνικό κείμενο

«Στη δημοκρατία κάθε άνθρωπος
είναι αναγκαίος»
Ραλφ Γουόλντο Έμερσον

Claude Monet, Άφιξη του τρένου της Νορμανδίας, Σταθμός Sain-Lazare
(Arrival of the Normandy train Saint-Lazare) (1877).
Πηγή: The Art Institute of Chicago

«Η δημοκρατία δεν είναι
νόμος της πλειοψηφίας αλλά
προστασία της μειοψηφίας»
Αλμπέρ Καμύ

Κοντά στις ράγιες

Λίγα λόγια για το βιβλίο και την παιδαγωγική του θεώρηση

Βασική επιδίωξη της ανάγνωσης αυτοτελούς κειμένου είναι να έρθετε σε επαφή με το εφηβικό μυθιστόρημα και, μέσω αυτού, να εξοικειωθείτε με το λογοτεχνικό βιβλίο και να αναπτύξετε τη συνήθεια της ανάγνωσης. Στο βιβλίο *Κοντά στις ράγιες* της Άλκης Ζέη (Μεταίχμιο, 2010) το παιδί βρίσκεται στο επίκεντρο ως ισότιμος πολίτης, ενώ παράλληλα θίγονται επίκαιρα θέματα, όπως η κοινωνική ανισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ξενοφοβία, η σχολική ζωή, η αξία της φιλίας και οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Το μυθιστόρημα –σύμφωνα με τη συγγραφέα– είναι βασισμένο στο βιβλίο της Αλεξάνδρας Μπρουστέιν *Ο δρόμος που ξανοίγεται μπροστά*, στο οποίο βρήκε πολλές ομοιότητες «με γεγονότα που είχαν συμβεί στην Ελλάδα, άλλα στη δικτατορία του Μεταξά κι άλλα στη δικτατορία του 1967».

Η ηρωίδα της ιστορίας ζει μαζί με την οικογένειά της σε μια επαρχιακή πόλη της Ρωσίας την εποχή που κυβερνούσαν οι τσάροι και αναζητά απαντήσεις σε χιλιάδες ερωτήματα που ξεφυτρώνουν κάθε λίγο και λιγάκι σαν μανιτάρια στο κεφάλι της. Θα εξερευνήσουμε την ψυχοσύνθεση και τη δράση της ηρωίδας, τις σχέσεις της με τους γονείς της, τις φίλες και τις συμμαθήτριές της, αλλά και μια ομάδα άλλων προσώπων που επηρέασαν τον κόσμο και τις αξίες της και θα γνωρίσουμε τα όνειρά της για το μέλλον.

Με τη μελέτη και επεξεργασία του αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, εργαζόμενοι/-ες ατομικά και ομαδικά, θα συζητήσετε για τις προκλήσεις, τα διλήμματα και τα προβλήματα της εφηβείας, αλλά και πώς οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν τη ζωή και κινητοποιούν τον άνθρωπο. Στο πλαίσιο της αναγνωστικής κοινότητας θα τροφοδοτήσετε με ερωτήσεις τον διάλογο με και για τα κείμενα, θα μπειτέ στη θέση των λογοτεχνικών χαρακτήρων, θα ταυτιστείτε μαζί τους ή θα διαφοροποιηθείτε από αυτούς.

Λέξεις – κλειδιά

αλτρουισμός, απεργία, αφηγηματικό επίπεδο, αφηγητής, δημοκρατία, εκπαίδευση, μυθιστόρημα, ξενοφοβία, οικογενειακές σχέσεις, πλοκή, προεπαναστατική Ρωσία, ρατσισμός, στερεότυπα, τσαρικό καθεστώς, φιλία, φοιτητικό κίνημα, φτώχεια, χαρακτήρας

Με την ολοκλήρωση της ανάγνωσης του λογοτεχνικού έργου και των δραστηριοτήτων στην τάξη θα είσαι σε θέση να:

- εκφράζεις σκέψεις και συναισθήματα για το λογοτεχνικό βιβλίο
- λειτουργείς ως δημιουργικός συνομιλητής στο πλαίσιο της σχολικής τάξης που εξελίσσεται σε κοινότητα αναγνωστών/-στριών
- κατανοείς καλύτερα τον εαυτό σου και τους άλλους, έχοντας γνωρίσει τους χαρακτήρες του μυθιστορήματος
- επισημαίνεις τους εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που κυριαρχούν στο μυθιστόρημα
- αντιλαμβάνεσαι πώς οι ήρωες/-ίδες δρουν και εξελίσσονται στο πλαίσιο του κόσμου που δημιουργεί η συγγραφέας
- παραγάγεις προφορικό και γραπτό λόγο σε σχέση με το υπό μελέτη λογοτεχνικό έργο
- κατανοείς πώς ένα ιστορικό γεγονός μπορεί να γίνει αντικείμενο αφήγησης μέσα από πολλές και διαφορετικές οπτικές γωνίες, γεγονός που καθορίζει και τον τρόπο πρόσληψής του
- προβληματίζεται σχετικά με τη διαμόρφωση υπεύθυνης στάσης, απέναντι σε θέματα κοινωνικά, ιστορικά, εθνικά
- καλλιεργείς την αναλυτική και τη συνθετική ικανότητα
- διεισδύεις στην προσωπικότητα των ηρώων και των ηρωίδων και να κατανοείς το ήθος και τα κίνητρα της συμπεριφοράς τους

Γενικές οδηγίες για τον/την εκπαιδευτικό

Η συγγραφική ομάδα του σχολικού βιβλίου της λογοτεχνίας για την Α' Γυμνασίου, επιλέξαμε το μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη *Κοντά στις ράγιες*, θεωρώντας πως τόσο το θέμα του όσο και ο τρόπος πραγμάτευσής του ανταποκρίνονται στις αναγνωστικές προσλαμβάνουσες των εφήβων στην ηλικία των 12-13 ετών. Το μυθιστόρημα, το οποίο έχει γραφτεί το 1977, παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά του είδους: μια πολυσέλιδη αφήγηση με πλούσιο υλικό από τη δράση των προσώπων τα οποία παρουσιάζονται εξελισσόμενα ενώπιον των αναγνωστών/αναγνωστριών. Κατά το ξετύλιγμα της πλοκής εναλλάσσονται διαφορετικά επίπεδα χρόνου αλλά και διαφορετικοί χώροι. Ο/Η αναγνώστης/-στρια γνωρίζει τους χαρακτήρες, τα επίπεδα χρόνου και τους χώρους με τη βοήθεια των αφηγηματικών τεχνικών. Ο κόσμος αυτός μας μεταφέρει στην προεπαναστατική Ρωσία. Η συγγραφέας καταδεικνύει τις μεγάλες ταξικές διαφορές στη Ρωσία των αρχών του περασμένου αιώνα, ενώ αντιπαράθετεί τη ζωή της αστικής τάξης με αυτήν των πιο φτωχών κοινωνικών στρωμάτων ωθώντας τον/την αναγνώστη/-στρια να συγκρίνει την περίοδο αυτή με την περίοδο συγγραφής του κειμένου, αλλά και με την κάθε περίοδο ανάγνωσής του.

Η συνολική προσέγγιση του λογοτεχνικού έργου, δηλαδή η αρχική γνωριμία με αυτό, η ανάγνωσή του και οι ομαδικές δραστηριότητες που αφορούν το σύνολο του έργου καταλαμβάνουν το χρονικό διάστημα των 15-16 διδακτικών ωρών (συνολικά 8 εβδομάδων διδασκαλίας) με ιδανική ρύθμιση την αξιοποίηση ενός συνεχούς δίωρου για το μάθημα της Λογοτεχνίας. Η αναγνωστική διαδικασία αναπτύσσεται σε τρεις φάσεις ως εξής: **Πριν από την Ανάγνωση** (2 ώρες), **Κατά την Ανάγνωση** (10 ώρες και 2 ώρες συνολική θεώρηση), **Μετά την Ανάγνωση** (2 ώρες). Οι μαθητές/-ήτριες εξοικειώνονται με διάφορα είδη ανάγνωσης: δημόσια, ιδιωτική, δραματοποιημένη.

Ο ρυθμός ανάγνωσης και προσέγγισης των κεφαλαίων καθορίζεται από την πορεία της δράσης. Στην προαναγνωστική φάση υπάρχουν εισαγωγικές δραστηριότητες για το βιβλίο και τη συγγραφέα. Στην κυρίως αναγνωστική φάση εξελίσσεται η ανάγνωση στην τάξη και στο σπίτι ενώ η ολομέλεια συζητά και εκπονεί ατομικές ή, κατά περίπτωση, ομαδικές μικρο-δραστηριότητες που θα συμβάλουν στη διευκόλυνση της ανάγνωσης και τον προβληματισμό γύρω από την εξέλιξη της πλοκής.

Ακολουθεί η συνολική θεώρηση του έργου, οπότε αξιοποιούνται ομαδοσυνεργατικές μορφές οργάνωσης της τάξης στο πλαίσιο των οποίων η αναγνωστική κοινότητα προσεγγίζει συγκεκριμένους άξονες, όπως είναι η ανάπτυξη των χαρακτήρων, ο χρόνος και το πλαίσιο της ιστορίας, οι τεχνικές και τα θεματικά κέντρα του βιβλίου κ.ά.

Στο πλαίσιο του παραπάνω σχεδιασμού, συστήνεται:

- α) να υπάρχει ψηφιακός χώρος (ψηφιακή τάξη του μαθήματος), όπου οι μαθητές/-ήτριες θα αναρτούν τις σκέψεις και τους προβληματισμούς τους, καθώς και τις ατομικές ή ομαδικές εργασίες τους. Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί στην τάξη μέρος αυτού του υλικού, εφόσον το θεωρεί χρήσιμο για σχολιασμό.
- β) να ενημερωθούν οι μαθητές/-ήτριες γύρω από την αξιοποίηση του αναγνωστικού ημερολογίου, το οποίο συμβάλλει στην οργάνωση της ανάγνωσης.
- γ) οι μαθητές/-ήτριες να κρατούν σημειώσεις οι οποίες αφορούν τις εντυπώσεις, τα συναισθήματα, τις απόψεις τους, τα σχόλιά τους, τις παρατηρήσεις τους, τυχόν ερωτήματά τους και πιθανές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

- α)** Με αφορμή τον τίτλο *Κοντά στις ράγιες*, να εκφράσεις τις υποθέσεις σου για το περιεχόμενο του βιβλίου. Τι περιμένεις να διαβάσεις;

β) Παρατήρησε το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο του βιβλίου. Ποιες πληροφορίες παίρνουμε για το μυθιστόρημα; Ποια πρόσωπα γνωρίζουμε με την πρώτη ματιά; Παίρνουμε άλλες πληροφορίες για τον τόπο όπου θα εξελιχθεί η ιστορία; Παρατήρησε την αρχιτεκτονική των κτιρίων που εικονίζονται στο εξώφυλλο. Ποια είναι τα κυρίαρχα χρώματα; Ποια είναι η ατμόσφαιρα που δημιουργούν;

πρόσωπα	τόπος	ατμόσφαιρα	άλλες πληροφορίες

- Διάβασε στο εσώφυλλο για τη συγγραφέα Άλκη Ζέη και αναζήτησε με τη μέριμνα του/της εκπαιδευτικού συμπληρωματικές πληροφορίες γι' αυτήν στην επίσημη [ιστοσελίδα](#) της από τις εκδόσεις Μεταίχμιο. Μπορείς να διαβάσεις τη σχετική [συνέντευξη](#) «Η Άλκη Ζέη σε πρώτο πρόσωπο για τη ζωή και το έργο της». Με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων δημιούργησε μια χρονογραμμή στην οποία θα ενσωματώσεις πληροφορίες, βίντεο, φωτογραφίες, υπερσυνδέσεις σχετικά με τη συγγραφέα. Αν έχεις διαβάσει άλλα βιβλία της Ζέη, να αναδιηγηθείς στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου την υπόθεσή τους. Σου άρεσαν; Θα τα πρότεινες στους/στις συμμαθητές/-ήτριές σου; Εάν ναι, για ποιους λόγους;
- Ποιες πληροφορίες μάς δίνει η συγγραφέας στον πρόλογό της για τη συγγραφή του βιβλίου; Ποια ιστορικά γεγονότα αποτέλεσαν πηγή έμπνευσής της και με ποια ιστορικά γεγονότα της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας συσχετίζονται αυτά; Κάνε μια σύντομη έρευνα σχετικά με την Οκτωβριανή Επανάσταση (βλ. και ΨΜΑ). Ποιες δύο πλευρές ήρθαν σε σύγκρουση και ποιο το αποτύπωμα της Επανάστασης στην ευρωπαϊκή ιστορία; Μπορείς να αναζητήσεις πληροφορίες και από τα ψηφιοποιημένα βιβλία ιστορίας.
- Κοίταξε τα εξώφυλλα από άλλες παλιότερες ή ξένες εκδόσεις του μυθιστορήματος *Κοντά στις ράγιες* που θα βρεις στην επίσημη [ιστοσελίδα](#) της Άλκης Ζέη από τις εκδόσεις Μεταίχμιο. Ποιο σου αρέσει περισσότερο; Δικαιολόγησε την προτίμησή σου. Σε τι δίνεται περισσότερη έμφαση σε κάθε εξώφυλλο; Σε ποιες ξένες γλώσσες έχει μεταφραστεί το *Κοντά στις ράγιες*; Ποια συμπεράσματα μπορείς να βγάλεις για τη διάδοση του έργου της συγγραφέως;

Πετρούπολη,
συνθήματα
διαδηλωτών

1. Οι σημειώσεις κατά την ανάγνωση

Πριν ξεκινήσεις την ανάγνωση, μελέτησε τον παρακάτω πίνακα. Σου προτείνεται να δίνεις προσοχή σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες για τους οποίους θα κρατάς σημειώσεις. Στη συνέχεια, δίνεται ένα παράδειγμα για τον τρόπο τήρησης σημειώσεων ειδικά γύρω από τους χαρακτήρες. Μπορείς να έχεις ένα δικό σου σημειωματάριο ή και να αξιοποιείς αυτοκόλλητα χαρτάκια πάνω στο βιβλίο.

Παρακάτω δίνονται οι θεματικοί άξονες γύρω από τους οποίους θα μπορούσες να προβληματιστείς κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
χαρακτήρες και αλλαγές σε αυτούς	
<ul style="list-style-type: none">◆ Τι μαθαίνεις για τους χαρακτήρες;◆ Πώς δρουν;◆ Ποιες σχέσεις αναπτύσσει η κεντρική ηρωίδα με τους άλλους χαρακτήρες;◆ Πώς εξελίσσονται οι χαρακτήρες;◆ Ποιες αλλαγές παρατηρείς;◆ Ποιοι παράγοντες είναι καταλυτικοί στην πλοκή του έργου;◆ Πώς επηρεάζεται η ζωή της ηρωίδας και των άλλων χαρακτήρων από τις ιστορικές και κοινωνικές αλλαγές;	
ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο	
<ul style="list-style-type: none">◆ Ενδείξεις σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα.◆ Σχέσεις των ανθρώπων στο πλαίσιο αυτών.◆ Πώς τα ιστορικά γεγονότα επιδρούν στην ψυχοσύνθεση των χαρακτήρων;	
ενδιαφέροντα ή περίεργα σημεία που πρέπει να συζητηθούν	
<ul style="list-style-type: none">◆ Σημεία κορύφωσης της πλοκής.◆ Σημεία της πλοκής που μας αφήνουν ερωτήματα.◆ Σημεία που μας είναι αδιάφορα και κουραστικά.◆ Σημεία που βρήκαμε πολύ ενδιαφέροντα, τα οποία μας αγγίζουν προσωπικά.	
αφηγηματικές τεχνικές	
<ul style="list-style-type: none">◆ Ο αφηγητής (είδος).◆ Αναδρομικές ή άλλες αφηγήσεις.◆ Στοιχεία αυτοαναφορικότητας.◆ Ποιες είναι οι γλωσσικές επιλογές που σχετίζονται με τις αφηγηματικές τεχνικές;	
άλλο	
<ul style="list-style-type: none">◆ Θέματα και σημεία του βιβλίου που κρίνετε πως αξίζει να αναφερθούν και να συζητηθούν στην κοινότητα ανάγνωσης της τάξης σας.	

Σάσα

εξωτερικά χαρακτηριστικά

τα λόγια της

οι πράξεις της

οι σκέψεις της

οι κρίσεις και η στάση των άλλων γι' αυτήν

βοηθοί

αντίπαλοι

2. Το αναγνωστικό ημερολόγιο

Στο αναγνωστικό ημερολόγιο καταγράφεται η πορεία της ανάγνωσης. Εδώ προτείνεται η ανάγνωση συγκεκριμένων κεφαλαίων στο σπίτι ανά εβδομάδα. Επιλεγμένα σημεία αυτών των κεφαλαίων θα μπορούσαν να αναγνωσθούν μεγαλόφωνα στο σχολείο.

Ακολουθεί ενδεικτικό ημερολόγιο ανάγνωσης των κεφαλαίων του βιβλίου στο σπίτι, καθώς και προτεινόμενα σημεία ανάγνωσης στην τάξη.

χρονοπρογραμματισμός	κεφάλαια	ανάγνωση	προτεινόμενες σελίδες για ανάγνωση στην τάξη
1η εβδομάδα	κεφάλαιο 1 πρώτες εντυπώσεις	στο σχολείο	
	κεφάλαια 2, 3, 4	στο σπίτι	
2η εβδομάδα	ανάγνωση χωρίων και συζήτηση στην τάξη	στο σχολείο	51-57, 68-73, 86-89, 95-100
	κεφάλαια 5, 6, 7, 8, 9	στο σπίτι	
3η εβδομάδα	ανάγνωση χωρίων και συζήτηση στην τάξη	στο σχολείο	121-123, 135-141, 146-151, 156-160, 179-182
	κεφάλαια 10, 11, 12, 13	στο σπίτι	
4η εβδομάδα	ανάγνωση χωρίων και συζήτηση στην τάξη	στο σχολείο	185-187, 202-207, 223-229, 230-233
	κεφάλαια 14, 15, 16, 17, 18	στο σπίτι	
5η εβδομάδα	ανάγνωση χωρίων και συζήτηση στην τάξη	στο σχολείο	249-251, 259-267, 281-283, 295-297, 301-306

Ακολουθώντας τον ημερολογιακό προγραμματισμό ανάγνωσης της κυρίως αναγνωστικής φάσης η τάξη συναντιέται, κατά τη διάρκεια των πέντε εβδομάδων, για να συζητήσει όσα διαβάζει και να συν-αναγνώσει επιλεγμένα χωρία του βιβλίου. Στον διάλογο, που εξελίσσεται στην τάξη παράλληλα με την ανάγνωση, διατυπώνονται ελεύθερα οι απόψεις των αναγνωστών και αναγνωστριών, προσεγγίζονται σημεία ενδιαφέροντος ή τίθενται απορίες γύρω από διάφορα θέματα. Τα θέματα, όπως θα διαπιστώσετε, χωρίζονται ανά εβδομάδα και αναφέρονται σε όσα καταγράφηκαν στις σημειώσεις ή σε ζητήματα όπως:

- ▶ Απόψεις για τους χαρακτήρες
- ▶ Απόψεις για την προσωπικότητά τους
- ▶ Ερωτήσεις προς τους χαρακτήρες
- ▶ Σημαντικά σημεία της ιστορίας
- ▶ Σημεία τα οποία δημιουργούν απορίες
- ▶ Συσχετίσεις σημείων της ιστορίας με τη ζωή των μαθητών/-τριών ή του/της εκπαιδευτικού
- ▶ Τι νομίζεις ότι θα γίνει στη συνέχεια;
- ▶ Τι ελπίζεις να γίνει στη συνέχεια;
- ▶ Συναισθήματα για την ιστορία/συμβάν
- ▶ Σκέψεις γύρω από τη συγγραφέα
- ▶ Λέξεις που δεν καταλαβαίνεις
- ▶ Κάτι που σου άρεσε
- ▶ Κάτι που δεν σου άρεσε
- ▶ Κάτι που σημείωσες και θέλεις να μοιραστείς στην τάξη.

Συζήτηση στην ολομέλεια καθώς εξελίσσεται η ανάγνωση

Ερωτήσεις 2ης εβδομάδας

1ο Κεφάλαιο (σ. 11-35)

- ♦ Ποιο είναι το πρώτο πρόσωπο το οποίο συναντά ο/η αναγνώστης/-στρια στην αρχή του μυθιστορήματος; Τι ηλικία έχει; Ποια είναι η σχέση των άλλων προσώπων μεταξύ τους; (Σάσα-μητέρα, Σάσα-πατέρας, Σάσα-Ντούνια, Σάσα-Φροϋλίν Τσιτσιλχεν, πατέρας-μητέρα, Σάσα-κορίτσια της οικογένειας Σαμπανόφ, Ρίτα και Ζόγια).
- ♦ «Κάθομαι κοντά στο παράθυρο και κοιτάζω τις ράγιες του τρένου που τραβάνε πέρα μακριά. Τις ίδιες ράγιες που περνάνε εδώ μπροστά μου, αν τις πάρεις ίσια ίσια, φτάνεις ίσαμε την Πετρούπολη» (σ. 11). Γιατί η ηρωίδα, κατά τη γνώμη σας, κοιτάζει τις ράγιες; Ποια είναι η εσωτερική της σχέση με τις ράγιες; Σκεφτείτε τι συμβολίζουν οι ράγιες και παρακολουθήστε την αναφορά σε αυτές σε όλη την έκταση του μυθιστορήματος.

Αναγνώστριάς, Μ.
Κάτω απ' τις ράγιες...

2ο Κεφάλαιο (σ. 36-57)

- ♦ Πώς παρουσιάζεται η σχέση της Σάσας με τον πατέρα της; Ποιες είναι οι αγαπημένες τους συνήθειες και πώς μοιράζονται τον κοινό ελεύθερο χρόνο τους; Στις συζητήσεις για σοβαρά θέματα μεταξύ τους είναι εμφανές και το κωμικό στοιχείο. Να βρείτε τα θέματα που τους απασχολούν και τα συζητούν, αλλά και τα σημεία του κειμένου στα οποία υπάρχει έντονο το κωμικό στοιχείο.
- ♦ «Άμα σου μεγαλώσει η κοτσίδα, θα ξέρεις να ξεχωρίζεις. Οχ, πια, αυτή η κοτσίδα!» (σ. 37). Ποιον ρόλο παίζει η κοτσίδα στη ζωή της Σάσα; Να συνδυάσετε την αναφορά στην κοτσίδα με τον τίτλο του κεφαλαίου.
- ♦ Ο πατέρας λέει στη Σάσα: «Κι ύστερα νομίζεις πως ένας είναι ο Μπουνιάς; Υπάρχουν χιλιάδες τέτοιοι. Κι αν σκοτώσεις έναν, ο κόσμος δεν ξαλαφρώνει». (σ. 46). Πώς καταλαβαίνετε αυτή την άποψη του πατέρα;
- ♦ Συμπληρώστε το πορτρέτο της καθηγήτριας των γερμανικών, Φροϋλίν Τσιτσιλχεν. Ποια είναι η σχέση της με τη μικρή ηρωίδα; Ποια είναι τα συναισθήματα της Σάσας για την καθηγήτρια;
- ♦ Στο κεφάλαιο η Σάσα επισκέπτεται το σπίτι της Λιούμπας, στην πόρτα του οποίου υπάρχει η επιγραφή «ENEXYPOΔANEIΣTHPIO». Γνωρίζετε τη σημασία της επιγραφής; Έχετε συναντήσει στην πόλη ή στην περιοχή που κατοικείτε αυτή την επιγραφή; Με ποιες εντυπώσεις φεύγει η Σάσα από τη συνάντησή της με τη Λιούμπα και την επίσκεψη στο σπίτι της; Τι πιστεύετε πως της έκανε περισσότερη εντύπωση; Τι θα έκανε σ' εσάς μεγαλύτερη εντύπωση στην περίπτωση που επισκεπτόσασταν το σπίτι της Λιούμπας; Γιατί μετά την επίσκεψη η Σάσα σκέφτεται πως «δε θα ήθελα να μείνω σ' ένα τέτοιο σπίτι ENEXYPOΔANEIΣTHPIO» (σ. 57); Εσείς θα θέλατε να μένετε σ' ένα τέτοιο σπίτι;
- ♦ Η συνάντηση των δύο μικρών κοριτσιών, Σάσας και Λιούμπας, χαρακτηρίζεται από παιδικότητα και αθωότητα. Σημειώστε στο τετράδιό σας τις λέξεις και τις φράσεις που αναδεικνύουν αυτό το χαρακτηριστικό.

6ο Κεφάλαιο (σ. 124-144)

- ♦ Ποιο νέο πρόσωπο εμφανίζεται στο 6ο κεφάλαιο; Έχει κάποια σχέση με τα ήδη γνωστά πρόσωπα του μυθιστορήματος; Και εάν ναι, ποια σχέση έχει; Τι σας κάνει εντύπωση σε αυτό το νέο πρόσωπο; Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η «παράξενη» ιστορία του κεφαλαίου αυτού;
- ♦ Ο δάσκαλος της Σάσας είναι πάντα συνεπής στο ραντεβού του για το μάθημα με τη Σάσα. Τη μέρα αυτή, όμως, καθυστερεί δέκα λεπτά (σ. 124). Γιατί καθυστέρησε; Πού οφείλεται η καθυστέρησή του; Τι έγινε; Ποια εικόνα της προεπαναστατικής Ρωσίας προβάλλεται μέσα απ' τις σελίδες του 6ου κεφαλαίου;
- ♦ Στο 6ο κεφάλαιο φαίνεται ο αλτρουιστικός χαρακτήρας του πατέρα και της Πολίν. Σημειώστε τις ενέργειές τους που δείχνουν την αγάπη για τον συνάνθρωπο. Γνωρίζετε άλλα πρόσωπα, είτε από την καθημερινή είτε από τη λογοτεχνική ζωή, με παρόμοια δράση; Ποια είναι αυτά;
- ♦ «Μα πιο δυνατά απ' αυτόν φωνάζουνε στις όχθες του ποταμού τα βατράχια "κουάξ κουάξ κουάξ" και πάλι νομίζω πως λένε: "Τρεχάτε, τρεχάτε, συμφορά..." Σφίγγομαι κοντά στην Άνια» (σ. 141). Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Σάσα φοβάται στο άκουσμα της φωνής των βατραχιών; Τι προοικονομεί η μετάφραση/ερμηνεία των φωνών των βατραχιών στο παιδικό μυαλό της Σάσας;

7ο Κεφάλαιο (σ. 145-151)

- ♦ «Εγώ ήμουνα στις ανάποδες μου» (σ. 147) λέει η Σάσα στον εαυτό της τη μέρα του γάμου του αγαπημένου της δασκάλου με την Άνια Μπορίσονοβα. Γιατί η Σάσα έχει τις «ανάποδες» της; Τι της φταίει; Πώς θα νιώθατε εσείς, εάν ήσασταν στη θέση της;

8ο Κεφάλαιο (σ. 152-160)

- ♦ «Χωρίς μαθηματικά δεν υπάρχει σκέψη και χωρίς σκέψη δεν είσαι ολοκληρωμένος άνθρωπος» (σ. 153) λέει ο πατέρας. Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια του; Συμφωνείτε με την άποψή του ή όχι; Εκφράστε ελεύθερα τις απόψεις σας στην τάξη.
- ♦ Την ημέρα που η Σάσα έδινε εξετάσεις ο πατέρας της αφήνει πάνω στο τραπέζακι της ένα γραμματάκι (σ. 154). Ποιο είναι το περιεχόμενό του; Γιατί ο πατέρας έγραψε αυτό το γραμματάκι; Ποιον σκοπό έχει; Εάν εσείς ήσασταν ο πατέρας της ηρωίδας, τι άλλο θα συμπληρώνατε στο γράμμα για την κόρη σας;
- ♦ Η Σάσα συνοδευόμενη από τη μητέρα της κατευθύνεται στο Ινστιτούτο όπου και θα δώσει τις εξετάσεις. Πώς νιώθουν μητέρα και κόρη στη διαδρομή; Ποιες λέξεις και φράσεις δείχνουν τη συναισθηματική τους κατάσταση; Με ποια εκφραστικά μέσα η συγγραφέας αποδίδει τον ψυχικό κόσμο των ηρώων; Πιστεύετε πως είναι δικαιολογημένη η αντίδρασή τους; Θυμηθείτε πώς νιώσατε στην πρώτη επίσημη γραπτή εξέταση στο Γυμνάσιο.

- ◆ Ποια είναι τα συναισθήματα της Σάσας από τη στιγμή που πατάει το πόδι της στο Ινστιτούτο; Αποδώστε την κλιμάκωση των συναισθημάτων της.
- ◆ Στις σελίδες 157-159 περιγράφεται η διαδικασία των εξετάσεων. Ποια είναι η διαδικασία; Τι σας έκανε θετική και τι αρνητική εντύπωση; Πώς νιώθουν τα πρόσωπα του κειμένου που συμμετέχουν στις εξετάσεις;

9ο Κεφάλαιο (σ. 161-182)

- ◆ «Κι όμως “το παιδί” συλλογιέται πως αύριο αρχίζει μια καινούρια ζωή κι αποκοιμείται» (σ. 162). Η Σάσα εκείνο το βράδυ ονειρεύεται την καινούρια ζωή της. Μπορείτε να φανταστείτε ποια είναι τα όνειρα της Σάσας για την καινούρια της ζωή; Το μεσημέρι, όμως, επιστρέφει στο σπίτι και τα δάκρυα της κατακυλούν στη σούπα (σ. 180). Για ποιους λόγους η Σάσα κλαίει; Τι δεν της άρεσε την πρώτη μέρα στο Ινστιτούτο; Πώς αντιδρούν τα οικεία της πρόσωπα και τι της λέει ο πατέρας της;
- ◆ Την πρώτη μέρα που ανοίγουν τα σχολεία η Σάσα κατευθύνεται στο Ινστιτούτο. Στη διαδρομή, όμως, την περιμένει μια μικρή έκπληξη. Ποια είναι η έκπληξη και πώς νιώθει η μαθήτριά; Ποιες παιδαγωγικές αντιλήψεις εκφράζουν οι καθηγητές/-τριες του Ινστιτούτου; Ποια είναι η στάση της Σάσας; Συμφωνεί ή διαφωνεί με αυτές;
- ◆ Πώς φαντάζει το κτίριο του σχολείου στα μάτια της Σάσας; Θυμηθείτε την πρώτη σας μέρα στο Γυμνάσιο. Ποιες ήταν οι πρώτες σας εντυπώσεις στη θέαση του κτιρίου; Νιώσατε παρόμοια ή διαφορετικά με την ηρώιδα μας;
- ◆ «Άξαφνα τα πόδια μου γίνονται ασήκωτα. Κουράγιο, Σάσα Βελιτσάνσκαγια. Οι ράγιες σε περιμένουν στο τέρμα τους». (σ. 165) Πώς νιώθει η Σάσα; Πώς προσπαθεί να πάρει δύναμη και κουράγιο; Γιατί σκέφτεται τις ράγιες;
- ◆ Να περιγράψετε την τάξη της Σάσας, καθώς και την αίθουσα της ρυθμικής γυμναστικής. Επιλέξτε μία από τις δύο τάξεις και ζωγραφίστε την στο μπλοκ ζωγραφικής σας.
- ◆ Ποια από τις μαθήτρίες που γνωρίζει η Σάσα την πρώτη μέρα στο σχολείο της κάνει μεγαλύτερη εντύπωση; Τι είναι αυτό που θαυμάζει πάνω της/σ' αυτήν;
- ◆ «[...] το σχολείο είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας που ζούμε» (σ. 182) σχολιάζει ο πατέρας στο οικογενειακό τραπέζι. Πώς καταλαβαίνετε τα λόγια του; Ανταλλάξτε προφορικά τις απόψεις σας με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σας στην τάξη.

Ερωτήσεις 4ης εβδομάδας

10ο Κεφάλαιο (σ. 183-194)

- ◆ Τι είναι το «Τροκαντερό»; Πώς πήρε την ονομασία αυτή; Να το περιγράψετε. Τι κάνουν οι μαθήτρίες, όταν συναντιούνται εκεί; Πώς νιώθουν;
- ◆ «Δεν ξέρω πώς λέγεται, ένα μόνο ξέρω, πως πάω να γίνω η πιο μεγάλη ψεύτρα σ' όλη την τάξη. Μα αυτό ακόμα δεν ήτανε παρά η αρχή» (σ. 189-190). Ποιο είναι το πρώτο και ποιο είναι το δεύτερο ψέμα που λέει η Σάσα; Πώς τη χαρακτηρίζουμε από αυτή τη στάση της; Πιστεύετε πως θα συνεχίσει να λέει ψέματα; Την δικαιολογείτε για τη συμπεριφορά της αυτή ή όχι;

11ο Κεφάλαιο (σ. 124-144)

- ◆ Ποιο γεγονός στην αρχή του κεφαλαίου αλλάζει τη ζωή των μαθητριών στο σχολείο; Ποια είναι η αντίδραση των ενήλικων και ποια των μαθητριών;
- ◆ Ποιο καινούριο πρόσωπο συναντάμε στο 11ο κεφάλαιο; Ποιο χαρακτηριστικό της εξωτερικής του εμφάνισης είναι έντονο; Ποια είναι η σχέση του με τ' άλλα γνωστά σου πρόσωπα;
- ◆ Η επίσκεψη της Σάσας στο σπίτι της φίλης της Γιούλιας κρύβει μια έκπληξη γι' αυτήν. Ποια είναι η έκπληξη; Πώς νιώθει;
- ◆ Η Σάσα λέει στον αγαπημένο της δάσκαλο: «[...] εσύ είσαι ο Φεγγάρης... πασών των Φεγγαριών» (σ. 207). Γιατί τον προσφωνεί με αυτόν τον τρόπο; Τι μπορούμε να καταλάβουμε για τη σχέση των δυο προσώπων; Πώς βλέπει η ηρωίδα τον δάσκαλό της;

12ο Κεφάλαιο (σ. 145-151)

- ◆ Γιατί η μητέρα της Σάσας δεν είναι ευχαριστημένη με την κόρη της; Ποια είναι τα παράπονα που έχει απ' αυτήν; Συμφωνεί ή όχι η Σάσα;
- ◆ Ποια στοιχεία/γεγονότα του 12ου κεφαλαίου αναδεικνύουν την αξία της φιλίας; Ποια πρόσωπα εμπλέκονται; Ποιες δυσκολίες έχουν να αντιμετωπίσουν; Ποια λύση δίνουν στο τέλος; Εσείς τι θα κάνατε, εάν βρισκόσασταν σε μια παρόμοια κατάσταση;
- ◆ Τι είναι η «φτερωτή βιβλιοθήκη» (σ. 224); Ποιος είναι ο σκοπός της/η αποστολή της; Πώς εμπλέκονται οι μαθήτριες/ηρωίδες;

13ο Κεφάλαιο (σ. 230-238)

- ◆ Ποια όνειρα κάνει η Σάσα; Να τα συγκρίνετε μ' εκείνα που έκανε στην αρχή του βιβλίου (1ο κεφάλαιο). Από πού έχει επηρεαστεί για τα όνειρά της;
- ◆ Ποιος είναι ο σκοπός της «έρευνας» που γίνεται στις σάκες των μαθητριών του Ινστιτούτου; Τι θέλουν να βρουν οι καθηγήτριες; Ποια είναι τα συναισθήματα της Σάσας κατά τη διάρκεια της «έρευνας»; Με ποιες λέξεις και σημεία στίξης η συγγραφέας θέλει να αποδώσει τον συναισθηματικό κόσμο της ηρωίδας; Ποιο είναι το αποτέλεσμα της «έρευνας»; Ποιο πρόσωπο αποδεικνύεται «σύμμαχος» της Σάσας;

Ερωτήσεις 5ης εβδομάδας

14ο Κεφάλαιο (σ. 239-251)

- ◆ Ποια είναι τα όνειρα της Σάσας κοιτώντας τις ράγιες του τρένου;
- ◆ Ποια είναι η σχέση της Σάσας με τον Βολόντια; Πότε αναπτύχθηκε η σχέση μεταξύ των δυο προσώπων;
- ◆ Ποια αποστολή αναλαμβάνει η Σάσα; Πώς νιώθει το μικρό κορίτσι; Πόσο σημαντική και ταυτόχρονα επικίνδυνη είναι; Εσείς, εάν ήσασταν στη θέση της, θα αναλαμβάνατε αυτήν την αποστολή;

15ο Κεφάλαιο (σ. 252-267)

- ◆ Σε τι διαφέρουν τα φετινά γενέθλια της Σάσας από τα προηγούμενα; Τι όνειρα κάνει η ηρωίδα; Ποιο δώρο έκανε ο Φεγγάρης στην αγαπημένη του μαθήτριά Σάσα; Της άρεσε; Να αναδιηγηθείτε σύντομα όσα έγιναν στα γενέθλια της Σάσας.
- ◆ Ποια ερωτήματα θέτει η Σάσα στον εαυτό της σχετικά με τη φιλία της με τα Σαμποναβάκια, Ρίτα και Ζόγια;
- ◆ Να αναδιηγηθείτε σύντομα την «υπόθεση Μουλτάν».

16ο Κεφάλαιο (σ. 268-292)

- ◆ Ποιο είναι το κόλπο της Σάσας με το γάλα; Ποια πρόθεσή της εξυπηρετεί;
- ◆ Να αναδιηγηθείτε σύντομα όσα συνέβησαν στο Πανεπιστήμιο της Πετρούπολης. Ποιο δυσάρεστο γεγονός συνέβη την ημέρα της διαδήλωσης; Πώς επηρέασε τη Σάσα και τα άλλα πρόσωπα;
- ◆ Πώς εξελίχθηκε η συνάντηση της Σάσας με τις αδερφές Ρίτα και Ζόγια; Περιμένετε αυτή την τροπή στη σχέση των κοριτσιών; Πώς δικαιολογείται; «Ουφ έκανα μέσα μου... να τις πάρει» (σ. 284). Τι εκφράζει με το «ουφ» που κάνει η Σάσα; Ποια τροπή έχει πάρει η σχέση της με τη Ζόγια και τη Ρίτα; Πώς δικαιολογείται;
- ◆ Πώς δικαιολογεί η Σάσα στην υπεύθυνη του τμήματός της την απουσία της από το σχολείο τη μέρα της διαδήλωσης; Ποιο στοιχείο του χαρακτήρα της προβάλλεται;

17ο Κεφάλαιο (σ. 293-300)

- ◆ Ποιο ξαφνικό γεγονός συνέβη στο τσίρκο; Ποια ήταν η αντίδραση των προσώπων της ιστορίας;

18ο Κεφάλαιο (σ. 301-306)

- ◆ Ποια συναισθήματα μας γεννά το συμβάν του τελευταίου κεφαλαίου του μυθιστορήματος; Περιμένετε αυτό το τέλος;
- ◆ Ποια είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι πέντε φίλες στο τέλος της αφήγησης;
- ◆ Αν συμμετείχατε στην ομάδα των πέντε κοριτσιών που έλεγαν με ρυθμό συνθήματα, έτσι όπως κυλούσανε οι ράγιες, στη σημερινή εποχή, ποια λέξη θα επιλέγατε να φωνάξετε και γιατί;

Henri de Toulouse-Lautrec.

Στο τσίρκο: εκπαιδεύοντας το πόνι και τον μπαμπούνο
(*At the Circus: Trained Pony and Baboon*) (1899).

Πηγή: Margaret Day Blake Collection.

ΟΜΑΔΑ 1

χαρακτήρες

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Κοντά στις ράγιες
Πρόσωπα και
προσωπύμια

1. Με τη βοήθεια των σημειώσεών σας, όσων συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης και των παρασελίδων σκίτσων, καταγράψτε τα πρόσωπα του μυθιστορήματος και επιχειρήστε να τα χαρακτηρίσετε. Προσέξτε:

- ▶ Τα λόγια και τις σκέψεις τους.
- ▶ Τη δράση και τις ενέργειες-πράξεις τους.
- ▶ Την εξωτερική τους εμφάνιση.
- ▶ Τα παρατσούκλια τους.
- ▶ Τα σχόλια του αφηγητή, κάποιου άλλου χαρακτήρα ή του ίδιου του χαρακτήρα.
- ▶ Τον τρόπο και τις συνθήκες ζωής (οικογένεια, κατοικία, συνήθειες, εργασία, φίλοι κλπ).

Δημιουργήστε το προφίλ των ηρώων/ηρωίδων του βιβλίου ή αντιστοιχίστε τα υπάρχοντα σκίτσα με τους ήρωες. **Βλ. και ΨΜΑ.**

2. Κάποια από τα πρόσωπα έχουν υποκοριστικά/χαϊδευτικά ονόματα. Ποια είναι τα πρόσωπα και ποια τα υποκοριστικά τους ονόματα; Πώς προέκυψαν; Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

πρόσωπα (πραγματικό όνομα)	υποκοριστικό όνομα	πώς προκύπτει;

3. Εντοπίστε τα σημεία συμφωνίας ή σύγκρουσης των χαρακτήρων μεταξύ τους. Καταγράψτε ποιοι χαρακτήρες συμφωνούν μεταξύ τους και ποιοι συγκρούονται και τα θέματα που τους φέρνουν σε αυτή τη θέση. Ποια είναι η δική σας άποψη;

4. Η Σάσα, ως κεντρικός χαρακτήρας, παρουσιάζει εξέλιξη. Εντοπίστε τα ορόσημα της εξέλιξης και αποφασίστε ποιο περιστατικό έθεσε σε κίνηση την αλλαγή.

5. Επιλέξτε κάποιο πρόσωπο από το μυθιστόρημα (πατέρας, μητέρα, Φεγγάρης, Γιούλια, Πολίν Πικάρ, Λίντα, Κουρούνα) και μεταγράψτε ένα από τα περιστατικά με τα οποία συνδέεται με τη Σάσα από την οπτική γωνία του προσώπου αυτού. Ποιες αλλαγές παρατηρείτε στο περιστατικό;

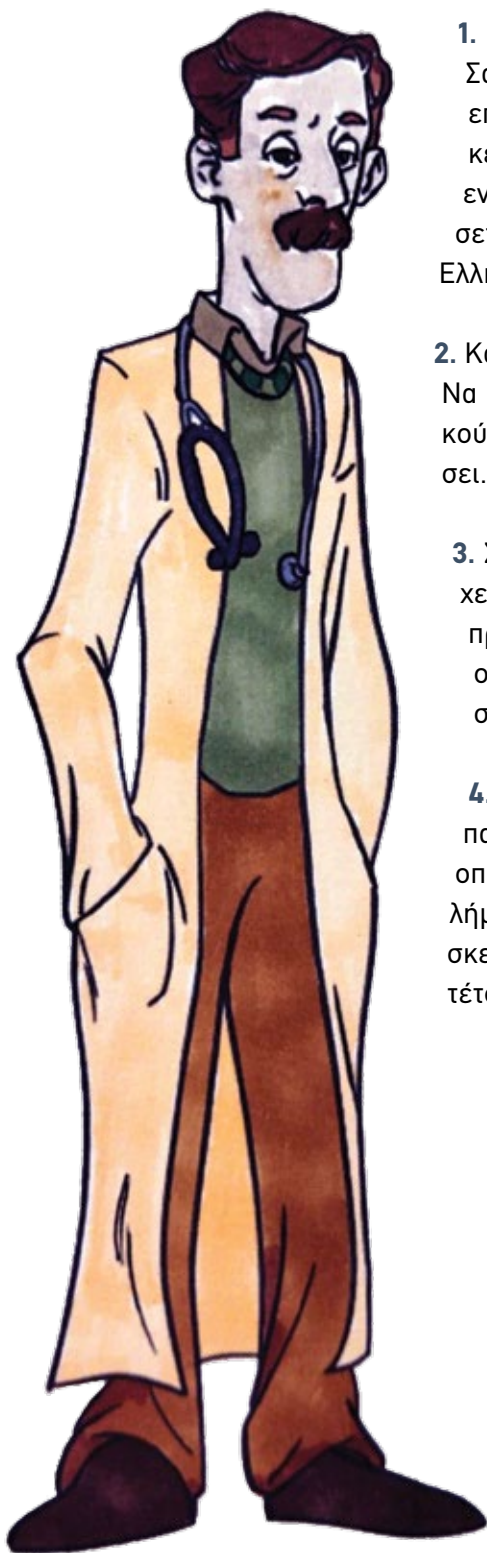
ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Τσάρος
και Δούκισσα

1. Από ποια κεφάλαια αντλήσατε πληροφορίες σχετικά με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες της προεπαναστατικής περιόδου στη Ρωσία; Να αναφέρετε τα ιστορικά γεγονότα που λειτουργούν ως σκηνικό για την εξέλιξη της πλοκής του μυθιστορήματος. Συλλέξτε στοιχεία σχετικά με τον χώρο όπου τοποθετούνται τα γεγονότα, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν τις σχέσεις των ανθρώπων. Καταλήγεται σε κάποιο συμπέρασμα για την πόλη η οποία αποτελεί το κεντρικό σκηνικό της δράσης των ηρώων;
2. Πώς καταλαβαίνουμε το ξετύλιγμα του χρόνου κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης του κειμένου; Εντοπίστε τα σημαντικά χρονικά ορόσημα και γεγονότα και συσχετίστε τα με την εξέλιξη της κεντρικής ηρωίδας, της Σάσας.
3. Πώς περιγράφεται το σπίτι της οικογένειας της Σάσας; Ποιους χώρους του γνωρίζουμε ως αναγνώστες/-στριες; Ποιος είναι ο αγαπημένος χώρος της ηρωίδας; Ποιος απ' αυτούς σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση και γιατί; Τι δείχνει για την κοινωνική και οικονομική θέση της οικογένειας; Να τον συγκρίνετε με κάποιο άλλο από τα σπίτια που περιγράφει η συγγραφέας.
4. Πώς περιγράφεται το Ινστιτούτο στο οποίο πηγαίνει η Σάσα; Προσπαθήστε να συλλέξετε φράσεις και εικόνες σχετικά με αυτό. Πώς θα χαρακτηρίζατε την ατμόσφαιρα που επικρατεί σ' αυτό (π.χ. ευχάριστη, θετική, φτωχή, ουδέτερη, καταθλιπτική, σκοτεινή); Προδιαθέτει η εικόνα του χώρου για την παιδαγωγική αντίληψη των δασκάλων όπως την είδαμε σε όλη την έκταση του βιβλίου;
5. Βρείτε τις λέξεις που παραπέμπουν στον υλικό πολιτισμό της Ρωσίας (αντικείμενα, νόμισμα, φαγητά, κλπ.) και αναζητήστε τη σημασία τους με τη βοήθεια του [Λεξικού της κοινής νεοελληνικής](#).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

1. Η συγγραφέας επιλέγει να φωτίσει την προσωπική ιστορία της Σάσας, αλλά και τα ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα της προεπαναστατικής Ρωσίας. Για να πετύχει τον στόχο της, δίνει στο κείμενο χαρακτηριστικά αυτοβιογραφικού λόγου. Μπορείτε να εντοπίσετε ορισμένα από τα χαρακτηριστικά αυτά, αφού μελετήσετε το λήμμα [βιογραφία/αυτοβιογραφία](#) από την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα;
2. Καθώς οι ήρωες δρουν, σημειώνονται συγκρούσεις μεταξύ τους. Να τις εντοπίσετε και να συζητήσετε σχετικά με τους αφηγηματικούς τρόπους που χρησιμοποιεί η συγγραφέας για να τις παρουσιάσει.
3. Σε αρκετά σημεία του βιβλίου υπάρχει έντονο το κωμικό στοιχείο. Εντοπίστε τα σημεία αυτά και καταγράψτε τα. Στα λόγια ποιων προσώπων διακρίνεται εντονότερα; Ποιος είναι ο λόγος για τον οποίο, κατά τη γνώμη σας, η συγγραφέας χρησιμοποιεί το κωμικό στοιχείο;
4. Διαβάστε τον Πρόλογο του μυθιστορήματος. Τι πληροφορίες παίρνουμε από αυτόν σε σχέση με τον χρόνο και τον χώρο στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα της αφήγησης; Μελετήστε το λήμμα [αφηγηματικό επίπεδο](#) στο Λεξικό Λογοτεχνικών όρων και σκεφτείτε γιατί ένας συγγραφέας επιλέγει να τοποθετήσει έναν τέτοιο πρόλογο σε ένα μυθιστόρημα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

1. Βρείτε και καταγράψτε τα θέματα που συναντάμε στο *Κοντά στις ράγιες*. Ποιο θεωρείτε το σημαντικότερο από αυτά; Σας αγγίζουν τα θέματα που πραγματεύεται το μυθιστόρημα;
2. Κατά την εξέλιξη των γεγονότων της ιστορίας παρακολουθούμε τη μετάβαση της Σάσας από την παιδική ηλικία στην ωρίμανση. Ανατρέξτε στις σημειώσεις σας σχετικά με την ηρωίδα και εντοπίστε τα στάδια μέσω των οποίων ωριμάζει και ανακαλύπτει την ταυτότητά της. Ποιο γεγονός θεωρείτε το πιο σημαντικό για την προσωπική της εξέλιξη;
3. Στο κείμενο υπάρχουν πολλά αντιρατσιστικά μηνύματα και μηνύματα αποδοχής του διαφορετικού. Έχετε εντοπίσει κάποια σημεία που συμβαίνει αυτό; Αν ναι, αναφερθείτε σε δύο περιστατικά που διαπνέονται από το παραπάνω πνεύμα.
4. «Η φιλία, Κουκούτσι, είναι το πιο όμορφο πράγμα που μπορείς να 'χεις στη ζωή σου» (σ. 182) λέει ο Ίγκορ στην κόρη του, Σάσα. Ποιες είναι οι φίλες και οι φίλοι της Σάσα σε όλη την έκταση του κειμένου; Ποια είναι η άποψή της για τη φιλία; Αλλάζουν οι απόψεις της στην πορεία της ιστορίας;

Κρυπτόλεξο:
Κοντά
στις ράγιες

ανακοίνωση των συμπερασμάτων των ομάδων στην ολομέλεια και κατευθυνόμενος διάλογος

1. Ποιες εντυπώσεις σας άφησε γενικά το κείμενο που διαβάσατε; Τι σας έκανε περισσότερο εντύπωση;
2. Το μυθιστόρημα αυτό της Άλκης Ζέη προκαλεί ενδιαφέρον μόνο σε έφηβους/-ες αναγνώστες/-στριες; Ποια πιστεύετε ότι θα είναι η επίδρασή του στους/στις ενήλικες αναγνώστες/-στριες;
3. Ο/η εκπαιδευτικός γράφει σε χαρτάκια τα ονόματα των βασικών ηρώων/ηρωίδων του βιβλίου. Διαλέξτε τυχαία έναν/μία και προσπαθήστε με κινήσεις του σώματος, εκφράσεις του προσώπου ή χαρακτηριστικές φράσεις του κειμένου να βοηθήσετε τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σας να μαντέψουν ποιον ήρωα/ποια ηρωίδα υποδύεστε. Στη συνέχεια, συζητήστε αν σας είναι συμπαθής ή όχι. Καταγράψτε τους/τις συμπαθείς και τους/τις αντιπαθείς ήρωες/ηρωίδες σε συνεργατικό έγγραφο στο οποίο μπορούν όλοι να προσθέσουν χαρακτηριστικά που οδήγησαν στη θετική ή την αρνητική τους εικόνα. Η εικόνα για τους/τις ήρωες/ηρωίδες παραμένει ίδια σε όλη την έκταση του μυθιστορήματος; Συζητήστε σχετικά στην ολομέλεια.
4. Η Σάσα κάθεται στο δωμάτιό της και από το παράθυρο κοιτάζει τις ράγιες. Σε ποιες περιπτώσεις καταφεύγει στο παράθυρο για να δει τις ράγιες; Να εξηγήσετε τι κατά την άποψή σας συμβολίζουν οι ράγιες. Καταγράψτε τα σύμβολα που προτείνονται και συζητήστε τη σημασία τους.

Ένα βράδυ
στον σταθμό

δραστηριότητες-γραπτές εργασίες που αφορούν το σύνολο του έργου

1. Δώσε τον δικό σου τίτλο στο έργο και δημιούργησε ένα διαφορετικό εξώφυλλο. Θεωρείς το εξώφυλλο του βιβλίου πετυχημένο; Έχεις στη διάθεσή σου ψηφιακά εργαλεία, όπως το canva, PosterMyWall, fotor, e-me κ.ά., για να σχεδιάσεις το δικό σου εξώφυλλο, το οποίο θα ανεβάσεις στην ηλεκτρονική σου τάξη. Στη συνέχεια, ψήφισε τα τρία πιο ευφάνταστα εξώφυλλα με τη «δημοσκοπήση» e-me ή με το εργαλείο mentimeter ή άλλο.
2. Γράψε μια επιστολή στη συγγραφέα μιλώντας της για την αναγνωστική σου εμπειρία. Μπορείς να της προτείνεις να γράψει ένα νέο μυθιστόρημα για τη Σάσα και τις σχέσεις με τις φίλες της στο Λύκειο και αργότερα στη φοιτητική της ζωή.
3. Αν έγραφες εσύ μία βιβλιοκριτική για το συγκεκριμένο βιβλίο, με ποια επιχειρήματα θα ενθάρρυνες τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου στην ανάγνωσή του; Η βιβλιοκριτική θα εντάσσει το βιβλίο στην έως τώρα πορεία της συγγραφέα και θα παρουσιάζει τα, κατά τη γνώμη σου, πλεονεκτήματα και αδυναμίες του.
4. Είσαι δημοσιογράφος σε μια εφημερίδα εποχής και παίρνεις συνέντευξη από την Άλκη Ζέη, τον Φεγγάρη Φεγγάροβιτς, τη δεσποινίδα Πολίν, τη Σανίδα, τη Γιούλια ή όποιο άλλο από τα πρόσωπα θέλεις. Τι ερωτήσεις θα τους/τις έκανες και τι απαντήσεις νομίζεις ότι θα έπαιρνες με βάση την πλοκή του βιβλίου και την προσωπική σου άποψη γι' αυτόν/-τήν;
5. Είσαι η Λίντα, η συμμαθήτρια της Σάσας στο Ινστιτούτο. Συναντιέσαι με τη Σάσα, όταν έχετε και οι δύο τελειώσει το Πανεπιστήμιο. Γράψε έναν διάλογο στον οποίο θα συζητάς τη σχέση ανάμεσά σας στο Ινστιτούτο και τα γεγονότα που είχαν συμβεί. Πώς επέδρασε η συμπεριφορά της Λίντας στη ζωή της Σάσας;
6. Επιλέξτε με τους/τις συμμαθητές/-ήτριές σου μια από τις σκηνές, που σας αρέσει περισσότερο, η οποία εκτυλίσσεται στο Ινστιτούτο και δραματοποιήστε την. Κάντε διανομή των βασικών ρόλων και διασκευάστε τους διαλόγους, έτσι ώστε να μη χαθεί το κεντρικό θέμα της.
7. Να οργανώσετε έναν αγώνα λόγου (debate) για ένα από τα βασικά θέματα του βιβλίου. Μπορείτε να επιλέξετε ανάμεσα στις παιδαγωγικές αντιλήψεις της μητέρας-του πατέρα, στη στάση των εκπαιδευτικών του Ινστιτούτου και των μαθητριών, στις απόψεις για τη φιλία Σάσας-Ρίτας και Ζόγιας, ή όποιο άλλο θέμα σας κέντρισε το ενδιαφέρον.

Χρονογραμμή
με τα σημαντικά
σημεία της ζωής
της Άλκης Ζέη

8. Ζωγραφίστε σε μορφή κόμικ τις ράγιες και το τρένο που κοιτάζει από το παράθυρο του δωματίου της η Σάσα με τίτλο «Τα όνειρα της Σάσας... ταξιδεύουν». Σε κάθε βαγόνι του τρένου να απεικονίζεται καθένα από τα όνειρά της! Αξιοποιήστε ένα κατάλληλο ψηφιακό εργαλείο όπως storybird, Storyboard That, MyStorybook, Toontastic3D, makebeliefscomix, e-me κ.ά.
9. Προσπαθήστε να προσθέσετε ένα περιστατικό ή κεφάλαιο στο βιβλίο, δίνοντας μια δική σας εκδοχή σε ένα από τα περιστατικά που εκτυλίσσονται στο μυθιστόρημα. Αν θέλεις, δώσε ένα διαφορετικό τέλος.
10. Δημιουργήστε το δικό σας λίμερικ εμπνευσμένο από τα κεφάλαια που αναλάβατε να μελετήσετε, ακολουθώντας τις παρακάτω οδηγίες. Στόχος σας είναι να παρακινήσετε και τις άλλες ομάδες να μελετήσουν τα κεφάλαια της ομάδας σας και γνωρίσουν τα δρώντα πρόσωπα:

Ήταν (κάποιος/-α)
 Που (έκανε κάτι)
 Όμως (κάπου πήγε)
 Και (κάτι του/της συνέβη)
 (βρες ένα επίθετο γι' αυτόν/ήν)

11. Την παγκόσμια ημέρα παιδικού βιβλίου, 2 Απριλίου, το τμήμα σας θα παρουσιάσει σε ανοιχτή εκδήλωση το βιβλίο της Άλκη Ζέη. Δημιουργήστε: α) αφίσα, β) πρόσκληση, γ) σελιδοδείκτες με το αγαπημένο σας απόσπασμα, δ) ανθολογία με επιλογές χωρίων του βιβλίου, για να τα παρουσιάσετε με τη μορφή θεατρικού αναλογίου, ε) βιβλιοκριτική. Μπορείτε να αξιοποιήσετε τον επεξεργαστή κειμένου ή τα ψηφιακά εργαλεία canva, fotor, PosterMyWall για να δημιουργήσετε αφίσα και πρόσκληση.

Σημειώστε συνεργατικά στον παρακάτω πίνακα λέξεις και φράσεις του κειμένου που δείχνουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά και παρατσούκλια και τα εσωτερικά χαρακτηριστικά των ηρώιδων και ηρώων που πρωταγωνιστούν στο βιβλίο.

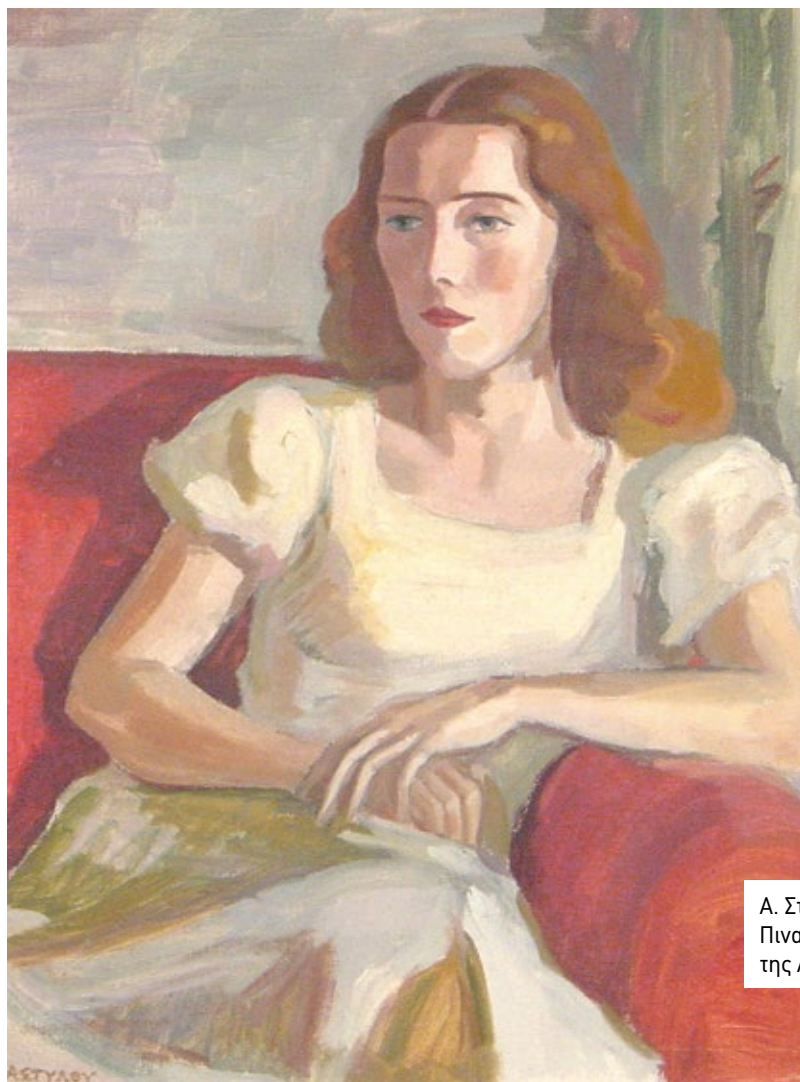
πρόσωπα / χαρακτήρες	εξωτερικά χαρακτηριστικά και παρατσούκλια	εσωτερικά χαρακτηριστικά
Σάσα		
Πατέρας (Ιγκορ Λβόβιτς)		
Μητέρα (Ελένα Μιχαήλοβα)		
Ντούνια		
Φροϋλάιν Τσιτσιλκεν		
Ρίτα		
Ζόγια		
Βλαντιμίρ Ιβάνοβιτς		
Μπουνιάς		
Χάνα		
Λιούμπα		
Πάβελ Γκρηκόρεβιτς		
Γούλια		
Βάσεκ		
Μαντεμουαζέλ Πολίν		
Έλα Φείγκελ		
Μάσα		
Σανίδα		
Ματβέι		
Αλεξάντρ Στεπάνοβιτς		
Γιατρός Ρογκόφ		
Κυβερνήτης Φον Βαλ		

Γενική Βιβλιογραφία

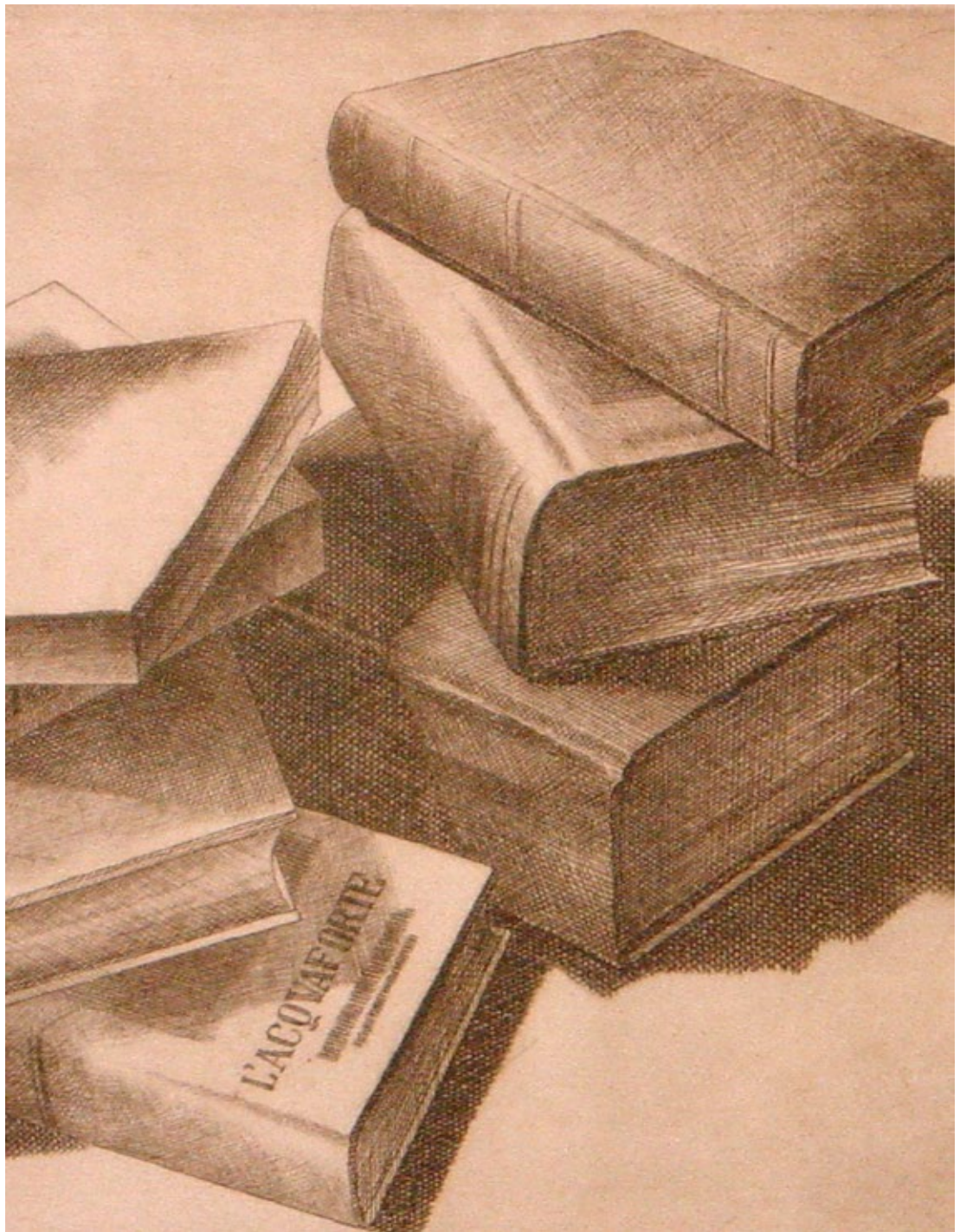
- ΒιβλιοNet. *The Greek books in print*: <https://biblionet.gr/>
- Πολύτροπη Γλώσσα: Υποστηρικτικό Υλικό για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας: <http://politropi.greek-language.gr/>
- Σελιδοδείκτες για τη λογοτεχνία: <https://selidodeiktes.greek-language.gr/>
- Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα: <https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/index.html>
- Φωτόδεντρο. Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου: <http://photodentro.edu.gr/aggregator/>
-
- Αθανασοπούλου, Α. (2022). *Σχήματα λόγου. Με παραδείγματα από κείμενα της ελλαδικής και κυπριακής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Αθανασόπουλος, Β. (2005). *Ιστορίες του κόσμου. Τρόποι της γραφής και της ανάγνωσης του οράματος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Αθανασόπουλος, Β., Κοκκινάκη, Ε., Μπίστα, Π. (2023). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου*. Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Αποστολίδου, Β. (συντονίστρια), Βασιλειάδης, Β., Γαμβρού, Ε., Γεωργιάδου, Α., Κουντουρά, Ν., Πασχαλίδης, Γ. & Χοντολίδου, Ε. (2012). «Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στη Β΄ Λυκείου», *Νέα Παιδεία*, 45, 28-53.
- Γαλάζης, Λ., Πόρακου, Μ., Παπακυριακού, Κ. (2017). *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου*: https://archeia.moec.gov.cy/sm/281/glossario_logos_oron_anath.pdf
- Δημαράς, Κ.Θ. (1975). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Εγγλέζου, Φ. (2018). «Παιχνίδια αυθόρμητου λόγου». Στο *Παιχνίδια Ρητορικής στο Σχολείο*. Αθήνα: Ινστιτούτο Ρητορικών και Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.).
- Κιοσσές, Σπ. & Χατζημαρουδής, Ε. (2020). *Η λογοτεχνία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ερμηνευτική, κριτική και δημιουργική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων*. Αθήνα: Κριτική.
- Κωτόπουλος, Τ.Η., Βακάλη, Α.Π., κ.ά. (2023). *Θεωρία και Πράξη της Δημιουργικής Γραφής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Παρίσης, Ι., Παρίσης, Ν. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Παππάς, Φ., Κατσιγιάννης, Α., & Διαμαντοπούλου, Λ. (2016). *Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Ανακτήθηκε από: <https://hdl.handle.net/11419/6432>
- Πατάκης, Στ. (επιμ) (2007). *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Πολίτης, Λ. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική γραφή - Οδηγίες πλεύσεως*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου/Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Σπανός, Γ.Ι. (2005). *Διδακτική Μεθοδολογία, τ. Α΄. Η διδασκαλία του ποιήματος*, Αθήνα: Αυτοέκδοση.

- Σπανός, Γ.Ι. (2010). *Διδακτική Μεθοδολογία, τ. Β΄. Η διδασκαλία του πεζού λογοτεχνήματος*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Σταύρου, Θ. (1992). *Νεοελληνική Μετρική*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών-Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Τζούμα, Α. (1994). *Εισαγωγή στην αφηγηματολογία. Θεωρία και εφαρμογή της αφηγηματικής τυπολογίας του G. Genette*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές Παραδόσεις.
- Χατζηβασιλείου, Β. (2018). *Η κίνηση του εκκρεμούς. Άτομο και κοινωνία στη νεότερη ελληνική πεζογραφία: 1974-2020*. Αθήνα: Πόλις.

- Abrams, M.H. (2005). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* (Γ. Δεληβοριά, Μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Beaton, R. (1996). *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία. Ποίηση και πεζογραφία, 1821-1992*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Cuddon J. A. (2005). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων και Θεωρίας Λογοτεχνίας* (Γ. Παρίσης, Μ. Λιάπη, Μτφρ.- Επιστ. Επιμ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Vitti, Mario (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Α. Στύλου-Διαμαντοπούλου, *Στον καναπέ*.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης
της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Α. Θεοδωρόπουλος, *Βιβλία*.
Πανακοθήκη Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«Κοντά στις ράγιες»: Γλωσσάρι

Ψηφιακά εργαλεία για δραστηριότητες

Βιβλιογραφία: Κείμενα συστάδων και επεκτάσεων

Πρότυπο Αναγνωστικό Ημερολόγιο

Πίνακας Σάσας

Πίνακας Πατέρα (Ιγκόρ Λβόβιτς)

Πίνακας Μητέρας

Πίνακας Βλαντιμίρ Ιβάνοβιτς

Πίνακας Ντούνια

Πίνακας Φεγγάρη Φεγγάροβιτς

Πίνακας Φροΐλαιν Τσιτσίλχεν

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

